DIJAŠKI DOMOVI IN NEFORMALNO IZOBRAŽEVANJE

DIJAŠKI DOMOVI IN NEFORMALNO IZOBRAŽEVANJE

Dijaški domovi in neformalno izobraževanje

Uredila:	dr. Olga Dečman Dobrnjič
Avtorji:	dr. Olga Dečman Dobrnjič, Peter Končan, mag. Lidija Hamler, mag. Marija Leskovec, mag. Stane Bojan Zupet, Dragan Kojić, mag. Danica Starkl, Andreja Gimpelj, Bojana Kimovec, Liljana Gabrič Hvasti, Vasja Smole Dubrovnik, Judita Nahtigal, Katarina Filej, Mate Vidak, Amalija Stopinšek, Nada Jarc Šarenac, Edita Urih, Romana Tramšek, Polona Tabar, Mateja Učjak, Jožica Sladoljev, Jasmina Ferk, Ivan Hercog, Sonja Leben, Irena Rojko, Polona Toplak, Viljem Ščuka, Metka Volmajer, Rasta Fašmon, Nataša Kokol, Metka Trunkelj Mirtič, Majda Okroglič, Jasmina Rastoder Kafol, mag. Matej Kos, Irena Šuc Hribar, Borut Zidar, Bojan Jeram, Gregor Rusjan, Barbara Štingl, Franc Tehovnik, Kirka Rojko, Mojca Oset, Mateja Tomšič, Natalija Tič, Olga Jazbinšek, Saša Šterk, Uroš Murko
Strokovni pregled:	prof. dr. Mateja Pšunder, Marjan Grahut, Stanislav Kink, Ivan Sagadin
Jezikovni pregled:	Tine Logar
Izdal in založil:	Zavod RS za šolstvo
Predstavnik:	mag. Gregor Mohorčič
Tehnična urednica:	Alenka Štrukelj
Oblikovanje:	Irena Hlede
Prelom:	Grafični atelje Zenit, Žiga Valetič, s. p.

Objava na spletnem naslovu:
http://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/Dijaski_domovi_in_neformalno_izobrazevanje/

Prva izdaja
Ljubljana, 2013

Publikacija je brezplačna.

Izid publikacije sta sofinancirala Evropski socialni sklad Evropske unije in Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport.

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE, ZNANOST IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

© Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2013

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega pisnega dovoljenja gradiva ni dovoljeno reproducirati, kopirati ali drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje in prepisovanje na karšenkoli pomnilniški medij) oblike reprodukcije, razen delov, kjer je to posebej označeno.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.018.3(082)(0.034.2)

DIJAŠKI domovi in neformalno izobraževanje [Elektronski vir] / [avtorji Olga Dečman Dobrnjič ... [et al.] ; uredila Olga Dečman Dobrnjič]. - 1. izd. - El. knjiga. - Ljubljana : Zavod RS za šolstvo, 2013

Način dostopa (URL): http://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/Dijaski_domovi_in_neformalno_izobrazevanje/

ISBN 978-961-03-0150-9 (pdf)
1. Dečman Dobrnjič, Olga
269796096

KAZALO

UVOD *(Olga Dečman Dobrnjič)* 9

1 ZNAČILNOSTI VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA PROCESA V DIJAŠKIH DOMOVIH 11

1.1 Dijaški domovi v vzgojno-izobraževalnem sistemu *(Olga Dečman Dobrnjič)* 13

1.2 Smernice in priporočila Zavoda RS za šolstvo za vodenje pedagoške dokumentacije vzgojiteljev dijaških domov *(Olga Dečman Dobrnjič, Stane Bojan Zupet, Dragan Kojić)* 21

1.3 Dijaški domovi in domska pedagogika skozi čas *(Danica Starkl)* 26

1.4 Vzgojitelj v dijaškem domu *(Olga Dečman Dobrnjič, Majda Pšunder)* ... 34

1.5 Vzgoja po načelih don Boskovega preventivnega vzgojnega sistema *(Peter Končan)* 46

1.6 Religiozna dimenzija kot integralni del vzgojno-izobraževalnega procesa *(Lidija Hamler)* 51

1.7 Prostovoljstvo v letnem vzgojnem načrtu dijaškega doma *(Marija Leskovec)* 55

2 PROSTOČASNE VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE DEJAVNOSTI ... 65

2.1 Vzgojitelj in neformalno učenje v dijaškem domu *(Andreja Gimpelj, Stanislav Bojan Zupet)* 67

2.2 Dijaški dom – svet v malem *(Bojana Kimovec)* 74

2.3 Krst v dijaškem domu *(Lilijana Gabrič Hvasti)* 78

2.4 Individualni vzgojni program kot pomoč pri mladostnikovem osebnostnem razvoju *(Vasja Smole Dubrovnik)* 82

2.5 Multikulturni domski tematski večeri *(Judita Nahtigal)* 87

2.6 Letni vzgojni program, ki izhaja iz vrednot *(Katarina Filej)* 91

2.7 Medgeneracijsko sodelovanje – »Dokler imamo spomine ...« *(Mate Vidak, Amalija Stopinšek, Nada Jarc Šarenac)* 95

2.8 Tutorstvo v dijaškem domu *(Edita Urih)* 99

2.9 Projektno delo v dijaškem domu *(Romana Tramšek)* 102

2.10 Utrip skupine skozi digitalne oči *(Judita Nahtigal)* 105

2.11 Nogometni internatski oddelki Gimnazije Šiška *(Polona Tabar)* 109

2.12 Eko vrt v Dijaškem domu Grm, Novo mesto *(Mateja Učjak, Jožica Sladoljev)* 112

2.13 Vzgojni program za dijake s posebnimi potrebami v Dijaškem domu Ptuj *(Jasmina Ferk, Ivan Hercog, Sonja Leben)* 116

2.14 Nova priložnost – Šola druge priložnosti *(Danica Starkl, Irena Rojko, Polona Toplak)* 121

2.15 Nova priložnost – Brez megle v glavi *(Viljem Ščuka, Danica Starkl)* 126
2.16 Delo z nadarjenimi dijaki v dijaškem domu *(Metka Volmajer, Rasta Fašmon)* 130
2.17 Sodelovanje med dijaki in študenti *(Nataša Kokol, Metka Trunkelj Mirtič, Majda Okroglič, Jasmina Rastoder Kafol)* 135
2.18 Varen dom – vse dni v letu *(Matej Kos, Irena Šuc Hribar, Borut Zidar)* ... 138
2.19 Status odgovorne dijakinje *(Irena Šuc Hribar)* 142

3 VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE URE V DIJAŠKIH DOMOVIH Z UPORABO INFORMACIJSKO KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE..... 147
3.1 Vzgojitelji dijaških domov in e-kompetence *(Olga Dečman Dobrnjič, Bojan Jeram)* 149
3.2 Vloga dijakov pri preprečevanju trgovine z ljudmi *(Olga Dečman Dobrnjič, Bojan Jeram)*..... 156
3.3 Mladi in glasba *(Gregor Rusjan)*..... 160
3.4 Letni delovni načrt prostočasne vzgojne interesne dejavnosti nemščina *(Barbara Štingl)* 163
3.5 Kajenje – naslada in prekletstvo *(Franc Tehovnik)* 167
3.6 Bonton pri jedi *(Kirka Rojko)* 170
3.7 Ločevanje odpadkov *(Mojca Oset)* 173
3.8 Beleženje neformalnega izobraževanja v dijaških domovih *(Mateja Tomšič)* 176
3.9 Kontracepcija in njena izbira – za dijakinje in dijake *(Natalija Tič)* 179
3.10 Bonton – priporočila za ustrezno vedenje *(Olga Jazbinšek)* 182
3.11 Mladi in ljudsko izročilo *(Saša Šterk)* 185
3.12 Nasilje med dijaki *(Uroš Murko)* 188
3.13 Preventiva proti nasilju v družini – vloga dijakov *(Olga Dečman Dobrnjič, Bojan Jeram)*..... 191
3.14 Ekonomsko izkoriščanje otrok *(Dragan Kojić, Katarina Filej)* 194

KAZALO ZGOŠČENKE

Vloga dijakov pri preprečevanju trgovine z ljudmi
(Olga Dečman Dobrnjič, Bojan Jeram)

Mladi in glasba *(Gregor Rusjan)*

Letni delovni načrt prostočasne vzgojne interesne dejavnosti nemščina
(Barbara Štingl)

Kajenje – naslada in prekletstvo *(Franc Tehovnik)*

Bonton pri jedi *(Kirka Rojko)*

Ločevanje odpadkov *(Mojca Oset)*

Beleženje neformalnega izobraževanja v dijaških domovih *(Mateja Tomšić)*

Kontracepcija in njena izbira – za dijakinje in dijake *(Natalija Tič)*

Bonton – priporočila za ustrezno vedenje *(Olga Jazbinšek)*

Mladi in ljudsko izročilo *(Saša Šterk)*

Nasilje med dijaki *(Uroš Murko)*

Preventiva proti nasilju v družini – vloga dijakov
(Olga Dečman Dobrnjič, Bojan Jeram)

Ekonomsko izkoriščanje otrok *(Dragan Kojić, Katarina Filej)*

Legenda:

Dovoljeno kopiranje in reproduciranje gradiv za potrebe pouka.

Priloženo na CD-ju.

Uvod

V mnogih razpravah so dijaški domovi omenjeni le kot prostor, kjer dijaki bivajo in se učijo za šolo, premalokrat pa je poudarjeno, da so tudi pomembno okolje neformalnega izobraževanja. To po navadi poteka prek organiziranih dejavnosti, ki so v vzgojno-izobraževalni proces najpogosteje vključene v individualne in skupinske pogovore med vzgojitelji in dijaki, v proces organiziranih vzgojno-izobraževalnih prostočasnih dejavnosti, v vzgojno-izobraževalne ure, sestanke vzgojnih skupin, organizirane sisteme domske skupnosti posameznih dijaških domov ter mnoge organizirane družabne dejavnosti, ki potekajo v dijaških domovih. Strokovna in laična javnost pogosto ne ve, da v dijaških domovih potekajo tudi: kulturne prireditve, likovne razstave dijakov, plesi ter obredi, kot so: maturantska večerja, sprejem novincev ali krst dijakov, ter še mnoge druge dejavnosti, ki popestrijo življenje in delo v dijaških domovih.

Rdeča nit tega priročnika za vzgojitelje, ki je v bistvu znanstvena monografija, se razpleta prek treh temeljnih tem: v prvi temi predstavimo značilnosti vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaških domovih in predstavimo: dijaške domove kot organizacije ter njihovo vpetost v vzgojno-izobraževalne sisteme, spreminjanje nacionalnih vzgojnih programov skozi čas, vzgojitelja kot nosilca izvajanja vzgojno-izobraževalnega programa in priporočila za vodenje pedagoške dokumentacije, preletimo pa tudi zgodovinski razvoj dijaških domov. Prikažemo tudi posebnosti vzgojnih programov vseh štirih zasebnih (koncesijskih) dijaških domov v Sloveniji.

Druga tema je osredotočena na neformalno izobraževanje in vzgojne procese v dijaških domovih, ki potekajo v okviru organiziranih vzgojno-izobraževalnih prostočasnih dejavnosti. Pestrost teh dejavnosti je od doma do doma drugačna, v pričujoči monografiji smo v 19 člankih, ki jih je napisalo več kot 30 vzgojiteljev in ravnateljev, poudarili 19 vsebin: vzgojno vlogo dijaških domov, krst novincev, individualno delo z dijaki, multikulturnost, letni delovni načrt dijaškega doma skozi prizmo vrednot, medgeneracijsko solidarnost, ekologijo, projektno delo, delo z dijaki športniki in nadarjenimi dijaki, eko vrtiček, delo z dijaki s posebnimi potrebami, sodelovanje med dijaki in študenti, varen dom vse dni v letu in status odgovorne dijakinje.

V tretji temi so predstavljene vsebine didaktičnih priprav za izvajanje vzgojno-izobraževalnih ur v dijaških domovih s pomočjo informacijsko-komunikacijske tehnologije. Vsaka tema ima spremljajoče e-gradivo v Power Point predstavitvi, ki je oblikovana in moderirana tako, da jo lahko vsak vzgojitelj uporabi pri izvajanju vzgojno-izobraževalne ure. Namen teh vsebin je nacionalno sodelovanje vzgojiteljev in plemenitenje znanja, razvoj socialnih in e-kompetenc ter pomoč vzgojiteljem pri pripravi vzgojno-izobraževalnih ur. Vsebine izbranih vzgojno-izobraževalnih ur so: mladi in glasba z vključitvijo subliminalnih sporočil, uporaba IKT pri prostočasnih dejavnostih, škodljivost kajenja, bonton pri jedi in pri medosebnih odnosih, ekologija, kontracepcija, kulturna dediščina, nasilje, trgovina z ljudmi, ekonomsko izkoriščanje otrok ter Nefiks kot projekt za promocijo in beleženje neformalno pridobljenega znanja dijakov. Pri pripravi teh vsebin je sodelovalo 15 vzgojiteljev in ravnateljev.

Zbrati in urediti gradivo, pri katerem je sodelovalo približno 50 pedagoških delavcev dijaških domov, v kratkem času treh mesecev, ki sem jih imela na razpolago, je bila naloga, ki je zahtevala veliko organiziranosti, sodelovanja in motiviranja pedagoških delavcev. Vsekakor pa tudi veliko mojega prostega časa. Prispevke sem

uredila s srcem, za moje dijaške domove, v okolju katerih sem v tridesetih letih dela na tem področju strokovno in osebnostno rasla. In v zahvalo »mojim domcem«, ki so mi junija 2012 podelili priznanje Društva vzgojiteljev dijaških domov Slovenije in me predlagali za nagrado Republike Slovenije za izjemne zasluge na področju dijaških domov, ki sem jo na dan učiteljev, oktobra 2012, iz rok ministra za izobraževanje, znanost, kulturo in šport tudi prejela. V čast si štejem, da mi je življenje naklonilo priložnost, da lahko delam kot višja svetovalka za dijaške domove na Zavodu Republike Slovenije za šolstvo.

Zahvaljujem se vsem vzgojiteljem in ravnateljem dijaških domov, ki so sodelovali s svojimi prispevki v pričujoči monografiji, članom področne skupine za razvoj dijaških domov in e-področni skupini za dijaške domove za pomoč pri zbiranju gradiv: mag. Stanetu Bojanu Zupetu, Draganu Kojiću, Ivanu Sagadinu, Bojanu Cavniku, Bojanu Jeramu, Urošu Murkotu, Gregorju Rusjanu, Franciju Tehovniku in Mateju Vidaku.

Posebej se zahvaljujem doc. dr. Amaliji Žakelj, vodji projekta Posodobitev kurikularnih procesov na osnovnih šolah in gimnazijah, ki je razumela, da sta učenje in vrednotenje znanja v dijaških domovih svojevrstna, in je dijaške domove vključila v projekt.

Dr. Olga Dečman Dobrnjič, višja svetovalka
Zavoda RS za šolstvo, urednica monografije

1 Značilnosti vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaških domovih

1.1 Dijaški domovi v vzgojno-izobraževalnem sistemu

Dr. Olga Dečman Dobrnjič, Zavod RS za šolstvo

Dijaški domovi v Sloveniji so vzgojno-izobraževalne organizacije in so del slovenskega šolskega sistema. V konceptu sekundarnega izobraževanja predstavljajo dodatno ponudbo kakovosti in omogočajo ugodne možnosti izobraževanja dijakom, ki se šolajo zunaj kraja bivanja. Prav tako jim nudijo urejeno, zdravo in ustvarjalno življenje v okolju, kjer je izobraževanje ena od zelo pomembnih vrednot (Dečman Dobrnjič, 2012).

Spodnja slika prikazuje sistem nacionalne politike slovenskega šolstva.

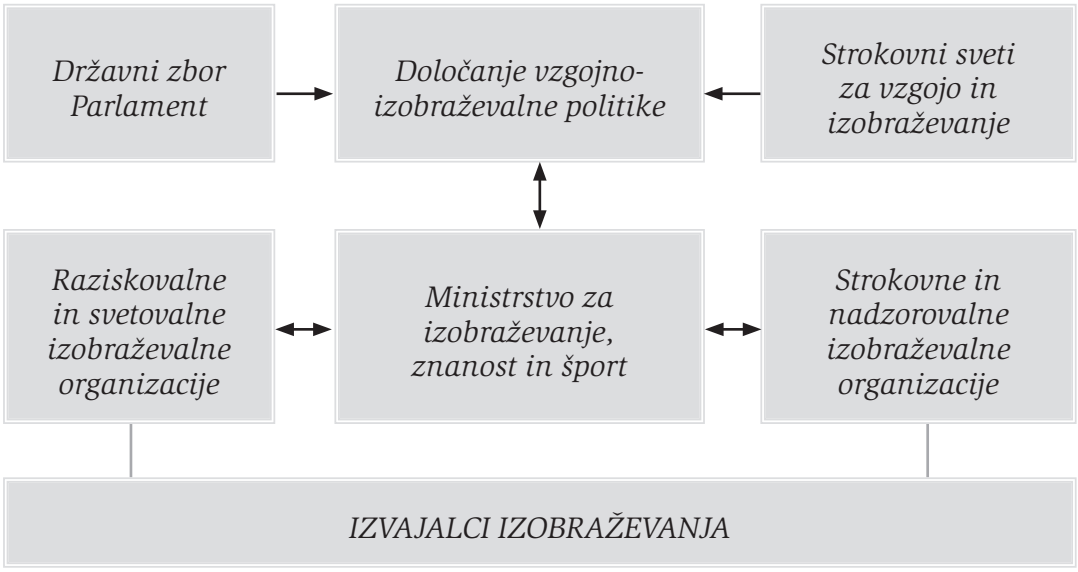

Slika 1: ***Organizacija politike nacionalnega izobraževalnega sistema v Sloveniji***

V Sloveniji v letu 2012/2013 deluje 39 dijaških domov. Od tega je 35 javnih, štirje pa so koncesijski (zasebni) dijaški domovi Rimskokatoliške cerkve. Od 35 javnih dijaških domov jih je 17 samostojnih zavodov, 18 pa jih deluje kot organizacijski del šole ali šolskega centra. Trije od samostojnih zavodov so dijaški in študentski domovi (Dijaški in študentski dom Koper, Dijaški in študentski dom Kranj ter Dijaški in študentski dom Novo mesto). Zasebni dijaški domovi so organizacijska oblika šol in dijaškega doma.

Slovenski dijaški domovi izvajajo vzgojno-izobraževalno dejavnost tudi v Italiji in Avstriji. Z Zavodom RS za šolstvo strokovno najbolj sodelujejo Slovenski dijaški dom Srečko Kosovel, ki ima sedež v Trstu, Dijaški dom Simon Gregorčič, ki deluje v Gorici, in Mladinski dom Celovec, ki ima sedež v Celovcu. V teh okoljih deluje tudi nekaj manjših dijaških domov, katerih ustanoviteljica je Rimskokatoliška cerkev. Temeljno poslanstvo omenjenih dijaških domov je ohranjanje slovenske kulture in slovenskega jezika, kar predstavlja za Slovenijo neprecenljivo vrednost in vrednoto.

Iz preglednice 1 vidimo, da je v šolskem letu 2012/2013 v dijaške domove v Sloveniji vpisanih 5.024 dijakov, ki so razdeljeni v 189 vzgojnih skupin, in ugotovimo, da so večinski udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaških domovih dijaki sekundarnega izobraževanja. Normativna vzgojna skupina šteje 28 dijakov.

*Preglednica 1: **Vpis v dijaške domove v šolskem letu 2012/2013***

Status dijaških domov	**Št. učencev**	**Št. dijakov[1]**	**Št. štud. višjih šol[2]**	**Št. štud. visokih šol**	**Skupaj**	**Št. vseh razpol. postelj**	**Zasedenost z dijaki**	**Št. VS**
Samostojni domovi št. = 17	25	3.102	106	788	4.021	6.132	50,6 %	116
Domovi skupaj s šolo št. = 18	0	1.285	86	54	1.425	2.730	47,1 %	49
Zasebni domovi št. = 4	0	637	0	0	637	677	94,1 %	24
VSI DIJAŠKI DOMOVI – SKUPAJ 39	**25**	**5.024**	**192**	**842**	**6.083**	**9.539**	**52,7 %**	**189**

Vir: Ministrstvo za izobraževanje, znanost kulturo in šport, 2012.

Legenda: VS = vzgojne skupine

Poleg dijakov bivajo v dijaških domovih tudi osnovnošolci in študenti. Nekateri dijaki in učenci potrebujejo za svoj osebni razvoj več vzgojiteljeve pozornosti, specifične metode in oblike dela ter prilagojeno organiziranost vzgojno-izobraževalne dejavnosti. To so (Dečman Dobrnjič, 2012):

- učenci in dijaki s posebnimi potrebami (dijaki in učenci: z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni, gluhi in naglušni, z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani, dolgotrajno bolni, s primanjkljaji na posameznih področjih učenja in s čustvenimi in vedenjskimi motnjami),
- posebne skupine dijakov in učencev (Romi, nadarjeni dijaki in učenci ter dijaki in učenci z migrantskim ozadjem, narodnostne manjšine, učenci in dijaki drugih narodnosti, učenci in dijaki s posebnim statusom (športniki, umetniki), učenci in dijaki iz socialno ogroženih okolij idr.).

Nekateri učenci in dijaki omenjenih skupin v dijaških domovih bivajo tudi med vikendi (učenci in dijaki iz socialno ogroženih okolij, imigranti).

Vzgojno-izobraževalni proces za omenjene učence in dijake se izvaja v skladu z zakonodajo, predvsem pa je pri sodelovanju z njimi treba upoštevati načelo enakih možnosti in izhajati iz profesionalne občutljivosti, saj so to najbolj ranljive in rizične skupine.

Izhajajoč iz tega, so v dijaških domovih poleg normativno določenih skupin z zakonodajo opredeljene tudi prilagojene vzgojne skupine. Prilagojena vzgojna skupina je skupina, v katero so vključeni tudi dijaki s posebnimi potrebami, ki so ob vpisu v dijaški dom predložili ustrezno pogodbo o usmeritvi, v kateri je določeno, da je

[1] *Podatki o številu dijakov se nanašajo na dijake, vključene v Vzgojni program za dijaške domove, ki ga financira MIZKŠ.*

[2] *Podatki o številu študentov se nanašajo na stanje 24. 10. 2012.*

treba upoštevati znižanje normativov. Število dijakov v normativni vzgojni skupini se zmanjša na praviloma največ 24 dijakov, če sta v skupino vključena dva dijaka, in na največ 22 dijakov, če so v vzgojno skupino vključeni do štirje dijaki s posebnimi potrebami (Pravilnik o bivanju v dijaških domovih – PBDD – Uradni list RS 97/2006).

Vzgojno-izobraževalna dejavnost v dijaškem domu združuje dva procesa, vzgajanje in izobraževanje, in je intencionalna in funkcionalna. Intencionalna dejavnost vzgojitelja je vezana na programske cilje in vsebine, ki si sledijo skozi šolsko leto in jih omogoča vzgojiteljeva kvalifikacija, funkcionalna dejavnost pa pomeni spontano dejavnost, ki se izraža skozi vzgojiteljev zgled, njegov pogled na življenje, način reševanja problemov, način pristopa k dijakom, vse tisto, kar nekateri avtorji razumejo z izrazom »skriti kurikulum«, in jo udejanja vzgojiteljeva dimenzija, ki jo pridobiva skozi profesionalni razvoj. Profesionalni razvoj je tisti razvoj vzgojitelja, ki omogoča vzgojiteljevo poklicno ukvarjanje z vzgojiteljskim poklicem, da svoje delo dobro opravlja. Vključuje vrednostni sistem, saj je profesionalec le tisti vzgojitelj, ki svoje delo opravlja strokovno korektno in dobro (Skalar, 2004; Pšunder, 2007).

Vzgojno-izobraževalni proces v dijaških domovih se izvaja v skladu z nacionalnim Vzgojnim programom za dijaške domove.

Vzgojni program za dijaške domove

Stalno spremljanje, posodabljanje in razvoj kurikula je sestavni del in gonilo razvoja šolskega sistema. Dijaški domovi v Sloveniji so že več desetletij vključeni v celostno gibanje prenove vzgojno-izobraževalnih programov v Republiki Sloveniji. V preglednici 2 prikazujemo zgodovinski pregled vzgojnih programov dijaških domov.

*Razpredelnica 2: **Vzgojni programi skozi čas***

Naslov dokumenta	Leto izida	Izdajatelj	Avtorji	Opomba
Okvirni vzgojni program za domove učencev srednjih šol	1973	Zavod SR Slovenije za šolstvo	Posebna komisija strokovnega sveta Zavoda za šolstvo SR Slovenije v sestavi: Palmira Kasesnik, Franjo Klojčnik, Dana Kočevar, Emil Rojc, Jože Trček, Leon Zorman Urednik: Edi Serpan	Naklada: 1200 izvodov (cena 9 din)
Okvirni vzgojni program za domove učencev	1980	Zavod SR Slovenije za šolstvo	Delovna skupina ZSRS v sestavi: Franjo Klojčnik – bivši ped. svetovalec za domove; Lojze Rakovec – ravnatelj Dijaškega doma v Kranju; Anton Skok – ravnatelj Doma učencev »Heroj Tito« v Kopru; Stane Kranjc – predsednik Strokovnega sveta za vzgojo in izobraževanje pri Izvršnem svetu SRS; dr. Vinko Skalar – predstojnik Oddelka za domsko pedagogiko pri Filozofski fakulteti v Ljubljani; Momčilo Janković – pedagoški svetovalec za domove.	Naklada: 1500 izvodov Sklep 31. seje Strokovnega sveta za vzgojo in izobraževanje SR Slovenije z dne 26. 12. 1979 o sprejemu Okvirnega vzgojnega programa za domove učencev v srednjem usmerjenem izobraževanju (Ur. l. SRS, štev. 5-306/80, dne 29. 2. 1980).

Naslov dokumenta	Leto izida	Izdajatelj	Avtorji	Opomba
Okvirni vzgojni program za domove učencev	1987	Zavod SR Slovenije za šolstvo	Programska komisija v sestavi: dr. Vinko Skalar – profesor Filozofske fakultete v Ljubljani; Momčilo Janković – pedagoški svetovalec Zavoda SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana; Jože Prelog – ravnatelj Doma srednjih šol Ljubljana; mag. Majda Pšunder – ravnateljica Doma železniškega šolskega centra Maribor; Ivan Škoflek – profesor Pedagoške akademije v Ljubljani. Uredil: Momčilo Jankovič.	Naklada: 650 izvodov. Okvirni vzgojni program za domove učencev je sprejel Strokovni svet SR Slovenije za vzgojo in izobraževanje na 25. seji dne 10. oktobra 1987.
Okvirni vzgojni program za dijaške domove	1994	Zavod RS za šolstvo in šport	Delovna skupina: dr. Vinko Skalar, Jože Horvat, prof. def.; Manja Petelin, prof. ped. psih., Anton Skok, prof. ped. sociol.; Danica Starkl, prof. ped.; Marija Štrekelj, vzgoj. dom. vz.; Koordinator: Anton Skok, pedagoški svetovalec za dijaške domove ZRSŠŠ.	Naklada: 200 izvodov
Vzgojni program za dijaške domove	1999	Zavod RS za šolstvo	Predmetna kurikularna komisija za domsko vzgojo v sestavi: izred. prof. dr. Majda Pšunder, Pedagoška fakulteta Maribor, predsednica; Anton Skok, Zavod RS za šolstvo, strokovni tajnik; Danica Starkl, Zavod RS za šolstvo, višja svetovalka za dijaške domove, članica; Jože Horvat, ravnatelj Dijaškega doma Portorož, član; mag. Marjeta Cerar, članica (ima ločeno mnenje od preostalih članov komisije).	Naklada: ni bil dan v tisk. Strokovni svet za splošno izobraževanje je 28. 10. 1999 na svoji seji sprejel in potrdil Vzgojni program za dijaške domove.
Vzgojni program za dijaške domove	2012	Zavod RS za šolstvo	mag. Olga Dečman Dobrnjič, višja svetovalka Zavoda RS za šolstvo; mag. Stane Bojan Zupet, ravnatelj Dijaškega doma Tabor, Ljubljana; Olga Jazbinšek, vzgojiteljica Dijaškega in študentskega doma Koper; Dragan Kojič, ravnatelj Dijaškega doma Nova Gorica; Ivan Sagadin, ravnatelj Dijaškega doma Drava Maribor; Nataša Privošnik, svetovalna delavka Dijaškega doma Celje.	Naklada: ni bil dan v tisk. Sprejet na 142. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje (Ur. l. RS št. 5/12).

Vir: Dečman Dobrnjič Olga, 2008, arhiv Zavoda RS za šolstvo.

(Opomba: Podatki o avtorjih so prepisi iz izvirnikov kataloških zapisov iz navedenih vzgojnih programov.)

V spodnjem razdelku predstavljamo vsebino zdaj veljavnega vzgojnega programa za dijaške domove.

Vzgojni program za dijaške domove (veljaven od leta 2012)

Kot je razvidno iz preglednice 2, so avtorji trenutno veljavnega Vzgojnega programa za dijaške domove dr. Olga Dečman Dobrnjič, Olga Jazbinšek, Dragan Kojić, Ivan Sagadin, Nataša Privošnik in mag. Stane Bojan Zupet. Njegove vsebine so bile objavljene v Uradnem listu RS št. 5/12. Ker Vzgojni program ni bil izdan v tiskani obliki, kot je bilo to običajno za prejšnje vzgojne programe, njegovo vsebino v celoti predstavljamo v nadaljevanju.

Opredelitev vzgojnega programa za dijaške domove

Vzgojni program za dijaške domove (v nadaljevanju *Vzgojni program*) je nacionalni dokument, ki opredeljuje vzgojno-izobraževalno delo v dijaških domovih, ki izvajajo program javne službe.

Cilji vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaških domovih

Cilji vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaških domovih so v skladu z nacionalnimi cilji vzgoje in izobraževanja in temeljijo na veljavni zakonodaji. Temeljni cilji so:

- omogočanje dodatne kakovosti vzgojno-izobraževalnega procesa, ponudba institucionalne vzgoje, možnosti za bivanje, učenje in preživljanje prostega časa dijakov in učencev;
- zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, rasno, etnično in narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo oziroma invalidnost;
- vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov;
- spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi;
- razvijanje jezikovnih zmožnosti in sposobnosti in ozaveščanje položaja slovenskega jezika kot jezika države Slovenije; na območjih, ki so opredeljena kot narodno mešana, pa ob slovenskem jeziku tudi ohranjanje in razvijanje italijanskega in madžarskega jezika;
- zagotavljanje kakovostne izobrazbe;
- spodbujanje zavesti o integriteti posameznika;
- razvijanje zavesti o državni pripadnosti in nacionalni identiteti in vedenja o zgodovini Slovenije in njeni kulturi;
- omogočanje vključevanja v procese evropskega povezovanja;
- uveljavljanje možnosti izbire na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja;
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje na območjih s posebnimi razvojnimi problemi;

- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok iz socialno manj spodbudnih okolij;
- zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami;
- vzgajanje in izobraževanje za trajnostni razvoj in za dejavno vključevanje v demokratično družbo, kar vključuje tudi globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih ljudi, do svoje in drugih kultur, do naravnega in družbenega okolja, do prihodnjih generacij;
- spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja;
- omogočanje razvoja in doseganje čim višje ravni ustvarjalnosti čim večjemu deležu prebivalstva;
- usmerjanje k socialnemu dialogu in nenasilni komunikaciji;
- omogočanje priložnosti za razvoj družbenih in individualnih veščin in kompetenc posameznikov in skupin;
- spodbujanje razvoja podjetniške miselnosti, socialnega partnerstva ter aktivnega sodelovanja z okoljem in
- drugi cilji, ki so v skladu s trendi in usmeritvami sodobnih družbenih sprememb.

Načela vzgojno-izobraževalnega procesa

Načela vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaških domovih izhajajo iz potreb družbe, dijakov in procesa samega. Temeljna načela vzgojno-izobraževalnega procesa so:

- načelo nenasilne komunikacije, enakih in enakopravnih možnosti;
- načelo opredeljene vizije in jasnih vrednot;
- načelo kompetentnosti in kakovosti, načrtnosti in izbirnosti;
- načelo spremljanja osebnostnega razvoja in dosežkov, vključenih v vzgojno-izobraževalni proces;
- načelo individualnosti, individualizacije in medskupinskega sodelovanja;
- načelo globalnega vzgojnega pristopa in avtonomije;
- načelo interdisciplinarnega pristopa k vzgojno-izobraževalnemu procesu;
- načelo odgovornosti, avtonomnosti, zavestne dejavnosti, medkulturnega sodelovanja in doslednosti;
- načelo sistematičnosti, postopnosti in organiziranosti vzgojno-izobraževalnega procesa;
- načelo posodabljanja vzgojno-izobraževalnega in bivanjskega okolja in
- druga načela, pomembna za kakovosten vzgojno-izobraževalni proces.

Cilji in načela so smiselno vključeni v vzgojno-izobraževalni proces v skladu z zakonodajo in s kulturo dijaškega doma.

Struktura vzgojno-izobraževalnega procesa

Vzgojno-izobraževalni proces v dijaških domovih poteka ves dan, v času navzočnosti dijakov. Osnovna formalna pedagoška (vzgojna) enota v dijaškem domu je vzgojna skupina. Oblikuje se na začetku šolskega leta glede na potrebe vzgojno-izobraževalnega procesa; lahko je heterogena po spolu, starosti in vrsti šole, ki jo dijaki obiskujejo. Vzgojno skupino vodi in organizira matični vzgojitelj.

Oblike dela

Vzgojno-izobraževalni proces v dijaških domovih temelji na naslednjih oblikah pedagoškega dela:

- individualna (vzgojitelj izvaja vzgojno-izobraževalni proces z dijakom),
- skupinska (vzgojitelj izvaja vzgojno-izobraževalni proces z dijaki vzgojne skupine),
- medskupinska (vzgojitelj izvaja vzgojno-izobraževalni proces z dijaki več vzgojnih skupin).

V dijaških domovih so za doseganje vzgojno-izobraževalnih ciljev zelo pomembne prostočasne dejavnosti. Njihov temeljni namen je dijakom omogočiti sprostitev ter aktivno preživljanje prostega časa v varnem, kreativnem in zdravem okolju.

Dijaški domovi lahko, v soglasju z ustanoviteljem in veljavno zakonodajo, v vzgojno-izobraževalni proces vključujejo različne alternative oblike vzgojnega dela.

Oblike vzgojnega dela so del vzgojnega programa dijaškega doma, vzgojne skupine in dijaka in so opredeljene v Letnem delovnem načrtu dijaškega doma.

Vzgojno-izobraževalno in bivanjsko okolje

Zaradi pestrosti okolij, iz katerih izhajajo uporabniki vzgojno-izobraževalnega procesa, in raznovrstnosti šol, ki jih obiskujejo, je dijaški dom medkulturni, večnacionalni in povezovalni prostor. Dijaški dom uresničuje vzgojno-izobraževalne cilje v razmerju do:

- šole in staršev dijakov,
- drugega domskega okolja.

Načini, oblike in metode sodelovanja dijaškega doma z okoljem so opredeljeni v Letnem delovnem načrtu dijaškega doma.

Spremljava in vrednotenje vzgojno-izobraževalnega procesa

Spremljava in vrednotenje vzgojno-izobraževalnega procesa se uresničujeta s pedagoško dokumentacijo, predpisano na nacionalni in interni ravni. V skladu z zagotavljanjem kakovosti dijaški dom izvaja različne oblike in načine spremljave in vrednotenja. Njihov namen je slediti procesom in jih dokumentirati ter na temelju spoznanj izboljšati kakovost vzgojno-izobraževalnega procesa oziroma njegovih posameznih elementov.

Spremljava in vrednotenje potekata na nivoju dijaškega doma, med dijaškimi domovi ali s strani drugih organizacij in posameznikov. Lahko ju izvajajo strokovni delavci, dijaki, v dogovoru z vodstvom doma pa tudi zunanji sodelavci, skladno z Vzgojnim programom dijaškega doma in z obstoječo zakonodajo.

Razvoj in raziskovalne dejavnosti v dijaškem domu

Dijaški dom skrbi za razvoj vzgojno-izobraževalnega procesa in njegovih posameznih elementov z razvojnoraziskovalnim delom v skladu z nacionalnimi in mednarodnimi standardi, ki veljajo za kakovost in odličnost vzgojno-izobraževalnega procesa. Cilji poslovnih procesov naj spodbujajo k sistematičnemu pristopu in razvijanju takšnih aktivnosti, ki vodijo k zadovoljstvu udeležencev v procesih vzgoje in izobraževanja. Pri tem naj se še posebej poudarja pomen:

- razumevanja in izpolnjevanja zahtev in pričakovanj dijakov,
- pridobivanja in vrednotenja rezultatov uspešnosti posameznika in skupin ter
- nenehnega izboljševanja procesov.

Razvoj in raziskovalno delo sta nepogrešljiva dela vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaških domovih in naj potekata v skladu s sodobnimi trendi okolja. V raziskovalno delo naj bodo aktivno vključeni tudi dijaki in njihovi starši.

V skladu s cilji in načeli nacionalnega Vzgojnega programa za dijaške domove izvajajo dijaški domovi vzgojno-izobraževalno delo v skladu s kulturo in okoljskimi vplivi na dijaški dom v lokalnih okoljih. Posebnosti posameznih dijaških domov bomo predstavili v nekaterih poglavjih te knjige.

Literatura in viri

1 *Dečman Dobrnjič, O. (2008). Vzgojni programi skozi čas. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.*

2 *Dečman Dobrnjič, O. (2012). Odnos dijakov in pedagoških delavcev do nasilja v dijaških domovih. Kranj: Fakulteta za organizacijske vede.*

3 *Dečman Dobrnjič, O., Jazbinšek, O., Kojić, D., Sagadin, I., Privošnik, N., Zupet, S. B. (2012). Vzgojni program za dijaške domove. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Uradni list RS št. 5/12.*

4 *Ministrstvo za izobraževanje, znanost kulturo in šport (2012). Statistični podatki o dijaških domovih. Dostopno na: http://www.mizks.gov.si/ (29. 12. 2012).*

5 *Pšunder, M. (2007). Pravilnik o bivanju v dijaških domovih – PBDD. Uradni list RS 97/2006.*

6 *Pšunder, M. (2010). Vzgojitelj med kvalifikacijo in dimenzijo. V: Dečman Dobrnjič, O., Bekš, M. (ur.). Modeli vzgoje v globalni družbi, zbornik I. mednarodne konference vzgojiteljev dijaških domov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, Društvo vzgojiteljev dijaških domov Slovenije, str. 31–35.*

7 *Skalar, V. (2004). Kratka zgodovina domske pedagogike. Iskanja, let. 21, št. 21, str. 7–10.*

1.2 Smernice in priporočila Zavoda RS za šolstvo za vodenje pedagoške dokumentacije vzgojiteljev dijaških domov

dr. Olga Dečman Dobrnjič, Zavod RS za šolstvo
mag. Stane Bojan Zupet, Dijaški dom Tabor, Ljubljana
Dragan Kojić, Dijaški dom Nova Gorica

Povzetek

Vzgojitelji dijaških domov so kot pedagoški delavci odgovorni tudi za vodenje pedagoške dokumentacije. Vodijo jo v skladu z veljavno zakonodajo ter Smernicami in priporočili Zavoda RS za šolstvo o vodenju pedagoške dokumentacije vzgojiteljev dijaških domov.

Zakonske podlage

Vodenje pedagoške dokumentacije pedagoških delavcev (vzgojiteljev) dijaških domov določajo:

- Pravilnik o šolski dokumentaciji v srednješolskem izobraževanju (PŠDSI - Uradni list RS 59/12),
- Pravilnik o bivanju v dijaških domovih (PBDD - Uradni list RS 97/2006),
- Vzgojni program za dijaške domove (VPDD - Uradni list RS 5/2012),
- preostala zakonodaja in konvencije, ki se nanašajo na vzgojno-izobraževalno delo in človekove pravice.

Dokumentacija se praviloma vodi v elektronski obliki tako, da je omogočen tudi izpis na papir. Če šola *(dijaški dom)* vodi dokumentacijo v elektronski obliki v enotni podatkovni bazi, si mora z ustrezno programsko opremo zagotoviti dejansko ločitev uporabe in varovanje podatkov glede na njihovo naravo in pravico do razpolaganja z njimi (PŠDSI – 11. člen)

Dijaški domovi smiselno uporabljajo določbe PŠDSI o ravnanju z dokumentacijo dijaških domov, če ni s posebnim predpisom drugače urejeno (PŠDSI – 2. člen).

Za uresničevanje pravilnika PŠDSI je odgovoren ravnatelj šole *(dijaškega doma), na šolah (v dijaških domovih),* kjer sta funkciji pedagoškega vodje in poslovodnega organa ločeni, pa tudi direktor (v nadaljevanju: ravnatelj). Strokovni delavci šole *(dijaškega doma)* in drugi zaposleni so odgovorni za uresničevanje določb tega pravilnika v okviru pooblastil oziroma nalog, ki jih imajo po notranji organizaciji šole *(dijaškega doma)* oziroma sistemizaciji, ter po posebnih pooblastilih (PŠDSI – 3. člen).

Organi dijaškega doma oziroma strokovni delavci dokumentirajo svoje delo v naslednjih oblikah (PBDD 2006 – 55. člen):

- v zapisnikih sej vzgojiteljskega zbora, oddelčnega vzgojiteljskega zbora in strokovnega aktiva, sveta staršev in sveta dijaškega doma, ki jih ti vodijo o poteku svojih sej, dnevnem redu in obravnavani problematiki ter sprejetih odločitvah, in

- v dnevniku dela, ki ga vodi posamezni vzgojitelj o načrtu in poteku vzgojnega dela in vsebuje: načrt vzgojiteljevega dela, delo z vzgojno skupino in interesne dejavnosti, urnik vzgojitelja, evidence vzgojnega dela in druge podatke o dnevnem dogajanju, problematiki in aktivnostih v zvezi z dijaki v vzgojni skupini.

Vzgojiteljeva pedagoška dokumentacija[3]

Dnevnik vzgojne skupine

Vzgojitelj vodi Dnevnik vzgojne skupine, katerega vsebine so v skladu s Smernicami in priporočili Zavoda RS za šolstvo o vodenju pedagoške dokumentacije vzgojiteljev dijaških domov.

Vsebine Dnevnika so:

1. Naslov vzgojno-izobraževalnega zavoda, ime vzgojne skupine, šolsko leto, ime in priimek matičnega vzgojitelja/vzgojiteljice.
2. Podatki o dijaku, ki vsebujejo: priimek in ime in njegov naslov prebivališča, številko osebnega lista, številko sobe bivanja v dijaškem domu, datum vstopa ter datum izstopa v dijaški dom v šolskem letu, podatke o šolanju, dejavnosti v domski skupnosti, vzgojne interesne dejavnosti, datum izreka in prenehanja veljavnosti vzgojnega ukrepa, podatke o učnem uspehu.
3. Realizacija vzgojno-izobraževalnega dela vzgojitelja (to je v bistvu dnevna priprava na VIU, vpiše se realizacija ciljev glede na LDVNS in drugih aktivnosti).
4. Podatki o učnem uspehu v prvem in drugem ocenjevalnem obdobju ter ob koncu šolskega leta.
5. Kraj in datum oddaje Dnevnika v arhiv dijaškega doma (o oddaji pedagoške dokumentacije v arhiv dijaški dom vodi evidenco).
6. Zaznamki o sodelovanju vzgojitelja s starši, šolo in drugimi strokovnimi delavci, o sestankih vzgojne skupine, strokovnih organov in o roditeljskih sestankih.
7. Podatki o izobraževanju vzgojitelja.

[3] *V PBDD je v 55. členu zapisano, da strokovni delavci dokumentirajo svoje delo v dnevniku dela. Smernice in priporočila Zavoda RS za šolstvo za vodenje pedagoške dokumentacije vzgojiteljev dijaških domov so osredotočene na pedagoško dokumentacijo dela vzgojitelja z dijaki in za dijake, torej na zapise, ki so vezani na vzgojno-izobraževalni proces z vzgojno skupino in dijaki, zato ne vsebujejo priporočil za dokumente, ki so obvezni del letnega delovnega načrta in izhajajo iz organizacije dela dijaškega doma: npr. urnik vzgojitelja, načrt vzgojiteljevega dela (ker načrt vzgojiteljevega dela vsebuje tudi druga dela, ki niso nujno vezana na delo z vzgojno skupino – npr. obveznosti vzgojitelja v svetu zavoda, domskemu skladu, sodelovanje v projektih dijaškega doma, ki niso neposredno vezani na delo z dijaki idr.*

Dnevnik dela vzgojitelja[4]

Dnevnik dela vzgojitelja je mapa zapisov (v klasični ali e-obliki) vzgojiteljeve pedagoške dokumentacije, kjer vzgojitelj hrani:

1. letni delovni vzgojni načrt skupine,
2. individualne vzgojne programe dijakov,
3. pomembnejše zapise sodelovanja vzgojitelja s starši, šolo in drugimi strokovnimi delavci,
4. zapisnike sestankov vzgojne skupine, roditeljskih sestankov, sestankov medskupinskega dela,
5. podatke o izobraževanju vzgojitelja (če vzgojitelj ne vodi Dnevnika obr. 1,2121)
6. zapise pomembnejših individualnih pogovorov z dijaki, starši, vzgojitelji, učitelji in drugimi deležniki vzgojno-izobraževalnega procesa,
7. mapo vzgojnih ukrepov dijakov,
8. letno poročilo o vzgojno-izobraževalnem delu v skupini,
9. preostalo dokumentacijo, ki je predpisana z zakonodajo ali LDN dijaškega doma in tisto, za katero vzgojitelj presodi, da je lahko del njegovega Dnevnika dela.

Letni vzgojni načrt skupine (LVNS)

Vzgojitelj na začetku šolskega leta pripravi letni vzgojni načrt matične vzgojne skupine (v nadaljevanju LVNS), ki je usklajen z letnim delovnim načrtom (LDN) dijaškega doma in zakonodajo. LVNS vsebuje:

1. Temeljna načela in cilje vzgojno-izobraževalnega procesa skupine.
2. Prioritetne cilje vzgojno-izobraževalnega procesa skupine za tekoče šolsko leto.

   Predlagamo: iz temeljnih ciljev VPDD in LDN vzgojitelj določi prednostne cilje, h katerim bo načrtno usmerjal procese in dejavnosti vzgojno-izobraževalnega dela.

   Primer: Vzgojitelj v LVNS določi štiri prednostne cilje: zagotavljanje kakovostnih pogojev za izobraževanje; razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov; usmerjanje k socialnemu dialogu in nenasilni komunikaciji; spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja. Glede na zastavljene cilje vzgojitelj v skupini izvede vzgojno-izobraževalne ure ter spodbuja dejavnosti in aktivnosti, ki omogočajo sledenje ciljem za razvoj dijakovih kompetenc.

   Primer za prvi cilj: vzgojitelj izvede ali organizira vzgojno-izobraževalno uro na temo učenja, organizira medvrstniško pomoč pri učenju, organizira in nudi dodatno pomoč pri učenju, omogoča čimboljšo infrastrukturo in IKT-podporo za učenje, organizira čim več zanimivih vzgojno-izobraževalnih aktivnosti, vpliva na vrednostni sistem dijakov, da jim učenje postane vrednota in da razvijajo svoje učne kompetence, sprotno in ob koncu šolskega leta preverja in vrednoti doseganje cilja.

[4] *Dnevnik dela vzgojitelja ni poseben dokument, ampak je zbirnik pedagoške in po želji tudi druge dokumentacije, ki jo vzgojitelj potrebuje pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega dela. Izhajajoč iz 11. člena PŠDSI priporočamo, da se vsa dokumentacija vodi v e-obliki (npr. v wordovem dokumentu).*

3. Naloge in dejavnosti, ki izhajajo iz načel in ciljev.
4. Vsebine nalog in dejavnosti.
5. Metode in oblike vzgojno-izobraževalnega dela za izvedbo nalog in doseganje ciljev (individualna, skupinska in medskupinska oblika dela z uporabo različnih metod).
6. Časovni razpored nalog in dejavnosti ter izvajalce nalog.

   Naloge in dejavnosti, ki se opravljajo dnevno, so opredeljene v LVNS, sledljive (evidentirane) pa pri dnevni realizaciji vzgojno-izobraževalnega dela, npr: učne ure, pregled sob …
7. Didaktične priprave za vzgojno-izobraževalne ure *(ki naj bodo obvezna priloga LVNS, shranjene v Dnevniku dela vzgojitelja)*.

   V vzgojni skupini naj bodo v tekočem šolskem letu izvedene vsaj štiri vzgojno-izobraževalne ure na izbrane in aktualne teme. Vzgojno uro izvede vzgojitelj ali povabljen strokovni delavec. Za vsako vzgojno-izobraževalno uro (VIU), izvedeno v vzgojni skupini, vzgojitelj arhivira pripravo za VIU, ki je zapisana in se hrani v e-obliki in vsebuje: naslov teme VIU, metode in oblike vzgojno-izobraževalnega dela, temeljne cilje, ki so usmerjeni v razvoj kompetenc dijakov, e-gradiva ali aktivno povezavo na spletno stran, uporabljeno literaturo in vire. Vzgojno-izobraževalna ura se lahko izvede na medskupinski ravni.
8. Dejavnosti in dogodke, ki se bodo izvajali v skupini v šolskem letu in zanje opredeli pedagoške, prostorske in materialne pogoje.
9. Časovni razpored nalog in dejavnosti ter izvajalce nalog.
10. Druge vsebine, ki so v skladu z LDN dijaškega doma in zakonodajo.

Letni načrt vzgojne interesne dejavnosti

Vzgojne-interesne dejavnosti (VID) se v skladu z vzgojno-izobraževalnim programom izvajajo vse leto. Organiziranost VID je odvisna od potreb dijaškega doma, izvajajo se lahko tedensko, mesečno, ali projektno. V šolskem letu opravi vzgojitelj najmanj 70 ur vzgojno-izobraževalnega dela na področju vzgojnih interesnih dejavnosti, vsak vzgojitelj pa vodi in izvaja vsaj eno vzgojno interesno dejavnost.

Vzgojitelj za VID pripravi letni vzgojni načrt, ki vsebuje:

1. Temeljna načela in cilje vzgojno-izobraževalnega procesa VID.
2. Naloge in dejavnosti, ki izhajajo iz načel in ciljev.
3. Vsebine nalog in dejavnosti.
4. Metode in oblike vzgojno-izobraževalnega dela za izvedbo nalog in doseganje ciljev.
5. Časovni razpored nalog in dejavnosti ter izvajalce nalog.
6. Prostorske in materialne potrebe.
7. Finančno ovrednotenje izvajanja VID.

Individualni vzgojni načrt dijaka

Vzgojitelj in dijak ob začetku šolskega leta pripravita individualni vzgojni načrt dijaka (IVND), ki vsebuje temeljne cilje dijaka za tekoče šolsko leto. Ob koncu šolskega leta vzgojitelj in dijak ugotovita dosežene ali nedosežene cilje in vzroke, ki so pomembni za nastali položaj.

Individualni vzgojni načrt dijaka vzgojitelj lahko uporabi kot prilogo k mapi vzgojnih ukrepov.

Vodenje evidence o vzgojnih ukrepih dijaka

Vodenje evidence vzgojnih ukrepov dijaka vodijo vzgojitelji v »mapi vzgojnih ukrepov« oziroma v skladu z organizacijo in navodili za delo v posameznih dijaških domovih. Zaradi logistike dela je priporočeno, da je dokumentacija o vzgojnih ukrepih in preostala dokumentacija, nastala v zvezi s postopkom izrekanja vzgojnih ukrepov, shranjena v Dnevniku dela vzgojitelja.

Letno poročilo o vzgojno-izobraževalnem delu v skupini

Letno poročilo o vzgojno-izobraževalnem delu v skupini pripravi vzgojitelj za matično skupino ob koncu šolskega leta. Vsebuje naj:

1. Dosežene cilje letnega vzgojnega načrta skupine.
2. Dosežene cilje letnega načrta vzgojne-interesne dejavnosti.
3. Poročilo o pohvalah, nagradah, vzgojnih ukrepih dijakov.
4. Evalvacijo in vrednotenje vzgojno-izobraževalnega dela vzgojitelja.
5. Ideje za prihodnje vzgojno-izobraževalno delo.
6. Druge vsebine po navodilu ravnatelja in v skladu z LDN dijaškega doma.

Vzgojitelj vodi tudi drugo dokumentacijo v skladu z določili posameznega dijaškega doma, seveda pa mora biti vsa pedagoška dokumentacija v skladu z zakonodajo.

Literatura in viri

1 *Pravilnik o šolski dokumentaciji v srednješolskem izobraževanju – PŠDSI. Uradni list RS 59/12.*

2 *Pravilnik o bivanju v dijaških domovih – PBDD. Uradni list RS 97/2006.*

3 *Vzgojni program za dijaške domove – VPDD. Uradni list RS 5/2012.*

1.3 Dijaški domovi in domska pedagogika skozi čas

mag. Danica Starkl, Dijaški dom Ptuj

Dijaški domovi in domska pedagogika imajo svojo zgodovino in razvojno pot, del le-tega predstavlja pričujoči članek. Radi bi opozorili, da v članku niso navedeni viri po letu 2001, saj vsebina opisuje značilnosti iz obdobja »za nazaj«. V vmesnem času sta izšla nova Bela knjiga za vzgojo in izobraževanje (2012) in Vzgojni program za dijaške domove (2012), ki v besedilu, zaradi specifike vsebine, nista omenjena.

Pogled v preteklost

Dijaški domovi so del srednješolskega sistema, zaradi česar morajo prispevati k vzgojno-izobraževalnim ciljem, kot so oblikovani v zakonodaji. Ker sta namembnost in temeljna zasnova dijaških domov specifični, je tudi njihov prispevek k uresničevanju vzgojno-izobraževalnih ciljev specifičen, določen z namembnostjo, z delovnimi in življenjskimi razmerami in z vzgojno-izobraževalnim programom, ki ga sprejme Strokovni svet RS za splošno izobraževanje. Vloga dijaškega doma do dijaka je »skrbniška, vzgojna in izobraževalna« (Vzgojni program, 1999: 7). V dijaških domovih je omogočeno šolanje po končani osnovni šoli in usposabljanje zunaj kraja stalnega bivališča. Dijakom pa hkrati zagotavljajo najboljše možnosti za življenje in učenje – za organizirano in strokovno vodeno izrabo prostega časa jim zagotavljajo pomoč pri učenju, pomoč ob osebnih stiskah in prilagoditvenih težavah. Z upoštevanjem različnosti omogočajo vsem dijakom enake možnosti za razvoj.

Opredelitev domske pedagogike

V Enciklopedijskem slovarju pedagogike je dijaški dom opredeljen kot »ustanova (internat), ki zamenjuje dom staršev tistim učencem, ki obiskujejo šolo izven kraja stalnega bivanja. V internatu imajo stanovanje, hrano in priložnost za učenje in družabno življenje« (1963: 207). V definiciji sta poudarjeni skrbniška in izobraževalna vloga dijaškega doma do dijaka.

Dijaški dom (internat) je vzgojno-izobraževalna delovna organizacija, v kateri se zagotavljajo namestitev, prehrana, vzgojno delo, pisanje domačih nalog, učenje, kulturno, zabavno in športno življenje za učence, ki obiskujejo srednjo šolo zunaj kraja stalnega bivališča. Dom lahko ustanovijo delovna organizacija, mesto ali država. Da bi dom lahko izvajal svojo dejavnost, se morajo zagotoviti: odgovarjajoči prostori (zemljišče, stavba in spremljajoči objekti, oprema in knjižnica), potrebno število strokovnih in drugih delavcev, sredstva za financiranje vzgojno-izobraževalne dejavnosti doma (Pedagoška enciklopedija 1, 1989). V definiciji so razvidne skrbniška, vzgojna in izobraževalna vloga dijaškega doma do dijaka. Vse tri vloge dijaškega doma do dijaka opredeljujeta tudi definiciji Majde Pšunder in Anite Klapan. Majda Pšunder (1992) opredeljuje dom kot vzgojno-izobraževalno ustanovo posebnega družbenega pomena. Dom nudi učencem, ki se šolajo in usposabljajo zunaj kraja stalnega bivališča, popolno namestitev, omogoča vse pogoje za življenje in učenje, zdravo in ustvarjalno preživljanje prostega časa in skrbi za njihov razvoj. Anita Klapan (1996: 17) sintetizira definicije in ugotavlja, da je dom

»pomembna socialna vzgojno-izobraževalna ustanova, ki učencem med šolanjem organizira namestitev in prehrano, vzgojno-izobraževalno delo, kulturne in druge aktivnosti«.

Vladimir Rosić (2001: 56) dodaja k že navedenim definicijam tudi pomen sodelovanja v domu in zunaj njega (okolje) in opredeljuje dijaški dom »kot prostor, ki ni enak šoli in ima posebno organizacijo in tehnologijo dela, ki se udejanja z različnimi programi dela: osnovnim, posebnim in interesnim (izbirnim). V načrtovanju dela se izhaja od humanističnorazvojne paradigme in individualnih potreb in interesov učencev. Programi dela so rezultat sodelovalnih odnosov, vzajemnega upoštevanja in podpore, odprte humanistične komunikacije in spoštovanja osebnosti.«

Dijaški domovi torej niso samo ustanove za namestitev in prehrano, ampak so pomembne vzgojno-izobraževalne ustanove v sklopu srednješolskega izobraževanja, ki omogočajo dijakom svobodno izbiro želene šole in možnost osebne rasti in razvoja; ustvarjajo takšno domsko klimo, ki dijakom omogoča zadovoljevanje njihovih interesov in pripravo na življenje in delo.

Razvoj domske vzgoje

Razvoj domske vzgoje je vezan na razvoj šolstva, predvsem srednjega, in zaradi tega se vselej postavi vprašanje, kje so dijaki bivali. Pogosto se niso šolali v kraju svojega bivanja, ker je bilo šol malo, in zgodovinski pregled kaže, da so bivali v samostanih ter da so srednje šole imele tudi domove, ker brez tega ne bi imele dijakov. Ustanavljanje dijaških domov – internatov na slovenskem ozemlju je bilo v preteklih stoletjih odvisno od raznih cerkvenih redov, dobrodelnih društev in od posameznikov, ki so svoje imetje zapustili v ta namen. Te ustanove, ki so jih odpirali, niso bili domovi v današnjem smislu, kjer dijak živi v času svojega šolanja zunaj domačega kraja. Prvotne ustanove so bile sirotišnice, v katerih so sprejemali otroke – sirote brez staršev in nezakonske otroke (Pavlič, 1976: 5).

»Prvo zakonsko določilo, ki govori o internatih, je za gimnazije navedeno v 17. členu Zakona o srednjih šolah iz leta 1929:

- dovoljenje za otvoritev internata pri srednji šoli daje ministrstvo za prosveto;
- vzdrževanje in vodstvo internata ne sme bremeniti državnega proračuna;
- aktivni učitelji srednjih šol ne smejo biti lastniki zasebnih internatov in tudi ne smejo imeti nobene funkcije v internatu;
- izvzeti so internati, ki jih ustanove samoupravna telesa, humanitarne družbe, ki skrbijo za učence, katerih starši žive zunaj kraja, kjer je gimnazija;
- v členu 18. nadaljuje, da so vse srednje šole in vsi internati, v šoli in zunaj nje, pod nadzorstvom ministrstva za prosveto.« (Pavlič, 1976: 18)

Delo v internatih so od tega časa dalje opravljali vzgojitelji, imenovani prefekti. Plačevale so se šolnine in zaradi tega je bilo malo študentov iz delavskega razreda in kmečkih družin; študij je bil zelo drag (plačali so se šolnina in stroški življenja v velikem mestu). Plačila šolnine in vzdrževalnine v internatu (konviktu) so lahko bili oproščeni najrevnejši, če so imeli potrdilo o svoji revščini. Štipendije so bile redke in nizke (Ciperle in Vovko, 1987).

Internati po drugi svetovni vojni

Leta 1945 se je začelo podržavljanje zasebnih šol in internatov. Cilji omenjenih ukrepov so bili jasni. S podržavljanjem vseh izobraževalnih institucij so vsi učitelji in prefekti postali državni uslužbenci, odvisni od nove oblasti, ki je lahko v učiteljskih vrstah opravila čistko in izločila nezaželene ljudi. Nova oblast je imela tako popoln nadzor nad celotnim procesom izobraževanja. V njem je opravila več sprememb in ga podredila lastni ideologiji, kar je dosegla z dajanjem prednosti mlademu učiteljskemu kadru, ki ga je tudi sama izobraževala (Gabrič, 1991: 71).

Z razvojem šolstva se je pojavila intenzivna rast domskih zmogljivosti – odpiranje novih domov, ki so bili v prvi vrsti namenjeni otrokom padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja, ter otrokom delavcev in kmetov. V prvem obdobju so bili domovi predvsem socialne ustanove. Pojavila se je tudi potreba po namestitvi mladine, ki je v velikem številu začela obiskovati šole zunaj kraja stalnega bivališča, saj so bile šole predvsem v večjih mestih. Država je začela ustanavljati vse večje število otroških in dijaških domov (internatov). Ker je bil domski prostor skrčen, delno tudi porušen, so v prvih letih po vojni poskušali to nadomestiti tako, da so v ta namen uporabljali bivše šolske prostore, vojašnice, privatna stanovanja ipd. Kot stalne ali pomožne ustanove so bili dijaški domovi ustanovljeni skoraj ob vsaki nižji ali višji gimnaziji in ob strokovni šoli. Število dijaških domov se je povečalo in sočasno tudi število učencev in zaposlenih v njih. Glede na populacijo, ki je bila v njih nameščena, so obstajale različne vrste domov, in sicer:

- domovi za otroke osnovne šole (7–14 let),
- domovi za srednješolsko mladino (učenci gimnazij, srednjih šol in tečajev),
- internati srednjih strokovnih šol in
- internati za učence v kmetijstvu pri industrijskih šolah (Domovi učenika – internati, 1961: 18–21).

Število domov je od leta 1945 naglo naraščalo, tako da je bilo leta 1951 v Sloveniji že 177 domov s 17.330 učenci (Klojčnik, 1976: 33).

V organizaciji strokovnega šolstva in dijaških domov je prišlo do pomembnega napredka leta 1950. Iz Beograda je prišla direktiva, naj prosvetna oblast v celoti prevzame vodstvo nad vsemi vrstami strokovnih šol in naj ustanovijo poseben sektor za strokovno šolstvo pri Ministrstvu za prosveto. Po reorganizaciji šolstva v letu 1949 so bile srednje strokovne šole v celoti v rokah Ministrstva za prosveto, nižje pa je operativno še vodilo Ministrstvo za delo oziroma njegova uprava za strokovne delavske kadre. Po dogovoru med ministrstvoma so 6. maja 1950 prišle pod upravo Ministrstva za prosveto vse šole, delavnice in internati, ki jih je prej vodila uprava za strokovne kadre pri Ministrstvu za delo, ki je bila ukinjena. Prej enotni oddelek za strokovno šolstvo prosvetnega ministrstva pa je bil ločen na oddelka za nižje in srednje strokovne šole. Oba oddelka sta se takoj lotila dela, kategorizirala službena mesta in izdelala enotne učne načrte za splošne predmete v strokovnih šolah. Da bi zmanjšali število honorarnih ur (bilo jih je veliko, saj je primanjkovalo učiteljev in vzgojiteljev) in hkrati dvignili kakovost pouka, je prosvetno ministrstvo v letih od 1950 do 1952 ukinilo veliko število strokovnih šol, združili so razne odseke in ukinjali oddelke. Združevanje šol je potekalo tako, da je bilo več šol ukinjenih, učence pa so poslali v tisto šolo, ki je imela internat (Gabrič, 1991: 74). Kot

posledica prehoda domov na nov način financiranja (vsi domovi so sodili pod Ministrstvo za prosveto) se je leta 1951 pojavilo zmanjšanje števila vseh vrst domov. Dijaški domovi in druge socialne ustanove so bili z uredbo v uradnem listu (Uradni list FNRJ, številka 49, 31. 10. 1951) razglašeni za ustanove s samostojnim financiranjem. S tem se je materialni položaj domov vidno spremenil. Večji del stroškov vzdrževanja in delovanja domov se je prenesel na učence, za razliko od prej, ko je bila večina stroškov poravnana iz družbenih sredstev in manj iz vplačil učencev, ki so v velikem številu prejemali štipendije (Domovi učenika – internati, 1961).

Navedeno je privedlo do stagnacije v razvoju in pozneje tudi do zapiranja velikega števila domov. Število učencev v dijaških domovih je bilo manjše, ker vsi tisti, ki bi želeli bivati v dijaškem domu, niso zmogli plačati visokih stroškov mesečnega delovanja in vzdrževanja domov. To je posebej prizadelo otroke revnih staršev, ki so poskušali nadaljevati šolanje tako, da so vsak dan pešačili iz vasi ali pa si našli privatno stanovanje ('študentske gospodinje'). Del učencev brez štipendije je prenehal z izobraževanjem. Ne glede na zmanjševanje števila domov so se nekateri od njih še dalje razvijali (Domovi učenika – internati, 1961: 18–21).

Še vedno je bila pozornost usmerjena v izobraževanje kvalificiranih delavcev in srednjega strokovnega kadra. Število učencev v vseh strokovnih šolah in dijaških domovih je naraščalo. Leta 1957 je bilo v Sloveniji na novo zgrajenih ali obnovljenih 14 dijaških domov. V sklopu novozgrajenih modernih strokovnih šol, ki so izobraževale ozko specializirane kadre, so delovali domovi, ki so sprejemali učence iz vseh republik Jugoslavije. S tem si lahko razložimo porast števila učencev v domovih strokovnih šol v Sloveniji. Naraščalo je tudi število mešanih dijaških domov in učencev v njih. Ti domovi so se odpirali v manjših mestih in v njih so nameščali učence iz različnih vrst šol. Pri vzdrževanju dejavnosti so pomagali različni kadrovski fondi kraja, kjer je dom deloval (Domovi učenika – internati, 1961: 21).

V času od leta 1945 do leta 1960 so postavljeni temelji novega izobraževalnega sistema. Začelo se je širjenje mreže šol in internatov, povečevanje števila učiteljev in vzgojiteljev in ustvarjanje drugih pogojev za razvoj osnovnega in srednješolskega izobraževanja.

Število zaposlenih v dijaških domovih je bilo po osvoboditvi razmeroma majhno. Ob upravniku (direktorju, ravnatelju) in ponekod vzgojitelju so v domovih delali še ekonom, kuharica in pomožno osebje (perica in sobarica). Samo v nekaterih domovih so bili zaposleni tudi administrativni delavci in zdravstveno osebje. V tem času se je število zaposlenih določalo z državnim proračunom. V skladu z zdravstvenimi, kulturnimi in vzgojnimi potrebami je postopoma naraščalo tudi število zaposlenega osebja, in to najprej vzgojiteljev, zatem administrativnega in zdravstvenega osebja; povečalo se je tudi število drugih delavcev (ekonomi, gospodinje, kuharji itd.). S prehodom dijaških domov na samostojno financiranje je država financirala samo vzgojitelje in zdravstveno osebje. Preostale delavce doma so plačevali iz sredstev, ki so jih pridobili od učencev z vzdrževalninami. To je privedlo do skrbne politike upravnikov (direktorjev, ravnateljev) glede števila in izkoristka osebja. Ne glede na to je število osebja v domovih ostajalo skoraj enako, saj so učenci, ki so bivali v domovih, prejemali štipendije in so redno plačevali vzdrževalnino (Domovi učenika–internati, 1961: 33).

Tehničnega in administrativnega osebja je bilo več kot vzgojiteljskega (65,2 % leta 1958). V vsakem domu sta bila zaposlena povprečno dva administrativna delavca, kar je bila delno posledica vse zahtevnejšega finančnega poslovanja. V nekaterih

domovih ob strokovnih šolah sploh ni bilo zaposlenega vzgojitelja, ampak je to vlogo opravljal upravitelj s pomočjo učiteljev pripadajoče šole. Nekateri domovi tudi niso imeli zaposlenih zdravstvenih delavcev (53,9 % domov v Jugoslaviji) in teh je bilo največ v Sloveniji, kjer je še danes tako, saj normativi zaposlovanja ne dovoljujejo zaposlovanja zdravstvenega osebja v dijaške domove, druge bivše jugoslovanske republike pa imajo te priznane še danes (Domovi učenika – internati, 1961: 33–34).

Prehod na plačevanje vzdrževalnin – oskrbnin

Ob prehodu s proračunskega financiranja na samofinanciranje leta 1951 se je število domov začelo zmanjševati tudi z združevanjem. Leta 1964 smo imeli 71 domov z 9.899 učenci. Leto 1967 je bilo leto najnižjih statističnih kazalnikov o domovih in njihovi zasedenosti. Domovi so bili v družbi označeni kot ustanove za uspešnejše šolanje siromašnih kmečkih, delavskih in uslužbenskih otrok, s čimer so imeli specifično in zelo poudarjeno socialno funkcijo. Nadaljnje združevanje je število domov leta 1970 zmanjšalo na 59 domov z 10.520 učenci – ob povečanih kapacitetah z utesnitvami in delnimi preureditvami (Klojčnik, 1976: 33).

Dijaški domovi so delovali v starih gradovih, bivših samostanih, sirotišnicah, starih šolah in vojašnicah, upravnih prostorih, barakah itd. Prostori so bili nefunkcionalni in slabo opremljeni. Med vsemi domovi je bilo 25 objektov iz prejšnjih stoletij (povprečna starost stavb 216 let) in med temi jih je bilo treba 19 takoj izprazniti, ker so bile stavbe nevarne za življenje učencev. Tako so do leta 1963 zgradili in obnovili 14 stavb za domove. Začele so se priprave predlogov za sanacijo in izgradnjo novih dijaških domov in pri tem je imela odločilno vlogo Skupnost dijaških domov Slovenije (Klojčnik, 1976: 34).

V samoupravni socialistični družbi so bili domovi obravnavani kot vzgojne ustanove, ki imajo specifično vlogo in vzgojno funkcijo. Družbeno so bili opredeljeni kot »vzgojne ustanove, v katerih se ustvarjajo pogoji za vzgajanje in učenje učencev, se zagotavlja namestitev, prehrana, kulturno-zabavna dejavnost in rekreacija in zadovoljujejo druge skupne potrebe učencev«. S tem so dijaški domovi dobili določen položaj v sistemu vzgajanja in izobraževanja, delno so zadovoljevali socialne potrebe učencev (namestitev, prehrana, zdravstvena zaščita), v temelju pa so bili vzgojne ustanove. Socialna vloga je bila podrejena vzgojnim potrebam tistih otrok in mladine, ki so obiskovali šolo (Skalar, 1986: 8).

Sočasno so bili domovi uvrščeni v Zakon o srednjem šolstvu (Uradni list SRS, 61-40/67), kjer v tretjem členu piše: »Za učence srednjih šol se ustanavljajo domovi za učence. Srednje šole in domovi se lahko združujejo v šolske centre.« (Zakoni in pravilniki ..., 1970: 110)

Skupnost dijaških domov Slovenije

Začelo se je natančnejše opredeljevanje delovnega področja domske vzgoje, za kar si je najbolj prizadevala nastajajoča Skupnost dijaških domov Slovenije.

Konec leta 1974 je bila v Beogradu ustanovljena Medrepubliška in medpokrajinska komisija za reformo vzgojno-izobraževalnega sistema. Konkretizirali so stališča in na temelju tega izdelali niz novih družbenih dokumentov:

- Dokument o pomenu in osnovah skupne vzgojno-izobraževalne osnove,
- Dokument o pomenu in osnovah II. faze usmerjenega izobraževanja,

- Družbeni dogovor o pomenu in osnovah vzgajanja in izobraževanja v SFRJ,
- Družbeni dogovor o enotnosti klasifikacijske lestvice in lestvice strokovne izobrazbe,
- Dokument o nomenklaturi poklicev.

Navedeni dokumenti so opredeljevali nov vzgojno-izobraževalni sistem, v katerem so se srednje šole prvič pojavile kot enotne ustanove in doživele največ sprememb. Ukinjene so bile gimnazije, tehniške šole in šole za KV-delavce. Namesto njih je bila zgrajena enotna srednja šola, v okviru katere so se učenci usposabljali za različne poklice in nadaljnje izobraževanje. Srednje šole so se močno razvijale in samo 10 % slovenskih krajev je bilo v tem času brez kake od njih (Pedagoška enciklopedija/2, 1989).

V času od leta 1976 do leta 1985 je bilo v Sloveniji in v zamejstvu (v Celovcu in Trstu) zgrajenih ali prenovljenih 71 dijaških in 18 študentskih domov. Največjo vlogo pri tem je imela prav Skupnost dijaških domov Slovenije. Financiranje akcije je bilo zagotovljeno z Zakonom o stanovanjskem gospodarstvu, v katerem je bilo določeno, da se od bruto osebnega dohodka delavcev, zaposlenih v Sloveniji, odvaja 0,345 % za graditev dijaških in študentskih domov (Skalar, 1992: 59).

S tako široko zastavljeno družbeno akcijo se je začelo dokončno reševanje področja domov, ki so jih imenovali Domovi učencev srednjih šol. Z novimi domovi so dobili učenci boljše in sodobnejše možnosti za bivanje, delavci v domovih pa boljše možnosti za delo in vzgojno dejavnost (Pediček, 1989).

Vzgoja v domovih je opredeljena kot celovit vzgojno-izobraževalni proces in poteka po vzgojnem programu, ki ga je pripravil *Zavod SR Slovenije za šolstvo* in katerega značilnost je, da se učenci samoupravno vključujejo v domsko življenje, sodelujejo pri oblikovanju vzgojnih programov, organiziranju prostega časa in interesnih dejavnostih, ki zadovoljujejo njihove želje in interese. Od prvotnih povojnih domov, ki so bili v glavnem socialne ustanove, so se domovi uveljavili kot pomembni družbeni zavodi z obveznim vzgojnim programom, ki ga dopolnjujejo operativni programi vzgojitelja za vsako vzgojno skupino (30 učencev). Vzgojitelji so postajali organizatorji in usmerjevalci vzgojnega dela, mladini pa vodniki in svetovalci (Klojčnik, 1976: 39).

Dijaški domovi po osamosvojitvi Slovenije

»Globalne spremembe v Sloveniji, zlasti oblikovanje nove države, vzpostavitev večstrankarskega političnega sistema in sprejem nove ustave, so zahtevale tudi spremembe edukacije (vzgoje in izobraževanja). Začetek sprememb leta 1991. Ob oblikovanju samostojne države Slovenije so se postavili novi in drugačni cilji vzgoje in izobraževanja. Tedanja šolska zakonodaja je zastarela in z njo ni bilo mogoče več reševati novih problemov, niti prenašati mnogih uspešnih inovacij v vsakdanjo prakso.« (Bela knjiga, 1995: 5) V Beli knjigi so zapisane konceptualne rešitve vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji in ta je rezultat nekajletnega strokovnega dela številnih ekspertov za konceptualna vprašanja ter podlaga za pripravo konkretnih rešitev v novi šolski zakonodaji (Šolska zakonodaja, 1996: 5). Leta 1991 je bilo v Sloveniji 46 dijaških domov za dijake srednjih šol, v katerih so strokovno delo opravljali vzgojitelji; natančno število vzgojiteljev pa ni znano. Torej je število domov iz leta 1970, ko jih je bilo 59, ponovno upadlo.

Po osamosvojitvi (1991) so se v Sloveniji vrstili simpoziji in posveti o vzgoji in izobraževanju – prišlo je do prenove vzgojnega programa. Zadnji, do tega datuma veljavni Okvirni vzgojni program za domove učencev (zdaj dijaških domov) je sprejel Strokovni svet RS za vzgojo in izobraževanje leta 1987. Nove družbene razmere so zahtevale tudi drugačno vzgojo, utemeljeno na drugačnih vrednotah, vzgojo, ki bo upoštevala drugačna družbena razmerja in drugačen položaj mladine, pa tudi drugačen družbeni položaj dijaških domov. Ministrstvo za šolstvo in šport je imenovalo Kurikularno komisijo za domsko vzgojo, ki je posodobila Okvirni vzgojni program za domove učencev iz leta 1987 in pripravila Okvirni vzgojni program za dijaške domove leta 1994, ki ga je sprejel Strokovni svet RS za vzgojo in izobraževanje. Opredeljuje pedagoške razmere in dejavnike pedagoškega delovanja: vzgojno skupino, formalne in neformalne skupine v dijaškem domu, pedagoško enoto, dijaški dom kot celoto, skupnost dijakov (domsko skupnost), aktivnosti v prostem času, temeljno organizacijsko shemo (dnevni red), pravila življenja in dela v dijaškem domu, sistem spodbud, sistem sankcij, dijaški dom in starše dijakov, dijaški dom in šole, ki jih dijaki obiskujejo, dijaški dom in socialno okolje in nazadnje vzgojitelja.

Delo na področju prenove vzgojnega dela v dijaških domovih se je nadaljevalo tudi po sprejetju tega Okvirnega vzgojnega programa za dijaške domove (1994) in narejena je bila raziskava o izvajanju programa. Številni vzgojitelji in drugi strokovni delavci dijaških domov Slovenije so aktivno sodelovali pri snovanju sodobnejšega vzgojnega programa, ki ga je kurikularna komisija pripravila do oktobra 1999. Kurikularna prenova v dijaških domovih je izhajala iz izhodišč prenove, ki jih je sprejel Nacionalni kurikularni svet. Pri pripravi vzgojnega programa za dijaške domove je kurikularna komisija upoštevala:

- vpeljevanje ciljnega in procesnorazvojnega načrtovanja,
- fleksibilnost v načrtovanju vzgojnega dela,
- razvijanje komunikacije med strokovnimi delavci, dijaki, vajenci in starši,
- dvig profesionalizacije nosilcev vzgojnega dela (vzgojiteljev) in spremljanje in evalvacijo vzgojnega dela (Vzgojni program za dijaške domove, 1999).

Vzgojni program za dijaške domove (1999) je prinašal številne novosti, ki so bile v skladu s kurikularno prenovo celotnega vzgojnega dela v domovih in s prenovo vzgojno-izobraževalnega sistema v Sloveniji. Leta 2012 smo pripravili nov Vzgojni program za dijaške domove, ki velja na državni ravni.

Literatura in viri

1 *Ciperle, J., Vovko, A. (1987). Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.*

2 *Enciklopedijski riječnik pedagogije (1963). Zagreb: Matica Hrvatska.*

3 *Gabrič, A. (1991). Šolstvo na Slovenskem v letih 1945–1951. Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete, 24, 67–92. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.*

4 *Klapan, A. (1996). Učenje u učeničkom domu. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pedagoški fakultet u Rijeci – Odsjek za pedagogiju.*

5 *Klojčnik, F. (1976). Dijaški domovi – domovi za učence srednjih šol. V: Pavlič, S. (ur.). Dijaški in študentski domovi. Katalog ob razstavi (33–43). Ljubljana: Slovenski šolski muzej.*

6 *Krek, J. et al. (1995). Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.*

7 *Pavlič, S. (1976). Od sirotišnic do dijaških domov. V: Pavlič. S. (ur.). Dijaški in študentski domovi. Zbornik ob razstavi, 5–32. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.*

8 *Pedagoška enciklopedija. (1989). Zv. 1. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.*

9 *Pedagoška enciklopedija. (1989). Zv. 2. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.*

10 *Pediček, F. (1989). K teoriji naše domske vzgoje. Revija Iskanja. Vzgoja, prevzgoja, 7/8, 3–11. Ljubljana: Skupnost dijaških domov Slovenije.*

11 *Pšunder, M. (1992). Dijaški dom, mladostnik, odklonskost. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.*

12 *Rosić. V. (2001). Domski odgoj. Rijeka: Graftrade.*

13 *Skalar, V. (1986). Domovi učencev v preteklosti, dandanes in v prihodnje. Revija Iskanja. Vzgoja, prevzgoja, IV (5), 5–11. Ljubljana: Skupnost dijaških domov Slovenije.*

14 *Skalar, V. (1992). Prenova vzgojnih zavodov na Slovenskem. Revija Iskanja. Vzgoja, prevzgoja, IV (12), 57–64. Ljubljana: Skupnost dijaških domov Slovenije.*

15 *Starkl, D. (1999). Priročnik za vzgojitelje v dijaškem domu. Ljubljana. Zavod RS za šolstvo.*

16 *Šolska zakonodaja (1996). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.*

17 *Vzgojni program za dijaške domove (1999). Ljubljana: Strokovni svet RS za splošno izobraževanje. Dostopno na: http://www.zrss.si/srednjesole (2. 10. 2003).*

18 *Zakoni in pravilniki o šolstvu v SR Sloveniji (1970). Ljubljana: Zavod za šolstvo SR Slovenije.*

1.4 Vzgojitelj v dijaškem domu

dr. Olga Dečman Dobrnjič, Zavod RS za šolstvo

dr. Majda Pšunder, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta Maribor

Vzgojitelj kot izvajalec vzgojno-izobraževalnega procesa

Glavni izvajalec vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaškem domu je vzgojitelj. Ta ima do dijakov veliko odgovornost in zelo pomembno vlogo. Slovenska šolska zakonodaja opredeljuje kvalifikacijo vzgojitelja, torej izobrazbo in s tem povezana strokovna znanja, ki predstavljajo vstopni pogoj za vzgojno-izobraževalno dejavnost v dijaškem domu. Vzgojitelj je lahko, kdor izpolnjuje pogoje za svetovalnega delavca na področju vzgoje in izobraževanja, učitelja splošno izobraževalnih ali teoretičnih predmetov v srednji šoli, učitelja v osnovni šoli ali knjižničarja na področju vzgoje in izobraževanja. Vzgojitelji, ki opravljajo vzgojno-izobraževalno delo v vzgojnih skupinah, v katerih so vključeni tudi otroci in mladostniki s posebnimi potrebami, morajo imeti ustrezno specialnopedagoško izobrazbo, pridobljeno po ustreznem študijskem programu (Pravilnik o smeri in stopnji izobrazbe vzgojiteljev in drugih strokovnih delavcev v domovih za učence in dijaških domovih, 2004).

Če bi v katerem koli obdobju šolske zgodovine povprašali starše o želenih lastnostih učitelja, ki naj bi poučeval njihove otroke, ali vzgojitelja, ki bo vzgajal njihove otroke, bi z njihovimi odgovori lahko oblikovali hipotetično podobo idealnega učitelja ali vzgojitelja. Hipotetično bi to bilo mogoče. Ker pa splošno veljavnih idealov ni in ni splošno veljavne podobe idealnega človeka, ne moremo oblikovati splošno veljavne podobe idealnega učitelja in idealnega vzgojitelja. Poznamo pa lastnosti dobrega učitelja in dobrega vzgojitelja, kot so jih izbrali dijaki dijaških domov in srednjih šol, in mu v vzgojnem procesu želimo slediti (Pšunder, 2007; Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010).

Raziskavo o tem, kakšnega vzgojitelja v dijaškem domu si želijo dijaki, je izvedla Dečmanova (1995: 78); raziskavo o tem, kakšnega učitelja v šoli si želijo dijaki, pa sta izvedla Jereb in Zagorišek (1998: 223).

Preglednica 1: ***Lastnosti vzgojitelja in učitelja (Dečman, 1995; Dečman Dobrnjič, 2012)***

Lastnosti dobrega učitelja – Stolpec A	Lastnosti dobrega vzgojitelja – Stolpec B
1 Zanimivo razlaga.	1 Ima do vseh učencev enak odnos.
2 Je pravičen.	2 Je pristopen in rad odgovarja na vprašanja.
3 Zahteva smiselno znanje.	3 Spoštuje osebnost učenca.
4 Ima dobre odnose z učenci.	4 Je iskreno zainteresiran za učence in probleme.
5 Napovedano sprašuje.	5 Veliko zna in nam pomaga pri učenju.
6 Ima smisel za humor.	6 Je vesele narave, ima smisel za humor.
7 Je prijazen, razumevajoč, strpen.	7 Veliko zna in nam pomaga pri učenju.

Lastnosti dobrega učitelja – Stolpec A	Lastnosti dobrega vzgojitelja – Stolpec B
8 Učence razume, jim pomaga, jih spodbuja.	8 Je objektiven in pravičen.
9 Zna vzdrževati red in disciplino.	9 Mu uspe disciplinirati brez prisile.
10 Ima smisel za skupinsko delo.	10 Ima pravilen nazor o življenju, človeku, svetu.
11 Je simpatičen, sproščen in dobre volje.	11 Se okusno oblači, je urejen in čist.
12 Je prijetnega zunanjega videza.	12 Je pedanten in točen.

V preglednici 1 so lastnosti razvrščene po pomembnosti od najpomembnejše do najmanj pomembne, tako kot so jih ocenili dijaki srednjih šol in dijaških domov. Zanimiva je podobnost odgovorov pri ocenah dijakov učitelja in vzgojitelja, kar potrjuje naša izhodiščna razmišljanja o dobrem učitelju in vzgojitelju. Če bi danes ponovili isto raziskavo, obstaja velika verjetnost, da bi dobili podobne rezultate.

Vzgojiteljeva kvalifikacija

Slovenska šolska zakonodaja opredeljuje kvalifikacijo vzgojitelja, torej izobrazbo in s tem povezana strokovna znanja, ki predstavljajo vstopni pogoj za vzgojno-izobraževalno dejavnost v dijaškem domu. Vzgojno-izobraževalna dejavnost združuje dva procesa, vzgajanje in izobraževanje, in je vedno intencionalna in funkcionalna. Intencionalna dejavnost vzgojitelja je vezana na programske cilje in vsebine, ki jim sledi skozi šolsko leto in jo omogoča vzgojiteljeva kvalifikacija, funkcionalna dejavnost pa pomeni nenamerno dejavnost, ki se izraža skozi vzgojiteljev zgled, njegov pogled na življenje, način reševanja problemov, način pristopa k dijakom, vse tisto, kar nekateri avtorji razumejo z izrazom »skriti kurikulum« in jo udejanja vzgojiteljeva dimenzija, ki jo pridobiva skozi profesionalni razvoj. Profesionalni razvoj je tisti razvoj vzgojitelja, ki omogoča vzgojiteljevo poklicno ukvarjanje z vzgojiteljskim poklicem, da svoje delo dobro opravlja. Profesionalni razvoj vključuje vrednostni sistem, saj je profesionalec le tisti pripadnik poklica vzgojitelj, ki svoje delo opravlja strokovno korektno in dobro (Skalar, 2004; Pšunder, 2008).

Pri tem se nam vsiljujejo primeri dobrih »vzgojiteljev«, zunanjih sodelavcev doma, ki vodijo tečaje smučanja, kuhanja, računalništva idr. Ti sploh niso kvalificirani vzgojitelji, prvi je, denimo, študent, drugi je kuharski entuziast, tretji računalničar. Imajo pa dimenzijo, naravno danost za prenašanje znanja in občutek za delo z mladimi, s katerimi imajo opraviti, in dajejo zgled. Iz takega razmišljanja lahko izhaja spoznanje, da formalna pedagoška izobrazba še ne pogojuje dobrega vzgojitelja, ampak ga samo predpostavlja. Dober vzgojitelj ima kvalifikacijo, se profesionalno razvija, intencionalno in funkcionalno deluje, ima svoje delo rad in se s človeško toplino odziva na poštenost, probleme in stiske ljudi (Starkl, 1999; Skalar, 2004; Pšunder, 2008; Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010).

Vzgojiteljeve vloge

V vzgojno-izobraževalni dejavnosti se vzgojitelj pojavlja v treh vlogah: kot uslužbenec, kot strokovnjak in kot človek. Vse tri vloge so vedno navzoče in delujejo relativno usklajeno. Po formalni vlogi uslužbenca je vzgojitelj zavezan strukturi, ki ga je zaposlila, pri čemer usklajuje svojo dejavnost s šolskimi in domskimi pravnimi akti ter zakonodajo. Vzgojitelj kot strokovnjak je zavezan svojemu strokovnemu področju, sledi razvoju stroke, udejanja nove izsledke stroke in svoja znanja uresničuje na način, ki je dostopen populaciji, s katero ima opraviti. Vzgojitelj kot človek je samo človek, z vsemi čednostmi in slabostmi, človek, ki zna ljubiti, ima dovolj človeške topline v medsebojnem komuniciranju z dijaki in njihovimi starši, človek, ki zna odločati, je human, brez pretirane sentimentalnosti, zna bodriti, spodbujati, podpreti, zna presojati, razumeti in razlikovati (Pšunder 1994; Starkl 2004; Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010).

Vzgojiteljevo vzgojno-izobraževalno delo lahko konkretiziramo (Skalar, 2004; Starkl, 2004; Pšunder, 2008):

- Vzgojitelj svoje delo usmerja v posameznega dijaka in skupino, skrbi za zadovoljevanje njihovih potreb, pomaga ob stiskah in težavah, ki se pojavljajo na poti razvoja posameznega dijaka ali skupine, prisluhne njihovim interesom, če jih sami izrazijo ali če jih predvideva vzgojitelj na temelju lastne presoje. Vzpostavlja korekten medosebni odnos, medsebojno spoštovanje in upoštevanje.
- Vzgojitelj funkcionalno vzgaja, preprosto bi si dovolili reči, da vzgaja sam s seboj, je zgled. Ta zgled se kaže z osebnostno urejenostjo vzgojitelja, sposobnostjo konstruktivnega dialoga ne le v razmerju do dijaka ali skupine, ampak tudi do sodelavcev in staršev. Ima spoznavne, socialne in moralne kompetence, je sposoben diagnosticirati in zna prepoznati svoje prednosti in slabosti. Uporablja ustrezno pedagoško komunikacijo in prepoznava sporočilno moč neverbalne komunikacije. Ima sposobnost empatije.
- Vzgojitelj s pomočjo pravil in omejitev vzdržuje pogoje dela, organizacijo, vrednosti in vrednote ter preprečuje morebitna odstopanja.
- Vzgojitelj sodeluje z dijaki, njihovimi starši, z drugimi vzgojitelji in drugimi zaposlenimi v dijaškem domu, z ravnateljem doma in šole, domsko in šolsko svetovalno službo, z učitelji, razredniki in drugimi delavci šole, pri čemer usklajujejo pogosto različna mnenja in prav zato se od vzgojitelja pričakujeta pedagoški takt in spretnost medsebojne komunikacije.
- Vzgojitelj je tudi pedagoški, organizacijski, administrativni, disciplinski in nadzorni vodja, pa naj se izrazi slišijo še tako staromodno. Za okvire medsebojnega delovanja z dijaki in starši se vzgojitelj opira na veljavne domske in šolske norme in pravila, pogosto pa jih je primoran oblikovati situacijsko, skupaj s konkretnimi nosilci vzgojno-izobraževalne dejavnosti.

Vzgojiteljev menedžment

Večinoma so vzgojitelji v dijaških domovih po izobrazbi »učitelji« različnih predmetov. Vzgojitelji, ki so po osnovni izobrazbi domski ali socialni pedagogi, so v manjšini. Ko se učitelj pojavi v vlogi vzgojitelja v dijaškem domu, je to zanj verjetno dodatni motiv za preizkušanje pri delu z dijaki, s starši, učitelji in sodelavci ali pa obremenitev, ki mu jemlje energijo, moč in pedagoški optimizem. Kako se bo odzival v vlogo vzgojitelja, se z vlogo poistovetil, si zasnoval uresničljiv program dela, je odvisno od osebnosti posameznega človeka, od neposrednega delovanja okolja, pa tudi od družbenega vrednotenja njegove vloge (Starkl, 2004; Pšunder, 2008; Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010).

Razumevanje vzgojiteljevih vlog in nalog je različno pri dijakih, sodelavcih, razrednikih, starših, ravnateljih. V modernem jeziku bi lahko delo vzgojitelja v dijaškem domu opredelili kot vzgojni menedžment. Razmišljanja o menedžmentu v vzgojno-izobraževalnem procesu zajemajo upravljanje in vodenje pedagoškega procesa. Pedagoško vodenje je skupek aktivnosti, ki so usmerjene v konceptualno zasnovo institucije, ob neposrednem delu z dijaki. Neposredno pa delajo z dijaki v dijaškem domu vzgojitelji, ki spadajo po klasični hierarhiji menedžmenta na najnižji nivo, nivo skupinskega menedžmenta (Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010).

Čeprav je menedžersko vodenje domena najvišjega v vzgojno-izobraževalni hierarhiji, torej ravnatelja, mora imeti tudi vzgojitelj kot skupinski vzgojni menedžer sposobnosti vplivanja na mišljenje, stališča in ravnanja dijakov pri izpolnjevanju zahtev. Vzgojitelj ne more biti v funkciji ukazovanja ali podrejanja sprejetim odločitvam, ampak mora zagotavljati soudeležbo različnih hierarhičnih nivojev: ravnatelja, domskega kolektiva, dijakov in njihovih staršev. Pri tem ne gre spregledati avtoritete.

Vzgojiteljeva avtoriteta

Avtoriteta vzgojitelja v dijaškem domu temelji na strokovnosti in človečnosti, etiki in integriteti. Takšne temelje bi pravzaprav morala imeti vsaka avtoriteta, predvsem najvišja v hierarhiji vzgojno-izobraževalnega menedžmenta, pri čemer formalna avtoriteta izhaja iz hierarhičnega položaja, neformalna avtoriteta pa izhaja iz osebnostnih lastnosti ravnatelja in vzgojitelja. Neformalna avtoriteta vzgojitelja je odraz prepričanja dijakov v dijaškem domu o dejanski avtoriteti vzgojitelja, ki izhaja iz znanja, sposobnosti in človečnosti. Viri avtoritete temeljijo na vrednotah, osebnostnih potezah, pravilih, dogodkih in dosežkih. Osredotočili se bomo na vzgojitelja in izpeljali naslednje avtoritete (Pšunder, 2007):

- tradicionalno avtoriteto, ki izvira iz tradicije, navad in tradicionalnih vrednot, po katerih je vzgojitelj avtoriteta,
- karizmatično avtoriteto, ki izvira iz osebnostnih potez vzgojitelja,
- birokratsko legalno avtoriteto, ki je utemeljena s pravili in hierarhičnim položajem in daje vzgojitelju manjši poudarek kot učitelju,
- situacijsko avtoriteto, ki je vezana na trenutni dogodek in jo vzgojitelj lahko hitro pridobi pa tudi hitro izgubi,
- funkcijsko avtoriteto, ki temelji na znanju, korektnosti, kreativnosti, sposobnostih in bi morala plemenititi dejansko vzgojiteljevo avtoriteto.

Rutar (2002: 12) poudarja, da naj bo učitelj intelektualec, ki samostojno in kritično razmišlja, in poudarja, da je znanje temelj učiteljeve avtoritete. Menimo, da tudi za vzgojitelje velja ta podmena.

Razpršenost vzgojiteljevega dela

Že zapisano opredelitev vzgojiteljevega dela, ki vključuje pedagoško, organizacijsko, administrativno, disciplinsko in nadzorno komponento, bomo skušali še ponazoriti (Starkl, 2004; Pšunder, 2008; Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010):

- S pedagoškega vidika vzgojitelj vzgaja. Da bi lahko vzgajal, mora dijake spoznavati, prav tako pa tudi njihovo družinsko in socialno okolje. Samo tako lahko rešuje osebna vprašanja in stiske dijakov, te usmerja k nadaljnjem razvoju in sodeluje s starši kot primarnim dejavnikom vzgoje. Prav tu prideta do izraza vzgojiteljevo znanje in kultura, saj na dijake vpliva s socialnega, kulturnega, moralnega in etičnega zornega kota. Pomembna je vzgojiteljeva etičnost, saj le etični vzgojitelj lahko moralno in vrednostno ozavešča, da bi se lahko dijaki ustrezno odzivali v vsakdanjih medosebnih odnosih v dijaškem domu, v šoli, doma in v javnem življenju.
- Z organizacijskega vidika vzgojitelj skrbi za nemoten vzgojno-izobraževalni proces, rešuje vzgojne in učne probleme posameznega dijaka in vzgojne skupine v celoti, spodbuja individualni razvoj dijakov in skrbi za primerna socialna razmerja. Organizira domske aktivnosti in sodeluje s šolo (šolami), s starši in preostalim domskim okoljem v različnih oblikah medsebojnega sodelovanja.
- Z administrativnega vidika vzgojitelj vodi dokumentacijo za vzgojno skupino, izvaja individualne in skupinske vzgojno-izobraževalne dejavnosti, izreka pozitivne in negativne vzgojne ukrepe, posreduje informacije dijakom in njihovim staršem, starše obvešča, jim sporoča in jih vabi k aktivnemu sodelovanju. V tem kontekstu bi veljalo poudariti potrebo po znanjih s področja pisnega in ustnega komuniciranja.
- Z disciplinskega vidika vzgojitelj v dijaškem domu skrbi za disciplino in nemoteno izvajanje vzgojno-izobraževalnega procesa, obravnava in rešuje odstopanja in morebitne odklone vedenja, svoja strokovna znanja sooča z dijaki, starši, učitelji in drugimi strokovnjaki. V tem kontekstu mora poznati pravila in pravilnike, domsko in šolsko zakonodajo ter pravice in dolžnosti otrok (učencev in dijakov), vzgojiteljev, učiteljev in staršev.
- Z nadzornega vidika vzgojitelj opazuje in spoznava posamezne dijake in vzgojno skupino kot celoto ter spremlja njihov telesni, zdravstveni in socialni razvoj ter skrbi za njihovo varnost. Navaja dijake na spoštovanje različnosti in spodbuja pravico vsakega, da je drugačen. Razvija enakopravnost med dijaki in vzgojitelji ter učitelji in spodbuja korektne medosebne odnose. V tem kontekstu je poudarjena njegova sposobnost ustrezne pedagoške komunikacije.

Težko bi se opredelili, katera vzgojiteljeva vloga je najpomembnejša, starši pa so kot najpomembnejše pričakovanje od dijaškega doma izbrali varnost otrok (Dečman Dobrnjič idr., 1998).

Vzgojiteljeve kompetence

Ko smo v pričujočem članku razmišljali o razpršenosti vzgojiteljevega vzgojno-izobraževalnega dela v dijaškem domu, smo njegovo delo usmerili na področje pedagoškega, organizacijskega administrativnega, disciplinskega in nadzornega dela ter razmišljali o njegovih vlogah in avtoriteti in implicitno nakazovali vzgojiteljeve kompetence.

Kompetence so kompleksen pojem. So znanje in zmožnost uporabe znanja. Ključne kompetence potrebuje vsak, koristne pa so tudi za celotno družbo. Različni avtorji pišejo o ključnih kompetencah. Področja ključnih kompetenc, ki se v literaturi pogosto pojavljajo, so (Svetlik, 2006):

- kompetence na socialnem področju: medosebni odnosi, sodelovanje, delo v skupnosti;
- komuniciranje v maternem jeziku: pisanje, branje, govor, poslušanje;
- kritično mišljenje, reševanje problemov;
- obvladovanje informacijsko-komunikacijskih tehnologij;
- matematično znanje in analitično mišljenje;
- podjetnost: organiziranje, vodenje, načrtovanje.

Če izhajamo iz področja splošnih kompetenc, lahko rečemo, da so najpomembnejše kompetence, ki so vezane na poklic vzgojitelja, naslednje (Pšunder, 2008):

- kompetence, ki so vezane na vzgojno-izobraževalni proces v dijaškem domu: vzgojitelj izkazuje strokovno znanje, znanje in vire znanja tudi posreduje, pozna vzgojne metode in uporablja učinkovita vzgojna sredstva, načrtuje in realizira vzgojno dejavnost,
- kompetence, ki so vezane na vzgojno skupino in posameznega dijaka: vzgojitelj uporablja pedagoško komunikacijo, komunicira v jasnem jeziku, sledi zastavljenim vzgojnim ciljem, spodbuja dijake in vodi vzgojno skupino, obvladuje vedenje in disciplino, evidentira napredek in razvoj posameznega dijaka in celotne vzgojne skupine, sodeluje s starši in šolami,
- kompetence, ki so vezane na dijaški dom: vzgojitelj ima znanje o sistemu vzgoje in izobraževanja ter o izobraževalni politiki, pozna razvojne načrte, pozna vire strokovne pomoči in vire znanja, sodeluje v organih dijaškega doma, sprejema novosti in sledi zastavljenim vzgojnim ciljem,
- kompetence, ki so vezane na profesionalni razvoj: vzgojitelj je odgovoren za lastno vzgojno-izobraževalno delo in lasten profesionalni razvoj, evalvira svoje delo.

V globalizacijski družbi recesijskega časa postajajo vse bolj pomembne tudi socialne in politične kompetence, s pomočjo katerih vzgojitelj sodeluje z okoljem, ko ureja nekatere svoje formalne in človeške vloge, vezane na vzgojo dijaka.

Vzgojitelj in komunikacija

Komunikacija je vsaka izmenjava informacij, verbalno in neverbalno. Pedagoška komunikacija je usmerjena v razvoj dijaka in jo lahko opredelimo kot razvojnointerakcijski proces. Ustrezna pedagoška komunikacija je takrat, ko je izpostavljeno enakopravno partnerstvo med vsemi nosilci vzgojno-izobraževalne dejavnosti.

Vzgajamo lahko samo s komunikacijo in ustrezna komunikacija je vedno dvosmerna, simetrična. Tudi pri ustvarjanju domske ali skupinske klime ima vzgojitelj odločujoč pomen, s svojim načinom pedagoške komunikacije, z zaupanjem v soljudi in v sebe. Razumeti mora misli, občutke, vedenje in fiziološke odzive dijakov in drugih nosilcev vzgojno-izobraževalnega procesa ter se odzivati ustvarjalno. Uspešna pedagoška komunikacija vzgojitelja predpostavlja razvijanje socialnih veščin z (Pšunder, 2007, v Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010):

- opazovanjem in poslušanjem kot osnovo za razumevanje in sprejemanje,
- ocenjevanjem in vrednotenjem vzgojno-izobraževalnih situacij,
- jasnimi in enoznačnimi sporočili,
- samoocenjevanjem lastnega vedenja,
- prenašanjem idej in občutenj s ciljem, da se pomaga dijaku (staršem, učiteljem in drugim sodelavcem) pri premagovanju morebitnih težav in problemov.

Vzgojitelj pri svojem delu najpogosteje komunicira z dijaki in učenci, nato s sodelavci in ravnateljem, s starši ter z zunanjim okoljem.

Vzgojitelji dijaških domov in sodelovanje s starši dijakov

Če želijo vzgojitelji (in seveda tudi učitelji v šoli) vzpostaviti dober odnos z dijaki, morajo sodelovati z njihovimi starši. Bistvo sodelovanja vzgojiteljev s starši temelji na medsebojnem informiranju. Sodelovanje med starši in vzgojitelji je priložnost tako za vzgojitelje kot starše, da bolje spoznajo dijaka, še posebej pa je njihovo sodelovanje pomembno za razvoj dijakove osebnosti v ključnih trenutkih njihovega življenja (Pšunder, 1992: 34; Mušanović, 2001: 123; Starkl, 2004: 67).

Dijaki prihajajo v dijaške domove iz različnih kulturnih okolij. Dijaški domovi s svojimi pravili življenja in dela, s sistemom discipliniranja in kaznovanja, z vzpostavljanjem medsebojnih odnosov, s svojo celostno kulturo vplivajo na vedenje in osebnostni razvoj dijakov (Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010).

Individualno sodelovanje s starši lahko poteka (Rosić in Zloković, 2003: 56):

- neposredno, kadar se pedagoški delavci in starši srečajo »iz oči v oči« in osebno izmenjujejo informacije, zaradi katerih je prišlo do tega stika,
- posredno, kjer gre za lokacijsko odmaknjenost sogovornikov, pa vendar komunikacija poteka o enem dijaku ali učencu.

V času prodora informacijsko-komunikacijske tehnologije v vse procese vzgojno-izobraževalnega polja pa vse pogosteje poteka sodelovanje med starši in vzgojitelji prek različnih družbenih omrežij (Dečman Dobrnjič in Jeram, 2012).

Slika na naslednji strani prikazuje pomen in nekatere vidike sodelovanja med vzgojitelji in starši dijakov.

Individualne oblike sodelovanja s starši imajo tako prednosti in slabosti. Ena od pomembnih prednosti takšnih osebnih stikov je vsekakor odprt pogovor, ki lahko poteka dlje časa, tako da se sogovorniki lahko sporazumejo in dogovorijo o nadaljnjem načinu vzgojnega delovanja. Slabost takšnih stikov pa je vsekakor neekonomičnost, saj taka komunikacija tako od pedagoškega delavca kakor tudi od staršev zahteva veliko časa. Za razliko od skupinskih sestankov lahko rečemo, da individualno sodelovanje s starši omogoča reševanje konkretnih vzgojnih problemov. Ko te vzgojitelj

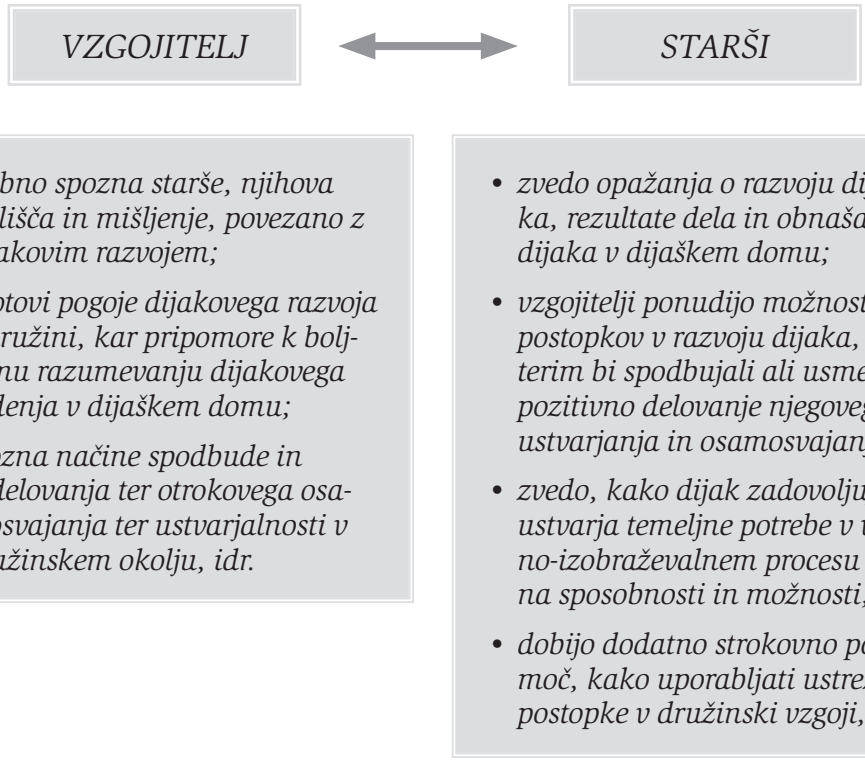

Slika 1: Sodelovanje vzgojiteljev in staršev dijakov (Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010)

zazna pri določenem dijaku, pokliče starše, da jih skupaj rešijo (Pšunder in Dečman Dobrnjič, 2010: 59; Rosić in Zloković, 2003).

Vzgojitelj in integriteta

Sestavni del vzgojiteljeve osebnosti, avtoritete in njegove moči vplivanja je tudi njegova integriteta. Za našo raziskavo, v kateri preverjamo prepričanja, stališča in vedenjske namere vzgojiteljev v zvezi z nasiljem, lahko rečemo, da integriteta izjemno pomembno vpliva na njihove odgovore. Kako bi opredelili integriteto?

Carter (1996: 7) navaja, da beseda *integrity* izvira iz enakega korena kot *integer* (celota, celo število) in je bila zgodovinsko gledano razumljena v enakem pomenu, v pomenu celote, celovitosti, popolnosti. Integrirana oseba je, prav tako kot celo število, nedeljiva. Integritivna oseba je prepričana vase in živi svoje življenje samozavestno in korektno.

Proces integritete se pri vzgojitelju opredeljuje v treh bistvenih elementih (Dečman Dobrnjič, 2012):

- zna zaznati in ločevati med prav in narobe,
- se odzove na tisto kar zazna, tudi v primeru, ko zaznano ni v skladu z njegovimi prepričanji, je pa v skladu z veljavnimi pravili,
- odprto in jasno se odzove, ko je prepričan, da ima prav, čeprav se drugi s tem ne strinjajo.

Vzgojitelja kot integritivno osebo razumemo kot nekoga, čigar značaj je stanoviten ter vključuje občutek za držanje in izvrševanje obljub. Odziva se v skladu s svojo celovitostjo, samozavestnostjo in korektnostjo.

Prvi kriterij se nanaša na doseganje stopnje moralne refleksije. Drugi prinaša idejo integritivne osebnosti kot nekoga neomajnega, stanovitnega, trdnega, kar vključuje občutek za držanje in izvrševanje obljub. Tretji korak nas spomni na to, da se integritivne osebe odzivajo v skladu s svojo celovitostjo, samozavestnostjo in korektnostjo.

Na splošno velja, da veliko ljudi odpove že pri prvem koraku, saj si ne vzamemo časa, da bi ločevali pravilno od nepravilnega. Carter (1996: 9) domneva, da malo ljudi točno ve, v kaj verjamejo, kakšen je njihov vrednotni sistem, in dodaja, da tega pogosto niti ne želijo vedeti. Ločevanje med tem, kaj je prav in kaj ni, je pogosto zelo zahtevna naloga, ki vzame veliko časa in emocionalne energije. Slediti množici, biti v procesu črednega nagona, je veliko lažje. Ljudje se pogosto, kadar vidimo neko nepravilnost/nepravičnost, odločimo za slednje drugim ali pa se preprosto obrnemo stran in se delamo, da ničesar nismo videli. To se, žal, dogaja tudi v primerih, ko so posamezniki priča hudim nasilnim dejanjem.

Tudi drugi korak je zahteven. Veliko teže kot poznati je slediti svojim vrednotam in se ustrezno odzivati v situacijah, ki z našim vrednostnim sistemom niso skladne. Če želimo živeti integritivno je pomembno, da se vpletamo v nepravične/nepravilne situacije in da se odprto borimo za tisto, kar mislimo, da je prav in dobro, ne glede na stopnjo tveganja.

Tretji korak, ki daje videz nezahtevnega, je pogosto najtežji od vseh. Oseba, ki živi integritivno, mora biti pripravljena na to, da se stalno vede skladno s tem, kar verjame, da je prav, in da to, kar misli, tudi izrazi. Pripravljena mora biti pojasniti, zakaj dela, kar dela, tudi če se drugi ne strinjajo z njenimi ravnanji ali prepričanji.

Integriteta ne zahteva vedno sledenje pravilom, včasih zahteva celo njihovo kršitev. Vedno pa zahteva, da posameznik jasno in odprto pove, da krši pravila, in pojasni razloge za to. Oseba, ki živi integritivno, včasih potegne moralne sklepe, ki so različni od tistih, ki jih ima večina. Pojasnjevanje in predstavitev teh sklepov je ključni del integritete.

Integriteta je v povezavi s človekovo osebnostjo. Benjamin (1990: 48–50) opisuje pet psiholoških tipov posameznikov, pri katerih gre za pomanjkanje integritete. To so:

- **moralni kameleon**, ki nima poguma, da bi vplival na druge, je nenaklonjen moralnemu nasprotovanju in nestrinjanju. Pripravljen je hitro spremeniti in opustiti svoja predhodna načela, nima občutka za temeljne vrednote, obvezan je samo nenehnemu prilagajanju drugim. Če je v položaju, ko se mora zaradi načel in vrednot, ki jih zagovarja, izpostaviti socialnemu pritisku, zataji svoje prepričanje in tako izda sebe in druge;
- **moralni preračunljivec**, ki je prvemu tipu podoben v tem, da nenehno spreminja svoje vrednote, v katere verjame. Razlikujeta se pa v tem, da »moralni kameleon« spreminja in prilagaja svoje mnenje zato, da bi se izognil konfliktnim in neprijetnim situacijam, »moralni preračunljivec« pa spreminja mnenje s ciljem, da bi zadovoljil svoje kratkoročne interese in si zagotovil korist. Geslo prvega bi bilo: »Ne glede na vse, biti za, slediti«, geslo drugega bi pa bilo: »Ne glede na vse, prekašati druge«;

- **moralni hinavec**, za katerega je značilno, da se pretvarja in se drugim predstavlja, kakor da sledi določenim vrednotam, v resnici pa jim ne. Ima dva sklopa vrednot: enega, ki ga predstavlja javno, in drugega, ki mu dejansko sledi v realnih situacijah;
- **tip z moralno šibko voljo**, zanj je značilno, da ima relativno stabilen in koherenten sistem vrednot, ki pa jih v praksi zaradi pomanjkanja poguma ne udejanja;
- **moralni goljuf**, za katerega je značilno, da ima že v temelju v sistemu vrednot nerazjasnjena nasprotja. Prepričan je, da se ravna po določenem sistemu vrednot, a v resnici ni tako. Da bi se zaščitil pred neprijetnostjo in posledicami tega razkoraka, sam sebi laže, sam sebe goljufa v tem, da ne priznava prave narave svojih dejanj.

Zgornji opisi teh petih tipov osebnosti nam povedo, kaj integriteta pod nobenim pogojem ni.

V težavah smo, ker nihče ne postane dobra, integritivna oseba po naključju. Če želimo, da celotna družba ravna integritivno, morajo vse njene institucije reflektirati svoje delo – ne le proces, ampak tudi rezultate. Eden od razlogov za priljubljenost izobraževanja za osebnostno rast je, da starši vedo in razumejo potrebo, da njihovi otroci potrebujejo jasna in trdna navodila za moralno ravnanje. Ni dovolj, da rečemo staršem, da je njihova odgovornost, da učijo otroke, kaj je prav in kaj je narobe. Če gledamo na našo družbo kot skupnost, je odgovornost za to, da otroke naučimo kaj je prav in kaj narobe, porazdeljena.

Včasih je veljajo, da je prenašanje vrednot z ene generacije na drugo podobno trinožniku, stolčku s tremi nogami: dom, šola in delovni prostor, in če se katera od nog zlomi, prenos vrednot ni mogoč. Zato mora biti vsebina za to, da otrokom pojasnimo, kaj je prav in kaj narobe, okrepljena, posredovana ne le prek kurikula v javnih šolah, ampak tudi z vzorom, ki ga dajejo odrasli in institucije posamezne družbe (Carter, 1996: 237). V dijaškem domu imata to vlogo v prvi vrsti vzgojitelj in ravnatelj.

Ko Benjamin (1990: 17) govori o osebnostni integriteti, meni, da ima integritivna oseba razumno koherenten in relativno stabilen »izbor« temeljnih vrednot in moralnih prepričanj. Taka oseba deluje v skladu s temi vrednotami in jih tudi zagovarja. Osebnostna integriteta tako zahteva, da so besede in ravnanja posameznika skladna in da odražajo temeljne vrednote, katerim posameznik odkrito (javno) in prostovoljno sledi. Pri tem se pojavlja vprašanje, katere naj bodo (so) vrednote, ki (naj) jim posameznik sledi. V različnih kontekstih se te vrednote med seboj razlikujejo. V kontekstu javnih in političnih idej naj bi sledile javnemu dobremu. Vzgojitelj v dijaškem domu naj bi zagovarjal javno veljavne vrednote državne šolske politike. Če so njegove vrednote v nasprotju s temi, je v težavah in do dijakov deluje neintegritivno.

Naslednje pomembno vprašanje, ki se veže na Carterjevo mnenje o učenju integritete, pa je, ali se je integritete mogoče naučiti, jo privzgojiti. Pri pregledu strokovne in znanstvene literature ugotovimo, da sta odgovora na to vprašanje tako »Ja«, kot tudi »Ne«. Avtorji se po večini strinjajo, da so vrednotne usmeritve pridobljene, kar pomeni, da sta za njihovo izoblikovanje potrebna vzgoja in učenje. Sledimo lahko tudi ideji, da je najprimernejši čas za učenje vrednot zgodnje otroštvo in da imajo otroci iz stabilnih in ljubečih družin, kjer so jim starši vzor vrednot, več možnosti

za razvoj integritete. Argumenti na strani odgovora »Ne« izhajajo iz enake predpostavke – da so vrednostne usmeritve pridobljene. Otroci, ki imajo vedenjske težave v šoli, odrastejo v odrasle s takšnimi težavami. Tukaj ni poudarjeno, da se vedenje ne spreminja, ampak je poudarek na tem, da do spremembe pride le, ko ima oseba jasen cilj in željo po spremembi. Strah pred kaznijo je redko razlog za spremembo vedenja. Proces učenja vrednot imenujemo »etični trening«, ki mora biti rigorozen in mora razvijati spretnosti kritičnega mišljenja, argumentiranja, sklepanja in tehnike reševanja problemov (Benjamin, 1991: 45; Vuk Godina, 2007; Schilling, 2000).

Trstenjak (1992: 190) meni, da je človek edino bitje, ki ga spoznanje spreminja. To je na videz malenkostna, vendar pa za razumevanje človeka kot vrste odločilna ugotovitev.

Odgovor na zgornje Carterjevo vprašanje je za vzgojno načelo v dijaških domovih zelo pomemben, kajti tu se pojavlja temeljno vprašanje vzgojnega procesa v dijaških domovih: Ali lahko vzgojitelj in vzgojni sistem v tako kratkem času, ko dijak biva v dijaškem domu, in s sistemom dela, ki je značilen za domsko pedagogiko, resnično spreminjata vrednostni sistem dijakov ali pa se dijaki le za določen čas, eni bolj, drugi manj uspešno, »podredijo« sistemu?[5]

Na kratko lahko o integriteti rečemo, da gre za zunanji izraz notranje realnosti: je integrirana celota naših misli, besed in dejanj. Če poenostavimo, lahko rečemo, da je oseba z visoko stopnjo integritete tista, ki je v sebi takšna, kot se kaže navzven. Menimo, da ima na zaznavanje in preprečevanje nasilja v dijaških domovih integriteta vseh vključenih v medsebojne odnose največji vpliv.

Literatura in viri

1 *Benjamin, M. (1990). Splitting the Difference: Compromise and Integrity in Ethics and Politics. Lawrence: University Press of Kansas.*

2 *Carter, S. L. (1996). Integrity. New York: BasicBooks, A. Division of Harper Collins Publishers, Inc.*

3 *Dečman, O. (1995). Odnosi med vzgojitelji in dijaki v dijaških domovih. Trbovlje: Dijaški dom Trbovlje.*

4 *Dečman Dobrnjič, O. (2001). Kako vodeni doživljajo vodenje. Koper: Skupnost dijaških domov.*

5 *Dečman Dobrnjič, O., Jeram, B. (2012). Informacijsko-komunikacijska tehnologija v dijaških domovih: pot do e-kompetentnosti vzgojiteljev dijaških domov [Information-communication technology in boarding schools: path to e-competence educators of boarding schools]. Iskanja (Celje), okt. 2012, let. 30, št. 45–46, str. 19–30.*

[5] *Po načelu »spreminjanja« vrednot, po sistemu prevzgoje, deluje tudi dijaški dom v »Aspen Ranchu«, ki je namenjen problematičnim najstnikom. Nahaja se v kraju Loa v ameriški zvezni državi Utah, nekaj ur severno od Salt Lake Cityja. Izvajajo individualno, skupinsko in družinsko terapijo. V sistem izobraževanja in prevzgoje najstnikov so obvezno vključeni tudi starši problematičnih otrok. Temeljni cilji terapevtskega in vzgojnega programa v Aspen Ranchu temeljijo na spreminjanju medsebojnih odnosov, integritete, spoštovanja in odgovornosti najstnikov. Strokovnjaki, ki delajo v tem dijaškem domu, poročajo, da je proces prevzgoje sicer »dolgotrajen«, vendar menijo, da so pri svojem delu uspešni (http://www.aspenranch.com/drphil.html, 2010).*

6 *Mušanović, M. (2001). Pedagogija profesionalnog obrazovanja. Rijeka: Graftrade.*

7 *Novak, B. (2007). Vzgojitelji v globalni krizi vzgoje. V: Dečman Dobrnjič, O., Černetič, M. in Šetina Čož, M. (ur.). Modeli vzgoje v globalni družbi. Kranj: Fakulteta za organizacijske vede.*

8 *Pastuović, N. (1999). Edukologija: integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja. Zagreb: Znamen.*

9 *Pravilnik o smeri in stopnji izobrazbe vzgojiteljev in drugih strokovnih delavcev v domovih za učence in dijaških domovih (2004). Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport.*

10 *Pšunder, M. (2007). Vzgojitelj med kvalifikacijo in dimenzijo. V: Dečman Dobrnjič, O., Bekš, M. (ur.). Modeli vzgoje v globalni družbi, zbornik I. mednarodne konference vzgojiteljev dijaških domov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, Društvo vzgojiteljev dijaških domov Slovenije, str. 31–35.*

11 *Pšunder, M., Pšunder, M. (2003). Education from the perspective of values = Odgoj sa stajališta ljudskih vrednota. V: Plenković, J. (ur.). Društvo i tehnologija. The 10th International Scientific Conference, Opatija, 28th–30th June 2003. Rijeka: Sveučilište, Građevinski fakultet; Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo, str. 19–24.*

12 *Pšunder, M., Dečman Dobrnjič, O. (2010). Alternativni vzgojni ukrepi med teorijo, zakonodajo in prakso. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.*

13 *Rosić, V. (1990). Srednja škola i učenički dom. Zbornik radova I. kongresa pedagoga Bosne i Hercegovine. Sarajevo: Naša škola, str. 417–421.*

14 *Rosić, V. in Zloković, J. (2002). Prilozi Obiteljskoj pedagogiji. Rijeka: Graftrade.*

15 *Skalar, V. (1996). Vzgoja v dijaških domovih med preteklostjo in vizijo prihodnosti. Iskanja, let. 13, št. 15, str. 41–51.*

16 *Skalar, V. (2004). Kratka zgodovina domske pedagogike. Iskanja, let. 21, št. 21, str. 7–10.*

17 *Starkl, D. (2004). Poklicne vloge vzgojiteljev dijaških domov. Magistrsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.*

18 *Trstenjak, A. (1992). Po sledeh človeka. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.*

19 *Vuk Godina, V. (2007). Zakaj imam rada čustva, da o čustvenih izbruhih sploh ne govorim. Osebnosti (19), 14.*

Kot smo že omenili, so v Sloveniji štirje koncesijski dijaški domovi, katerih ustanovitelj je Rimskokatoliška cerkev. To so: Zavod sv. Stanislava, Jegličev dijaški dom; Zavod Antona Martina Slomška, Dijaški dom; Zavod sv. Frančiška Saleškega, Dijaški dom Janeza Boska; Škofijska gimnazija Vipava, Dijaški dom. Ti domovi imajo tudi nekatere vzgojno-izobraževalne značilnosti, ki izhajajo iz ciljev ustanoviteljev. V spodnjem besedilu prikazujemo dva primera vzgojnih programov in primer letnega delovnega vzgojnega načrta prostočasnih dejavnosti prostovoljnega dela v teh domovih.

1.5 Vzgoja po načelih don Boskovega preventivnega vzgojnega sistema

Peter Končan, Dijaški dom Janeza Boska, Želimlje

Don Bosko v svojem času

Utemeljitelj preventivnega vzgojnega sistema je bil Giovanni don Bosko, italijanski duhovnik, ki se je ukvarjal predvsem z revnimi in zapuščenimi fanti. Rodil se je leta 1815 v Morialdu blizu Torina, ki je bil v tistih letih pod vplivom velike industrijske revolucije, in v teh razmerah se je don Bosko zavzemal za mlade, ki so bili izkoriščani in prepuščeni sami sebi. Don Bosko je pri svojem konkretnem delu z mladimi prišel do pomembnih spoznanj. Kot mlad duhovnik je hodil po ječah in obiskoval zapornike, ki so se tam znašli zaradi pomanjkanja hrane in dela ter zato, ker so bili prepuščeni sami sebi. Opazil je, da zaporniški sistem mladih ne popravi, kvečjemu pokvari tiste, ki so bili moralno zdravi. Njegovo spoznanje je bilo, da je v mladih treba najti iskrico dobrega, vendar da to ni dovolj. Poskrbeti je bilo treba, da ta iskrica ne bo ugasnila, ampak da bo dala dovolj moči, da bi mladi zgradili pozitivno osebnost in bi se bili tako zmožni odgovorno vključiti v družbo. Vzgoja, ki teži k polni uresničitvi človeka, mora upoštevati človeka kot celoto: njegovo telesno, duševno, socialno in duhovno raven. V ta namen je ustanovil oratorij, ki je skrbel za celostno vzgojo mladega človeka. Za mlade je oratorij dom, ki sprejema, župnija, ki evangelizira, šola, ki vpeljuje v življenje, in dvorišče za prijateljske stike in za življenje v veselju.

Temeljne pedagoške usmeritve prvega oratorija so še vedno kriterij za vsako salezijansko ustanovo po svetu, ki pa jih mora glede na svojo vlogo, kulturo in čas prilagoditi svojim razmeram.

Človek in njegove dobre točke, kot temeljno izhodišče preventivnega sistema

V središču don Boskovega preventivnega sistema je vedno človek – mladostnik in njegove temeljne potrebe, težnje, drže in naravnanja.

»V vsakem fantu, tudi najbolj zavrženem, je točka, ki je dovzetna za dobro. Vzgojiteljeva prva dolžnost pa je poiskati tisto točko, tisto občutljivo struno in jo izkoristiti.«
(don Bosko)

Preventivni sistem igra z vsemi kartami na pozitivnem – na virih in možnostih življenja in dobrote, ki jih je vsakdo dobil ob rojstvu, v družini in v družbi, kateri je pripadal.

Izhajati moramo iz te točke, pa naj je še tako minimalna ali celo uničena. To je oporišče za obujanje volje k dobremu, za spodbujanje k oblikam pozitivnega in pristnega samouresničevanja s človeškim dostojanstvom do sebe, do drugih in do sveta.

Ključna vloga vzgojitelja

Temeljnega pomena za vzgojo je tudi oseba vzgojitelja. Don Bosko pravi, da je vzgojitelj lahko vsak, kdor to hoče biti in ima rad ljudi. To, da nekdo opravlja nalogo vzgojitelja, še ne pomeni, da je dober vzgojitelj. Vzgoja je najprej proces samovzgoje. Človek, ki se sam ni pripravljen več spreminjati in ni zmožen rasti, ne more biti vzgojitelj, kajti pri vzgoji je temeljna vzajemna rast. Vzgojitelj mora biti človek, vreden zaupanja, saj le tako postane za mlade pomemben drugi, pomembna opora na poti rasti.

Vzgojitelj naj bi iz vzgoje napravil življenjsko izbiro. To pomeni, da vzgojnega dela ne moremo skrčiti na »obrt« in na socialno vlogo, ki jo nekdo opravlja. Zato nekdo ne more biti vzgojitelj 8 ur, ampak 24 ur – to z drugimi besedami pomeni, da čuti vzgojo kot osebno poslanstvo, ki mu je zaupano. Vzgoja je umetnost, zato je potreben globok notranji čut, ki pa se dopolnjuje s pedagoškim znanjem in metodami dela z mladimi.

Z dvema prispodobama bi lahko rekli, da je vzgojitelj pričevalec in spremljevalec.

V Domu Janeza Boska zelo spodbujamo, da vzgojitelj deli svoje življenje z dijaki. Zelo pomembno je, da ga spoznajo tudi kot človeka – s svojimi dobrimi in slabimi dnevi. S svojimi osebnimi življenjskimi odločitvami je konkretna priča vrednot, ki se jih trudi mladim privzgojiti. Tudi delovni čas vzgojitelja je podrejen ritmu, ki ga imajo dijaki – v službi je samo popoldan, takrat, ko dijakov ni v šoli, in ostaja z njimi, dokler ne gredo spat.

Oratorij – celostna vzgojna ponudba

Temeljno don Boskovo spoznanje je, da mladi potrebujejo vzgojno okolje. Vzgajamo ne samo s poučevanjem ali spodbujanjem, ampak tudi z dobrimi odnosi in ustvarjanjem ozračja, ki je naklonjeno in spodbudno za dobro. Don Boskovo vzgojno okolje oratorija temelji na štirih stebrih: dom, ki sprejema, župnija, ki vzgaja za vrednote, šola, ki vpeljuje v življenje, in dvorišče za prijateljske stike in življenje v veselju.

Dom, ki sprejema

Don Bosko je želel, da bi bil oratorij resnična družina. On in njegovi sodelavci so bili tem mladim kot očetje. Revni in zapuščeni fantje so potrebovali družino in izraze ljubezni, za katere so bili prikrajšani v svoji nežni mladosti. Zato dom pomeni resničnost, ki ga zaznamujejo ljubezen, zaupanje, domačnost, prisrčnost in čustvena toplina. Zavračal je uradnost, hladne odnose, ki temeljijo na avtoriteti, red, ki bi ljudi odtujeval drug drugemu; vse, kar bi mladim grenilo življenje in jim vzgojno ustanovo delalo neprijetno in neprivlačno.

Mladi v našem dijaškem domu večinoma niso sirote brez staršev. Kljub temu pa potrebujejo sprejemajoče okolje, zato se trudimo, da bi bili medsebojni odnosi čim bolj sproščeni in pristni, brez nekih formalnih preprek. Eden od zunanjih znakov te domačnosti je tudi medsebojno tikanje. Dijaki tikajo tako ravnatelja kot vzgojitelje. Vzgojiteljeva pisarna ni predvsem formalni kraj, ampak je kraj srečevanja in sproščenega klepeta ob čaju, piškotih ... Z namenom ustvarjanja domačnosti damo

dijakom možnost, da sami urejajo nekatere svoje prostore, ki tako pridobijo na živahnosti, barvitosti ... Že sama razporeditev in urejenost prostorov je kazalnik duha, ki vlada v ustanovi.

Na tem mestu je treba omeniti tri temeljne pedagoške pristope, ki omogočajo ustvarjanje domačega ozračja.

Ljubeznivost

»Dovolj je, da ste mladi, pa vas imam zelo rad.«
(don Bosko)

Ljubezen, popolna predanost mladim, s katerimi vzgojitelj dela, je nekaj, kar je tipično don Boskovo. Mladi čutijo, kdaj jih ima vzgojitelj resnično rad in kdaj je prijaznost le neka zunanja metoda. Ljubezen, ki bi bila posladkana ali osladna, bi bila pravo nasprotje don Boskove ljubeznivosti. To predpostavlja veliko vzgojiteljevo čustveno zrelost, saj napačna navezanost vodi k nedozorelim odnosom, ki zavirajo mladostnikov čustveni razvoj. Zato don Bosko takoj doda drugi pomemben element, ki je razum. Ljubezen da, vendar razumna.

Razum

Poleg domačnosti in sprejetosti pa dom pomeni tudi zahtevnost, doslednost in odgovornost. Treba je vzpostaviti ravnotežje med ljubeznivostjo in toplino na eni strani ter zavestjo odgovornosti in dolžnosti na drugi strani. Potrebna je doslednost vzgoje.

Pravilniki in druge zahteve, ki naj jih bi mladi izpolnjevali, morajo biti razumni. Vsako pravilo mora imeti tudi razlago. Vzgojitelj se nikoli ne sme zadovoljiti z odgovorom »Tako piše v pravilniku«. V skladu s starostjo in zmožnostjo razumevanja je treba vzgojni proces razložiti. Mladi morajo poznati razlog svojega delovanja. Vzgojitelj mora biti tudi pozoren, da pravilnik ne postane sam sebi namen, ampak da pomaga k skupnemu sobivanju in k rasti vsakega posameznika. Smiselno ga je treba prilagoditi razmeram in posamezniku.

Asistenca

»Učitelj, ki ga vidiš samo na katedru, je učitelj in nič več;
če pa gre s fanti na odmor, jim postane brat.«
(don Bosko)

Ne gre samo za telesno, temveč za vzgojno navzočnost. Vzgojitelj zna modro in z vzgojnim občutkom izkoristiti vse priložnosti, ki se mu ponujajo. Pri don Bosku je znana tako imenovana »besedica na uho«. To je kratka prijazna spodbuda ali opozorilo z namenom, da se mlad človek zamisli nad svojim ravnanjem. Vendar asistenca ne pomeni samo navzočnosti, ki bi kontrolirala, nadzorovala ali pazila, kdaj bo kdo naredil prekršek, ki bi ga bilo treba kaznovati. Eden od namenov je tudi preprečiti, da bi slabosti in napake mladih prišle pretirano do izraza, da bi mladi zavili stran od tiste poti, ki omogoča zdravo zorenje osebnosti.

Pomemben vidik asistence je tudi solidarnost s svetom mladih. Kdor se zanima za mlade, kdor jim ima kaj povedati, lahko to stori najbolj učinkovito tako, da živi z njimi. Treba je stopiti na raven mladostnika, razumeti njegov položaj in razmere, v katerih živi. Šele ko je mladostnik razumljen in sprejet v tem in s tem, kar je, se lahko začne rast, ki mu omogoča, da se postopno dviga k višjim ciljem.

Župnija, ki vzgaja za vrednote

Don Bosko spozna, da mora človek, če hoče živeti, tudi vedeti, zakaj živi, in imeti pred seboj vrednote, za katere se splača živeti. Njegov vzgojni cilj je bil mlade vzgojiti v »dobre kristjane in poštene državljane«. Mladim je želel posredovati pristne človeške in krščanske vrednote. Vero je pojmoval kot tisto, ki išče razloge, danes bi rekli smisel življenja, in kot tisto, ki nas navdaja z optimizmom. Dajala je odgovor na vprašanje, kje in kaj je smisel vsega tega, kar se mlademu človeku dogaja dan za dnem, in ali obstaja upanje, da se življenje obrne na bolje, ter ali je mogoče premagati težave v življenju. Torej, vera je tista, ki osmišlja in navdaja z optimizmom.

Da bo mlad človek zmožen obrniti svoje življenje v pozitivno smer, je potrebna vzgoja za svobodo. Prava svoboda ima dva pola: svoboda od in svoboda za. Svoboda od pomeni, da mlad človek ni zasvojen z raznimi substancami, ki ne dajejo pravega odgovora njegovim problemom. Svoboda za pa, da je zmožen sprejemati odločitve, ki njegovo življenje pripeljejo na bolj kakovostno raven.

Konkretno ta drugi element oratorija pri nas živimo tako, da se veliko pogovarjamo o različnih vrednotah, da pripravljamo dejavnosti, ki spodbujajo določen pogled na svet, postavljamo jasna pravila glede zasvojenosti itd. Vsako jutro, preden dijaki odidejo v šolo, se vzgojna skupina dobi v njenem skupnem prostoru in dan začne z določeno mislijo, ki jo spremlja ves dan. Pri večernem srečanju pa imajo dijaki na razpolago malo več časa, da se ob temi, ki je bila zjutraj izpostavljena, tudi pogovarjajo in iščejo možnosti, kako bi to živeli v svojem vsakdanjem življenju. Večkrat na teden imajo priložnost za meditacijo, na razpolago pa imajo tudi prostor, kjer se lahko notranje umirijo in napolnijo z energijo.

Šola, ki vpeljuje v življenje

Fantje, s katerimi se je don Bosko srečeval, so bili v večini primerov nepismeni in neizobraženi, zato jih je začel zelo kmalu poučevati. Ker ni bilo ustreznih učbenikov in prostorov, je sam poskrbel za vse potrebno. Pisal je učbenike in gradil ustrezne prostore za delo in učenje. Gradil je šolo, ki je bila po meri mladih, jo prilagajal njihovim zmožnostim. Vpeljeval je večerne šole za starejše fante, ki so čez dan delali, da so zaslužili za vsakdanji kruh, zvečer pa so mogli priti k pouku. Ni se ustavljal samo pri splošnem znanju, ampak je ustanavljal tudi delavnice, v katerih so se fantje naučili konkretnih veščin. Tako jih je pripravil za vstop v družbo in občutno zmanjšal nevarnost prestopništva.

Dom Janeza Boska gre z roko v roki z Gimnazijo Želimlje. Skupaj se trudimo, da bi mladim posredovali čim več znanja, da bi si lahko tako odprli dobre možnosti za nadaljnji študij. To pa ni vsa šola za življenje. Veliko poudarka dajemo socialnim in čustvenim kompetencam. Pripravljamo delavnice, kjer se učijo medosebnih odnosov, partnerstva, kako se spoprijemati s težavami odraščanja, kako reševati konflikte itd.

Dvorišče za prijateljske stike in za življenje v veselju

»Naj se gojencem da velika prostost, da skačejo, tekajo in kričijo po mili volji. Telovadba, glasba, deklamacija, gledališče in sprehodi so najuspešnejša sredstva, da dosežemo disciplino in prispevajo k nravnosti in zdravju.«
(don Bosko)

Don Boskovega preventivnega sistema ni, če ni veselja. Veselje, ki se izraža v igri in sproščenosti, je del življenja mladega človeka in don Bosko je to zelo spodbujal. Dolgočasje in črnogledost je preganjal v svojih ustanovah kot dve pošasti, ki uničujeta in onemogočata vzgojni proces. Dvorišče torej ni samo sprostitev, ampak je za vzgojitelja eden od temeljnih prostorov vzgojnega delovanja. Večkrat je v njegovih ustanovah vladal »namerni nered« – 'tekajte, skakajte, kričite po mili volji'. Življenje mladih ne poteka po togem redu. Od časa do časa jih preseneti kakšna stvar ali gesta in hočejo sami preizkusiti svoje moči in preiskati stvarnost ... Vzgoja je vedno obstajala v tem, da je resno jemal te porajajoče se energije in jih uporabil za modro moč pri dozorevanju. Teh dragocenih trenutkov pa ni mogoče uporabiti kot vzgojno sredstvo, če vzgojitelj ni navzoč med mladimi, ko so sproščeni in razigrani. Vzgojitelj ne sme opazovati dogajanja samo od daleč, ampak mora biti duša dogajanja.

V Domu Janeza Boska so prostori prilagojeni mladim. Imamo lepo urejeno telovadnico, zunanja igrišča, klubski prostor z igralnico, skupne prostore vzgojnih skupin itd. Ponujamo celo paleto dejavnosti na različnih področjih. Vse to z namenom, da bi se mladi čim bolj družili in kakovostno preživljali prosti čas ter krepili svojo ustvarjalnost. Vzgojitelj mladih ne čaka v svoji pisarni, temveč je duša odmorov. Z mladimi gre na igrišče, na sprehod, pripravlja dejavnosti, išče možnosti, kako bi lahko mlade aktivno vključil v dejavnosti – ne samo kot udeležence in opazovalce, ampak predvsem kot protagoniste.

Sklep

Če povzamem, lahko rečem, da se v Domu Janeza Boska vzgojitelji trudimo ustvarjati pozitivno in domače ozračje. Vzgojitelj ni samo uradnik, ampak mora biti z mladimi z dušo in telesom. V delovnem času se jim mora popolnoma posvetiti. Vse drugo, kar se dogaja, je podrejeno dijakom. Vzgojitelji se moramo potruditi, da bi mlade, za katere smo zadolženi, resnično vzljubili. Dijaki občutijo, kdaj je nekdo z njimi samo zaradi službe in kdaj zato, ker to resnično hoče – zaradi mladih. Iz preambule in vzgojnega programa je razvidno, da želimo mlade vzgajati celostno. Šolski uspeh je pomemben v vidiku odpiranja možnosti za študij in v vidiku izkoriščanja osebnih talentov. Še bolj pomembno je, da si v teh letih izoblikujejo trdno osebnost, ki jim bo v pomoč v življenju.

Literatura in viri

1 *Bosko, J. (2003). Pismo iz Rima. Ljubljana: SALVE.*
2 *Braido, P. (2011). Pedagoška izkušnja Janeza Boska. Ljubljana: SALVE.*
3 *Ciglar, T. (2004). Rad vas imam. Ljubljana: SALVE.*
4 *Nanni, C. (2011). Don Boskov preventivni sistem. Ljubljana: SALVE.*

1.6 Religiozna dimenzija kot integralni del vzgojno-izobraževalnega procesa

mag. Lidija Hamler, Zavod A. M. Slomška,
Dijaški dom Antona Martina Slomška

Uvod

V drugi polovici dvajsetega stoletja se vse bolj kaže usmerjanje k človeku kot celostnemu bitju, saj so vse bolj začela prodirati spoznanja, da je temeljito poznavanje posameznih osebnostnih funkcij premalo zanesljivo za uporabno napovedovanje človekovega razvoja. Vse bolj je prodiralo spoznanje, da so duševne, psihične funkcije neločljivo povezane tudi s telesnimi, in s sicer nemerljivimi duhovnimi funkcijami (Žorž, 2005: 25).

Če pogledamo na človeka kot celostno bitje, ga vidimo s tremi razsežnostmi bivanja: telesno, duševno in duhovno. Telesna razsežnost združuje procese, ki so vezani na človekovo telo v fizičnem, fiziološkem smislu. Duševna dimenzija združuje procese, ki se jih je oprijel pojem »duševni« procesi: mišljenje, čustvovanje, spomin, doživljanje, učenje. Duhovna dimenzija združuje procese, ki se jih je oprijel izraz »presežni«, »transcendentni«, kot so ljubezen, svoboda, odgovornost, vera, smisel življenja, in jih ni mogoče povezovati samo z materialnim obstojem. Takšna ponazoritev nas prepričuje, da so vse tri dimenzije ne samo neločljivo prepletene, ampak tudi, da imajo v različnih trenutkih in situacijah, v različnih procesih različno vlogo. Enkrat je ena dimenzija »zunanja« in druga »jedrna«, že v naslednjem trenutku pa se te pozicije lahko povsem spremenijo.

V Dijaškem domu A. M. Slomška pri oblikovanju ciljev in načel vzgojno-izobraževalnega procesa izhajamo iz človekove tridimenzionalne razlage osebnosti, ki govori o tem, da je človek nedeljiva celota telesne, duševne in duhovne razsežnosti.

Telesna dimenzija

Telesna razsežnost osebnosti je po naši pojmovanjih razvojno najstarejša razsežnost in je biološko jedro, skupno živalim in ljudem. V tem jedru se poraja življenjska energija, ki jo pri živalih usmerjajo nagoni, pri ljudeh pa motivi. Energetski procesi, ki omogočajo zadovoljevanje potreb, potekajo pri živalih nezavedno, pri ljudeh pa že v dobršni meri ozaveščeno – takrat tudi zavestno in odvisno od njihove svobodne volje. Sicer pa je telo s čutili vred samo po sebi nezavedno in mu zavedanje omogoča šele duševnost. Pri človeku imajo energetski procesi poleg biološke tudi ustvarjalno nalogo, saj ne gre le za zadovoljevanje potreb in preživetje, ampak predvsem za razvoj. Katera koli potreba se kaže navzven že prek čutil, in sicer kot občutek neugodja, ki je motiv za dejavnost (akcijo). Telo se pač želi prej rešiti neugodja, le da se ljudje tega zmoremo zavedati, živali ne (Ščuka, 2007). Ljudje doživljamo to sprostitev kot ugodje, ki ga želimo ponavljati. Ker smo izrazito učljiva bitja, smo ta sistem izpopolnili do podrobnosti. Včasih že tako pretirano, da bolj sledimo užitkom kot razumu.

Duševna dimenzija

Duševna razsežnost je razvojno mlajša razsežnost. Njena osnova sta čustvovanje in mišljenje, in sta med seboj močno povezana in soodvisna. Čustva in razum napravijo telo zavestno in mu s tem dajejo povsem nove zmožnosti. Omogočajo nam, da zavestno doživljamo tudi nezavedno. Centri za čustvovanje se pri človeku mogočno in na široko bočijo nad »starimi« možgani in zavzemajo osrednje mesto v srednjih možganih (limbus). V teh centrih se spremenijo v čustvena dogajanja vsi tisti čutni dražljaji, ki jih želimo prepoznati kot zavestne in jih vključiti v spomin. Čustveno pa se opredelijo bodisi kot prijetni ali neprijetni, lepi ali grdi, predvsem pa kot ustrezni ali neustrezni. Te notranje miselne podobe torej niso čista preslikava zunanjega sveta, ampak subjektivne slike, saj jih vsak doživlja po svoje. Zapomnimo si jih, jih shranimo, primerjamo z drugimi (asociacije), presojamo, razumemo in se z njihovo pomočjo učimo. Podlaga razmišljanja in učenja je pri človeku čustvovanje, zato se lažje učijo tisti, ki nove informacije spremljajo hkrati z logično presojo in aktivnim čustvovanjem (Ščuka, 2007).

Duhovna dimenzija

Duhovna razsežnost je razvojno najmlajša, stara morda nekaj deset tisoč let. Človeku omogoča zavedanje sebe (avtorefleksivnost) in s tem ozaveščenost, doživljanje in vrednotenje sebe ter dogajanj okoli sebe, da bi v njih prepoznal smisel lastne vključenosti vanje. Omogoča mu torej način presojanja, odločanja, in reševanja problemov, s tem pa samostojnost, odgovornost, svobodo in ustvarjalnost. Duhovnost je proces vzdrževanja sebe kot osebnosti, vendar lahko deluje le v navezi s telesom in duševnostjo. Duhovnost je povezovalni del osebnosti (Ščuka, 2007).

Vprašanja, ki si jih postavlja vsak človek v vseh življenjskih obdobjih, toliko bolj mladostnik, so tudi religiozna vprašanja (kot del duhovne dimenzije), na katere tudi ne ve dokončnega odgovora: zakaj sem na svetu, čemu živim, od kod izviram, kam grem, zakaj je toliko zla in hudega na tem svetu, kaj bo z menoj po smrti itd. Vsa ta vprašanja in še nešteto drugih, njim podobnih, so vprašanja, ki jih uvrščamo v področje presežnih, transcendentnih vprašanj, ker presegajo zmožnost jasnega in dokončnega odgovora. »So vprašanja, ki se porajajo v duhovni dimenziji človekovega bivanja – a iz te dimenzije bolj ali manj odločno vplivajo na človeka kot celoto, kot celostno bitje« (Žorž, 2005: 48–49). V obdobju odraščanja si ta temeljna bivanjska vprašanja postavijo vsi mladostniki. Razlika je le v tem, kako glasno si jih dovolijo izreči in koliko svoje energije so pripravljeni vložiti v iskanje odgovorov. Na oboje pa seveda že odločno vpliva vzgojni koncept.

Tudi Musek ugotavlja, da je pomembna pomanjkljivost razvoja vzgojnih doktrin v tem, »da so pozabljale in zanemarjale človekovo duhovno naravo. A kaj naj vzgoja bo, če naj zasluži to ime, če ne vzgoja duha, vzgoja, ki daje posamezniku možnost, da osebnostno raste, da se razvija v svobodno in odgovorno osebo, v osebo s samostojno izbranimi cilji, vrednotami in ideali« (Musek, 1998). Življenje se dotika duhovnosti, ki jo je potrebno sprejeti. Sprejemanje duhovnosti v ta osebni odnos pa pomeni, da spoštujemo mladostnikov pogled na svet in njegovo odzivanje na temeljna bivanjska vprašanja.

Sodobne nevropsihološke raziskave ugotavljajo, da ima človek možgansko središče tudi za religiozno učenje, ki uporablja celo svojevrstne biološko-kemične procese, ugotavlja Gams (2005: 43) in nadaljuje, da »to ne pomeni, da smo vsi ljudje »verniki«,

imamo pa vsi možnost razviti sposobnost verovanja, s tem pa tudi religioznega učenja. Nekateri psihologi skušajo strogo ločevati med duhovnim in religioznim, ob tem pa religiozno razsežnost življenja neredko zožijo na obrede brez komunikacije. V večini primerov gre za pojav novodobnih duhovnosti brez religioznosti, ki se navezujejo na new age. S posameznikom je namreč lažje manipulirati kot s skupnostjo, new age pa v povezavi z marketingom vidi človeka kot »kupca«, ki sam, brez »oviranja« skupnosti in religije, ureja duhovno življenje« (ibid.: 43–44). Čeprav skušajo nekateri raziskovalci dokazati škodljivost religioznosti, se trend empiričnih podatkov prepričljivo nagiba v smer pozitivnega vrednotenja vernosti, saj kažejo, da vera pozitivno vpliva na psihično stabilnost in zadovoljstvo z življenjem, ugotavlja Musek (1998: 50). Ti argumenti še pridobijo na veljavi, če upoštevamo vlogo religioznega življenja pri oblikovanju skupnosti življenja v dijaškem domu.

Logoterapija (terapija v iskanju življenjskega smisla), ki prav tako najprej izhaja iz človekove osebnosti, ima človekovo duhovno dimenzijo za bistveno. Avtor logoterapije Viktor Frankl (1994) navaja, da je bistvo človekove biti dolžnost, da uresniči smiselne možnosti, ki so v objektivni stvarnosti. Iz duhovne dimenzije izhaja tudi človekova zmožnost, da vedno odloča, kakšen bo njegovo obstoj in kaj bo postal v naslednjem trenutku. Bistvo človekovega ravnanja je njegova zmožnost, da se dvigne nad nagonsko redukcijo in slo po zmagi in teži k smislu. Njegova težnja k smislu pa pomeni biti usmerjen k drugemu in ne vase. Pomeni uresničevati naloge, ki jih lahko prepozna v sleherni situaciji in so vedno usmerjene na neko delo ali na medosebni odnos. Človek je resnično človek takrat, kadar se povsem preda neki stvari ali osebi in pozabi nase (Zalokar Divjak, 1998: 16).

Vse navedeno izhaja iz človekove duhovne razsežnosti, ki obsega človekove specifične zavestne in intuitivne sposobnosti. To pa pomeni, navaja Zalokarjeva, da je treba »prepoznati različne možnosti v določenem trenutku, pomeni, da si sposoben odmika od samega sebe in preseči samega sebe ter kljubovati tragiki in korigirati napačne odločitve. Človek tako ni v največji meri odvisen od svojih genskih ali vedenjskih vzorcev, čeprav imajo lahko velik pomen za njegov razvoj, temveč še bolj od tega, kako zna uporabiti svoje duhovne razsežnosti« (Zalokar Divjak, 1998: 16).

Sklep

Naša osebnost deluje kot celota. V svojih pomembnejših dejanjih in doživetjih se zavedamo sebe kot telesnega, duševnega in duhovnega bitja, ki stremi k višjim ciljem, vrednotam, idealom, k osebnostni rasti in izpolnitvi. V posameznikovem osebnostnem razvoju se posamezne dimenzije osebnosti postopno začno prekrivati in združevati. Dimenzije, ki so v začetku zgolj potenciali, se v teku razvoja vse bolj jasno oblikujejo in povezujejo. Pri tem je lahko njihovo povezovanje bolj ali manj uravnoteženo. Pri čemer ima pomembno vlogo vzgojni program, ki v primeru Dijaškega doma A. M. Slomška izhaja iz človeka kot celostnega bitja, kjer se vse tri razsežnosti razvijajo skladno.

Tudi Bela knjiga (2011) odpira prostor vzgojnim programom, ker meni, da je potrebno »spoštovati in izhajati iz kulturno zgodovinskih tradicij, na katerih temelji ta država, in upoštevati njeno umeščenost v evropsko družbeno, kulturno in politično okolje. Ker pa so tudi mnenja o tem, kaj je dobra šola, dober vrtec, zelo različna, mora biti javno šolstvo utemeljeno na najširšem možnem konsenzu o dobri šoli, dobrem vrtcu, z zasebnimi šolami in vrtci pa je treba zadostiti potrebam tistih staršev, ki dobro šolo oziroma vrtec razumejo drugače in želijo, da se njihovi otroci

šolajo v vzgojno-izobraževalnih institucijah, ki delujejo na podlagi posebnih doktrin ali pedagoških načel, otroke pa vzgajajo in izobražujejo v skladu s partikularnimi vrednotami, na primer v skladu z religioznimi ali drugimi svetovnonazorskimi prepričanji staršev« (Bela knjiga, 2011: 15).

Literatura in viri

1 *Frankl, V. E. (1994). Volja do smisla. Celje: Mohorjeva družba.*

2 *Gams, M. (2005). Znanost o verovanju. V: Markič, O., Gams, M. et al. Informacijska družba IS 2005. Ljubljana: Jožef Štefan, str. 43–47.*

3 *Krek, J., Metljak, M. (ur.) (2011). Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Dostopno na: http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf (30. 11. 2012).*

4 *Musek, J. (1998). Človek – nagonsko, socialno in duhovno bitje. V: Zalokar Divjak, Z., Vzgoja za smisel življenja, VII. Ljubljana: Educy.*

5 *Ščuka, V. (2007). Šolar na poti do sebe: oblikovanje osebnosti. Didakta: Radovljica.*

6 *Zalokar Divjak, Z. (1998). Vzgoja za smisel življenja, VII. Ljubljana: Educy.*

7 *Žorž, B.(2005). Svetovati ali poslušati. Celje: Mohorjeva družba.*

1.7 Prostovoljstvo v letnem vzgojnem načrtu dijaškega doma

mag. Marija Leskovec, Jegličev dijaški dom, Zavod sv. Stanislava

Uvod

V prispevku bomo predstavili osnovni koncept letnega vzgojnega načrta vzgojnega programa na področju prostovoljstva. V prvem delu bomo razmišljali o ciljih in načelih, ki jih prinašajo različne oblike prostovoljnega dela doma in v tujini, in ugotovitve podkrepili z razmišljanji različnih avtorjev na področju prostovoljstva. V nadaljevanju se bomo seznanili z vsemi dosedanjimi primeri dobre prakse iz Jegličevega dijaškega doma, Zavoda sv. Stanislava na področju prostovoljstva. Primeri dobre prakse so razdeljeni na tri dele: *enkratne prostovoljske akcije* (gradimo solidarnost na nivoju doma, gradimo solidarnost na nacionalnem nivoju in gradimo solidarnost na mednarodnem nivoju), *kratkoročni projekti* ((vikend solidarnosti in teden prostovoljstva) in *dolgoročni projekti* (nacionalna raven – organizirano prostovoljno delo znotraj dijaškega doma, mednarodna raven – poletni prostovoljski tabori v tujini v državah z ekonomsko manjrazvitostjo). Vse prostovoljske aktivnosti in projekti so bili že izvedeni v Jegličevem dijaškem domu in njihov koncept temelji na medčloveški solidarnosti in dobrodelnosti. V zadnjem delu prispevka povzamemo sklepne misli o pomembnosti prostovoljstva za posameznika in celotno družbo, kaj pridobijo udeleženci in kako pomembno vlogo igrajo vzgojno-izobraževalne institucije pri realizaciji prostovoljskih aktivnosti. Prostovoljstvo in z njim tesno povezana medčloveška solidarnost sta lahko odgovor na rešitev človeštva, ki se je znašlo na razpotju pomembnih temeljnih odločitev za prihodnost tega sveta.

Cilji in načela prostovoljstva

Prostovoljstvo je družbeno koristna brezplačna aktivnost posameznikov, ki s svojim delom, znanjem in izkušnjami prispevajo k izboljšanju kakovosti življenja posameznikov in družbenih skupin ter k razvoju solidarne, humane in enakopravne družbe.[6]

Prostovoljstvo krepi medsebojno solidarnost ljudi, spodbuja razvoj človeških zmožnosti in vseživljenjskega učenja, zagotavlja družbeno povezanost in sodelovanje pri reševanju problemov posameznikov in družbe.[7]

Posameznik in celotna družba prek prostovoljstva pridobita številne vrednote, ki nas prepeljejo do želenih ciljev in načel prostovoljstva. Ti cilji in načela so lahko:

- vzgoja in učenje mladih za medčloveško solidarnost, strpnost in človekove pravice;
- razumevanje evropske dimenzije znotraj globalnega sveta;
- spoznavanje evropskih trendov na področju medkulturnega dialoga in na področju prostovoljstva;
- globalno učenje in delo za globalno pravičnost;
- učenje aktivnega demokratičnega državljanstva na nacionalni in mednarodni ravni;

[6] *Zakon o prostovoljstvu (2011), 2. člen, prva alineja*
[7] *Zakon o prostovoljstvu (2011), 2. člen, druga alineja*

- razmišljajmo globalno in delujmo lokalno;
- priložnost za promocijo prostovoljstva na nacionalni in mednarodni ravni;
- priložnost za medkulturno učenje in izmenjavo;
- učenje in priložnost za medverski dialog in strpnost;
- življenje in delo z ljudmi iz druge kulture, druge vere, z ljudmi na robu družbe, stik s prvotnimi prebivalci;
- osebnostno in duhovno zorenje ter razvijanje talentov;
- izkušnje življenja v skupnosti in izkušnja dela v timu;
- spodbuda za bolj aktivno delo doma pri ozaveščanju o medkulturnem dialogu, spoštovanju različnosti;
- medkulturno in enkratno življenjsko izkušnjo posredovati čim širšemu krogu ljudi v medijih, javnih predstavitvah, internetu itd.

Ob pridobivanju življenjsko pomembnih izkušenj prostovoljci tudi sami osebnostno rastejo in zorijo, plemenitijo svojo komunikacijo in postajajo socialno občutljivejši. Tako je uvajanje prostovoljnega dela v šole pomembno tudi v preventivnem smislu (Rostohar, 2001).

V razvoju procesov globalizacije se vse manj sliši glas za človeka. Še posebej se vedno manj sliši glas za človeka v stiski. Zakaj je tako in kdo lahko v novem tisočletju stori kaj za najvišjo vrednoto sveta – za človeka? Odgovor se glasi: Vsakdo izmed nas! (Lovreković, 2001).

Za vzgojo niso dovolj besede, ampak je bistvenega pomena neposredno življenjsko izkustvo, doživljanje prek lastne aktivnosti in pristen človeški odnos. Aktivno vključevanje v prostovoljno delo odpira čudovite možnosti za odkrivanje lastne vrednosti in smisla življenja, za prepoznavanje in uresničevanje lastnih virov moči, ustvarjalnega delovanja, za doživljanje večje notranje harmonije in harmonije z okoljem (Čas, 2001).

S šolsko prenovo in z oblikovanjem nacionalne mreže v šolstvu je prostovoljstvo našlo svoje verodostojno mesto tudi znotraj slovenskega šolskega sistema, ki tej aktivnosti že zagotavlja tudi določeno strokovno in finančno podporo. Prostovoljno delo predstavlja pomembno obliko vzgojnega dela z mladimi, saj jim omogoča vsestransko osebnostno dozorevanje in s tem tudi dobro pripravo na življenje (Zupan, 2006).

Vse več ljudi, tudi mladih, vstopa v različne organizirane prostovoljske dejavnosti, ker v njih vidijo možnosti storiti nekaj za spreminjanje delovanja družbe z opozarjanjem na probleme in druge oblike zagovorništva, za ozaveščanje javnosti, za izvajanje pritiskov na odločevalce, za ustvarjanje novih socialnih modelov prevencije ali pomoč v okviru civilne družbe. Vse več je tudi mladih, ki se vključujejo v projekte prostovoljnega dela (Zupan, 2006).

Že sam pojem 'prostovoljstvo' pove, da je delo prostovoljno, da ni plačano z denarjem, ampak z vrednotami, ki so lahko dragocenejše. Za vse to potrebujemo le kanček poguma in dobre volje. Prostovoljec je lahko vsak (Mladenović, 2001).

Gre za osebnostno rast. Pri poudarjanju pomena izobraževanja ne smemo mimo vzgoje in razvijanja čuta za druge. To pa je tudi del razvijanja otrokove osebnosti oziroma delček čustvene inteligence pri otrocih. Razvijati je treba razum, srce in roke, kar pa zahteva čas in voljo (Nahtigal, 2001).

Opis dejavnosti na področju prostovoljstva

V tem poglavju bomo predstavili vse dosedanje primere dobre prakse na področju prostovoljstva iz Jegličevega dijaškega doma, Zavoda sv. Stanislava. Prostovoljske aktivnosti so razdeljene na tri glavna področja: enkratne prostovoljske akcije, kratkoročni in dolgoročni projekti. Vsak predstavljen projekt vključuje naslednje točke predstavitve: kdo sodeluje v projektu, kje se izvaja projekt, časovni okvir, vsebinski okvir projekta, programski in finančni okvir projekta, priprava celotne dokumentacije ter mediji in javne predstavitve.

1. Enkratne prostovoljske akcije

a) Gradimo solidarnost na nivoju doma

- izvedba delavnice s področja prostovoljstva in solidarnosti v vzgojnih skupinah na mesečnih srečanjih skupine,
- nudenje medvrstniške učne pomoči (starejši dijaki oziroma študenti pomagajo mlajšim),
- predstavitve različnih prostovoljskih projektov vsem dijakom doma,
- večeri z različnimi gosti, ki se ukvarjajo s prostovoljstvom in medčloveško solidarnostjo,
- ob različnih domskih prireditvah dijaki pomagajo, pri organizaciji, pripravi prostora, izvedbi in vodenju programa itd.

b) Gradimo solidarnost na nacionalnem nivoju

- zbiranje šolskih potrebščin za socialno šibke družine,
- zbiranje športne opreme za zapornike,
- zbiranje zamaškov za nakup invalidskega vozička,
- nakup daril, obdarovanje otrok s posebnimi potrebami, obdaritev družin z več otroki ter priprava kulturnega programa za božič ali novo leto,
- obisk in obdarovanje ene vzgojne skupine starejšega človeka v finančni stiski npr. pred božičem,
- obisk, prepevanje, ples, kulturni program z ostarelimi, z bolniki z duševno boleznijo, otrok s posebnimi potrebami,
- organizacija in izvedba športnega tekmovanja meddomskega povezovanja – npr. z domom z otroki s posebnimi potrebami.

c) Gradimo solidarnost na mednarodnem nivoju

- zbiranje plišastih igrač in prodaja le-teh za projekte v ekonomsko manj razvitih državah npr. v Afriki za paciente, okužene z virusom HIV in obolele za aidsom (denar od prodanih pliškotov gre za posamezni projekt),
- solidarnostne akcije: celoletna ali polletna akcija zbiranja denarnih sredstev za potrebe na nacionalni ali mednarodni ravni (npr. za nakup invalidskega vozička, pomagamo graditi šolo v deželi v razvoju itd.).

2. Kratkoročni projekti

a) Vikend solidarnosti

Kdo sodeluje	• Do 12 dijakov, projekt lahko izvedemo v sodelovanju še z enim dijaškim domom, • dva do trije odrasli spremljevalci, • socialne institucije: dom za brezdomce, Psihiatrična klinika Ljubljana, dom upokojencev itd.
Kje izvajamo projekt	• Matični dijaški dom – predvsem v času priprave se lahko določene aktivnosti izvajajo tudi zunaj matičnega doma.
Koliko časa	• polletni projekt (en semester)
Vsebinski okvir projekta	• Priprave začnemo septembra, dijake povabimo k sodelovanju, • poiščemo notranje in zunanje sodelavce ter potencialne socialne ustanove, • tedenska srečanja z dijaki – priprava na vikend, • koordinacija z vsemi sodelujočimi, • vsebinska priprava vikend programa, • poskrbimo za logistiko (namestitev, prehrana, prevozi, arhiviranje vseh dogodkov itd.), • izvedba vikenda solidarnosti, • skupna evalvacija, • javne predstavitve projekta v vseh sodelujočih ustanovah.
Program vikenda	• Glavna tema vikenda temelji na evropskem letu (npr. prostovoljstvo, aktivno staranje in medgeneracijska solidarnost itd.), • delavnica 1: spoznavanje udeležencev, • delavnica 2: predavanje in pogovor glede na temo evropskega leta, • delavnica 3: skupno razmišljanje o eni socialni temi: npr. socialna pravičnost, trendi prostovoljstva ipd., • delavnica: 4: pisno in ustno ovrednotenje vikenda, • obisk in pomoč v socialni ustanovi (dom za brezdomce: skupna priprava kosila in peka piškotov, igranje družabnih iger, prepevanje, skupen ogled filma itd.), • priprava kulturno-zabavnega programa (petje in ples s harmoniko in kitaro) za ostarele, paciente v bolnišnici itd.
Finančni okvir	• Namestitev, prehrano in prevoze krije matični dijaški dom, če sodelujeta dva dijaška domova si stroške razdelita. • Vsi sodelujejo v projektu kot prostovoljci, vzgojiteljem se delo ovrednoti z urami oziroma to ovrednoti posamezni ravnatelj. • Zunanjim spremljevalcem/pedagogom se izkaže pozornost s poslovnimi darili (letni zbornik doma, CD, majica itd.).
Priprava celotne dokumentacije	• Priprava poročila oziroma celotne dokumentacije o poteku projekta (kdo je sodeloval, program vikenda, zapisniki sestankov), • preditev foto- in avdiodokumentacije, • priprava krajšega ali daljšega videoposnetka o poteku vikenda solidarnosti, • predložitev dokončnega vsebinskega, finančnega poročila, foto- in videodokumentacije za arhiv dijaškega doma, • priprava potrdil za udeležence in slovesna podelitev le-teh.
Mediji in javne predstavitve	• Priprava člankov in izjav prostovoljcev za različne časopise, • oddaja na radiu ali televiziji, • priprava razstave fotografij v dijaškem domu ob dnevu odprtih vrat ali informativnem dnevu.

b) Teden prostovoljstva (kot projektna naloga)

Kdo sodeluje	• Dva dijaka kot nosilca projektne naloge, • mentor projektne naloge, • notranji in zunanji sodelavci, • vključen celoten dijaški dom (vzgojitelji in dijaki).
Kje izvajamo projekt	• Matični dijaški dom – predvsem v času priprave se lahko določene aktivnosti izvajajo tudi zunaj matičnega doma
Koliko časa	• polletni projekt (en semester)
Vsebinski okvir projekta	• Priprave začnemo septembra, dijake povabimo k sodelovanju, • poiščemo notranje in zunanje sodelavce ter potencialne socialne ustanove, • tedenska srečanja z dijaki – priprava na vikend, • koordinacija z vsemi sodelujočimi, • vsebinska priprava vikend programa, • priprava zgibanke programa tedna prostovoljstva, • poskrbimo za logistiko (namestitev, prehrana, prevozi, arhiviranje vseh dogodkov itd.), • izvedba tedna prostovoljstva, • skupna evalvacija, • javne predstavitve projekta v vseh sodelujočih ustanovah.
Program tedna prostovoljstva	• Otvoritev tedna z odprtjem razstave in kulturnim programom (razstava o življenju in delu osebe, kot predstavnik medčloveške solidarnosti npr. mati Terezija, Mahatma Gandi, Dalajlama, Gramin bank itd.), • debata na temo socialne pravičnosti z argumenti za in proti (dijaki se pomerijo v parih),
	• okrogla miza s predstavniki različnih prostovoljskih organizacij (Slovenska filantropija, Mladi v akciji, Slovenska Karitas, Volontariat itd.), • predstavitev mednarodnega skupinskega prostovoljstva POTA, osebne izkušnje prostovoljcev z izkušnjo v Indiji in Braziliji.
Finančni okvir	• Vsi sodelujejo v projektu kot prostovoljci, vzgojiteljem se delo ovrednoti z urami oziroma to ovrednoti posamezni ravnatelj, • notranjim in zunanjim sodelavcem/glavnim akterjem se izkaže pozornost s poslovnimi darili (letni zbornik doma, CD, majica itd.).
Priprava celotne dokumentacije	• Priprava poročila oziroma celotne dokumentacije o poteku celotnega projekta (kdo je sodeloval, program vikenda, zapisniki sestankov), • ureditev foto- in avdiodokumentacije, • priprava krajšega ali daljšega videoposnetka o poteku vikenda solidarnosti, • predložitev dokončnega vsebinskega, finančnega poročila, foto- in videodokumentacije za arhiv dijaškega doma.
Mediji in javne predstavitve	• Priprava člankov in izjav prostovoljcev za različne časopise, • oddaja na radiu ali televiziji, • priprava razstave fotografij v dijaškem domu ob dnevu odprtih vrat ali informativnem dnevu.

3. Dolgoročni projekti, ki lahko iz pilotnega projekta postanejo celo programi

a) Državna raven: Organizirano prostovoljno delo v okviru dijaškega doma. V projekt so vključeni notranji in zunanji sodelavci.

Kdo sodeluje	K sodelovanju so povabljeni vsi dijaki dijaškega doma: (na začetku je npr. do 15 dijakov, lahko pa se v projekt vključi tudi do 70 dijakov v roku petih let, to velja za srednje velik dijaški dom), • notranji sodelavci: mentor in somentor, • zunanji sodelavci: mentorji v socialnih ustanovah, • socialne institucije: osnovna šola, Univerzitetni klinični center, varstveno-delovni center, dom upokojencev, zavod za gluhe in naglušne, lokalni vrtec itd.
Kje izvajamo projekt	• V matičnem dijaškem domu (sestanki, konzultacije, izobraževanja, refleksije, evalvacije itd.) in v vseh socialnih institucijah (izobraževanja, supervizije, druge oblike srečanj itd.).
Koliko časa	• vse šolsko leto
Vsebinski okvir projekta	*Pripravljalna faza: september-oktober* • predstavitev projekta/programa, • kontaktiranje ustanove, • konkretno dogovarjanje o načinu sodelovanja z ustanovo, • povabilo dijakov k sodelovanju, • informativno srečanje za dijake in predstavitev socialnih ustanov, • razdelitev prostovoljskih dnevnikov, • obisk – hospitacija dijakov v socialnih ustanovah, • uvodne izobraževalne delavnice v posamezni ustanovi (oziroma če ni uposabljanja v ustanovi, se to izvede znotraj dijaškega doma), • redne konzultacije in mentorstvo dijakom v domu in v socialni ustanovi.
	Faza izvedbe: oktober-april • izvajanje prostovoljnega dela v ustanovi enkrat tedensko 1–3 ure, • redne individualne in skupinske konzultacije, • pisanje prostovoljskega dnevnika, • supervizijska srečanja s prostovoljci v majhnih skupinah enkrat na konferenco in skupna fazna evalvacija, • družabno srečanje za prostovoljce, • izobraževanje prostovoljcev – gostje – delavnice, • kreativne delavnice za prostovoljce in varovance, • okrogla miza ob letnem praznovanju teden prostovoljstva. *Zaključna faza: maj-junij* • zaključna pisna, ustna in skupinska evalvacija, • zaključno družabno srečanje s prostovoljci oziroma skupna izobraževalna ekskurzija, • priprava potrdil in javna podelitev le-teh na zaključni prireditvi v dijaškem domu.
Finančni okvir	• Dijakom se krije stroške prevoza do ustanove in nazaj (prejmejo urbano). • Vsi notranji in zunanji sodelavci načeloma sodelujejo v projektu kot prostovoljci, vzgojiteljem se delo ovrednoti z urami oziroma to ovrednoti posamezni ravnatelj (odvisno od tega, koliko nanese dodatnih ur zunaj delovne obveznosti, ki jih je treba ovrednotiti). • Vsem udeležencem, dijakom in pedagoškim delavcem (notranjim in zunanjim) se na koncu leta lahko izkaže pozornost (npr. z majico dijaškega doma, knjigo na temo prostovoljstvo) ipd.

Priprava celotne dokumentacije	• Priprava poročila oziroma celotne dokumentacije o poteku celotnega projekta (kdo je sodeloval, program usposabljanj, zapisniki sestankov, vodenje evidence konzultacij, srečanj, evalvacij itd.), • ureditev foto- in avdiodokumentacije, • predložitev dokončnega vsebinskega, finančnega poročila, foto- in videodokumentacije za arhiv dijaškega doma, • priprava potrdil za udeležence in slovesna podelitev le-teh.
Mediji in javne predstavitve	• Priprava člankov in izjav prostovoljcev za različne časopise, • oddaja na radiu ali televiziji, • priprava razstave fotografij v dijaškem domu ob dnevu odprtih vrat ali informativnem dnevu.

b) Mednarodna raven: Poletni prostovoljski tabor v tujini/v ekonomsko manj razvitih državah

Kdo sodeluje	• Do 12 dijakov, projekt lahko izvedemo v sodelovanju še z enim dijaškim domom, • dva do trije odrasli spremljevalci, • socialne institucije v tujini: države bivše Jugoslavije/JV Evropa/ekonomsko manj razvite države.
Kje izvajamo projekt	• Priprave se izvajajo v matičnem dijaškem domu, • fazo izvedbe tabora se izvaja v gostujoči državi, • ovrednotenje tabora v matični ustanovi.
Koliko časa	• Celoten projekt traja eno šolsko leto, • izvedba tabora na terenu traja en do dva tedna.
Vsebinski okvir projekta	• Priprave začnemo septembra, dijake povabimo k sodelovanju, • poiščemo notranje in zunanje sodelavce ter potencialne socialne ustanove, • tedenska srečanja z dijaki – priprava na vikend, • koordinacija z vsemi sodelujočimi, • skupno iskanje sponzorjev in donatorjev, • vsebinska priprava vikendprograma, • poskrbimo za logistiko v času priprave (namestitev, prehrana, prevozi, arhiviranje vseh dogodkov itd.), • urejamo prevoz, vize, zavarovanje, morebitna cepljenja itd., • izvedba pripravljalnega vikenda, • skupno pisno in ustno ovrednotenje projekta, • javne predstavitve projekta v vseh sodelujočih ustanovah.
Okvirni program pripravljalnega vikenda	• Glavna tema vikenda temelji na evropskem letu (npr. prostovoljstvo, aktivno staranje in medgeneracijska solidarnost itd.), • delavnica 1: spoznavanje udeležencev, • delavnica 2: predavanje in pogovor glede na temo evropskega leta, • delavnica 3: skupno razmišljanje o eni socialni temi: npr. socialna pravičnost, trendi prostovoljstva, • delavnica 4: medkulturni in medverski dialog, • delavnica 5: kako gradimo skupnost/razrešujemo spore, • delavnica 6: skupaj razmišljamo o gostujoči državi/predstavitev seminarskih udeležencev, • delavnica: 7: pisno in ustno ovrednotenje vikenda, • obisk in pomoč v socialni ustanovi (dom za brezdomce: skupna priprava kosila in peka piškotov, igranje družabnih iger, prepevanje, skupen ogled filma itd.), • priprava kulturno-zabavnega programa (petje in ples s harmoniko in kitaro) za ostarele, paciente v bolnišnici itd.

Finančni okvir	• Prehrano in prevoze v času pripravljalnega vikenda krije matični dijaški dom. • Vsak udeleženec sam krije stroške prevoza, zavarovanja, hrane in bivanja v gostujoči državi. • Sredstva, ki jih dobimo od donatorjev in prijateljev, namenimo potrebni socialni ustanovi, kjer se izvaja prostovoljno delo. • Vsi sodelujejo v projektu kot prostovoljci, vzgojiteljem se delo ovrednoti z urami oziroma to ovrednoti posamezni ravnatelj, priporočeno je, da se vsem udeležencem izkaže skromno pozornost ali da nagrado. • Zunanjim spremljevalcem/pedagogom se izkaže pozornost s poslovnimi darili (letni zbornik doma, CD, majica itd.).
Priprava celotne dokumentacije	• Priprava poročila oziroma celotne dokumentacije o poteku celotnega projekta (kdo je sodeloval, program vikenda, zapisniki sestankov, dnevnik v času poteka tabora, fazne in končne evalvacije itd.), • ureditev foto- in avdiodokumentacije, • priprava krajšega ali daljšega videoposnetka o poteku vikenda solidarnosti, • predložitev dokončnega vsebinskega, finančnega poročila, foto- in videodokumentacije za arhiv dijaškega doma, • priprava potrdil za udeležence in slovesna podelitev le-teh.
Mediji in javne predstavitve	• Priprava člankov in izjav prostovoljcev za različne časopise, • oddaja na radiu ali televiziji, • priprava razstave fotografij v dijaškem domu ob dnevu odprtih vrat ali informativnem dnevu.

Sklepne misli

Vzgojni program prostovoljstvo naj bi bil eden izmed najpomembnejših vzgojno-izobraževalnih programov, ki bi ga v svoje delo morala vključiti prav vsaka vzgojno-izobraževalna institucija, ki se ukvarja z vzgojo, od predšolske vzgoje pa vse do tretjega življenjskega obdobja. Področje prostovoljstva naj bi bila dostopno prav vsakemu človeku dobre volje od predšolske dobe pa vse do pozne starosti. Nikoli nismo premladi ali prestari, da ne bi mogli delovati kot prostovoljci in tako gradili boljši svet. Podariti del sebe sočloveku pomeni najprej pripravljenost podariti del sebe drugemu, vse tisto, kar nam je bilo podarjeno. V času odraščanja mladostnika je zelo pomembno, da ima mladi človek priložnost za osebno izkušnjo prostovoljstva na nacionalnem ali mednarodnem nivoju. Seveda so potrebni osnovni kakovostni kriteriji za izpeljavo takega programa, predvsem so tu pomembni pedagoški modeli, ki so mladim na razpolago, da verjamejo v tisto, kar delajo, in da je celoten proces za obe strani, učenca in učitelja, en sam stalen proces učenja drug od drugega na enakovrednem nivoju. Pri skupnih refleksijah in evalvacijah mladi najpogosteje izrazijo veliko hvaležnost, da so imeli tovrstne priložnosti in pridobili izkušnje, ki jih bodo bogatile vse življenje in ki jim bodo velika popotnica v življenju na trgu delovne sile ali pa tudi kot pomoč pri odločanju za življenjski poklic ali profesionalno pot. Prostovoljno delo je v veliki večini zelo tesno povezano z ljudmi, ki so na robu družbe, in prek različnih interakcij padajo predsodki in stereotipi na obeh straneh. V današnjem kriznem obdobju človeške prelomne zgodovine bo vedno bolj pomembno to, kako bosta posameznik in družba kot celota sposobna sprejemati drugačnost v današnjem kontekstu in tudi kako bomo znali odgovoriti na potrebe tega časa v smislu medčloveške solidarnosti in delitve dobrin tega sveta na bolj pravičen način. Področje prostovoljstva

bo večno aktualna tema, ki ji ne bi smel nikoli poteči rok trajanja. In mislim, da smo prav vzgojno-izobraževalne ustanove poklicane, da prostovoljstvo predstavljamo kot eno izmed dragocenih vrednot za vse državljane tega sveta.

Literatura in viri

1 *Andreotti, V. (2006). Soft versus Critical Global Citizenship Education. Policy and Practice, Issue 3. Belfast: Centre for Global Education.*

2 *Baillie, M. et al. (2010). International volunteering, faith and subjectivity: negotiating cosmopolitanism, citizenship and development. Working paper. Newcastle: Northumbria University, Department of social Sciences.*

3 *Baillie, M. and Laurie, N. (2011). International volunteering and development: global citizenship and neoliberal professionalization today. Institute of British Geographers & Royal Geographical Society.*

4 *Bourn, D. (2011) Global skills: From economic competitiveness to cultural understanding and critical pedagogy. Critical Literacy: Theories and Practices 6:1. London: Institute of Education, University of London. Dostopno na: http://criticalliteracy.freehostia.com/index.php?journal=criticalliteracy&page=article&op=view&path[]=99&path[]=74 (2. 11. 2012).*

5 *Bourn, D. (2011). Discourses and Practices around Development Education: From Learning about Development to Critical Global Pedagogy. The Shifting Policy Landscape of Development Education, Issue 13, Policy & Practice, A development education review. Dostopno na: http://www.developmenteducationreview.com/issue13-focus1?page=show (5. 11. 2012).*

6 *Bourn, D. (2012). Development Education: from the Margins to the Mainstream. Educacion Global research, Issue 1/Feb. 2012. Dostopno na: http://educacionglobalresearch.net/issue01bourn/ (5. 11. 2012).*

7 *Chaput, C. et al. (2010). Disrupting Liberal Discourse in a Neoliberal World: The Potential of Transformative Education During a Short Term Study Abroad, Course in Cuba. International Journal of Development education and Global Learning, Vol. 2, No. 3.*

8 *Čas, A. (2001). Prostovoljno delo šolske mladine. Vzgoja, Revija za učitelje, vzgojitelje in starše, V žarišču: Razredništvo, št. 9.*

9 *Davies, D. and Lam, E. (2010). The Role of First-hand Experience in the Development Education of University Students Bath Spa University (UK). International Journal of Development education and Global Learning, Vol. 2, No. 2.*

10 *Education for Global Citizenship (2006). A Guide for Schools, Oxfam UK.*

11 *European Youth Forum contribution to the public consultation on Schools for the 21st Century (2007). Dostopno na: http://www.youthforum.org/Downloads/policy_docs/learner-centred_education/0622-07_Contribution_School_Reform_%5BFINAL%5D.pdf (8. 11. 2011).*

12 *European Development Education Forum. Dostopno na: http://www.deeep.org/english/what_is_de/definitions/ (5. 11. 2011).*

13 *European Conference On Public Awareness and Development Education for North-South Solidarity: Recommendations, Brussels, 18–20 May 2005. Dostopno na: http://www.dochas.ie/documents/dev_ed_recommend05.pdf (7. 11. 2009).*

14 *European Conference on Development Education, 2nd–4th July 2006, Helsinki Recommendations. Dostopno na: http://www.kehys.fi/files/315/Conclusions_Final.pdf (6. 11. 2010).*

15 *Evaluation Quality Standards (2006). DAC Evaluation Network. Dostopno na: http://www.oecd.org/dataoecd/34/21/38686856.pdf (10. 11. 2012).*

16 *Freire, P. (1970). Pedagogy of the Oppressed. Dostopno na: http://www.pedagogyoftheoppressed.com/ (30. 11. 2011).*

17 *Kumar, A. (2008). Development Education and Dialogical Learning in the 21st Century. International Journal of Development Education and Global Learning, Vol. 1, No. 1.*

18 *Laycock, A. (2006). Development Education, Values and Social Change. Unpublished paper.*

19 *Leskovec, M. (2003). Vzgoja in izobraževanje za človekove pravice v dijaških domovih – Izziv ali dolžnost?. Iskanja, let. 20, št. 18 (junij 2003), str. 135–146.*

20 *Leskovec, M. (2001). Prostovoljci za tretji svet – Primerjalna analiza med Irsko, Dansko, Slovenijo in EU. Zbornik prispevkov 3. slovenskega kongresa prostovoljstva, oktober 2001. Ljubljana: Slovenska filantropija – Združenje za promocijo prostovoljstva, str. 125–131.*

21 *Leskovec, M. (2001). Nevladne razvojne organizacije kot segment tretjega sektorja in politika odločevalcev do prostovoljcev za nerazvite dežele – primerjalna analiza med Irsko, Dansko, Slovenijo in EU. V: Lobnikar, B. (ur.) Raziskovalno delo podiplomskih študentov v Sloveniji – novo tisočletje: Družboslovje in humanistika (pomlad-poletje). Ljubljana: Društvo mladih raziskovalcev Slovenije – združenje podiplomskih študentov, str. 133–146.*

22 *Leskovec, M. (1999). Reshaping the third sector and stakeholder's policies towards volunteer development workers: Comparative Research Analysis and Evaluation on development NGO - sector related to the volunteer development workers in Ireland, Slovenia, Denmark and at the EU Level in General. Dissertation. Masters degree in European social policy analysis. Ljubljana.*

23 *Leskovec, M. (2007). Projektno delo z mladimi kot model vzgoje v globalni družbi. Mednarodni strokovni posvet vzgojiteljev dijaških domov Modeli vzgoje v globalni družbi: zbornik prispevkov. Ljubljana: Društvo vzgojiteljev dijaških domov Slovenije.*

24 *Lovreković, M. (2001). Glas za človeka. Vzgoja, Revija za učitelje, vzgojitelje in starše. V žarišču: Prostovoljno delo, št. 11.*

25 *Mladenovič, K. (2001). Zakaj bi pomagal?. Vzgoja, Revija za učitelje, vzgojitelje in starše. V žarišču: Prostovoljno delo, št. 11.*

26 *Nahtigal, A. (2001). Mladi prostovoljci. Vzgoja, Revija za učitelje, vzgojitelje in starše. V žarišču: Prostovoljno delo, št. 11.*

27 *Rostohar, G. (2001). Žarki Dobrote. Vzgoja, Revija za učitelje, vzgojitelje in starše. V žarišču: Prostovoljno delo, št. 11.*

28 *Zakon o prostovoljstvu (2011). Uradni list RS, št. 10/2011 z dne 18. 2. 2011. Dostopno na: http://www.uradni-list.si/1/content?id=102198 (1. 12. 2012).*

29 *Zupan, B. (2006). Nacionalno poročilo o uresničevanju skupnih ciljev na področju prostovoljnega dela mladih v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, Urad za mladino.*

2 Prostočasne vzgojno-izobraževalne dejavnosti

Dijaški domovi so vzgojno-izobraževalno okolje, kjer se v skladu s cilji in načeli Vzgojnega programa za dijaške domove načrtovano izvajajo procesi neformalnega izobraževanja prek prostočasnih vzgojno-izobraževalnih dejavnosti, vzgojno-izobraževalnih ur ter drugih formalnih in neformalnih situacij. Letni delovni programi prostočasnih vzgojno-izobraževalnih dejavnosti in teme vzgojno-izobraževalnih ur so po navadi del letnega delovnega (vzgojnega) načrta dijaškega doma.

2.1 Vzgojitelj in neformalno učenje v dijaškem domu

Andreja Gimpelj, mag. Stanislav Bojan Zupet,
Dijaški dom Tabor

»Vse je odvisno od ljudi in to, kar imamo zdaj, ni neki naravni red, ki bi ga bilo nemogoče spremeniti.«
Noam Chomsky

Uvod

V dijaških domovih se med seboj srečujemo vzgojitelji, strokovni sodelavci z najrazličnejšimi znanji in izkušnjami, in mladi, aktivni snovalci lastnih identitet in življenja. Že tako vpeti v formalno izobraževanje, ki jih nemalokrat tudi utruja in »spravlja ob živce«, pa se v svojem prostem času (ko, če že ne mislijo na šolske obveznosti, mislijo samo na počitek in »odklop«) srečujejo še z nami, aktivnimi strokovnimi delavci, ki želimo ponuditi in dati čim več, »da bi našli pravo pot« v tem malce norem sodobnem svetu. Pristopamo, kot da vemo, kot da imamo vse odgovore, vse ponudbe, pokrite vse možne teme. Pa jih imamo res?

Naj bo prispevek priložnost za samorefleksijo naše poklicne identitete – v luči neformalnega učenja dijakov.

Po definiciji ACS je neformalno učenje učenje, ki je organizirano, načrtno in načrtovano in ni ocenjeno (Andragoški center Slovenije, 2012). Je sproščeno in prilagojeno lastnim potrebam posameznika, služi pa kot dodana vrednost, gradnik v procesu vseživljenjskega učenja posameznika.

Dijaški domovi v polje neformalnega učenja vstopamo z lastno ponudbo prostočasnih oziroma interesnih dejavnosti in se obenem tudi sprašujemo in raziskujemo, kako v te dejavnosti pritegniti čim več mladih. Da pa bi našli pot do vrat, ki se odpirajo v svet današnjega mladostnika, prehodimo sprva pot skozi razumevanje sodobnega sveta, nadaljujmo pa skozi umeščenost mladih v tem svetu.

Svet, v katerem smo in delujemo

Posebnost današnjih družb je prav gotovo pluralizem, v katerem ni več možno dosledno ohranjati ovir, ki varujejo zalogo smisla določenih življenjskih skupnosti (Berger in Luckmann, 1999: 56). Globalizacija tako vodi tudi v izgubo samoumevnosti določenih življenjskih orientacij tako posameznikov kot družb, v katerih se ti nahajajo. Odziv na pluralizem se kaže v dveh oblikah. Prva se pojavlja z zahtevo ene skupine ljudi po ohranjanju ovir, ki naj bi obdržala smisel v starih vrednotnih okvirih in tradiciji (lahko jih imenujemo fundamentalisti) – njihova drža pravzaprav vodi v nekakšno getoizacijo in izoliranost. Taka zasnova je že vnaprej obsojena kot neuspešna in nudi le kratkotrajen občutek varnosti, posledično pa prinaša situacijo praznega prostora, v kateri se ljudje večinoma počutijo nemočni in neuspešni. Drugi, ki jih bomo imenovali relativisti, pa ne želijo zagovarjati skupnih vrednot; prav nasprotno, stalno jih rahljajo in jih poskušajo zamenjati z novimi.

Tudi na področju izobraženosti je prišlo do novih premikov. Stabilna razredna razmerja se začnejo podirati, izobrazbena struktura se spreminja, zlasti v korist ženskega spola in otrok iz delavskih družin. Skratka, raven izobraženosti je neprimerno višja. Še v devetnajstem stoletju smo lahko v tem smislu govorili o kategorijah pismenih in nepismenih ljudi. Danes spričevalo ali diploma pomeni le izhodišče in večjo možnost od nikakršne. Izobrazba je vedno bolj samoumevna in zato tudi v določenem pomenu razvrednotena, kajti ni več privilegirana, vsaj v zahodnem svetu ne, izobraževanje pa postaja tudi časovno vse daljše – zato danes že govorimo o vseživljenjskem izobraževanju. Če se v te procese ne vključimo, bomo v globalnem smislu izključeni, marginalni kot narod in kot posamezniki (Beck, 2000: 137–157). Če pa se vanje vključimo, nam to še vedno ne zagotavlja stalne zaposlitve.

Beck (ibid.) označuje izobraževalni sistem kot »železniško postajo strahov, na kateri vlaki ne vozijo več po voznem redu«. Po njem vstopnico za vlak, se pravi zaposlitev, dobijo samo šolani, pa še tisti ne vedo, kam se bodo odpeljali in koliko časa se bodo vozili oziroma bili zaposleni. Preostali, nešolani, na to postajo nimajo vstopa.

Mladi se tega položaja zavedajo veliko bolj, kot se nam zdi, in so zaradi omenjenega dejstva bolj socialno ranljivi, kot pa je bila naša generacija. Raziskave kažejo (Ule, 2000: 46), da je danes med mladimi zelo visoko na lestvici strah pred nezaposlenostjo. Slednjo uvrščajo na vrh svojih največjih problemov. Da je njihov strah upravičen, nam seveda ni treba posebej razlagati. To povzroča tudi neugodne psihosocialne posledice, zlasti na njihovo samopodobo in stopnjo samospoštovanja ter občutek obvladljivosti življenja. Tveganja, v katera smo zabredli, in kot jih omenja Beck, so na tem področju velika.

Našteta dejstva potrjujejo Giddensovo teorijo o »lupinastih institucijah države, ki niso več sposobne opravljati svojih nalog« in se upirati posledicam globalizacije (tako osiromašenja kot poenotenja), te pa so povezane tudi z našim občutkom nemoči, da bi nanje vplivali. To je tipični kazalnik časa, v katerem živimo (Giddens, 1999: 19).

Tudi tezi že omenjenih Bergerja in Luckmanna (1999), da globalizacija prinaša pluralizem, ki ruši pregrade samoumevnosti določenih sistemov (v našem primeru šolskega, socialnega) in smislu življenjskih skupnosti v globalni družbi tveganj, držita.

Sodobni mladostnik

Sodobni čas, v katerem odrašča mlada generacija, družboslovne vede, kot že zapisano, označujejo kot čas novih tveganj in negotovosti. Mladi imajo sicer široko paleto možnosti izbire, ki jo prinaša modernizacija z vsemi znanstvenimi, tehnološkimi, kulturnimi novostmi in spremembami vred, vendar se skozi empirične analize nakazuje strah mladih, soočiti se z negotovo prihodnostjo na vseh področjih življenja. Običajni življenjski poteki niso več vnaprej jasni (Walther, 2006), splošni družbeni negotovosti pa so se pridružili še dodatni pritiski in posebne obremenitve mladih.

Prehod iz industrijske družbe v družbo storitev je spremenil položaj in pomen mladine. Ule in sodelavci (Ule, Rener, Mencin Čeplak in Tivadar, 2000; tudi v Walther, Stauber in Pohl, 2009) govorijo o generacijski modernizaciji mladine, zanjo pa so značilne:

- Mladinska potrošnja: poudarjena potrošniška emancipacija, samostojno nastopanje na trgu potrošniških stilov, mode, imidžev in oblikovanja ter estetizacija telesa mladih.

- Socialno, kulturno in življenjsko stilno neizoblikovana populacija, ki hkrati prevzema podoben družbeni položaj, kot ga imajo stigmatizirane manjšine (to je položaj nedorasle, nekompetentne in potencialno odklonske skupine).
- Prisilna individualizacija kot družbena dinamika, ki zahteva sposobnost ljudi, da poskrbijo sami zase.
- Poudarjanje individualnega načrta uspeha in kariere na trgu znanja, ki sta postala merilo za osebno samouresničitev.

Posameznik v obdobju mladostništva razrešuje določene razvojne naloge, ki so povezane s fizičnim dozorevanjem, razvojem formalnih miselnih operacij in odnosi z vrstniki, nato pa prehajajo vse do neodvisnega življenja, začetnih poklicnih odločitev, ponotranjene moralnosti, začetne intimnosti in relativističnega mišljenja. Sooča se z razvojno krizo pripadnosti v razmerju do socialne izoliranosti, pozneje pa z oblikovanjem identitete (Muuss, 1996; Ule, 2008). Pridobiva izkušnje za tri bistvene življenjske funkcije: pridobitev izobraževalnih kompetenc, stanovanjska osamosvojitev in razvoj partnerstva. Predeluje svojo socialno stvarnost (ki je seveda lastna družbeni skupini, kateri pripada) na področju izgradnje osebnostne identitete, skozi medsebojno socializacijo in soočanje z družbeno realnostjo (Ule, 2008).

Raziskovalci naštevajo tri prepoznavne načine, ki so jih zaznali kot značilnost vedenjskih strategij pri mladih: izražanje prek stilskih elementov mladinskih subkultur, brezkonfliktna integracija in trenutne ideološke zaslepitve (ibid.).

V današnji družbi, družbi negotovosti (Ule, 2000: 16) se izgublja zaupanje v politične, gospodarske in druge vodilne institucije in seveda tudi vzgojno-izobraževalne. Negotovost in nezaupanje mladih, kot posledici tveganj, preprosto ne prinašata v naprej določenih osebnih in socialnih identitet in trajnih življenjskih stilov. Med posledice bi lahko šteli podatek, da se, z izjemo Albanije, med Rusijo na vzhodu in Španijo na zahodu (se pravi v Evropi) rodita manj kot dva otroka na družino, število razvez se dviga, število partnerjev, ki bi želeli živeti skupaj, pa pada.

Vse zgoraj naštete družbene spremembe in položaj mladih v njih je tako pomembno upoštevati tudi pri načrtovanju pedagoških in vzgojnih posegov, saj naj bi pedagoška znanost ustrezala danostim življenjskega sveta, tudi če so družbeni pojavi prehodnega značaja (Kordeš, 2001).

Mladostnik v dijaškem domu[8]

Prosti čas je čas, ki ga mladostnik preživi zunaj formalno strukturiranih dejavnosti (torej kot čas po šoli, delu), in čas, ki ostane, potem ko zadovolji temeljne življenjske potrebe (Derganc, 2004; Mrgole, 2008; Fištravec, 2008). Ena bistvenih komponent prostega časa je svoboda. Mladostnik svobodno odloča o svojem času in njegovi izrabi, to pa pomembno vpliva na njegov razvoj, saj ima v tem času po navadi več avtonomije kot pri drugih dnevnih aktivnostih (Kuhar, 2007). Prosti čas »posameznik porablja za lastno regeneracijo, za kompenzacijo identitetnih izgub, ki nastajajo v drugih sferah življenja, predvsem v delovni in šolski sferi. To je čas za razreševanje konfliktov v socialni sferi, za druženje in vzdrževanje socialnih mrež ... Prosti čas je

[8] *Asociacije mladih na dijaški dom: šola, prijatelji, učenje ter malo manj zastopane zabava, cimri, druženje (raziskava med 210 dijaki Dijaškega doma Tabor, december 2011).*

zato nujno potreben, da človek lahko vzdrži napetosti in konflikte v drugih sferah življenja.« (Ule, Rener, Mencin Čeplak in Tivadar, 2000: 62)

Kaj pa mladi sploh počnejo v prostem času? Rezultati najaktualnejše raziskave mladine pri nas »Mladina 2010« (Lavrič, 2011) pričajo o tem, da je v primerjavi z letom 2000 v letu 2010 izrazito naraslo ukvarjanje mladih s športom, ki v letu 2010 (ob računalniških dejavnostih ter druženju z vrstniki in partnerjem) predstavlja najpogostejšo prostočasno dejavnost. V okviru vsakodnevnih dejavnosti se je povečal čas, ki ga mladi namenjajo uporabi računalnika, zmanjšal pa se je čas, namenjen gledanju televizije in opravljanju gospodinjskih opravil.

Potemtakem lahko sklepamo, da mladim po eni strani ustreza manj zahtevno, neangažirano preživljanje prostega časa. To lahko razumemo kot željo po 'odklopu', po regeneraciji zaradi občutkov preobremenjenosti na drugih področjih. Bolj varne so meje lastne družine, prijateljskega kroga in množične kulture, kar pa pomeni pasivnost, ki krepi socialno in politično marginalizacijo mladih in njihovo odvisnost od odraslih. Preprečuje jim kreativno pripravo na prihodnost, razvijanje talentov, politično udejstvovanje ter jih odmika od psihološke in socialne zrelosti (Kuhar, 2007; tudi v Walther, Stauber in Pohl, 2009).

Na tej točki lahko vstopimo vzgojitelji in spodbujamo participacijo mladih, torej proces, s katerim mladi sonadzirajo in vplivajo na pobude, odločitve in vire, ki se jih glede na njihove interese in skrbi tičejo (Kuhar, 2009). Spodbujamo, da presodijo o realnih možnostih, ki jih imajo, da vplivajo na svoj življenjski položaj v vseh sferah. »Participacija obsega različne vrste, načine, stopnje sodelovanja in odločanja, vendar se najpogosteje obravnava kot sredstvo za krepitev tradicionalne reprezentativne demokracije. Sega lahko od nesodelovanja prek pasivne vpletenosti do vpliva, partnerstva in samomobilizacije.« (Kuhar, 2009: 13)

Če participacijo stopnjujemo glede na vključenost mladih, razlikujemo po Hartu (1992, v Gril, Klemenčič in Autor, 2009) med petimi stopnjami participacije in tremi stopnjami udeležbe mladih v projektih, ki niso participacija. Ravni participacije so (ibid.):

- **Raven 8**: iniciativa mladih in skupne odločitve z odraslimi (mladi imajo ideje, postavijo projekte in povabijo odrasle, da sodelujejo z njimi pri odločanju).
- **Raven 7:** iniciativa mladih, pa tudi vodenje (mladi imajo začetno idejo in se odločajo o izvedbi projekta; odrasli so na voljo, a se ne vpletajo).
- **Raven 6:** iniciativa odraslih, ki se odločajo skupaj z mladimi (odrasli imajo začetno idejo, a so mladi vključeni v vse korake načrtovanja in izvedbe; njihova mnenja niso le upoštevana, pač pa sodelujejo pri odločitvah).
- **Raven 5:** mladi so vključeni v svetovanje in informiranje (projekte oblikujejo in izvajajo odrasli, z mladimi se posvetujejo; mladi razumejo proces in njihova mnenja se upošteva).
- **Raven 4**: pripisana participacija in informiranje (odrasli odločajo o projektu, mladi so prostovoljci; mladi razumejo projekt in vedo, kdo se odloča in zakaj).

Ravni udeležbe mladih, ki niso participacija, pa so: simbolična udeležba mladih; dekoracija in manipulacija.

In dalje, če pogledamo skozi raziskavo avtoric Gril, Klemenčič in Autor (2009),[9] vidimo, da je vloga odraslih pri vodenju in izvajanju prostočasnih dejavnosti z mladimi ključna, zato je pomembno, da mlade pritegnejo k soodločanju o posameznih dejavnostih. Namreč, ko se z njimi pogovarjajo, prispevajo tudi k oblikovanju njihovih mnenj in stališč o družbi.

Vzgojitelj in neformalno učenje v dijaškem domu

Mrgole je v svoji knjigi »Kam z mularijo? Načela kakovosti neformalnega dela z mladimi« (2003) zapisal, da je mladina »kot družbena skupina okupirana z nalogami, kjer proces prehoda od otroštva v odraslost navidezno urejajo in nadzorujejo formalizirani socializacijski agensi (izobraževalne, zdravstvene, zaposlovalne, kulturne ustanove), ki delujejo po načelu motiviranja mladih »od zgoraj«; torej po načelih, kjer nekdo drug s pozicije moči določa, kaj naj bi bilo dobro in koristno za mlade. Reakcija mladih je v odgovoru, da so vse opisane ponudbe brez smisla. Tako se mladi vse bolj zatekajo v neformalne oblike, v katerih iščejo nove možnosti za povečanje kakovosti življenja.«

Neformalne oblike pa so priložnost tudi za vzgojitelja, ki ima toliko možnosti, da uspešno in aktivno deluje s ponudbo prostočasnih aktivnosti, kot ima pred seboj mladostnikov. Ravno mlad človek je tisti, ki najbolj ve, kaj ga zanima, na katerem področju si želi pridobiti znanje, kje želi preizkusiti svoje kompetence in kako.

Ko želimo vplivati na aktivno preživljanje prostega časa mladih, je smiselno poznati zakonitosti, ki določajo izbiro aktivnosti prostega časa pri mladih (Mrgole, 2008: 37): »Vsako socialno okolje je izoblikovalo posebne kulturne vzorce za preživljanje prostega časa. Ponudba, ki jo izbirajo mladi, je povezana s socialnim okoljem, z referenčno socialno skupino, ki ji mladi pripadajo, in zanje značilnimi aktivnostmi. Pri izbiri, ki je prostovoljna, odločajo tako osebni kot družbeni motivacijski vzorci.«

Mladim želimo ponuditi živo ponudbo – dejavnost, ki bi obstala, zato je prvi korak, da sami jasno vemo, kaj želimo s to dejavnostjo doseči. Posledično tudi mladi vedo, kaj lahko pričakujejo. Kot omenjeno že prej, jim je prosti čas zelo dragocen.

Mrgole (2003) mlade glede na odziv na aktivnosti razdeli na dva tipa. Eni so navdušeni[10] (»tisti, ki vlečejo voz naprej«) in drugi pasivni, ki čakajo, da se določena ponudba strukturira. So pa še tretji, ki skeptično opazujejo dogajanje in se občasno priključijo, vendar z njimi ne uspemo navezati pravega stika.

In magična rešitev je ...

Mladim kot vzgojitelji lahko ponudimo bolj pregledne, časovno omejene, krajše, pestre in intenzivne ponudbe. Ne gre torej za nemotiviranost mladih, pač pa za spremembo našega mišljenja! Pomembno je, da se v mlade poglobimo, jih slišimo, razumemo in načrtujemo skupaj z mladimi za mlade (Kordeš, 2001).[11]

[9] *Avtorice so preučevale vlogo različnih socialnih kontekstov in prepričanj mladih, motivacije in družbene vednosti na njihovo družbeno udejstvovanje v obdobju mladostništva.*

[10] *Navdušenje mladih je odvisno od več dejavnikov: materialni pogoji, fascinantnost ponudbe, energija protagonistov, medsebojno spoštovanje, vera v idejo, kredibilnost vodenja, pretekle izkušnje dobre prakse.*

[11] *Idealni vzgojitelj je pošten, se zavzema za dijake in je prijazen, zabaven. Dijakom pa je v odnosu z vzgojiteljem najbolj pomembno, da se z vzgojiteljem razumeta, si zaupata, da vzgojitelj dijaku prisluhne – med njima torej poteka dobra komunikacija (raziskava med 210 dijaki Dijaškega doma Tabor, december 2011).*

Prvi korak k temu je, da opravimo analizo stanja (kje so naše, že dobro delujoče, stične točke) in vklopimo receptorje za zaznavanje potreb mladih, nato pa lahko ustvarimo ponudbo, ki je za mlade zanimiva in obenem nanje (in na nas) deluje tudi obogatitveno.

Na poti do uspeha je pomembno torej predvsem medsebojno poslušanje, ki temelji na ustrezni komunikaciji, spoštovanju in drugih načelih konstruktivnih odnosov. Pomembno je, da vzgojitelji kot strokovni delavci, mladostnike vzamemo »zares«, se vživimo v njihovo realnost ter razumemo, da so oni tisti, ki so najbolj kompetentni za interpretacijo lastnega sveta. Tako kot naše ravnanje ni vedno ustrezno in nimamo vedno prav, se tudi mladostniki kdaj zmotijo in interpretacijo (ter posledično rešitve) zastavijo na »napačnih« temeljih. Tu vstopimo kot strokovni sopotniki, mentorji, mladostnikom pa pustimo, da so aktivni udeleženci v procesu reševanja problemov in uresničevanju novih, svežih idej.

»Realnost« zunanjega sveta se začne z vzgojo in učenjem otrok, kaj naj gledajo in slišijo ter kaj naj čutijo in razumejo in kako. To po eni strani vodi tudi v nekakšno, kot bi rekel Jung, »kolektivno nezavedanje« (Jung v Roszak, 1992: 301–305), da smo del narave Zemlje in ne narava na Zemlji. Kultura kot »naučeno obnašanje«, se pravi tako kolektivno zavedanje, kot nezavedanje nekega časa, je torej rezultat kognitivnih izkušenj vsakega človeka, zlasti kot otroka. Pomnjenje in dojemanje socialne konstrukcije našega otroštva je naš potencial, kot pravi Coobova (1993: 107), »ki smo si ga uredili in ki nas tudi omejuje v razmišljanjih, navadah, odnosu do naravnega sveta ...«. Ta vloga je vedno bolj poudarjena, vendar žal tudi narobe razumljena. Tu se namreč ne sme končati. Mladi morajo dozoreti in nadaljevati svojo rast k soodvisnosti ter sprejeti sebe kot del večje stvarnosti.

V času zahtev po monističnih, standardiziranih in egalitarističnih znanjih so želje mladih prepogosto v nasprotju z možnostmi in usmeritvami družbe. Značilnost, ki jo globalizacija prinaša, je tudi izjemno hitra spremenljivost – prihodnost ni več stabilna, predvidljiva. To daje mladim občutek negotovosti in nezmožnosti vpliva na svojo prihodnost, na drugi strani pa tudi vzgojitelji ne vemo, kako svetovati »prav«. Morda je ravno zdaj čas za našo senzibilnost, da jim prisluhnemo in poskušamo pomagati in da oni to našo pripravljenost čutijo. Tako gesto bodo zelo dobro razumeli ...

Literatura in viri

1 *Andragoški center Slovenije (2012). Neformalno učenje. Dostopno na: http://www.acs.si/neformalno_ucenje (23. 11. 2012).*

2 *Beck, U. (2000). What is Globalization?. Cambridge: PolityPress.*

3 *Berger, L. P., Luckmann, T. (1999). Modernost, pluralizem in kriza smisla. Ljubljana: Nova revija.*

4 *Coob, E. (1993). The Ecology of Imagination in Childhood. Dallas: Columbia University Press, Sprig Publications.*

5 *Derganc, S. (2004). Prosti čas mladih. Ljubljana: Salve: Društvo Mladinski ceh.*

6 *Fištravec, A. (2008). Prosti čas mladih. V: Mladi in prosti čas. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, str. 14–16.*

7 *Giddens, A. (1999). Runaway World. London: Profile Books Ltd.*

8 *Gril, A., Klemenčič, E. in Autor, S. (2009). Udejstvovanje mladih v družbi. Ljubljana: Pedagoški inštitut.*

9 *Kordeš, M. (2001). Institucionalna vzgoja mladih v postmoderni. Socialna pedagogika, let. 5, št. 4, str. 393–411.*

10 *Kuhar, M. (2007). Prosti čas mladih v 21. stoletju. Socialna pedagogika, let. 11, št. 4, str. 453–471.*

11 *Kuhar, M. (2009). Prostočasne (in) participatorne dejavnosti mladih. Dostopno na: http://www.mladinski-delavec.si/index.php?option=com_sobi2&catid=11&Itemid=11 (11. 5. 2010).*

12 *Lavrič, M. (2011). Mladina 2010: družbeni profil mladih v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino; Maribor: Aristej.*

13 *Mrgole, A. (2003). Kam z mularijo? Načela kakovosti neformalnega dela z mladimi. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino; Maribor: Aristej.*

14 *Mrgole, A. (2008). Prosti čas mladih, ki niso nikamor vključeni: nekaj kulturno in sistemsko pogojenih dilem in/ali možnosti. V: Mladi in prosti čas. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, str. 31–48.*

15 *Muuss, R. E. (1996). Theories of Adolescence. New York: McGraw-Hill.*

16 *Roszak, T. (2001). The Voice of the Earth. Grand Rapids: Phanes Press.*

17 *Ule, M., Rener, T., Mencin Čeplak, M. in Tivadar, B. (2000). Socialna ranljivost mladih. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino.*

18 *Ule, M. (2008). Za vedno mladi?: socialna psihologija odraščanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.*

19 *Walther, A. (2006). Regimes of youth transitions. Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts. Young, let. 14, št. 2, str. 119–139.*

20 *Walther, A., Stauber, B. in Pohl, A. (2009). Youth – actor of social change (Raziskovalno poročilo). Dostopno na: www.up2youth.org/downloads/task,doc_view/gid,113/ (2. 4. 2011).*

2.2 Dijaški dom – svet v malem

Bojana Kimovec, Dijaški dom Drava Maribor

Uvod

Tudi mi v življenju poznamo predvsem cilje. Tudi poti do njih, kadar jih poznamo. Če jih ne poznamo, jih iščemo. Včasih nasedemo na čeri, včasih napačno odčitamo kompas in ne pridemo do želenega cilja, zadovoljimo se z nadomestnim. Toda, dokler živimo, plujemo k tem ciljem, za katere verjamemo, da bodo potešili naše temeljne potrebe.

Toda, kar koli že človek počne, je to za njega smotrno ... Vsako človekovo vedenje, naj se nam zdi še tako čudno, noro, nerazumljivo, uničujoče ali samouničujoče, je vedno smotrno, ker z njim poskuša posameznik zadovoljiti svoje potrebe.

Če mladostnik sili v neprimerno družbo, ki ji niso neznana mamila in alkohol, se njegovim staršem zdi kot nočni metulj, ki se bo opekel ob ulični svetilki, in ne morejo razumeti, zakaj je lahko tako nespameten. Tudi pomagati mu ne morejo, dokler ne odkrijejo, kaj dobiva v tej družbi.

Kaj storiti v takih stiskah? Glasser (1944) nam vliva optimizem. Človek večino dejavnega miselnega življenja izbira sam. Skoraj vedno, ko ne vidimo več izhoda, je še cela vrsta vedenjskih oblik, s katerimi bi lahko manj boleče potešili svoje potrebe. Naše vedenje je ustvarjalno, prožno in raznovrstno, a se tega – žal – vedno ne zavedamo (Lojk, 1994).

Globalizacija vpliva na vzgojne modele tako, da se stari modeli spreminjajo in nastajajo novi, ki so skladni z globalizacijo in njenimi vplivi. Vzgojni modeli so lahko učinkovit odgovor na globalizacijske spremembe in so del teh sprememb, kakovostni pa so takrat, ko jih človek ponotranji, naredi za svoj svet kakovosti. Človek je sam po sebi notranje motiviran za vse, kar polno zadovoljuje njegove temeljne potrebe, in teži k temu, da v skladu s svojimi potrebami deluje smotrno in skladno z realnim svetom tako, da bi ta sovpadal z njegovim kakovostnim svetom.

Vplivi globalizacije na vzgojni model

Vplivi globalizacije kot sklop problemov v sodobni družbi narekujejo razmislek o tem, katere spremembe so potrebne v vzgoji in izobraževanju. »Hitre, globoke gospodarske in politične spremembe, ki smo jim priča, ne gredo mimo šole.« (Požarnik, 2005: 9–10)

Ustrezen odgovor na vplive globalizacije lahko zagotovi vzgojni model, ki celovito zagotavlja kakovostno uresničevanje vseh potreb udeležencev v vzgoji. Kontrolna teorija in teorija izbire sta nastali na ekonomskem področju iz zamisli o novem učinkovitem vodenju delavcev v industriji (Glasser, 1994a: 1–12). Postali pa sta tudi učinkovit model za delo v šoli (kakovostna šola) in dijaškem domu.

Uspešnost in kakovost vzgojnega dela v šoli in domu je odvisna od kakovosti dela dijakov in njihovih učiteljev – menedžerjev. S kontrolno teorijo in teorijo izbire lahko učinkovito pojasnimo vedenje udeležencev v vzgojnem procesu. Posameznik se v vsakem trenutku odziva na spremembe tako, da zadovoljuje svoje potrebe: po

preživetju, po moči, ljubezni, zabavi in svobodi. Vsako spremembo povzročijo ljudje in le ljudje lahko kontrolirano, odgovorno, kakovostno spreminjajo in izbirajo ravnanja in se spreminjajo.

Udeleženci vzgojnega procesa v dijaškem domu (dijaki, vzgojitelji, starši, učitelji) so se sposobni uspešno in kakovostno odzvati na spremembe – vplive globalizacije z načinom ravnanja: vzgojnim modelom, ki celostno in harmonično upošteva njihove potrebe. V vseh življenjskih situacijah lahko vsak udeleženec izbira vrsto odnosa in se zavestno odloča ter prevzema odgovornost zase in ne nadzoruje drugih. Zunanje oblike nadzora zamenja notranja motivacija.

Kakovostni odnosi in kakovostno delo (model kakovostne, dobre vzgoje) nastanejo z aktivnostmi v dijaškem domu. Pri tem vodijo vzgojitelji dijaka k temu, da bo v svojem življenju izvedel kakovostne spremembe.

Dijaški dom kot model dobre vzgoje

Dober vzgojni model, ki vodi udeležence vzgoje v pogojih različnih vplivov (nenehnih sprememb), je lahko le model vzgoje, ki upošteva, da je človek sam tisti, ki spremembe povzroča in se nanje ustrezno odziva in jih lahko ustrezno obvladuje in izbira v skladu s svojimi potrebami. To je model vzgoje, ki omogoča človeku razviti nova organizirana vedenja, samokontrolo in odgovorno vedenje. Posamezniku lahko pomagamo pri njegovi spremembi le tako, da to do neke stopnje podpremo in mu pomagamo uvideti in omogočiti, da ustvari samokontrolo in odgovorno vedenje v skladu z njegovimi slikami in interesi, načinom premagovanja in njegovim najglobljim bistvom (Glasser, 1994).

Dober dijaški dom predstavlja že vzpostavljeni čistejši življenjski prostor za splošno učenje (za šolo, prosti čas, osebnostno zorenje, praktično vsakdanje delo). Življenje in delo v domu poteka v okviru splošno veljavnih kulturnih in estetskih norm. Vzgojitelj skupaj z dijaki načrtuje, kako bodo dijaki v okviru domskih pogojev zadovoljevali svoje potrebe. Dijaška leta so obdobje, ko se mladi vse bolj osamosvajajo od svojih staršev in imajo na lestvici njihovih vrednot pomembno vlogo vrstniki.

Dom je ob ustreznih pogojih prostor, kjer lahko mladi varno, koristno in tudi po njihovem mnenju smiselno preživijo leta odraščanja in čas srednješolskega izobraževanja. Pomembno je, da so skupine vrstnikov vodene tako, da je v njihovem krogu mogoč zdrav razvoj. Delo in življenje mladostnika v dijaškem domu poteka po določenem smiselnem redu (redno in zdravo prehranjevanje, možnosti za nemoteno učenje, pomoč pri učenju, možnost zabave, druženja z vrstniki in izražanja, zadovoljevanja različnih interesov v skupinah vrstnikov pri skupnem delu in prostem času).

Večina dijakov živi v času bivanja v dijaškem domu urejeno, zdravo, redno obiskuje šolo, se pripravlja na pouk, ne kadi, ne pije alkohola. V tem smislu sprejemajo dijaki postavljena pravila v dijaškem domu kot svoja lastna, kot svoj lastni svet vrednot.

Vzgojitelj nudi dijaku z ustrezno usposobljenostjo pomoč in podporo pri osebni rasti. Vzgojiteljevo vodenje mladostnika ne pomeni delovanja po želji vzgojitelja, temveč usklajevanje želja, potreb in ciljev mladostnika ter skupin mladostnikov. Na vseh področjih lahko delo poteka dobro in kakovostno takrat, ko vzgojitelj v procesu vzgoje nenehno upošteva, da njegovo vzgojno ravnanje določa kontrolni sistem njega samega, da zadovoljuje svoje potrebe in ima o tem svoje predstave.

Ravno tako mora upoštevati, da lahko ravnajo dijaki le iz njihovega stanja, njihovega kontrolnega sistema. V vedenju je mogoče izvesti kakovostne spremembe vedenja takrat, ko je to v skladu s potrebami, slikami, predstavami in interesi posameznika. Z načrtovanjem in izpeljanimi aktivnostmi po programu dijaškega doma lahko vzgojitelj doseže, da bodo aktivnosti potekale tako, da bodo dijaki izrazili in zadovoljili svoje potrebe po ljubezni (sodelovanju, sprejetosti), po moči (veljavi, samospoštovanju), po svobodi (neodvisnosti) in po zabavi (razvedrilu, ustvarjalnosti) ter dosegli svoje cilje.

Cilji in naloge vzgojnega dela vzgojitelja in dijaka

Cilji in naloge vzgojnega dela vzgojitelja in dijaka v skladu s kontrolno teorijo in teorijo izbire zajemajo več faz. Vzgojno delo poteka tako, da gre na začetku za to, da se zavemo svojih potreb; nato se lahko zavzemamo za kakovostne spremembe v življenju in pri delu v dijaškem domu; na koncu postanejo aktivnosti, ki vodijo k skupnim ciljem, osebna izpolnitev dijakov.

Vzgojno delo se nikoli na začne popolnoma na novo, kajti v vzgojni skupini so dijaki (prijatelji, vrstniki, sodelavci, sostanovalci), ki se že deloma ali skoraj popolnoma zavedajo svojih potreb in se zavzemajo za kakovostne spremembe ter vidijo v delu za skupne cilje svojo izpolnitev. Omenjeni kakovostni odnosi in aktivnosti so že vzpostavljena kakovost v vzgojni skupini in domu: del dijakov odgovorno uresničuje svoje vsakdanje naloge. Redno hodijo v šolo, se učijo, koristno in zabavno izkoriščajo prosti čas, imajo kontrolo nad svojimi potrebami in vedenjem in se zavzemajo za skupne cilje. S takšno naravnanostjo in enako naravnanostjo vzgojitelja je v vzgojni skupini in domu ustvarjena primerna, vzpodbudna klima, v kateri se morebitna odstopanja od pravil obravnavajo v ozračju zaupanja in boljših rešitev, s pogovori, popravljanjem napak in ob razumevanju in vrednotenju lastnega vedenja. V vzgojni skupini pa so tudi dijaki, ki šele rastejo k prepoznavanju svojih potreb in k odgovornemu vedenju.

Pri vzgojnem delu v dijaškem domu gre za uresničevanje vzgojnega načrta, za dogajanje, za aktivnosti, za življenjske situacije, v katerih lahko pride do tega, da se dijaki zavejo svojih potreb in se zavzemajo za kakovostne spremembe v svojem okolju. Za kakovostno delo mora v skupini vladati spodbudna, topla klima, vzgojitelj mora zahtevati od dijakov, naj počnejo le koristne stvari, dijake mora vedno spodbujati, da dajo vse od sebe, dijaki pa morajo oceniti svoje delo in ga izboljšati. Kakovostno delo vedno pomaga k dobremu počutju. Kakovostno delo ni nikoli destruktivno (Glasser, 1994b: 31–51).

Samoumevno je, da se v dobrem domu kot vsakdanja naloga pojavi potreba, da se načrtujejo aktivnosti iz aktualne sedanjosti, kot je npr. pomoč dijakom, ki so brez učnih, delovnih in drugih navad, ki so sprti s primarno družino ali pa ta ne deluje. Dijaški dom je tudi dom dijakov, ki so iz marginaliziranih skupin, in takih, ki so v stiski. Dober dijaški dom je dobro motivacijsko okolje za vse dobre dijake in: »Dijaški dom je ob določenih pogojih dobro motivacijsko okolje za spremembo vedenja odvisnika.« (Dobrnjič in Černetič, 2004: 15–17)

V dijaškem domu so nujni in samoumevni odzivi na aktualno dogajanje, npr. vzgoja za medije, domovinska vzgoja, okoljska vzgoja, človekove pravice, in obravnava vseh tistih vsebin, ki so v funkciji zadovoljevanja potreb dijakov, vzgojiteljev in staršev v okolju, v katerem živijo in sobivajo. Kajti življenje samo je nenehno

prilagajanje stvarnega sveta notranjemu svetu kakovosti in poskus nadzorovanja sebe in zunanjega sveta (Bras, 1998: 14–15).

Dober dom je dom, ki ustreza potrebam dijakov, vzgojiteljev in staršev ter ožje in širše skupnosti.

Sklep

Dober dijaški dom, ki temelji na načelih kontrolne teorije, teorije izbire in kakovostne šole, se bo uspešno soočil z izzivi globalizacije. Dober dijaški dom načrtuje, izvaja in vedno znova kakovostno dviguje na višjo raven skrbniške, vzgojne in izobraževalne naloge dijaškega doma iz potreb vzgojiteljev, dijakov in njihovih staršev.

V takšnem domu določa standarde dela avtonomen, strokovno usposobljen in poklicno kompetenten vzgojitelj (Starkl, 2004: 40–43). V dobrem domu so aktivnosti, vsebine in oblike vzgoje (načini vedenja) smotrno oblikovane v vzgojni model, ki upošteva potrebe vseh udeležencev vzgoje ter potrebe in vplive vsakega ožjega in širšega okolja ter časa, v katerem obstaja.

Literatura in viri

1 *Bras, J. (1998). Realitetna terapija. Dobra in kakovostna šola. V: Dekleva, B. (ur.), Zbornik. 1. študijski dnevi socialne pedagogike, Gozd Martuljek, 3.–5. decembra 1998. Ljubljana: Združenje za socialno pedagogiko.*

2 *Dečman Dobrnjič, O. in Černetič, M. (2004). Dijaški dom kot okolje za resocializacijo odvisnikov. Iskanja 21 (21), str. 15–17.*

3 *Glasser, W. (1994). Kontrolna teorija. Kako učinkovito vzpostaviti kontrolo nad lastnim življenjem. Ljubljana: Taxsus.*

4 *Glasser, W. (1994a). Dobra šola: vodenje učencev brez prisile. Radovljica: Regionalni izobraževalni center.*

5 *Glasser, W. (1994b). Učitelj v dobri šoli. Radovljica: Regionalni izobraževalni center.*

6 *Lojk, L. (1994). Predgovor k slovenski izdaji. V: Glaser, W., Kontrolna teorija. Kako učinkovito vzpostaviti kontrolo nad lastnim življenjem. Ljubljana: Taxsus.*

7 *Požarnik, H. (2005). Šola in globalizacija. V: Vzgoja, revija za vzgojitelje, učitelje in starše, 5, str. 9–10.*

8 *Pravila dela in življenja Dijaškega doma Maribor.*

9 *Starkl, D. (2004). Vzgojitelj v dijaškem domu prihodnosti. V: Iskanja 21 (21), str. 40–43.*

2.3 Krst v dijaškem domu

Lilijana Gabrič Hvasti, SGTŠ Radovljica – Dijaški dom Bled

Uvod

Krst oziroma sprejem dijakov novincev med dijake dijaškega doma je ena izmed mnogih prireditev v dijaškem domu. Namen prireditve je, da se dijakom novincem ob začetku šolskega leta pripravi prijeten, prijazen, humorno obarvan sprejem v dijaški dom. Dijaki višjih letnikov pripravijo program, seznam potrebnega gradiva in pripomočkov. Skupaj z vzgojitelji poskrbijo, da se v program in izvedbo aktivno vključi čim več dijakov. Sprejem poteka na prostem (v našem primeru na zelenici pred dijaškim domom), tako da je hkrati tudi privlačen dogodek za mimoidoče (način sodelovanja z lokalnim okoljem). Na stavbi se izobesi transparent, ki vabi in razlaga, kaj se bo oziroma se že dogaja (naš transparent je nastal ob krstu, ki je sovpadal s 1000-letnico Bleda; takrat smo se s kostumi, igrami in govorom vrnili v preteklost).

Cilji in načela

Temeljni cilji prireditve krsta v dijaškem domu so (Dečman Dobrnjič idr., 2012; Čebašek - Travnik, 2008: 70):

- vzgajanje in izobraževanje za trajnostni razvoj in za dejavno vključevanje v demokratično družbo, kar vključuje tudi globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih ljudi, do svoje in drugih kultur, do naravnega in družbenega okolja, do prihodnjih generacij,
- usmerjanje k socialnemu dialogu,
- spodbujanje k nenasilni komunikaciji,
- sodelovanje z okoljem,
- vzgajanje za medsebojno strpnost,
- spoštovanje drugačnosti,
- spodbujanje k aktivnemu sodelovanju,
- poznavanje človekovih pravic v povezavi z odgovornostmi,
- prepoznavanje in spoštovanje svojih pravic in pravic drugih,
- razumevanje svoje odgovornosti za spoštovanje pravic drugih.

Ob tem upoštevamo naslednja načela (Dečman Dobrnjič idr., 2012; Rosić, 1998: 164):

- načelo nenasilne komunikacije, enakih in enakopravnih možnosti,
- načelo odgovornosti, avtonomnosti, zavestne dejavnosti, medkulturnega sodelovanja in doslednosti,
- načelo medsebojnega sodelovanja,
- načelo sistematičnosti,
- načelo postopnosti,
- načelo spoštovanja osebnosti,
- načelo pozitivne orientacije.

Opis dejavnosti

Za izhodišče bom najprej pojasnila temeljne pojme. Izraz »krst« se splošneje uporablja tudi za iniciacijski obred sprejemanja v neko organizacijo.[12] Taki »krsti« imajo pogosto šaljivo konotacijo, znan je na primer »krst fazanov« – sprejem dijakov prvih letnikov srednje šole.

Katerina Vidner Ferkov (2012) poudarja, da »iniciacija, kakor se tudi imenuje obred prehoda, pomeni pravzaprav sprejem. Tovrstni obredi so del antropoloških raziskav, tako v staroselskih skupnostih, kakor v sodobni urbani družbi. Obredi prehoda so značilni tudi za prehod iz otroške v odraslo dobo. Kajti z iniciacijo, določenim postopkom ali obredom, je oseba sprejeta v nov krog ljudi ali v novo dobo svojega življenja. Takšen proces naj bi bil človeku predvsem v pomoč, ker ga ob obredu spremlja ali vsaj moralno spodbuja njegova družina oziroma vrstniki.«

Septembra vzgojitelj mentor v dijaškem domu s pomočjo dijakov oblikuje ekipo, ki je zadolžena za pripravo, koordinacijo in izvedbo programa. Posebna komisija pripravi vprašalnik (test novincev), ki ga bodo lahko dijaki rešili že dan pred prireditvijo ali tik pred dogodkom samim. Kdor bo test rešil pozitivno (to se sicer praviloma ne zgodi), bo v celoti ali delno oproščen opravljanja krsta (tj. sodelovanja v tekmovalnih igrah, opravljanja zastavljenih nalog). Skupina pripravi tekmovalne igre in zanimive naloge (branje pesmic, karaoke ipd.) ter seznam sodelujočih. Dijak gostinec pripravi napitek po posebnem skrivnem receptu (lahko bi ga imenovali »zlati fazanov nektar« po Vresnik in Kink, 2008).

Dijaki in osebje dijaškega doma se ob določeni uri zberejo pred dijaškim domom. Komisija, ki je zadolžena za test novincev, javno razglasi rezultate testiranja. Dijaki novinci najprej nazdravijo z napitkom). Sledijo tekmovalne igre in naloge, ki so smešne, zabavne in ne žaljive. Dijaki »fazani« se dokazujejo in preizkusijo tudi v športu in glasbi. V večjih dijaških domovih organizirajo tudi tekmovanje med vzgojnimi skupinami. Točke si lahko pridobivajo tudi z zbiranjem igrač (s poudarkom: »Saj niste več otroci.«), ki jih bodo pozneje podarili v dobrodelne namene.

Ko dijaki novinci uspešno opravijo sprejem, sledi slovesna zaprisega. In »fazanski rod bo sprejet med labode blejske«. Sledi obvezna skupinska fotografija dijakov novincev pod domskim balkonom. Na balkonu bodo že zbrani »gledalci«, ki imajo vlogo, da poskrbijo, da bo krst res pravi, to je: moker. Zaključno presenečenje za dijake novince je sklepno dejanje: krst z vodo. S tem je uradni del krsta končan.

Sledi krajši odmor, da se dijaki uredijo, potem je slavnostna večerja v domski jedilnici. Dijaki gostinci s torto poskrbijo za dodatno presenečenje in darilo novincem. Prireditev se sklene z družabnim večerom in plesom.

Poleg že omenjenih primerov dobre prakse naj jih omenim še nekaj. K prijetnejšemu sprejemu in lažjemu prestopu iz osnovne v srednjo šolo, od bivanja doma k bivanju v dijaškem domu, lahko veliko pripomore izvajanje tutorstva starejših dijakov mlajšim vrstnikom, ki prinese dobre rezultate ter je v slovenskih dijaških domovih in srednjih šolah zelo dobro sprejeto.

Lep primer prijaznega načina sprejema dijakov je tudi gesta srednje šole, na kateri najstarejši dijaki novim prišlekom podarijo zapestnice z željami in nasveti za

[12] *Krst je dogodek, ki simbolizira začetek, nastop kake dejavnosti; na primer: prestal je svoj govorniški, politični krst; smučarski krst, lovski krst idr. Iniciacija pomeni pri nekaterih primitivnih ljudstvih obredno sprejemanje mladine med odrasle, nekakšno uvajanje (SSKJ 2012).*

uspešno šolanje (Zorn, 2012). Zanimiv je tudi primer, ko dijake prvih letnikov sprejmejo s kulturno prireditvijo, ki poteka zunaj šole, v Kulturnem centru (primer Ekonomska šola Novo mesto, 2012).

Ker je o krstu, »fazaniranju«, v javnosti in medijih veliko govora, a žal (upravičeno) tudi v negativnem pomenu, moram opozoriti tudi na to plat. Pojavljajo se namreč nasilne oblike neformalnega, neuradnega »krsta«, ki bi jih institucije morale prepovedati in sankcionirati, če vedo zanje in je v njihovi moči in pristojnosti (popisovanje s flomastri, obmetavanje s hrano in druge oblike poniževanja).

Kot omenja Karin Zorn v svojem prispevku o »fazaniranju« za Radio Koper, se tudi Dijaška organizacija Slovenije (DOS) strinja, »da lahko vsakršno ravnanje, ki je storjeno proti volji posameznika, štejemo kot nasilno« (Zorn, 2012). Kajti vsak posameznik ima pravico biti varen pred zatiranjem in pred ponavljajočim se namenoma povzročenim poniževanjem – v šoli in v vsej družbi.

Sklepne misli

Pomembno je, da dijaški domovi in druge vzgojno-izobraževalne institucije organizirajo prijazno, motivacijsko in vsebinsko omembe vredno dobrodošlico ter program, ki je prijeten za vse udeležence. Dijakom bo sprejem tako ostal v lepem spominu, prvi vtisi bivanja v dijaškem domu pa bodo prijetni in ne polni strahu, stisk, nadlegovanj in ponižanj. Z dijaki naj strokovno osebje čim več polemizira ter argumentirano in ostro obsodi vsakršno nesprejemljivo nasilno vedenje v imenu »fazaniranja« ter postavi jasne meje sprejemljivega vedenja.

Prepričana sem, da se lahko s pogovori, dobrimi zgledi, pozitivno organizacijsko klimo in upoštevanjem primerov dobre prakse prepreči nasilno vedenje dijakov starejših letnikov nad dijaki novinci ter ustvari prijetno vzdušje za vse dijake. Staršem, medijem, lokalnemu in širšemu okolju pa se tako jasno sporoča, da se dijaški domovi borijo proti vsakršni vrsti nasilja ter so varno, pomembno in prijetno okolje, še posebej na samem začetku bivanja dijakov v dijaškem domu.

Literatura in viri

1 *Čebašek - Travnik, Z. in Urh, B. (2008). Varuh človekovih pravic Republike Slovenije ter vzgoja in izobraževanje za človekove pravice. V: Rustja, E. (ur.). Vzgoja in izobraževanje za človekove pravice. Ljubljana: Pedagoški inštitut, str. 65–72.*

2 *Dečman Dobrnjič, O., Jazbinšek, O., Kojić, D., Sagadin, I., Privošnik, N., Zupet, S. B. (2012). Vzgojni program za dijaške domove. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, Uradni list RS št. 5/12.*

3 *Rosić, V. (1998). Obiteljska pedagogija. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.*

4 *Vidner Ferkov, K. (2012). Vstop v srednjo šolo: med iniciacijo in degradacijo. Dostopno na: http://www.delo.si/druzba/panorama/vstop-v-srednjo-solo-med-iniciacijo-in-degradacijo.html (25. 11. 2012).*

5 *Vresnik, P. in Kink, S. (2008). Zlati fazanov nektar. Iskanja, let. 26, št. 29–30, str. 138–144.*

6 *Zorn, K. (2012). Kdaj gre "fazaniranje" predaleč?. Koper: Radio Koper, RTV Slovenija. Dostopno na: http://www.rtvslo.si/radiokoper/novica/392 (25. 11. 2012).*

7 *Ekonomska šola Novo mesto: sprejem dijakov prvošolcev (2012). Novo mesto: Kulturni center Janeza Trdine. Dostopno na: http://www.kcjt.si/sl/dogodki/2012-09-04/1165.html (25. 11. 2012).*

8 *Krst. Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) [online]. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Dostopno na: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=krst&hs=1 (22. 11. 2012).*

2.4 Individualni vzgojni program kot pomoč pri mladostnikovem osebnostnem razvoju

Vasja Smole Dubrovnik, Dijaški dom Lizike Jančar, Maribor

Uvod

Dijaški domovi smo sestavni del srednješolskega sistema in v procesu vzgoje in izobraževanja izvajamo vsebine, ki so določene z Zakonom o financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI). Pri realizaciji le-teh izhajamo predvsem iz nalog, ki jih imamo kot vzgojno-izobraževalna institucija (skrbniška, vzgojno-izobraževalna, nadzorna) (Starkl, 1999).

Zakon usmerjanja otrok s posebnimi potrebami v 28. členu opredeljuje postopek, naloge ter način spremljave individualiziranega vzgojnega programa. Dijaški domovi za pripravo tovrstnih programov nismo zavezani, saj ne prejemamo odločb za dijake s posebnimi potrebami. Prav tako se v srednjih šolah odkrivanje nadarjenih otrok in delo z njimi izvajata po konceptu, ki ga je sprejel Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje 15. marca 2007. Dijaki, ki imajo status nadarjenega dijaka, imajo pravico do individualiziranega programa, ki ga mora zagotavljati šola. Tudi na tem področju zakon ne zavezuje dijaških domov. V naših vzgojno-izobraževalnih institucijah je za kakovostno izvajanje vzgojno-izobraževalnega procesa nujno poznavanje dijakov, njihovih sposobnosti, kvalitet, zato je individualni program sestavni del letnega vzgojnega programa, zasnovan predvsem z namenom, da bo dijak čim bolj uspešen v šoli ter da bo v svojem osebnostnem razvoju čim bolj razvil svoje potenciale.

Dijaški dom je prostor, kjer poteka vzgoja in izobraževanje v celoti, to je prenašanje vednosti in hkrati oblikovanje osebnosti. Prva zadeva šolo kot mesto izvajanja oblasti, drugo pa posega v intersubjektivno razmerje med mladostnikom in vzgojiteljem. Kot pedagogi prepoznavamo, kako vse bolj stopa v ospredje pomen uspešnosti v šoli, predvsem z vidika izobraževanja, s tem pa vse bolj stopa v ozadje načelo vzgoje, ki je prav tako pomembno za celostni razvoj posameznika.

Pri opredelitvi ciljev v letnem delovnem načrtu smo zajeli dijakovo celostno podobo. V obdobju adolescence imajo mladostniki nešteto zahtevnih nalog. Ena izmed najzahtevnejših je oblikovanje identitete.

Identiteta je slika in občutje o samem sebi. Nastaja v procesu osebnostnega razvoja in je sočasno rezultat in hkrati motor razvoja. Je najmočnejša integrativna stabilizirajoča moč človeka. Je torej proces, v katerem je posameznik identificiran s strani okolice, v kateri živi (identificiranje), in je hkrati proces lastnega prepoznavanja v določenem časovnem obdobju in okolju (identifikacija). Petzold loči pet stebrov identitete, ki predstavljajo pet življenjskih področij: (telesnost, socialna mreža, delo in storilnost ter prosti čas, materialna sigurnost ter področje vrednot).Vsa področja so za delovanje in razvoj posameznika zelo pomembna.

Individualni program zajema stebre identitete:

1. Spoznavanje stopnje razvoja posameznega stebra identitete.
2. Ugotavljanje dobrih, močnih plati posameznika na posameznih stebrih.
3. Ugotavljanje šibkosti, primanjkljajev.
4. Načrt razvoja na posameznih področjih.
5. Spremljanje razvoja, analiza doseženih rezultatov.
6. Samoevalvacija in evalvacija zastavljenih nalog.

Opis primera načrta razvoja posameznih stebrov identitete za dijake prvih letnikov

1. steber: Telesnost

Steber telesnosti je za mladostnike zelo pomemben in močno vpliva na razvoj mladostnikove samopodobe. V tem obdobju bujnega razvoja in pospešenega delovanja hormonov, mladostniki pogosto težko sprejemajo samega sebe, velikokrat izražajo nezadovoljstvo, vezano na osebni videz. Telo je nosilec naše osebnosti. Skrb za zdravje, dobro telesno počutje, dobra psihofizična opremljenost daje posamezniku moč za premagovanje življenjskih težav in ovir. Zato je zavedanje počutja v »lastnem telesu« zelo pomembno pri osebnostnem razvoju posameznika.

Individualni načrt za razvoj stebra telesnosti zajema:

- zaznavanje samega sebe (dobra oziroma močna področja lastnega telesa; zavedanja šibkih točk, morebitnih pomanjkljivosti),
- spoznavanje psihomotoričnih sposobnosti, ki se kažejo predvsem na področju športa, plesne dejavnosti, ročnih spretnostih itd.,
- skrb za zdravje (poznavanje slabih navad, primerno oblačenje v skladu z letnimi časi, zunanja urejenost, celotni videz),
- zdrav način prehranjevanja (odnos do hrane, prehranjevalne navade),
- telesna aktivnost (vključitev v športne aktivnosti),
- skrb za zunanji videz, urejenost.

2. steber: Socialna mreža

Socialna mreža je v procesu osebnostnega razvoja pomemben dejavnik pri razvoju naše identitete. Oblikovanje identitete poteka v medsebojnih socialnih srečanjih in stikih. V obdobju adolescence je socialna mreža močan podporni element identitete, saj so medvrstniški odnosi ključnega pomena. V socialno mrežo spadajo ljudje, s katerimi živimo, s katerimi se družimo, delamo, ustvarjamo, hodimo v šolo. Socialno mrežo predstavljajo ljudje, ki so nam naklonjeni, pa tudi ljudje, ki nam niso blizu. Socialno mrežo tvorijo ljudje, ki nas posredno ali neposredno obdajajo v določenem časovnem obdobju.

Individualni načrt stebra socialne mreže vključuje:

- ugotavljanje iz kakšnega socialno-kulturnega okolja dijak izhaja,
- spoznavanje komunikativnosti,

- spoznavanje osebnostnih lastnosti (sposobnost empatije, pripravljenost pomagati drugim, odprtost, zadržanost itd.),
- seznanjanje z načinom reševanja konfliktov (vzkipljivost, koleričnost, nezmožnost nadzorovanja svojega vedenja, umik, prepirljivost itd.),
- odnos do avtoritet (spoštljivost, boječnost, prezirljivost, zadržanost, odprtost, odkritost itd.).

3. steber: Delo, storilnost, dosežki, ustvarjalnost

Tudi ta steber je za oblikovanje identitete izjemno pomemben. Človek se uveljavlja z lastnim delom. To, kar človek naredi in dosega rezultate, mu daje možnost lastne identifikacije, okolica pa mu daje možnost identificiranja. Pri oblikovanju tega stebra je individualni program usmerjen predvsem na področje uspešnosti v šoli in drugih dosežkov.

Učna uspešnost v šoli

- pogovor z dijakom o doseženih rezultatih v osnovni šoli,
- namen izbire šole (kratkoročni in dolgoročni cilji),
- ugotavljanje motivacije za delo v šoli,
- spoznavanje predznanja pri posameznih predmetih,
- spoznavanje delovnih in učnih navad,
- ugotavljanje predznanja pri posameznih predmetih,
- bralne navade,
- vključitev v dodatno pomoč, če je to potrebno,
- redno spremljanje priprav za šolo,
- zastavitev ciljev glede učne uspešnosti ob prvi redovalni konferenci in ob koncu šolskega leta (tudi pri posameznih predmetih),
- načrt doseganja posameznih ciljev (redno spremljanje pouka, sprotno učenje, zapiski, urejenost zvezkov, domače naloge itd.),
- redna evalvacija pri pridobivanju šolskih ocen,
- dopolnitev načrta, če je potrebno,
- sodelovanje s šolami (stiki z razredniki, svetovalno službo, če je potrebno),
- sodelovanje s starši (govorilne ure, telefonski stiki),
- evalvacija ob koncu šolskega leta (refleksija na zasnovo in spremljanjem individualnega načrta, doseženi učni uspeh).

Prosti čas

- pogovor z dijakom o interesnih področjih, ki jih je obiskoval v osnovni šoli,
- spoznavanje dijaka z vidika motivacije vključitve v posamezne interesne dejavnosti,
- dosedanji doseženi rezultati na področju interesnih dejavnosti,
- spoznavanje dijakovih dobrih področij (interesi, potenciali, viri, pripravljenost itd.),

- izbira interesnega področja glede na dijakove potrebe oziroma želje in obstoječe možnosti,
- vključitev v interesne dejavnosti zunaj doma, če dijak izrazi željo, ki je v domu ni možno uresničiti,
- ugotavljanje nadarjenosti, ki se kaže na različnih področjih (glasbena, likovna, dramska, literarna),
- sodelovanje z vzgojiteljem, ki izvaja interesno dejavnost, v katero se dijak vključi,
- spremljanje doseženih rezultatov,
- sodelovanje pri predstavitvi rezultatov (razstave, tekmovanja, nastopi, sodelovanje pri različnih kulturnih in drugih prireditvah).

4. steber: Materialna sigurnost

Tudi ta podporni element ima v različnih življenjskih obdobjih različno dimenzijo. Čeprav je mladostnik v tem obdobju še ekonomsko odvisen od staršev ali skrbnikov, se slabo ekonomsko stanje družin močno odraža pri oblikovanju tega podpornega stebra. Pri nekaterih dijakih se poškodovanost tega stebra kaže kot slaba samopodoba, nezadovoljstvo in prizadetost. Mladostniki se med sabo primerjajo tudi po socialnem statusu. Znano je, da lahko dlje časa trajajoče slabo ekonomsko stanje močno ogrozi našo identiteto.

Pri oblikovanju tega stebra je individualni program usmerjen predvsem na:

- prepoznavanje socialno-ekonomskega stanja dijakov,
- iskanje dodatnih pomoči za reševanje ekonomske krize in pridobivanju sredstev za pomoč pri plačevanju oskrbnine,
- iskanje rešitev za pomoč pri šolanju.

5. steber: Področje vrednot

Vrednote so za človeka zelo pomembne in »nosijo« našo osebnost tudi takrat, ko so preostali stebri identitete načeti oziroma porušeni. Izguba vrednot je za človeka vzrok globoke krize identitete.

Individualni program, zastavljen na tem stebru identitete, je usmerjen v:

- spoznavanje dijakovih vrednot,
- spoznavanje vrednot, ki obstajajo v družini,
- prepoznavanje dijakovega smisla posameznih vrednot,
- ponotranjenje obstoječih vrednot.

Sklep

Izvajanje vzgojno-izobraževalnega procesa, v katerega so vključeni mladi v dijaških domovih, zahteva veliko odgovornost vseh pedagoških delavcev za prepoznavanje njihovih sposobnosti, kvalitet, zmožnosti, potreb. Poleg tega moramo zaposleni ustvarjati dobro psihosocialno klimo, kjer bo mladostnik ob strokovni podpori, varnem vzdušju, brez pretirane tekmovalnosti in pod enakimi pogoji lahko razvijal svoje sposobnosti, svoje potenciale, ustvarjalnost in dosegal dobre učne

rezultate. Dobro poznavanje posameznika in kultura kakovostnih medsebojnih odnosov, kjer prevladujejo pozitivne vrednote, kot so spoštovanje, strpnost, zaupanje, solidarnost in sodelovanje, sta »zibelka« razvoja odgovornosti, kritičnosti, strpnosti in avtonomnosti (Bečaj, 2001). Individualni programi so eden izmed načinov, ki v veliki meri prispevajo k oblikovanju identitete in hkrati k doseganju zastavljenih ciljev v vzgojno-izobraževalnem procesu.

Literatura in viri

1 *Bečaj, J. (2001). Razrednik in šolska kultura. Sodobna pedagogika 52(1), str. 32–44.*

2 *Starkl, D. (1999). Priročnik za vzgojitelja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.*

3 *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja – ZOFVI. (1996). Ur. l. RS, št. 12/1996 (23/1996 popr.), s poznejšimi spremembami in dopolnitvami.*

2.5 Multikulturni domski tematski večeri

Judita Nahtigal, Dijaški in študentski dom Kranj

Uvod

Ideja o popestritvi domskega življenja z občasnimi večernimi predstavitvami drugih kultur in držav je nastala iz naše »Prešernove večerje« – s strani dijakov navdušeno sprejetega načina praznovanja slovenskega kulturnega praznika, ki ga nismo želeli doživljati (samo) s klasičnimi recitacijami in drugimi utečenimi oblikami kulturnega udejstvovanja, ampak smo se našega pesnika spomnili tudi prek meščanske kuhinje tistega časa in obiska Primičeve Julije. Uspešno zamisel smo nadgradili v obliki inovacijskega projekta, katerega namen je bil dijakom prijetno in nazorno približati različne kulture (kulinarika, gost, oblačila, glasba, slikovna predstavitev), jih tako izobraževati in informirati, širiti njihovo znanje in zavedanje, jih na nevsiljiv način opozoriti na različnost družbe in sveta, v katerem živijo, in na nujnost strpnega odnosa do sobivanja različnih kultur. S projektom, ki je bil naš prispevek k evropskemu letu medkulturnega dialoga, smo v dijaški dom ne le prinašali pestrost in bogastvo sveta, ampak dijake tudi učili sprejemanja različnosti in preseganja nestrpnosti in uveljavljenih stereotipov.

Izvedli smo sedem multikulturnih večerov (Južna Amerika, Ex-Yu, Slovenske pokrajine, Dalmacija, Slovenski in svetovni pustni karnevali, Kitajska, Romi), v katerih smo dijakom predstavili izbrano kulturo skozi štiri temeljne pristope: hrano (večerjo), vitrino z besednim in slikovnim prikazom, film in osrednjo aktivnost (predavanje, pogovor, okrogla miza, glasbeni nastop, ples, delavnice, prikaz obrti itd.). Najbolj intenziven odziv dijakov je bil na večeru Ex-Yu in na pogovoru z Romi, kjer smo tudi posneli prispevek za romsko oddajo na Radiu 1.

Cilji in načela

Temeljni cilj multikulturnih domskih večerov, ki smo ga navedli tudi v projektni dokumentaciji, je bil: sprejemanje različnosti in preseganje nestrpnosti. Dijaki naj bi na način, ki jim je blizu in ki ga ne bi sprejemali kot nepriljubljeno »šolsko« podajanje znanja, tudi z aktivno udeležbo razvijali svoje zavedanje o globalni in tudi lokalni različnosti ter o nujnosti sprejemanja in upoštevanja različnih kultur in posameznikov znotraj le-teh. Ob tem naj bi ozavestili tudi svojo vlogo v družbi, možnosti lastnega vplivanja na dogajanje v njej, zavzeli stališče do negativnih pojavov (homofobija, nestrpnost, sovražni govor itd.), se tako razvijali in dozorevali v kritične in odgovorne posameznike – državljane Slovenije, Evrope in sveta.

Najpomembnejše načelo, ki zagotavlja vključevanje vsebin in posameznih ciljev vsebinskega področja večkulturnosti, spoštovanja drugačnosti in sprejemanja različnosti ter vzgoje za demokracijo, je načelo *interdisciplinarnosti*, na katerem temelji tudi pristop k poučevanju in učenju vsebin s tega področja (Sardoč, 2011: 25), nedvomno pa to velja tudi za vzgojno delo. Poleg načela interdisciplinarnosti smo v projekt zajeli tudi večino načel, ki jih vsak dan udejanjamo pri delu v dijaških domovih, med njimi zlasti: načelo nenasilne komunikacije, enakih in enakopravnih možnosti, načelo opredeljene vizije in jasnih vrednot, načelo spremljanja osebnostnega razvoja in dosežkov, načelo individualnosti, individualizacije in

medskupinskega sodelovanja, načelo globalnega vzgojnega pristopa in avtonomije ter načelo odgovornosti, avtonomnosti, zavestne dejavnosti, medkulturnega sodelovanja in doslednosti (Dečman Dobrnjič idr., 2012).

Opis dejavnosti

V zadnjih desetletjih so se stiki med kulturami močno povečali. Z zavestjo o problematiki srečevanja in sožitja različnih kultur se je zanje razvila oznaka večkulturnost. »Večkulturnost ali kulturni pluralizem je teorija, zgled in stvarnost, ki poudarja enkratne značilnosti ene in drugih kultur, še posebej če živijo različni narodi in narodnosti skupaj, pri čemer je formula sožitja, strpnosti, odgovornosti in spoštovanja drugih nujna prvina.« (Blažić, 2005: 41).

V svetu, ki se globalizira, se moramo naučiti živeti z različnostjo. Pri tem je strpnost pomembna vrednota, celo ena najbolj nespornih vrednot sodobne demokratične družbe. Javni vzgojno-izobraževalni zavodi imajo dolžnost vsakogar poučevati tako, da bo znal govoriti, razmišljati in delovati v skladu s sodobnimi standardi strpnosti. Vzgoja k strpnosti je fenomen, ki se dogaja v vzgojno-izobraževalnem procesu v celoti. Strpnost kot vrednota je stranski proizvod sicer intencionalne pedagoške dejavnosti, vzgoja k strpnosti pa poteka precej kompleksno, tudi samo na podlagi izobraževalnega procesa neintencionalno s tem, da učencu omogoči, da si pridobi znanje (Krek, 2000).

Vzgoja in izobraževanje s širšega področja večkulturnosti, spoštovanja drugačnosti in sprejemanja različnosti sta zelo pomembna za oblikovanje in razvoj demokratične politične kulture in zagotavljanje stabilnosti in enotnosti. Učencem in dijakom ponujata formalne oblike in priložnosti za razvijanje zavesti s tega področja, poleg tega pa lahko tudi različne prostočasne dejavnosti in druge oblike preživljanja prostega časa ponudijo številne priložnosti za spoznavanje pomena aktivnega vključevanja v sodobni demokratični družbi in razvoja kritičnega mišljenja (Sardoč, 2011). Dijaški domovi so kot manj formalizirano vzgojno-izobraževalno okolje zagotovo nadvse primeren kraj za implementacijo in uresničitev mnogovrstnih idej in načinov vzgoje k strpnosti in sožitju.

Ko smo se pri načrtovanju multikulturnih domskih tematskih večerov v domu odločali, katera področja iz bogastva različnih kultur bi predstavili v projektu, smo izhajali predvsem iz naših možnosti (kadrovskih, finančnih, prostorskih, organizacijskih itd.) in želje, da bi bile aktivnosti zanimive, raznovrstne, nazorne in zato dijakom blizu, obenem pa naj bi jih aktivirale in motivirale za sodelovanje. Poleg hrane smo se odločili za geografsko, zgodovinsko, etnološko in kulturno predstavitev izbrane regije ali kulture v domskih vitrinah, za prikaz filma v zvezi s to državo ali kulturo in še za osrednjo aktivnost, ki bi bila vsakič različna in zato privlačna: glasba, pogovor, okrogla miza, obiski zanimivih gostov ipd.

Ob konkretizaciji dogodkov je bilo naše izhodišče praktično dejstvo, da se vsi dijaki zberejo na enem mestu enkrat na dan, in sicer v jedilnici v času večerje. Zato je bilo smiselno, da poleg predstavitve kulinarike kot ene izhodiščnih točk prikaza posameznih kultur tudi večino preostalih dejavnosti izvedemo v tem času.

Poskrbeli smo, da so bile pravočasno – do večerje – pripravljene vitrine v avli (tik pred vstopom v jedilnico), in pri tem vključili precej dijakov. Nekateri so sami pripravili vse gradivo in v celoti poskrbeli tudi za dokončno podobo vitrin, nekateri pa so delali po navodilih oziroma so le pomagali.

Večerjam smo dodali poseben, malo slavnosten pečat: hrana je bila raznovrstna, v obliki hladno-toplega menija na okrašenih mizah v jedilnici, jedi so bile opremljene z imeni in seznamom sestavin. Dijaki so bili vedno znova navdušeni nad raznovrstnostjo, količino in videzom pripravljenih jedi in so večkrat izjavili, da je to »bolje kot v hotelu«.

V dveh primerih – prikaz starih slovenskih obrti in obisk dalmatinske klape – je bila osrednja dejavnost izvedena že v jedilnici med večerjo in po njej. Sicer pa smo dijake po večerji povabili v mladinsko sobo na pogovor z gostom (Južna Amerika, Kitajska) ali okroglo mizo (Ex-Yu, Romi), na pustni večer pa smo pripravili delavnico izdelave beneških mask in povabili zunanjo ustvarjalko za poslikavo obraza. Film smo prikazali ob koncu večera ali celo že en večer prej.

Nekatere od izvedenih aktivnosti so dijaki sprejemali bolj pasivno in samo kot popestritev večera, pri drugih pa so se zelo angažirali. Pogovor o nekdanji skupni državi, čefurjih, sovražnem govoru in možnostih sobivanja s pripadniki drugih narodov in religij je bil izjemno živahen, na trenutke presenetljivo resen in razumen, sta se pa med navzočimi dijaki in študenti jasno izkristalizirali tudi dve skrajni stališči do teh vprašanj. Tudi večer z Romi je bil priložnost za razmislek o strpnosti v družbi in o pomenu posameznika pri preseganju ali ohranjanju stereotipov. Dve dijakinji sta ta večer vzeli za osnovo pri seminarski nalogi v šoli, izdali smo priložnostno brošuro in posneli intervju za romsko oddajo na Radiu 1.

Posebej želimo izpostaviti tudi vprašalnik, ki smo ga razdelili dijakinjam in dijakom, pa tudi nekaterim študentkam in študentom, na samem začetku projekta. Vprašanja so bila nanizana brez velikega razmisleka, namen je bil le pridobiti pozornost dijakov in jih opozoriti na projekt. Izkazalo pa se je, da so bila dovolj zanimiva in tudi provokativna, da so anketiranci odgovarjali skrajno resno in zavzeto in pri tem med sabo tudi sodelovali. Zato smo rezultate natančno obdelali in so vredni nadaljnje analize.

Sklepne misli

»Slovenija je z vpetostjo v alpski, panonski in sredozemski svet svojevrstno civilizacijsko, kulturno, jezikovno, svetovnonazorsko, prometno in trgovsko stičišče, ki povezuje Evropsko skupnost z državami Balkana. Hkrati z nacionalno odprtostjo in sorazmerno visoko stopnjo strpnosti na prepihu tradicionalnega in modernega odpira svoj nacionalni prostor medkulturnemu dialogu v najširšem pomenu besede. Medkulturni dialog razume kot proces, ki spodbuja odprto in kompleksno kulturno okolje za ustvarjalnost.« (Povzetek nacionalne strategije, 2008)

Kar velja v širšem okviru za Slovenijo, velja v nekoliko ožjem tudi za dijaške domove, saj so v naši državi prav ti specifična oblika sobivanja mladih z različnih regij in okolij, ki so v bistvu vsako zase mikrookolje drugačnosti. Že bivanje v domu zahteva od vsakega dijaka določeno mero strpnosti, strpnosti, sposobnosti prilagajanja in sklepanja kompromisov; če dijakom predstavimo tudi širšo dimenzijo teh vrednot in jim različne kulture in regije približamo na njim sprejemljiv in razumljiv način, bodo prej uvideli in razumeli tudi svojo vlogo v družbi in možnost svojega vplivanja na odnose, dogodke in odzive znotraj nje.

Če razmišljamo o multikulturnosti s širšega sociološkega, filozofskega ali zgodovinskega stališča in sledimo aktualnim strokovnim, pa tudi manj strokovnim razpravam, potem projekt Multikulturni domski tematski večeri ni zajel vseh teh

dimenzij. Njegov pomen je v tem, da smo v domu o tej problematiki prvič spregovorili tudi v sistematičnem okviru, dejavnost timsko načrtovali in izvajali, angažirali dijake in vnesli v domsko življenje intelektualni nemir. Zadovoljili smo se z razvojem kognitivnih kompetenc pri dijakih: dejavnosti so bile pretežno informativne narave, z njimi smo si prizadevali za ozaveščanje o širini sveta, o raznolikosti idej, oblačil, oblik umetnosti, svetovnih kuhinj, razvijali smo zavedanje, da nismo sami in edino merilo za stanje v družbi, da ob nas in z nami živijo tudi drugi in da nas vsa ta različnost bogati. Projekt ni ostal znotraj dijaške populacije, saj smo k sodelovanju povabili tudi študente v domu in na dalmatinski večer tudi predstavnike lokalnega okolja, projekt smo predstavili v glasilu krajevne skupnosti, na srečanjih inovacijskih projektov in študijskih skupin. Ker je bil sprejet z navdušenjem in ker problematika ostaja še vedno aktualna, ga bomo nadaljevali in nadgradili z dodatnimi vsebinami in analizami.

Literatura in viri

1 *Blažić, M. (2005). Večkulturna mladinska književnost. V: Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. Zbornik predavanj. 41. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Ljubljana, 27. 6.–15. 7. 2005. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.*

2 *Dečman Dobrnjič, O., Jazbinšek, O., Kojić, D., Sagadin, I., Privošnik, N., Zupet, S. B. (2012). Vzgojni program za dijaške domove. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, Uradni list RS št. 5/12.*

3 *Evropsko leto medkulturnega dialoga (2008). Povzetek nacionalne strategije. Veleposlaništvo Republike Slovenije Berlin. Dostopno na: http://berlin.embassy.si/index.php?id=1598 (20. 12. 2012).*

4 *Krek, J. (2000). Vzgoja k strpnosti. Sodobna pedagogika, let. 51, št. 1.*

5 *Sardoč, M. (2011). Vzgoja in izobraževanje mladih s širšega področja večkulturnosti, spoštovanja drugačnosti in sprejemanja različnosti ter vzgoje za demokracijo – primer strukturiranih dejavnosti. Državljanstvo v novi dobi: državljanstvo za multikulturni in globaliziran svet. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostopno na: http://www.drzavljanska-vzgoja.org/Portals/0/Dokumenti/clanki/Sardoc_DMG_2.pdf (27. 12. 2012).*

2.6 Letni vzgojni program, ki izhaja iz vrednot

Katarina Filej, Dijaški dom Nova Gorica

Uvod

Gospodarska negotovost vodi v socialne, politične in idejne krize. Vse to pa je vzrok in tudi posledica moralne krize, ki se kaže v dezorganizaciji družbe in v krizi vrednot. Zato posvečamo vzgoji za vrednote vedno več pozornosti. Ne le zaradi »krize pomanjkanja vrednot«, temveč zaradi razvojnih potreb mladih rodov in sodobne ter prihodnje družbe (Divjak, 2000).

Kaj pa vrednote so? So življenjski cilji, smernice, ideje in etična vodila, s pomočjo katerih posamezniki ali družbene skupine ocenjujejo sebe in okolje, v katerem živijo. Posamezniku nudijo oporo pri njegovem življenjskem slogu, opredeljujejo, kaj je pomembno in vredno truda. So vitalnega pomena za družbo, saj usmerjajo ravnanja ljudi. So pomembni kompleksni pojavi, ki pomagajo človeku uravnavati njegove odnose s samim seboj, z drugimi in z družbo (Ministrstvo za šolstvo in šport, 2008).

Mladi so danes vpeti v globalizirane družbene okoliščine, zato je pomembna naloga vzgojiteljev in svetovalnih delavcev v dijaškem domu, da jih vzgajamo za kakovostno delo, sobivanje in življenje. In vzgoja, ki naj bi pomagala oblikovati posameznika in njegovo osebnost, mora temeljiti na vrednotah, sicer je brez smisla (Musek, 2003).

V Dijaškem domu Nova Gorica smo se odločili, da naše vzgojno delovanje oblikujemo skozi mesečne teme, s pomočjo katerih bomo pri dijakih spodbujali in ozaveščali spoštovanje naslednjih vrednot: prijateljstvo, solidarnost, poštenost, zdrav življenjski slog, odgovornost, pozitiven odnos do različnosti (spoštovanje drugačnosti), skrb za okolje, medgeneracijsko sodelovanje, prostovoljstvo, delavnost, samostojnost.

Cilji in načela letnega vzgojnega programa kot mesečni ciklusi

Za vzgojno-izobraževalno delovanje, ki je bilo izvajano prek mesečnih tem, smo postavili cilje in načela, pri tem smo izhajali iz Vzgojnega programa za dijaške domove (Dečman Dobrnjič idr., 2012):

- usmerjanje dijakov k strpnemu dialogu in nenasilni komunikaciji,
- ozaveščanje dijakov o aktualnih temah,
- spodbujanje dijakov h kritičnemu razmišljanju,
- spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi,
- vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov,
- spoštovanje drugačnosti in sodelovanja z drugimi,
- konkretizacija in osmišljanje vzgojnega programa,
- spodbujanje dijakov k bolj aktivni vlogi v dijaškem domu.

Kako smo postavili prioritetne teme?

Ob koncu preteklega šolskega leta smo v vzgojiteljskem zboru skupno izbrali nabor mesečnih tem. Vzgojitelji in svetovalna delavka smo prevzeli koordinacijo nad dogajanjem posameznega meseca. Izbrane teme so naslednje:

- *September*: Prijateljstvo – spoznavamo se.
- *Oktober*: Medgeneracijsko sodelovanje.
- *November*: Prostovoljstvo.
- *December*: Zdrav življenjski slog.
- *Januar*: Opustimo kajenje.
- *Februar*: Kultura nas plemeniti.
- *Marec*: Ekologija.
- *April:* Mislim z glavo, živim zdravo.
- *Maj*: Raznolikost bogati.

Program posameznega meseca oblikuje koordinator, ki nato razdeli posamezne naloge, ki jih izvajamo vsi. Vsak sodeluje tudi s svojimi idejami, pri tem aktivno sodeluje tudi domska skupnost. Ob temi meseca sprožimo pogovor v vzgojni skupini, izberemo tematski film za filmski večer, izvedemo razne dejavnosti:

September: Prijateljstvo – spoznavamo se

- vodeni pogovori z novinci,
- predstavitvene delavnice po vzgojnih skupinah,
- spoznavanje učnih stilov (delavnice o učenju učenja),
- športni turnirji,
- ogledi mesta in pomembnih institucij (knjižnica, gledališče, mladinski center, samostan na Kostanjevici in grobnica Burbonov, Panovec in trim steza).

Oktober: Medgeneracijsko sodelovanje

- branje pravljic v vrtcu,
- glasbeni nastopi v vrtcu, domu upokojencev,
- sprehod z varovanci Doma upokojencev po Novi Gorici,
- ogled filma Beležnica in Gran Torino,
- obisk starostnika v Dijaškem domu,
- balinanje, tombola s starejšimi.

November: Prostovoljstvo

- anketa o prostovoljstvu,
- delavnice z dijaki na temo prostovoljstva,
- ogled filma Daj naprej,
- priprava dobrodelne prireditve v decembru.

December: Zdrav življenjski slog

- delavnice in predavanje na temo 'Kaj vem o škodljivosti alkohola',
- božično-novoletna prireditev 'Z glavo na zabavo',
- ogled filma Hrana, d. d.

Januar: Opustimo kajenje

- anketa o kajenju za starše,
- anketa o kajenju za dijake,
- predavanje o kajenju za prvošolce (zunanji izvajalec),
- oblikovanje oglasnih desk z vsebino: Zakon o omejevanju tobačnih izdelkov, Zgodovina uporabe tobaka, Vpliv kajenja in pasivnega kajenja na zdravje.

Februar: Kultura nas plemeniti

- plakat ob kulturnem dnevu,
- nastop dijakov v Centru za dnevne aktivnosti starejših v Šempetru pri Gorici,
- večer narečij,
- likovna razstava naših dijakov,
- večer dijakov: Pokaži, kaj znaš,
- kulturni večer v sodelovanju z glasbeno šolo,
- literarni večer (zunanji gost).

Marec: Ekologija

- ekološko informiranje in ozaveščanje,
- začetek ločenega zbiranja odpadkov,
- postavitev ekološke table ali panoja v avli doma (Ekodeska), kjer bodo vedno postavljene ekološke informacije (časopisni članki, mnenja itd.), obeleženi pomembni svetovni dnevi na temo ekologije (svetovni dan znanosti za mir in razvoj, svetovni dan bivalnega okolja, svetovni dan zemlje, varčevanja z energijo, svetovni dan meteorologije itd.),
- postavitev ekoloških točk po domu za ločeno zbiranje odpadkov.

April: Mislim z glavo, živim zdravo

- predavanje na temo 'Zdrava prehrana',
- delavnice z dijaki: izdelovanje kartončkov s piramido zdrave prehrane, izrekov o hrani, zanimivosti (ali veš, da ...),
- izdelava plakata na temo 'Zdrava prehrana',
- ob svetovnem dnevu plesa predstavitev plesnih skupin v dijaškem domu,
- ob svetovnem dnevu brez avtomobila akcija Vsi na kolo za zdravo telo (kolesarjenje po kolesarski poti ob Soči ali do Šempetra pri Gorici).

Maj: Raznolikost bogati

- ob dnevu Evrope pogovor z dijaki o tem, zakaj se narodi in države združujejo, kateri so simboli in institucije Evropske unije, politika Evropske unije, katere možnosti ponuja Evropska unija mladim,
- obisk predstavništva Evropske unije v Sloveniji (Ljubljana),
- Evropska unija, kako je nastala, zakaj, kako je obstala in se razvija naprej (predavanje oziroma predstavitev za dijake v domu),
- Moja družina in jaz v njej (anketni vprašalnik za dijake in starše),
- Družina, njena odgovornost (predavanje za vzgojiteljski zbor),
- ob svetovnem dnevu Rdečega križa pripravimo oglasne deske o delovanju organizacije, izpeljemo akcijo zbiranja oblačil.

Pri našem delu sodelujemo tudi z zunanjimi organizacijami: Zdravstveni dom, Zavodom za zdravstveno varstvo, Zvezo kulturnih društev, Kulturnim domom, SNG Nova Gorica, Glasbeno šolo, Ljudsko univerzo, Zavodom neinstitucionalne kulture Masovna-Mostovna, predstavništvom EU v Ljubljani, informacijsko točko EU Europe direct Nova Gorica, Goriško knjižnico, Domom upokojencev, Društvom upokojencev, Klas-centrom za pomoč na domu in drugimi.

Sklep

Vzgojitelji smo med seboj različni, imamo različne interese, znanja in izobrazbo. Vsak si je izbral temo, ki njemu osebno odgovarja, vsak pa prispeva svoje ideje tudi sproti. Tako teme dopolnjujemo in nadgrajujemo med šolskim letom. Pri tem so aktivni tudi dijaki prek predstavnikov domske skupnosti. Ta naš pristop smo predstavili na svetu staršev, kjer je bil dobro sprejet. Delo sprotno vrednotimo na sestankih vzgojiteljskega zbora.

Menim, da je takšen način dela za naš dijaški dom pozitiven, saj smo lahko prav skozi sodelovanje z zunanjimi organizacijami prepoznavni tudi v lokalnem okolju.

Literatura in viri

1 *Dečman Dobrnjič, O., Jazbinšek, O., Kojić, D., Sagadin, I., Privošnik, N., Zupet, S. B. (2012). Vzgojni program za dijaške domove. Zavod RS za šolstvo, Uradni list RS št. 5/12.*

2 *Divjak, M. (2000). Človekove pravice in vzgoja za vrednote. Sodobna pedagogika, let. 51/117, št. 1. Dostopno na: http://www.sodobna-pedagogika.net/index.php?option=com_content&task=view&id=1539&Itemid=23 (8. 12. 2012).*

3 *Ministrstvo za šolstvo in šport (2011). Vrednote. Iz: Priporočila o načinih oblikovanja in uresničevanja vzgojnega načrta osnovne šole. V: Vzgoja, let. XIII, št. 51, str. 3–5.*

4 *Musek, J. (2003). Raziskovanje vrednot v Sloveniji in vrednotni univerzum Slovencev. Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku republike. Dostopno na: http://www.prihodnost-slovenije.si/up-rs/ps.nsf/krf/6E9DC6507D449582C1256E940046C554?OpenDocument (20. 11. 2012).*

5 *Letni delovni načrt Dijaškega doma Nova Gorica za šolsko leto 2012/13.*

2.7 Medgeneracijsko sodelovanje: »Dokler imamo spomine ...«

Mate Vidak, Amalija Stopinšek, Nada Jarc Šarenac, Dijaški dom Celje

Uvod

Namen medgeneracijskega sodelovanja je srečanje z dijaki, ki so pred leti bivali v dijaškem domu in so zdaj uspešni in prepoznavni v Sloveniji. Tako želimo predstaviti življenje in delo v domu nekoč in danes, odkriti podobnosti in razlike, spoznati prioritetne vrednote mladih v preteklem obdobju in danes.

Druženje in povezovanje današnjih in nekdanjih dijakov bi potekalo v različnih etapah. Dijaki, ki so trenutno v Dijaškem domu, bodo s pomočjo vzgojiteljev in drugih zaposlenih v domu pridobili temeljne informacije o dijakih, ki so nekoč bivali v domu in so zdaj uspešni in prepoznavni v Sloveniji na različnih področjih dela. Naslednja etapa je navezovanje stikov (e-pošta, telefonski pogovori, obiski na delovnem mestu itd.) in usklajevanje datuma za srečanje v dijaškem domu. Vsem nekdanjim dijakom bi predstavili temeljni koncept srečanja in jih prosili za sodelovanje.

Pred srečanjem bi v dijaškem domu pripravili fotografsko razstavo s kratkim življenjepisom vseh tistih nekdanjih dijakov, ki se bodo udeležili srečanja. Na srečanju bodo sedanji dijaki pripravili kratek kulturni program, nekdanji dijaki pa bodo predstavili svoje videnje o delu in življenju v dijaškem domu. Za vse udeležence bo pripravljena kratka anketa, s pomočjo katere bomo ugotavljali podobnosti in razlike med različnimi generacijami, ki so bivale v dijaškem domu.

Cilji in načela

Temeljni cilji medgeneracijskega sodelovanja v dijaškem domu izhajajo iz Vzgojnega programa za dijaške domove in so (Dečman Dobrnjič idr., 2012):

- predstaviti življenje in delo v domu nekoč in danes,
- spoznati prioritetne vrednote mladih v preteklem obdobju in danes,
- spodbujati pozitivne oblike medgeneracijskega sodelovanja (spoštljiva komunikacija, medsebojna pomoč, povezovanje izkušenj in mladostne energije, načrtovanje skupnih dejavnosti v dijaškem domu itd.),
- poglobiti občutek pripadnosti dijaškemu domu in s tem promovirati delo in življenje v domu.

Pri tem bomo upoštevali naslednja načela:

- načelo spoštljive komunikacije in spoštovanja drugačnosti,
- načelo kompetentnosti, kakovosti, načrtnosti in prostovoljne izbire,
- načelo individualnosti in medskupinskega sodelovanja,
- načelo interdisciplinarnega pristopa,
- načelo odgovornosti, zavestne dejavnosti in medkulturnega sodelovanja,
- načelo sistematičnosti, postopnosti in organiziranosti posameznih dogodkov.

Ob koncu srečanja pa bodo dijaki pridobili različna znanja in kompetence, zlasti s področja timskega dela, medsebojnega sodelovanja, uporabe IKT in logistične organizacije posameznih dogodkov.

Kako in zakaj medgeneracijsko sodelovanje?

Da bi podrobno pojasnili smisel medgeneracijskega sodelovanja, bomo najprej opredelili temeljne pojme. Za generacijo bomo šteli ljudi približno enake starosti, ki živijo v istem času in imajo podobne interese (Ramovš, 2010). V dijaškem domu so to šola, skupno življenje, medsebojna pomoč, prijateljstvo in druge majhne skrivnosti odraščanja.

Generacije se med seboj razlikujejo po vrsti značilnosti, ki se odražajo v vsakdanjem življenju in se poglabljajo s časovnim odmikom. Med posameznimi generacijami so razlike v delovnih navadah, v motiviranosti za delo in v razumevanju drugih generacij. Glavne značilnosti posameznih generacijskih skupin so samo okvir za splošno razumevanje pojma generacija, ker je delo v dijaškem domu kar precej odvisno od razmišljanja posameznika (Hamler, 2012).

Mnenje posameznika se oblikuje v družinskem okolju in so zato »družinske usmeritve« pomembne tudi za medgeneracijsko sodelovanje. Če povzamemo, da je »družina osnovna institucija zasebnega življenja, kjer se oblikuje za ljudi večina pomembnih razmerij ...« (Ličen, 1995) in da je življenje v dijaškem domu pomemben element sekundarne socializacije, ne moremo spregledati medsebojne soodvisnosti teh dveh institucij. S prihodom v dijaški dom dijak doživi spremembo, ki je pomembna za njegovo odraščanje in obenem tudi za njegovo družino. Takrat sta oba subjekta (dijak in njegova družina) v stresnem položaju in se zato morata sprijeti s spremembami in prilagoditi na novonastalo situacijo (Čačinovič Vogrinčič, 2012). Sodelovanje pri pripravi in organizaciji medgeneracijskega srečanja je samo eden od načinov zmanjševanja in premagovanja stresnih situacij v dijaškem domu.

Že septembra bomo v domu začeli zbiranje informacij o dijakih, ki so bivali v Dijaškem domu Celje in so danes uspešni ter prepoznavni v Sloveniji. Nalogo bodo opravili dijaki pod vodstvom vzgojiteljev, s pomočjo tajništva doma in šol (arhivi doma in šol). Pri tej nalogi bi aktivno vključili tudi učitelje in vzgojitelje, ki so že v pokoju. Nekatere informacije bomo pridobili tudi na internetnih straneh. Pozneje bomo navezali stike z bivšimi dijaki in jim predstavili prve ideje o skupnem srečanju.

Za promocijo dogodka bodo sedanji dijaki s pomočjo vzgojiteljev (sedanjih in nekdanjih) pripravili razstavo fotografskega in filmskega gradiva o delu in življenju v domu nekoč in danes.

Po prvih stikih bomo pripravili ožji seznam povabljenih nekdanjih dijakov in se dogovorili o načinih njihove predstavitve na srečanju (razstava fotografij o delu in življenju v domu, življenjepisi s pomembnimi dosežki v domu in zunaj njega, nastop na prireditvi ali samo kratki nagovor navzočih itd.). Organizacijski odbor bo pripravil tudi seznam povabljenih vzgojiteljev, učiteljev in drugih udeležencev, ki so bili zaposleni v dijaškem domu ali šoli v času bivanja dijakov v domu. Za goste bomo naredili kratko predstavitev sedanjega dela in življenja v domu. Za vse udeležence bomo pripravili vprašalnik, s katerim bomo ugotavljali podobnosti in razlike v pogledih na domsko življenje. Pri skrbi za medijsko pokritost dogodka bo pomagala ravnateljica Dijaškega doma Celje.

Že pred srečanjem bi zbrali predloge za spominsko darilo za vse udeležence (najboljše je, da je to izdelek, ki ga naredijo dijaki pri interesnih dejavnostih). Celotno srečanje bomo tudi finančno ovrednotili in v ta namen bomo poskušali pridobiti nekaj lokalnih sponzorjev (lahko so tudi samo dobavitelji oziroma poslovni partnerji dijaškega doma).

Samo srečanje bi imelo klasično obliko: kratka prireditev za vse goste (sedanji dijaki dijaškega doma), predstavitev gostov po lastni izbiri in na koncu prireditve sproščen klepet med sedanjimi in nekdanjimi dijaki ter na temo »Nekoč in danes v dijaškem domu ...«.

Terminski načrt:

1. oblikovanje organizacijskega odbora in prve zadolžitve pri vzgojiteljih (september),
2. vključevanje dijakov v projekt in zadolžitve dijakov (september, oktober),
3. zbiranje podatkov o dijakih, ki so že bivali v dijaškem domu in so mogoči povabljenci na skupno prireditev (oktober, november, december),
4. prvi stiki z morebitnimi udeleženci (bivši dijaki in zaposleni) in informativna potrditev udeležbe (januar),
5. sestanek organizacijskega odbora in dogovor o obliki prireditve – število udeležencev, vodilna misel, prireditev, pogostitev, anketni vprašalnik, spominsko darilo, protokol (januar),
6. vabila in dokončna potrditev udeležbe (februar),
7. skupna medgeneracijska prireditev (marec).

Sklepne misli

Prireditev bo močno vplivala na delo in življenje sedanjih dijakov v domu. Spoznali bodo, da so tudi nekateri pomembni in vplivni posamezniki nekoč bivali v dijaškem domu in da so ohranili lepe spomine na to obdobje. Obenem se bodo seznanili s temeljnimi koraki timskega in odgovornega dela ter medsebojne odvisnosti pri pripravi podobnih projektov. Druženje in sproščen klepet z gosti na srečanju pa bo samo potrditev in nagrada za uspešno opravljeno nalogo.

S podobnimi prireditvami bodo dijaški domovi pridobili na prepoznavnosti, na boljši povezanosti z lokalnim okoljem in tako bodo ustvarili večje možnosti za razvoj v prihodnosti.

Literatura in viri

1 *Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.*

2 *Dečman Dobrnjič, O., Jazbinšek, O., Kojić, D., Sagadin, I., Privošnik, N., Zupet, S. B. (2012). Vzgojni program za dijaške domove. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, Uradni list RS št. 5/12.*

3 *Hamler, L. (2012). Medgeneracijsko sodelovanje v mladinskih organizacijah. Priročnik za vodenje skupin in organizacij. Ljubljana: Zveza tabornikov Slovenije.*

4 *Ličen, N. (1995). Učenje za družino. Andragoška spoznanja, let. 1, št. 3–4.*

5 *Ramovš, J. (2010). Komuniciranje med generacijami. Kakovostna starost, let. 13, št. 3.*

2.8 Tutorstvo v dijaškem domu

Edita Urih, Dijaški dom Lizike Jančar, Maribor

Uvod

Prehod iz osnovne šole v srednjo je za večino dijakov stresen. Dijak prvega letnika srednje šole (novinec), ki biva v dijaškem domu, se srečuje še s spremembo bivalnega okoliša in z vrsto novih zahtev. Za lažjo prilagoditev na nove zahteve (tako v šoli, kot v dijaškem domu) smo uvedli sistem tutorstva. Starejši dijak – tutor lahko novincu svetuje, nudi učno pomoč, pomaga, posluša, nudi podporo. Novinec se počuti bolj varno in sprejeto, kar vpliva na njegovo pozitivno samopodobo. Novinec laže dosega pozitiven učni uspeh, zaradi tega je njegovo počutje v dijaškem domu boljše. Tutorstvo deluje na načelu prostovoljstva.

Cilji in načela

Temeljni cilji tutorstva v dijaškem domu so: izboljšanje počutja novincev v domu (domotožje, sprememba bivališča in šole), doseganje optimalnega učnega uspeha novincev ter spodbujanje prostovoljstva.

Načela: načelo spremljanja osebnostnega razvoja in dosežkov, vključenih v vzgojno-izobraževalni proces, načelo kakovostne komunikacije, načelo opredeljene vizije in jasnih vrednot, načelo individualnosti in medskupinskega sodelovanja, načelo odgovornosti.

Opis dejavnosti

Prehodi med stopnjami razvoja ali šolanja so kritična obdobja, ker lahko delujejo kot pospeševalna okoliščina nadaljnjega neugodnega razvoja. »Prehodi z razredne na predmetno stopnjo, iz osnovne šole v srednjo, vselitev v dijaški dom itd. lahko pospešijo pojavljanje ali povečajo intenzivnost učnih težav; pospešijo razširitev neuspeha na druga področja ali pojav psihosocialnih motenj. Zato je odločilnega pomena, da bolje spoznamo in razvijamo varovalne dejavnike v teh specifičnih obdobjih in kontekstih.« (Magajna, 2002: 54). Varovalni dejavnik pri prehodu iz osnovne šole v srednjo je lahko prav sistem tutorstva. V dijaškem domu imamo dobre pogoje za vzpostavitev tutorstva, saj dijaki preživijo veliko časa skupaj. »Obsežne mednarodne longitudinalne raziskave (npr. 15 let trajajoča ameriška raziskava Child Development Project, o kateri poroča Osterman, 2000) kažejo, da imajo učenci, ki čutijo pripadnost šoli, vpletenost v dogajanje, ki imajo dobre, zaupne odnose z učitelji in so sprejeti med vrstniki, več zalog notranjih virov, izražajo bolj pozitiven odnos do šole, več energije vlagajo v učenje in so tudi bolj odporni proti neuspehom.« (Magajna, 2002: 50). Sprejetost pri vrstniku tutorju njegova podpora in pomoč imajo lahko pozitiven učinek na pozitivno samopodobo novinca, na počutje v dijaškem domu in uspešnost v šoli.

Dijaški dom Lizike Jančar Maribor je mešani dijaški dom, ki ga obiskujejo dekleta in fantje mariborskih srednjih šol. Dijaki so razporejeni v deset vzgojnih skupin. V sobah bivata dva ali trije dijaki. Poleg osnovne oskrbe dijakov je eden izmed temeljev našega vzgojno-izobraževalnega dela skrb za optimalni učni uspeh dijakov.

Optimalni učni uspeh skušamo zagotoviti z redom in mirom v času učenja, s spoznavanjem učnih navad dijakov, z zagotovljeno strokovno učno pomočjo pri večini predmetov (matematika, fizika, tuji jeziki, slovenski jezik, kemija), z delavnicami učinkovitih tehnik učenja, s sprotnim spremljanjem šolskega dela (znanje, ocene, zvezki) in pa z usklajenim sodelovanjem učiteljev, staršev in vzgojiteljev. Med dijaki, ki imajo ob konferencah največ negativnih ocen, je največ novincev. Vzroki za negativne ocene so predvsem slabo razvite delovne in učne navade oziroma pomanjkanje vztrajnosti ter šibka motivacija. Dijaki novinci se ob prihodu v dijaški dom in v novo šolsko okolje soočajo z velikimi spremembami. Način dela v srednjih šolah zahteva več truda in dobro razvite učne navade. Novinec, ki je neuspešen v šoli, se slabo počuti tudi v dijaškem domu. Vzgojitelj kljub načrtnemu delu z novinci ne more biti sočasno v vseh sobah, medtem ko lahko starejši sovrstniki novincem svetujejo, nudijo učno pomoč, pomagajo, poslušajo in nudijo podporo ter dober vzgled. Dijak novinec se počuti bolj varno in sprejeto, kar vpliva na njegovo pozitivno samopodobo. Novinec laže dosega pozitiven učni uspeh, zaradi česar je njegovo počutje v dijaškem domu boljše. Skrbništvo starejših (odgovornih) dijakov nad mlajšimi imenujemo s tujko tutorstvo.

Tutorstvo deluje po načelu prostovoljstva. Dijaki novinci se prostovoljno vključijo v program tutorstva, prav tako se za delo tutorja prostovoljno odločijo starejši dijaki, ki so po mnenju vzgojitelja odgovorni in primerni za tutorstvo. Pri določanju parov: tutor – novinec oziroma trojic (včasih tutor skrbi za dva novinca), ima zelo pomembno usmerjevalno in svetovalno vlogo matični vzgojitelj. V šestletni praksi se je kot najbolj učinkovito pokazalo, če sta tutor in novinec v isti sobi oziroma v istem nadstropju. Projekt Tutorstvo je vključen v letni delovni načrt dijaškega doma in se konča konec prvega ocenjevalnega obdobja. Vse navedene aktivnosti so za dijake, ki so vključeni v projekt Tutorstvo, brezplačne.

Načrt aktivnosti za šolsko leto 2012/2013:

1. animacija vzgojiteljev – september 2012,
2. predstavitev projekta staršem pri sprejemu – sprejem dijakov,
3. predstavitev projekta na domski skupnosti – 1. domska skupnost,
4. razpis za prostovoljno tutorstvo, animacija za tutorstvo in zbiranje prijavnic za tutorstvo – september 2012,
5. delavnica – naloge tutorjev in novincev, osnove dobre komunikacije, naloge tutorjev in novincev – september 2012,
6. kostanjev piknik, druženje v naravi, badminton, nogomet, petje in igranje na harmoniko – oktober 2012,
7. ogled kino predstave (druženje in vzdrževanje dobrih odnosov) – november 2012,
8. drsanje (druženje in vzdrževanje dobrih odnosov, športna aktivnost) – december 2012,
9. plavanje (druženje in vzdrževanje dobrih odnosov, športna aktivnost) – januar 2013,
10. zaključek dejavnosti – pogostitev sodelujočih s torto – januar 2013,
11. evalvacija projekta – junij 2013.

Sklepne misli

Projekt Tutorstvo poteka v Dijaškem domu Lizike Jančar že sedmo leto in se je pokazal kot model dobre prakse. V šolskem letu 2006/2007 je bilo vanj vključenih 44 dijakinj, v šolskem letu 2012/2013 pa že 79.

Ali smo s projektom Tutorstvo v dijaškem domu dosegli zastavljene cilje? Z dijaki, ki so sodelovali v projektu, sem se družila kot skupinska in medskupinska vzgojiteljica. Velikokrat sem jih povprašala, kako se počutijo in kako poteka odnos tutor – novinec. Predvsem sem iz ustnih odgovorov začutila, da se počutijo varnejše, ker imajo nekoga, na katerega se lahko obrnejo in ki jim prisluhne. Iz pogovorov z njihovimi vzgojitelji sem zasledila, da je večina parov oziroma trojic sodelovala dobro. Mnogi tutorji so novincem pomagali pri učenju, mnogokrat so se po pomoč obrnili tudi na vzgojitelja. Med nekaterimi so se stkala krasna prijateljstva. Odnosi med ljudmi so živi, se neprestano spreminjajo, zato se je tudi dogajalo, da je prihajalo do kakšnih nesporazumov. Dijake sem seznanila s tehnikami dobre komunikacije, ti pa so osebnostno dozorevali ob razreševanju življenjskih izzivov. Ali se je izboljšal učni uspeh novincev, je s številčno oceno sicer možno prikazati, vendar ta ocena ne prikaže napredka posameznih dijakov. V projekt Tutorstvo se mnogi novinci prijavijo na pobudo matičnega vzgojitelja, med njimi je zelo veliko dijakov, ki so imeli v osnovni šoli slabši učni uspeh. Dijaki, ki so bili vključeni v Tutorstvo kot novinci, po navadi nadaljujejo svojo pot kot tutorji.

Tutorstva v dijaškem domu ne bi bilo, če ne bi bilo zagnanosti vzgojiteljev, ki morajo vzpodbujati sodelujoče dijake. Dijaki tutorji olajšajo delo vzgojiteljem, saj s svojim zgledom naučijo novince pravilnega učenja, upoštevanja domskih pravil itd.

Dijakinja Ana Bregar, ki je bila kot novinka vključena v Tutorstvo, zdaj pa je že tri leta tutorka, je strnila svoje izkušnje z besedami: »Imeti tutorko pomeni imeti nekoga svojih let, ki ti pomaga, te spodbuja, podpira. Pomeni imeti nekoga, s komer se boš smejal, in nekoga na katerega najprej pomisliš, ko imaš težave. Biti tutorka pomeni imeti odgovornost za nekoga, ki mu pomagaš, ga spodbujaš in podpiraš, pomeni poslušati o velikih in majhnih problemih življenja, se smejati in reševati probleme, pomeni pridobiti izkušnje in pridobiti prijateljico!«

Literatura in viri

1 *Magajna, L., Gradišar, A. (2002). Kritični dejavniki šolske neuspešnosti pri prehodu iz razrednega na predmetni pouk. V: Bergant, K., Musek Lešnik, K. (ur.). Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti, str. 54–61.*

2 *Marentič Požarnik, B. (2002). Nekatere kritične točke sistema izobraževanja v Sloveniji, zlasti izobraževanja učiteljev. V: Bergant, K., Musek Lešnik, K. (ur.). Šolska neuspešnost med otroki in mladostniki. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti, str. 48–53.*

2.9 Projektno delo v dijaškem domu

Romana Tramšek, Dijaški dom Ivana Cankarja, Ljubljana

Uvod

Pomemben del strategije dijaškega doma predstavlja vključevanje strokovnih delavcev in dijakov v različne oblike neformalnega izobraževanja. Dom poleg svojega temeljnega poslanstva, to je zagotavljanje optimalnih pogojev bivanja za uspešno učenje in osebnostno rast ne glede na socialne, kulturne in druge razlike, vse več pozornosti posveča tudi izobraževanju. Oblike neformalnega izobraževanja dijakom omogočajo pridobitev novih znanj in veščin, ki jih bodo lahko uveljavili na svoji poklicni poti.

V dijaških domovih potekajo številne interesne dejavnosti in projekti, ki jih glede na svoja znanja in interese vodimo pedagoški delavci, v manjši meri pa tudi zunanji sodelavci. Dejavnosti v okviru projektov povezujemo z delom interesnih dejavnosti. Naš cilj je čim bolj aktivno vključevanje dijakov v vzgojno-izobraževalni proces. V našem domu ob večjih dogodkih vzgojitelji znotraj svoje interesne dejavnosti ali projekta razmišljamo skupaj z dijaki, kako se bomo vključili v dogodek. Pred začetkom šolskega leta oblikujemo organizacijski odbor posamezne prireditve ali dogodka. V sodelovanju z domsko skupnostjo (mentorici in predstavniki vsake vzgojne skupine) ta odbor prenaša ideje, pobude in naloge v vzgojne skupine in nazaj. Dijaki so vključeni v ves proces – od načrtovanja do izvedbe in pospravljanja prizorišča. Po dogodku naredimo evalvacijo (v vzgojnih skupinah) in tudi vsi pedagoški delavci prispevamo svoje mnenje, opažanja, pohvale, predloge za naprej.

Cilji in načela

Bistvo pri izvajanju interesne dejavnosti ali projekta je doseganje postavljenih ciljev. Nosilec aktivnosti je dijak, vzgojitelj sodeluje kot pobudnik in tisti, ki svetuje. Delo poteka po načrtu in je usmerjeno k skupnemu cilju, udeleženci pa med seboj komunicirajo, izmenjujejo ideje, znanja, izkušnje.

Dijaški domovi imajo na voljo dobre prostorske pogoje in opremo. Dijaki in dijakinje enakopravno sodelujejo s pedagogi, pridobivajo nova znanja in kompetence, polnijo mape svojih dosežkov in izdelkov (listovnike) ter si pridobivajo prve reference. V dokumentih Evropske unije so kompetence opredeljene »kot kombinacija znanja, spretnosti in odnosov, ustrezajočih okoliščinam. Ključne kompetence so tiste, ki jih vsi ljudje potrebujejo za osebno izpolnitev in razvoj, dejavno državljanstvo, socialno vključenost in zaposlitev.« Pri izvajanju vzgojnega dela v dijaškem domu prihajajo v ospredje metode in oblike, ki so prilagodljive, sledijo posamezniku in skupnosti ter omogočajo hitro refleksijo in samoevalvacijo. Dijaki se lahko svobodno odločajo za udeležbo na določenih aktivnostih, vsi imajo enake možnosti, saj udeležbe na interesnih dejavnostih in pri projektih praviloma ni treba dodatno plačati. V času, ko se obetajo globoki rezi v stroške poslovanja, so zelo na udaru sredstva, ki jih domovi zagotavljajo za dejavnosti neformalnega izobraževanja.

Projektno učno delo vnaša v vzgojno-izobraževalni proces spremembe glede funkcije, položaja, vloge in odnosov med vzgojiteljem in dijakom (Novak, 1990: 58). V praksi opažam, da se odnos med vzgojiteljem in dijakom pri takih oblikah dela

pogosto poglobi in izboljša, kar ugodno vpliva na celotno vzgojno delovanje. Dijaka bolje spoznamo in tudi on nas. Razvija se medsebojno spoštovanje.

Bistveno pri projektnem delu je, da učencem omogočimo učenje prek lastne izkušnje. Aktivna vloga v procesu pomembno prispeva k izboljšanju motivacije za delo in doseženi rezultat ugodno vpliva na dijakovo samopodobo. Ali, kot pravita Zmaga Glogovec in Drago Žagar (1992), ki govorita o »projektnem vzgojnem delu«, ki je eden izmed načinov izvedbe vzgojnega dela: »Temelji na strukturi dela, zaradi česar se bistveno izboljšajo medsebojni odnosi vseh, ki so v tem procesu udeleženi.« (Glogovec in Žagar, 1992: 38)

Naš namen je ozavestiti mlade o kompleksnosti pojmov ekologija in trajnostni razvoj (kot ključnimi vprašanji njihove prihodnosti). Kot pravi vodja projekta Biti Drago Pintarič: »Svet se začne v naši glavi in z našim pragom.« (publikacija Dic je svet, 2011).

Prek projektov in interesnih dejavnosti dijake usmerjamo k varčevanju z vodo in energijo, vzgajamo o pomenu bivanja v čistem in urejenem okolju, zdravem načinu življenja, zdravih prehranskih navadah in pomenu športa za zdrav razvoj. Želimo doseči spoštljiv odnos do hrane in zmanjšati količino odpadne hrane. Pri svojih dejavnostih racionalno uporabljamo materialna sredstva, veliko pozornosti posvečamo uporabi odpadnih materialov, ki jim damo novo podobo in pomen. Organiziramo akcije, v katerih lahko dijaki in zaposleni podarijo stvari, ki jih ne potrebujejo več, in vzamejo druge, ki so jim všeč. Z udeležbo na krvodajalski akciji razvijamo čut za pomoč sočloveku. Organiziramo dneve ustvarjalnosti in dobrodelnosti, kjer predstavimo svoje celoletno delo in izdelke ponudimo dijakom, zaposlenim, obiskovalcem in staršem, izkupiček pa namenimo pomoči potrebnim otrokom in mladostnikom. Z medvrstniško učno pomočjo želimo ohraniti ali izboljševati učni uspeh dijakov vseh letnikov, krepiti socialno mrežo med dijaki v domu in izboljševati samospoštovanje dijakov.

Aktivnost naših dijakov sistematično spremljamo, kar nam služi za evalvacijo in samoevalvacijo našega dela, dijakom pa za vpogled v njihovo delovanje in napredek v času bivanja v domu. Poteka tako, da za aktivno udeležbo na delavnici, dogodku, pri interesni dejavnosti ali na tekmovanju dijak dobi potrdilo od pedagoškega delavca, ki je aktivnost pripravil in vodil. V preteklosti smo za aktivno udeležbo pri dejavnostih in projektih izdajali različna potrdila, do danes pa smo sistem poenotili in oblikovali merila za izdajanje potrdil. Orodje za beleženje aktivnosti posameznega dijaka je mapa dosežkov.

Potrdila oblikujemo in zbiramo v programu Sezam, tako imamo za vsakega dijaka prek vsega šolskega leta pregled njegove aktivnosti. Na koncu šolskega leta potrdila natisnemo in vložimo v mapo aktivnosti, kamor dodamo še priznanja in pohvale ter ob koncu bivanja pri nas še spremno listino, s katero naše dijake pospremimo v svet in povabimo, da se še kdaj vrnejo.

Sklep

Z vključenostjo dijakov v interesne dejavnosti, projekte ter domsko skupnost smo povečali njihovo aktivnost, pa tudi odgovornost, da zastavljene cilje dosežemo skupaj. Pomembno je, da medsebojno sodelujemo in da vsak prispeva svoj del k skupnemu rezultatu. V projektih poleg dijakov in pedagoškega osebja občasno sodelujejo tudi tehnični delavci, ki se vsak na svojem področju ali glede na interese vključujejo v skupne akcije, o dogodkih jih obveščamo in povabimo k sodelovanju.

Zavedamo se pomena vseživljenjskega učenja in medgeneracijskega sodelovanja. Uresničujemo poslanstvo doma, ki je – pridobiti aktivne dijake, ki jim je mar za skupnost, saj s tem dajejo svojevrsten pečat življenju v domu. Udeleženci pridobivajo socialne in druge kompetence, razvijajo samoiniciativnost in podjetnost, kar vse prispeva k uspešnemu vključevanju v družbo znanja.

Literatura in viri

1 *DIC je svet (2011). Ljubljana: Dijaški dom Ivana Cankarja. Dostopno na: http://www.dic.si/index.php?option=com_content&view=article&id=69&Itemid=138 (13. 11. 2012).*

2 *Glogovec, Z. in Žagar, D. (1992). Ustvarjalnost – projektno vzgojno delo. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.*

3 *Novak, H. (1990). Projektno učno delo. Ljubljana: DZS.*

2.10 Utrip skupine skozi digitalne oči

Judita Nahtigal, Dijaški in študentski dom Kranj

Uvod

Uporaba digitalne kamere in digitalnega fotoaparata je v pedagoški praksi pogosta in dobrodošla. V dijaškem domu z njima beležimo pomembne domske dogodke in dejavnosti, nepogrešljiva sta pri oblikovanju spletne strani, športnem udejstvovanju dijakov ipd.

Kot vzgojiteljico skupine živahnih dijakov športnikov me je zanimalo, kako bi lahko uporaba multimedije obogatila vsakodnevno življenje v dijaškem domu, kjer dnevi po navadi tečejo po ustaljenih tirnicah. Želela sem popestriti in obogatiti ta vsakdan, zabeležiti številne in raznovrstne dogodke, ki oblikujejo življenje neke dijaške skupine v šolskem letu, dogajanje arhivirati na sodoben način in konec leta izdati CD – fantom za spomin na leto v domu, staršem in drugim pa za neposreden vpogled v dijaško življenje.

Dejavnost je bila v skupini z navdušenjem sprejeta. Fantje, ki so bili sprva le pasivni akterji, so kmalu začeli sodelovati, »igrati«, naredili so svojo »oddajo« in se pri tem izvrstno zabavali. Posneli smo krst novincev, obisk razrednikov na Miklavžev večer, praznovanje rojstnih dni, učne ure, nekaj športnih dejavnosti, navijanje za naše na svetovnem mladinskem prvenstvu v skokih, zaključni piknik itd. Posneto gradivo smo obdelali s programsko opremo in preživeli veliko prijetnih trenutkov ob gledanju našega skupnega dosežka.

Uporaba digitalne kamere je v naši skupini postala stalnica. Doseženi so vsi zadani cilji: druženje, sodelovanje, zabava v prostem času, aktiviranje posameznikov, pridobivanje in širjenje znanja s področja IKT, našli smo dejavnost, ki je blizu vsem, in poskrbeli, da nam nikoli ni dolgčas. Svoje posnetke objavljamo na dijaški domski strani, konec leta pa smo izdali tudi svoj prvi CD. In končno – postavili smo temelje medijski pismenosti, ki bo za fante v nadaljnjem življenju, obdobju t. i. mediokracije, nepogrešljiva.

Cilji in načela

Pri načrtovanju in delu so bili v ospredju predvsem naslednji cilji: ujeti, ohraniti in arhivirati življenje in delo v dijaški skupini s pomočjo IKT; vpeljati dejavnost, ki bi bila dijakom všeč in pri kateri bi lahko aktivno sodelovali; druženje, sodelovanje, zabava, sprostitev dijakov po napornih šolskih in športnih obveznostih; smotrna izraba prostega časa, razvijanje pripadnosti skupini in domu, predstavitev dogajanja v skupini tudi navzven (starši, sošolci, domijada), razvoj medijske pismenosti.

Cilje smo dosegali z udejanjanjem načela aktivne udeležbe in sodelovanja, pa tudi z načelom nenasilne komunikacije, načelom spremljanja osebnostnega razvoja in dosežkov, načelom individualnosti, individualizacije in medskupinskega sodelovanja ter načelom interdisciplinarnega pristopa k vzgojno-izobraževalnemu procesu.

Opis dejavnosti

Dijaški dom je v skladu z zakonodajo in programskimi usmeritvami dolžan zagotoviti dijakom osnovno oskrbo v času bivanja v kraju šolanja, poleg tega pa tudi optimalne pogoje za učenje in kakovostno preživljanje prostega časa (Okvirni vzgojni program za dijaške domove, 2011). Pri slednjem vzgojitelj (kot pedagoški delavci na splošno) pogosto naleti na pomanjkanje interesa pri dijakih: ni prave motivacije in volje za udejstvovanje, sodelovanje, angažiranje v ponujenih dejavnostih. Temeljno vodilo mladih je prevečkrat samo želja po udobnem preživljanju srednješolskih let s čim manj zadolžitvami in obveznostmi.

V skupini dijakov s statusom športnika (smučarski skakalci in kombinatorci), ki imajo poleg vsakodnevnih treningov in pogostih tekem tudi redne šolske obveznosti, je bilo včasih zelo težko združiti ti dve zahtevni področji. Kljub njihovemu angažiranemu načinu življenja potekajo dnevi v domu po ustaljenih tirnicah, ki so grozile, da nas bodo zazibale v prijetno, a nezahtevno rutinirano preživljanje časa. Zato sem iskala nove načine, kako preseči udoben ritem utečenega vsakdana in ponuditi fantom nove izzive.

Možnosti, ki jih prinaša informacijska tehnologija, vplivajo na spremembe modelov učenja in poučevanja, multimedijski komunikacijski sistemi pa omogočajo vsestransko uporabo novih tehnologij, ki postavljajo izziv za vpeljavo novih oblik in metod v procesu učenja in poučevanja (Dečman Dobrnjič, Černetič, 2005) – enako pa tudi v procesu vzgoje in izobraževanja v manj formalnem domskem okolju. Mladim je sodobna tehnologija blizu in všeč, zato se je ponudila tudi kot prava izbira pri iskanju načinov za obogatitev življenja v vzgojni skupini, ki je kljub velikim (družbenim, strokovnim in drugim) spremembam v zadnjih letih še vedno temeljna enota vzgojnega delovanja.

Preden sem začela slikati in snemati vse pomembne dogodke v skupini, sem se morala naučiti osnovnih računalniških oblikovalskih orodij in kmalu sem lahko fantom predstavila nekaj prvih utrinkov. Navdušenje je bilo veliko. Čeprav so bili sprva pred kamero sramežljivi in se tudi slikati niso želeli prepogosto, se jim je zdelo zabavno in kratkočasno, da so si lahko pozneje ogledovali posnetke. Smejali so se svojemu nastopu na krstu novincev, si še enkrat ogledali obisk razrednikov na Miklavžev večer, srečanje z Matjažem Zupanom, trening hokeja na rolkah, tekmovanje v košarki s študenti, zaključni piknik v Preddvoru ... Ko je bilo v Kranju mladinsko svetovno prvenstvo v skokih, so med navijanjem (in zlasti zvečer ob proslavljanju srebrne medalje) že ponosno pozirali.

Pomemben korak naprej (tako na področju ustvarjalnosti kot medijske pismenosti) je bil, ko so fantje začeli uporabljati kamero tudi sami. Odnesli so jo s sabo v Planico in posneli najbolj zanimive skoke, ki so jih potem vedno znova gledali po TV in strokovno analizirali. Zelo izvirno so poskrbeli tudi za dodatno sprostitev: posneli so oddajo »Planica«, v kateri sta nastopala dva »reporterja«, ki sta poročala o dogajanju v Planici in uspehih naših fantov, zvečer pa so v kleti uprizorili še trening in uspešen skok namišljenega tekmovalca. Tudi nogometne tekme pred domijado so bile skoraj v celoti posnete in opremljene s sočnimi in zabavnimi komentarji trenutnih »novinarjev« in intervjuji z najboljšimi igralci v stilu znanih nogometnih zvezdnikov.

Pozneje so nekateri od fantov sodelovali tudi pri obdelavi posnetkov, montiranju filmov ipd. Tako sem jim lahko konec leta izročila naš prvi CD z vsemi pomembnimi dogodki minulega leta, ki so presegli običajno življenje v dijaškem domu in

ki jim bo lahko prijeten spomin na srednješolsko življenje, neposreden vpogled pa nudi tudi staršem in preostalim zunanjim opazovalcem.

Projekt je poleg vidnih, manifestativnih oblik realizacije nevsiljivo pripomogel tudi k dvigu medijske pismenosti dijakov. Današnja pismenost se ne konča s sposobnostjo branja in seštevanja. V medijsko nasičeni dobi tudi dijaki kljub svoji relativno veliki tehnološki pismenosti potrebujejo dodatna znanja, vrednote in veščine. »Medijsko pismena oseba ima dostop do medijev, zna analizirati, kritično ocenjevati in izdelovati raznovrstne komunikacijske oblike (tisk, radio, TV, internet ...).« (Erjavec, 2000) Medijska pismenost postaja vse pomembnejša za aktivno državljanstvo in demokracijo (Žurnal, spletni vir).

Medijska pismenost torej vključuje več ravni, več vsebin, ki jih v okviru našega tu predstavljenega dela v skupini še ni bilo mogoče zajeti. Po splošno sprejeti definiciji je medijska pismenost »zmožnost dostopa, analize, ocene in proizvodnje sporočil v najrazličnejših oblikah« (NLCML, 1992). Zajema dve ravni: reflektivno, ki omogoča razmišljati o medijskih vsebinah in oblikah (uči kritičnosti do ponujenih izdelkov, do kanalov, ki te izdelke omogočajo in do lastnikov, ki jih diktirajo), in produktivno – učenci se učijo tudi tako, da sami igrajo medijsko produkcijo (fotografirajo, ustvarjajo časopise, šolski radio, šolska TV, internet itd.) (Erjavec, 2000).

Ob poznavanju tega dejstva je postalo očitno, da je prvoten namen uporabe IKT – zabava, popestritev življenja v skupini – prerasel svoje okvire in dobil dodatno dimenzijo: medijsko opismenjevanje. Fantje so nevede in neopazno prešli od pasivnih prejemnikov številnih medijskih impulzov (internet, TV, telefon, časopisi, plakati itd.) do aktivnih ustvarjalcev domskega medijskega prostora. Če so prej imeli zgolj dostop do sporočil v njihovih najrazličnejših oblikah, so s svojim delom in aktivnim udejstvovanjem prešli na produktivno raven medijske pismenosti. V prihodnje bomo poskušali dodati tudi kritično noto oziroma nadgraditi svoje dosedanje delo še z analizami in ocenami tako svoje kot splošne medijske produktivnosti. Tudi v dijaškem domu – ne le na šolah (dr. Manca Košir pogosto opozarja na nujnost uvedbe vzgoje za medije kot vsebine in kot predmeta na vse stopnje šolanja na Slovenskem) – se kaže nujnost po širšem medijskem opismenjevanju.

Sklep

Vključitev digitalne tehnologije v utečeno dijaško domsko življenje se je v naši skupini izkazala kot zelo pozitivna:

- s pomočjo IKT smo spremljali in beležili vse bolj ali manj pomembne dogodke v skupini in jih arhivirali na sodoben način;
- popestrila in obogatila je vsakdan v skupini, prinašala zabavo in sprostitev;
- aktivirala je posameznike, da so se vključili v dogajanje – snemali, nastopali ali vsaj bili zraven; spodbujala je njihovo domišljijo in izraznost in izpostavila družabnost;
- tako je dvigovala samozavest, krepila pripadnost skupini, doprinesla k boljšemu počutju v domu;
- omogočila je še pogostejše stike med skupino in vzgojiteljem, saj smo večkrat nenačrtovano preživeli kak večer ob gledanju zabavnih posnetkov;
- izdali smo svoj prvi CD – postali smo prepoznavni, obenem smo drugim omogočili vpogled v življenje v dijaškem domu;

- fantje so naredili svoj prvi resnejši korak v svet medijske pismenosti, ki bo v njihovem nadaljnjem življenju nujna;
- uporaba IKT je tudi mene kot vzgojiteljico prisilila k dodatnemu samoizobraževanju in strokovnemu razvoju.

V prihodnje kaže v delo vplesti tudi kritično noto in razširili dojemanje sodobne tehnologije in medijev. Čas pubertete lahko že pomeni aktivno vključitev v širši družbeni kontekst in je odločilna točka za kritičen odnos na eni ter aktivno vključevanje na drugi strani.

Poudariti velja še eno dejstvo: najsodobnejša digitalna tehnologija sama ne pomeni dosti, če ni nekoga, ki jo uporablja. Tudi dogodke, ki jih posnamemo, je treba vnaprej organizirati, načrtovati, sodelovati z okoljem, šolo, trenerji, vodstvom doma. Zato je pred dejansko uporabo IKT najprej treba poskrbeti, da je življenje v skupini polno, dinamično, kratkočasno, da pri tem aktivno sodelujejo tudi dijaki, da jim zaupamo pri rokovanju z opremo, da se čutijo ustvarjalne in pomembne in da nosijo svoj del odgovornosti za skupno življenje v skupini. V ozadju končnega rezultata je veliko med sabo usklajenih dejavnikov, kjer je ključna vloga vzgojitelja: če ima vzgojitelj voljo, energijo, pozitiven odnos do dela in dijakov, je rezultat zagotovljen.

Razmeroma preprosta uporaba digitalne kamere in fotoaparata predstavlja enega najbolj učinkovitih načinov povezovanja, komunikacije v skupini in medsebojnega sodelovanja – in to je z vidika domske vzgoje izjemno pomembno. S spodbujanjem ustvarjalnega dokumentiranja tako vsakodnevnih kot tudi posebnih dogodkov pa hkrati tudi spodbujamo razmišljanje o tem, kaj sploh je vsakodnevno in kaj posebno v življenju posameznika in skupine, in tako že ponujamo novo temo za razmišljanje in pogovor.

Literatura in viri

1 *Dečman Dobrnjič, O., Jazbinšek, O., Kojić, D., Sagadin, I., Privošnik N., Zupet, S. B. (2012). Vzgojni program za dijaške domove. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, Uradni list RS št. 5/12.*

2 *Dečman Dobrnjič O., Černetič, M. (2005). Informacijska tehnologija v dijaških domovih. Organizacija, let. 38, št. 8.*

3 *Erjavec, K. (2000). Medijska pismenost kot pogoj uspešne politične socializacije. Teorija in praksa, let. 37 (4), 672–685.*

4 *Košir, M. (2007). Vzgoja za medije kot potreba časa. Vzgoja, št. 8/2007, str. 17.*

5 *National Leadership Conference on Media Literacy (1992). Washington, D.C.: Communications and Society Program of the Aspen Institute.*

6 *S.P., STA (2007). Tradicionalna pismenost ni dovolj?. Portal Žurnal 24 (20. 12. 2007). Dostopno na: http://www.zurnal24.si/tradicionalna-pismenost-ni-dovolj-clanek-14010 (13. 12. 2012).*

2.11 Nogometni internatski oddelki Gimnazije Šiška

Polona Tabar, Dijaški dom Šiška, Ljubljana

Uvod

Na Gimnaziji Šiška se je v šolskem letu 2001/2002 v sodelovanju z Nogometno zvezo Slovenije odprl prvi oddelek internatskega tipa v Sloveniji, v katerem se šolajo perspektivni nogometaši. Cilj vpeljave takega oddelka je vsestranski razvoj dijaka, pridobivanje znanja in optimalen športni razvoj.

Organizacija dela dijaku omogoča:

- vsakodnevno pedagoško vodeno delo z urami organizirane učne pomoči profesorjev,
- dostop do literature in računalniške opreme,
- s šolo usklajen urnik treniranja in s tem minimalno odsotnost od pouka,
- racionalizacijo časa, ker je celodnevno delo v ožjem šolskem okolju,
- urejeno zdravo športno prehrano in način življenja,
- vrhunski trening pod vodstvom reprezentančnega trenerja s pomočniki, ki so strokovno in pedagoško usposobljeni in usklajeni pri svojem delu,
- pomoč pedagoga, vzgojitelja in psihologa.

Posebnosti dela v internatskih nogometnih oddelkih

Naša najpomembnejša naloga je vzgoja dijakov za uspešno usklajevanje šolskih in športnih obveznosti, zato profesorji, športni in pedagoški koordinator, razredniki, trenerji in vzgojitelji sodelujemo v projektu »Naj nogometni razred zadiha«. Namen projekta je spodbuditi dijake, da si postavijo cilje, spoznajo svoje vrednote in se naučijo čim bolj učinkovito razporediti svoj čas. Dijaki izpolnijo svoj tedenski plan dela z vzgojiteljem v dijaškem domu in realizacijo plana oddajo razredniku, ki opravi analizo učenja in uspešnosti na preverjanjih znanja. Analiza učenja je v veliko pomoč pedagoškemu koordinatorju, kadar je potrebna pomoč dijaku z učnimi težavami.

Bivanje in prehrana

Bivanje in prehrana sta zagotovljena v dijaškem domu Gimnazije Šiška. Dijaki so nameščeni v dvoposteljnih sobah. V dijaškem domu je zagotovljena tudi možnost pranja športne opreme. Dijake posamezne vzgojne skupine vodi in spremlja vzgojitelj in skrbi tudi za pomoč na obveznih popoldanskih učnih urah. Termini učnih ur so prilagojeni glede na šolske in športne obveznosti – treningi tekom dneva. Dijaki v internatskih oddelkih si s pomočjo športne koordinatorice izdelajo osebni jedilnik in ga v okviru prehranjevanja v šolski kuhinji prilagodijo s samopostrežno ponudbo razpoložljive hrane v šolski jedilnici. Izbiramo take načine dela, ki podpirajo mnoge dejavnike za razvoj ključnih kompetenc, kot so: kritično mišljenje, ustvarjalnost, dajanje pobud, reševanje problemov, ocena tveganj, prejemanje

odločitev. V lastni šolski kuhinji v okviru organizacijskih in finančnih zmožnosti ponujamo kakovostno prehrano prilagojeno potrebam športnikov. Za kakovost prehrane v šoli skrbi posebna delovna skupina, ki mesečno pregleda in dopolni jedilnike. Šolski kuhinji predlaga spremembe in dopolnitve v okviru finančnih in organizacijskih možnosti. Prek oglasnih desk in dodatnega izobraževanja dijakov poizkuša izboljšati prehranske navade športnikov. Vsako leto pripravi anketo za uporabnike, upošteva utemeljene pripombe in zbira predloge za izboljšave.

Treningi

Športna vzgoja in treningi nogometa se vrstijo v šoli od ponedeljka do petka. Učni načrt je prilagojen zahtevam treninga nogometa, ga dopolnjuje in nadgrajuje.

Pouk vodijo športni pedagogi s pomočjo trenerja, koordinira ga športni koordinator. Popoldne se štirikrat tedensko izvajajo specializirani treningi, ki jih vodi trener športni pedagog s pomočnikom pod vodstvom Nogometne zveze Slovenije, v petek se dijaki vračajo na trening v matične klube. Dijaki od Nogometne zveze Slovenije dobijo tudi športno opremo. V sklopu inovacijskega projekta »Regeneracija, preventiva pred poškodbami in psihološka priprava športnikov v nogometnih oddelkih« poteka za dijake vseh letnikov enkrat tedensko regeneracijski trening.

Koordinacija dela

Koordinacijo med pedagoškim in športnim delom izvaja šola. Dijaki so med poukom v istem učnem oddelku, tako da je za dijake tedensko izdelan plan dela, ki se dnevno dopolnjuje glede na zahteve ter potrebe dijakov v šoli in športu. Razrednik, pedagoški in športni koordinator, trener, psiholog in vzgojitelj tedensko usklajujejo delo in rešujejo morebitne težave na skupnem sestanku.

Delo s športnim psihologom

V tretjem letniku je septembra organiziran tečaj psihološke priprave športnika, pod vodstvom športnega psihologa. Vsem dijakom je športni psiholog na razpolago celoletno, trikrat tedensko. Dijaki se naročijo na pogovor in obravnavo.

Skrb za medicinsko oskrbo dijakov in masaža za regeneracijo

Vsi dijaki imajo v prostorih dijaškega doma vsakodnevno fizioterapevtsko oskrbo.

Dijakom po navodilih fizioterapevta pripravimo program vadbe v našem specializiranem prostoru, za čimprejšnjo vrnitev v redni trenažni proces. Dijaki s poškodbami ali manjšimi zdravstvenimi težavami se lahko vsak ponedeljek, torek in četrtek najavijo na masažo ali limfno drenažo, ki jo izvajamo na šoli v kabinetu za regeneracijo v prostorih šole.

Skrb za pravilno in zadostno rehidracijo organizma

Dobra rehidracija je temelj vsake regeneracije, zato na vseh športnih aktivnostih poudarjamo njen pomen in zagotavljamo pogoje zanjo. Dijaki si na treninge v večjih namenskih posodah, ki jih napolnijo v šolski kuhinji, odnesejo napitke. Pozimi čaj, spomladi poleti in jeseni pa rehidracijske napitke.

Sklep

Dijaki so s takim načinom dela zelo zadovoljni, kar se pozna tudi pri medsebojnih odnosih in odnosih s profesorji in vzgojitelji. Za prilagajanje in spreminjanje že obstoječe prakse so potrebne predvsem volja, ideje in vztrajnost pri realizaciji. Če naletimo na problem, ga vzamemo kot izziv, vsak izziv pa porodi nove ideje, ki omogočajo, da je naše delo zanimiva nikoli dokončana zgodba ... Vsem, ki se jim zdi projekt dober, lahko v okviru dobre prakse ponudimo strokovno pomoč pri uvajanju novosti v druga okolja, če bo v interesu odgovornih za šport na državnem nivoju, da se mladim ponudi optimalne možnosti za maksimalen napredek v šoli in športu.

Literatura in viri

1 *Interna gradiva za delo v športnih nogometnih oddelkih internatskega tipa. Ljubljana: Gimnazija šiška. Dostopno na: http://www.s-gls.lj.edus.si (20. 11. 2012).*

2 *Kapelj Gorenc, D. (2010). Projekt celovite podpore športnikom v nogometnih internatskih oddelkih Gimnazije Šiška. V: Pajek Bučar, M., Zbornik povzetkov 23. posveta športnih pedagogov Slovenije, Murska Sobota: 18.–20. 11. 2010. Ljubljana: Zveza društev športnih pedagogov Slovenije.*

3 *Poročilo o evalvaciji inovativnega projekta Regeneracija in psihološka priprava za obdobje 2010–2012 (2012). Ljubljana: Gimnazija Šiška.*

2.12 Eko vrt v Dijaškem domu Grm, Novo mesto

Mateja Učjak, Jožica Sladoljev, Dijaški dom Grm, Novo mesto

Uvod

V dijaškem domu sva dali vzgojiteljici, ki nama je življenje pokazalo, da je zelo pomembno, kakšno hrano uživamo, predlog, da se vključimo v projekt eko vrt. Naša želja je , da bi dijake ozavestili o eko pridelavi prek praktične izkušnje, ki jo morajo dobiti predvsem naši dijaki, ki imajo doma večje intenzivne kmetije, na katerih uporabljajo mineralna gnojila in pesticide. Dijakom tako ponujamo še eno prostočasno dejavnost, ki prispeva k njihovi poklicni in splošni razgledanosti. Pri tej dejavnosti so vključena vsa čutila, močno se lahko razgibajo, telovadijo, uživajo, ker so na svežem zraku, se družijo, izmenjujejo izkušnje, drug drugega učijo, popravljajo, trenirajo, komunicirajo, se učijo odgovornosti in še mnogo več. Pridelke vidijo s svojimi očmi, pobirajo z lastnimi rokami, kar nanje vpliva zelo pozitivno.

Cilji in načela prostočasne dejavnosti eko vrta

Za prostočasno dejavnost eko vrta smo si zadali naslednje cilje:

- Dijaki spoznajo pomen trajnostnega razvoja, odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih ljudi, do svoje in drugih kultur, do prihodnjih generacij in pomen razširjanja izvornega znanja.
- Zaposliti dijake v popoldanskem času (interesne dejavnosti, prosti čas, rekreacija).
- Dijakom dati možnost, da razvijejo odnos so zemlje in občutijo povezanost z zemljo.
- Dijaki pridobijo nova znanja s področja prehrane, zdrave hrane, pridelave, skrbi za naravo, varovanje okolja, zdravega načina življenja.
- Dijakom ozavestiti skrb za lastna semena (genska banka starih sort).
- Domskim dijakom omogočiti popoldansko prakso v okviru pouka.
- Ozaveščanje širše javnosti o pomenu eko kmetijstva.

Pomen eko vrta

Zakaj potrebujemo šolske eko vrtove? Ustvarjanje eko vrta v šoli je danes bolj kot kadar koli pomemben sodoben učni in vzgojni pripomoček. Omogoči namreč, da neposreden stik z naravo, spremljanje rasti in razvoja rastlin (in živali) ter skrb zanje za otroke postane vsakdanja dragocena izkušnja, ki lahko poživi pogosto preveč suhoparno predstavljene učne vsebine. Mlade rastlinice, ki vznikajo iz tal, se ob pomoči otrok krepijo in obrodijo plodove (Slabe, 2012).

Vrtičkarji iz Društva Urbani eko vrt, ki so prevzeli urejanje in vzdrževanje celotnega območja, so v manj kot enem letu počasi, a vztrajno izoblikovali vzorčni primer ekološkega urbanega vrtnarstva po principu gručastih vrtov, na katerem so tipsko izdelane vrtne hišice (Zobović, 2011).

Eko vrt je navadno koristni vrt (torej ne okrasni), v katerem pridelujemo zdravo sadje in zelenjavo brez uporabe škodljivih snovi. Če je pred desetimi leti eko hrana

predstavljala modro, vendar ne nujno odločitev, je danes dejstvo, da je samo še ekološko pridelana hrana zagotovilo za to, da ne bomo prisiljeni zaužiti kopice pesticidov (Družina ena A magazin, 2012).

Pridelava hrane na ekološki način, je za vsakogar, ki to počne, zelo bogata izkušnja. Biti navzoč, spremljati rast vsake rastline, ki bo pozneje tvoja hrana, je lahko izjemno doživetje, ki te bogati tudi duhovno.

Dijaški dom Grm Novo mesto se je vključil v projekt eko vrtov, v šolskem letu 2010/2011, prek Inštituta za trajnostni razvoj. S projektom smo začeli v jeseni 2011, torej v šolskem letu 2011/2012.

Za to interesno dejavnost smo izbrali lokacijo v bližini dijaškega doma v obliki heksagona. Celotni vrt je velik 40 arov in je razdeljen na šest delov po šest gredic, v sredini pa je posajena lipa. Na samem začetku smo z dijaki izmerili celotni vrt (velikost posameznih gredic, poti med njimi itd.). Dijakinja je na podlagi meritev narisala skico eko vrta (slika 1).

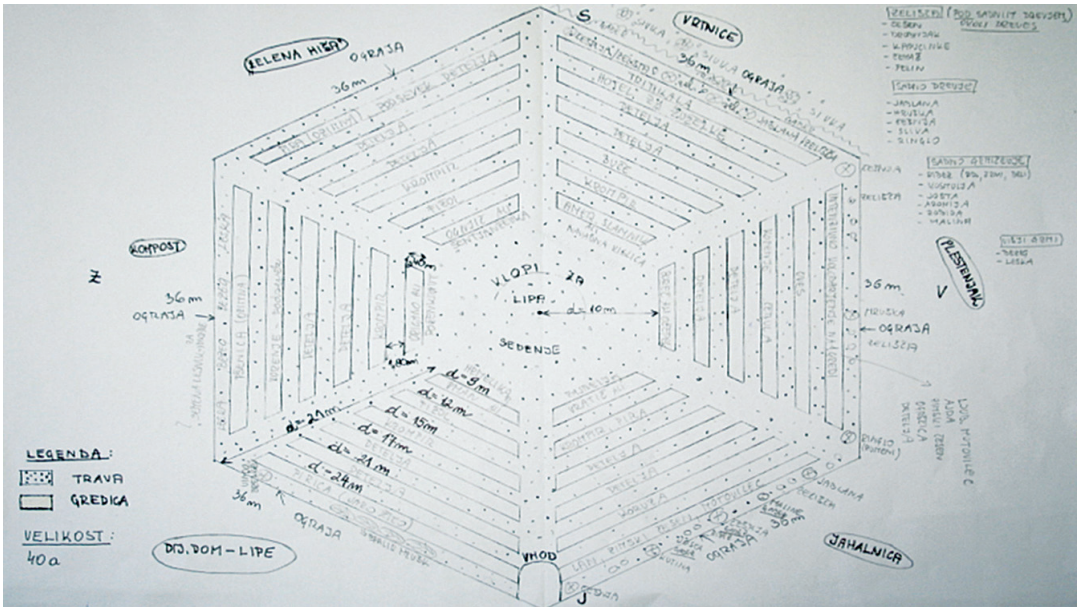

Slika 1: ***Skica eko vrta (Foto: Špela Javoršek)***

Na podlagi skice smo pripravili načrt saditve gredic. Pri tem smo si zadali cilj, da bomo na gredicah upoštevali kolobar, vrtnarili bomo ekološko, zasadili bomo nekaj trajnic, nekaj dreves, sejali žita in sadili zelenjavo. Tako smo septembra 2011 že začeli z pripravo prvih gredic in v istem mesecu posejali motovilec. Gredice smo pripravili s frezanjem, prekopavanjem in rahljanjem. Pred obdelavo smo jih pognojili z zrelim hlevskim gnojem in kompostom. Jeseni smo posejali pšenico, tritikale (križanec med pšenico in ržjo) in piro. Preostale gredice pa smo pustili prek zime prazne. Spomladi pa smo na notranje gredice v bližini lipe posadili okrasne trajnice (ameriški slamnik, žajbelj, vratič, ognjič, rman, boreč). Posejali smo tudi oves, korenje, ajdo, zasadili čebulček, koruzo, zgodnji krompir, buče in fižol. Ob robu vrta smo posadili deset sadik aronije, ki nam jo je podaril ekološki kmet. V vrtu smo namenili prostor za kompost, kamor so dijaki navozili ekološki ovčji gnoj. Za ozelenitev in izboljšanje smo posejali na nekaj gredic detelje: črno deteljo, aleksandrijsko, lucerno in travno deteljno mešanico (slika 2).

*Slika 2: **Eko vrt pred Dijaškim domom Grm spomladi 2012 (Foto: Jožica Sladoljev)***

Vsa našteta dela smo opravili vzgojitelji skupaj z dijaki. V delo v eko vrtu smo dijake vključili na podlagi predhodnih dogovorov. Na sestankih vzgojnih skupin smo dijakom predstavili projekt eko vrta. Razložili smo jim cilje, kot so zapisani v točki 2. Pri tem je bil odziv dijakov zelo različen. Mnogi opravljajo prakso na šolskem posestvu, poleg tega pa večina prihaja s kmetij. Vsi so bolj ali manj navajeni na delo na zemlji. Zato ovire ni predstavljalo neznanje, temveč bolj izogibanje popoldanskemu delu. Z veseljem so delo opravili v dopoldanskem času pri praktičnem pouku. Za popoldanski čas pa smo predlagali, da vsakdo od njih prispeva tedensko pol ure dela. Seveda tudi tega dogovora se niso vsi držali, čeprav so imeli priznane interesne prostočasne dejavnosti. Treba jih je bilo veliko spodbujati, da so bila dela pravočasna opravljena. Zato smo se vedno znova pogovarjali o našem projektu eko vrta, da bi ga čim bolj vzeli za svojega.

V poletnem času smo opravili v eko vrtu veliko dela: tam smo okopavali, kosili, zastirali oziroma pripravljali zastirke. Ko je dozorelo žito, smo ga ročno poželi kar s srpi, torej na način, ki ga pozna le še malokdo (sliki 3, 4). Tudi povezali smo s povresli, ki smo jih sami naredili iz žita, in napravili snope ter jih postavili v kopice, da so se osušili. Pozneje smo jih omlatili.

*Sliki 3 in 4: **Žetev pire (levo) in veselje dijakinj ob postavljenih snopih (desno) (Foto: Jožica Sladoljev)***

V letošnjem šolskem letu (2012/2013) nadaljujemo s projektom in ga nadgrajujemo. Pri tem smo si pridobili možnost, da pridelke iz eko vrta prodajamo v šolski trgovini. Dohodek pa bomo uporabili za pomoč dijakom, ki težko plačujejo stroške bivanja.

Delo v eko vrtu se izvaja po potrebi in seveda skoraj vse leto. Kot primer smo poleti posejali kolerabo, repo in redkev, katerih spravilo je v zimskem obdobju.

Kot je bilo že omenjeno, dela izvajamo vzgojitelji skupaj z dijaki, nekatera dela izvedejo starejši dijaki, ki so si pridobili zaupanje (npr.: oranje s traktorjem in vožnja – le dijaki z izpitom in zaupanja vredni), nekatera dela pa izvedejo sami dijaki, s tem da vzgojitelj razloži, pokaže in preverja.

Sam projekt želimo tudi nadgraditi, tako postaja že prepoznaven v okolju in širše. Naš namen je, da bi ga dodelali v takšni meri, da bo zgled vrtcem, osnovnim in srednjim šolam. Projekt je bil predstavljen že na eko prazniku v Ljubljani 2011 in učiteljem ene osnovne šole jeseni 2012.

Za dijake smo pripravili tudi naslove nalog za poklicno maturo (Primerjava ekološkega in biodinamičnega načina pridelave pire in rži). Dva dijaka sta že začela s pripravo svojih nalog.

Sklep

Sama dejavnost vpliva na dijake zelo pozitivno. Vedno se kdo na novo pridruži skupini, ki že dela v vrtu, z namenom, da se druži z dijaki, ki delajo. Včasih na novo pridruženi dijaki prevzamejo delo drugega dijaka ali pa mu pomagajo. Mnogi gredo raje delat v eko vrt kot na učne ure. Pri pridobivanju dijakov za delo v eko vrtu so večkrat nastale tudi težave. Dijakov se kak dan preprosto ni dalo pritegniti k delu zaradi vročine, utrujenosti, lenobe ipd., tako da bo v projekt treba še naprej vlagati precej energije.

Literatura in viri

1 *Eko vrt in eko pridelki (2012). Spletni portal Družina ena A magazin. Dostopno na: http://druzina.enaa.com/Dom/Vrt-in-domace-rastline/Eko-vrt-in-eko-pridelki.html (12. 10. 2012).*

2 *Košir, P. (2012). Eko vrt. Portal 5-ka. Dostopno na: http://hulum.si/eko_vrt (12. 10. 2012).*

3 *Slabe, A. (2012). Šolski ekovrt. Ljubljana: Inštitut za trajnostni razvoj. Dostopno na: http://www.solskiekovrt.si (12. 10. 2012).*

4 *Zobović, Z. (2012). Portal Urbani eko vrt. Dostopno na: http://ekovrt.si/aktualno (12. 10. 2012).*

2.13 Vzgojni program za dijake s posebnimi potrebami v Dijaškem domu Ptuj

Jasmina Ferk, Ivan Hercog, Sonja Leben, Dijaški dom Ptuj

Uvod

Za Dijaški dom Ptuj je značilno, da so v domu nameščeni učenci osnovne šole (OŠ), osnovne šole s prilagojenim programom (OŠPP), dijaki srednjih šol (SŠ) in študenti.

Učenci OŠ in OŠPP so v glavnem vsi opredeljeni kot otroci s posebnimi potrebami in imajo za to izdano odločbo na podlagi Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP) pri Komisiji za usmerjanje otrok na Zavodu RS za šolstvo. Kot posledico integracije imamo v zadnjih nekaj letih porast vpisanih dijakov s posebnimi potrebami. Glede na vrsto in stopnjo posebnih potreb se v organizaciji življenja in dela tako pojavljajo razlike v konceptih dela.

Cilj naše dejavnosti je individualizacija in krepitev močnih področij posameznika. Pozorni smo predvsem na vzgojo in izobraževanje ter konceptualno preusmerjanje nezmožnosti (deficiti, primanjkljaji, težave itd.) v koncept zmožnosti (razvitost, sposobnost, interesi itd.).

Cilji in načela

Glavni cilj vzgojnega programa je optimalni razvoj individualnih psihičnih, fizičnih in socialnih danosti vsakega posameznika, samostojnost pri skrbi za sebe ter vključevanje v vsakdanje fizično in socialno okolje (Vzgojni program domov za učence s posebnimi potrebami, 2011: 5).

Za uresničevanje glavnega cilja sledimo še naslednjim ciljem:

- ustvarjanje ugodne psihosocialne klime,
- upoštevanje in spoštovanje drugačnosti,
- strpnost in medsebojno sodelovanje,
- razvijanje ekološke ozaveščenosti,
- udejanjanje otrokove naravne potrebe po uspešnosti in napredovanju,
- organizacija različnih aktivnosti, v katerih lahko doživijo uspeh in osebno potrditev,
- vključevanje v različne interesne skupine, organizacije in društva zunaj doma.

Načela:

- načelo individualnosti, individualizacije in medsebojnega sodelovanja,
- načelo nenasilne komunikacije, enakih in enakopravnih možnosti,
- načelo jasnih humanističnih vrednot,
- načelo globalnega vzgojnega pristopa in avtonomije,
- načelo interdisciplinarnega pristopa k vzgojno-izobraževalnemu procesu,

- načelo sistematičnosti in postopnosti,
- načelo odgovornosti in zavestne dejavnosti,
- načelo kompenzacije razvojnih zaostankov in vrzeli,
- načelo sodelovanja z družino,
- načelo spremljanja osebnostnega razvoja in dosežkov.

Opis dejavnosti

»Ideja integracije je nastala pred dobrimi 40 leti kot rezultat novih spoznanj in vrednot. Velik zagon je dobila leta 1975 z Deklaracijo o pravicah prizadetih in prerasla v pravo gibanje, ki je bilo v usmerjeno v to, da prizadetih ni več mogoče izključevati in nameščati v odmaknjena območja, temveč jih je treba enakopravno vključevati v okolje.« (Opara, 2005: 17)

»Integracija pomeni vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redno okolje, zagotavljanje ustreznih pogojev in načinov dela z njimi ter odnose medsebojnega sprejetja in spoštovanja. Posameznik bo integriran takrat, kadar bo tudi sam prispeval k aktivnostim okolja.« (Opara, 2005: 18)

»Za integracijo otrok s posebnimi potrebami je enako pomembna socialna integracija kot vzgojno-izobraževalna.« (Skalar, 1995: 24)

»Kadar pojem integracije uporabljamo za celotno prireditev in prilagoditev pogojev in odnosov med prizadetimi in neprizadetimi, pomeni integracija praviloma sredstvo za uresničitev socialne integracije.« (Schmidt, 1999: 141).

»Dijaški dom je sestavni del vzgoje in izobraževanja in ima tri temeljne funkcije: socialno, psihološko in pedagoško.« (Rosič, 1996)

»Vsakemu otroku z izdano odločbo pripada IP, ki v ožjem smislu predstavlja individualiziran načrt za posamezno področje dejavnosti in IP razvoja funkcij, pri katerih kaže otrok posebne potrebe.« (Galeša, 2003: 46)

Dejavnosti zdravstvene vzgoje:

- poudarek na vzdrževanju osebne higiene, čiščenje čevljev po potrebi,
- sortiranje umazane garderobe, urejanje garderobne omare (zložena oblačila),
- oblačenje, primerno vremenskim razmeram, nadzor nad redno menjavo posteljnine,
- v izrednih primerih pranje osebnih oblačil pri domski perici,
- redno prehranjevanje,
- vzgojni pogovori na temo kontracepcije, varne spolnosti, medsebojnih odnosov, škodljivosti kajenja, uživanja alkohola, evidenca koledarčkov menstruacij itd.,
- sodelovanje z domsko medicinsko sestro in starši, naročanje in spremljanje k zdravniku in pedopsihiatru.

Dejavnosti telesne vzgoje:

- aktivno vključevanje na športnem področju v domu in v lokalnem okolju (klubi itd.),
- priprava in izvedba sprehodov, orientacijskih ter rekreacijskih pohodov,
- razna športna tekmovanja v domu, sodelovanje na Igrah dobre volje za učence s posebnimi potrebami.

Dejavnosti vzgoje za sodelovanje:

- doslednost pri upoštevanju pravil skupnega sobivanja,
- krepitev medsebojnih vezi med dijaki,
- medgeneracijsko sodelovanje v domu (medsebojna učna pomoč, vključevanje v interesne dejavnosti učencev osnovne šole in OŠPP ter obratno, skupne delovne akcije čiščenja okolice doma itd.),
- vzgojni pogovori o vrednotah mladih, o pričakovanjih do sebe in drugih, o timskem delu, o komunikaciji med mladostniki in starši itd.,
- sodelovanje z društvi in ustanovami, ki se ukvarjajo z enako dejavnostjo, iz lokalnega okolja (Sožitje, Društvo za slepo in slabovidno mladino Ptuj, Zavod za varstvo in delovno usposabljanje mladine dr. Marijana Borštnarja Dornava, Osnovne šole dr. Ljudevita Pivka – osnovna šola s prilagojenim programom).

Vzgojitelji pa sodelujemo s starši, s šolami (z razredniki, s profesorji posameznih predmetov, s svetovalnimi delavkami), s centri za socialno delo (aktivno sodelovanje v multidisciplinarnih timih) in z različnimi donatorji.

Dejavnosti moralne vzgoje:

- razvoj kulture vedenja,
- odklanjati negativne navade,
- odklanjati pojave grobosti, drznosti, egoizma,
- sprejemanje odgovornosti za svoja dejanja,
- vzgojni pogovori o različnih oblikah nasilja, o varni uporabi interneta itd.

Dejavnosti estetske vzgoje:

- razvijanje smisla za lepoto (urejenost šolskih stvari, urejenost sobe in skupnih prostorov doma, urejenost vitrin in panojev),
- organizacija kulturno-zabavnega življenja v domu in nastopanje na teh prireditvah,
- ogledi različnih prireditev in predstav v okolju (v gledališču, knjižnici, CID-u),
- interesna dejavnost oblikovanja, kjer ustvarjajo čudovite izdelke.

Dejavnosti delovne vzgoje:

- aktivno in pogosto vključevanje v razna lažja delovna opravila in akcije, kjer za razliko od večine preostalih dijakov, ti v glavnem pri delu

uživajo in radi priskočijo na pomoč (rezanje žive meje, urejanje cvetličnih gred, metanje snega itd.),
- čiščenje jedilnice,
- pomoč pri pripravah raznih prireditev, plesov, razstav itd.

Dejavnosti okoljske vzgoje:

- navajanje na dosledno ločevanje odpadkov,
- obeleževanje dneva zemlje, voda,
- akcije čiščenja okolice doma, zasaditev rož, okrasnega grmičevja,
- racionalna poraba vode (zapiranje vode med umivanjem zob, med tuširanjem),
- izdelava plakatov na temo varstva okolja, ozaveščanje na področju ekologije.

Dejavnosti intelektualne vzgoje:

- oblikovanje in popravljanje dijakovih učnih navad,
- večkratne razlage tehnik učenja skozi delavnice,
- pregled zvezkov, popravljanje napak in po potrebi prepisovanje učne snovi,
- pomoč pri urejanju izpiskov in miselnih vzorcev,
- prilagojena organizacija učnih ur in nudenje učne pomoči pri vseh predmetih,
- vključevanje preostalih dijakov za pomoč pri učenju.

Sklep

Glavno vodilo in cilj dela vseh zaposlenih v Dijaškem domu Ptuj je kakovostno delo. Tako za učence in dijake s posebnimi potrebami naredimo vse, kar je v naši moči. Ob tem se porajajo določeni problemi in omejitve.

V osnovnih šolah se precej ukvarjajo z inkluzijo učencev. To gotovo ima svoje prednosti in slabosti. Problematika teh otrok pa nekako »izpuhti«, ko se vpišejo v programe srednje šole. Starši teh otrok morajo pridobiti nove odločbe o usmeritvi, ki jih izdajajo komisije za usmerjanje otrok (novo odločbo morajo pridobiti pri vsaki spremembi stopnje izobraževanja). Nekateri to storijo, marsikdo pa ne. V glavnem je to še urejeno na področju nižjega poklicnega izobraževanja. Bolj porazna slika nastane, ko se ti dijaki vpišejo v programe srednjega poklicnega izobraževanja (predvsem po uspešnem zaključku nižjega poklicnega izobraževanja, ki je rezultat individualnega dela in »drila«). Pri teh dijakih je odločb še manj, bodisi ker starši tega več ne želijo (stigmatizacija) ali ker komisija oceni, da ni potrebna.

Srž problema je (ne)priznavanje znižanega normativa s strani pristojnega ministrstva (finančna obremenitev). Komisije za usmerjanje otrok zelo redko v odločbah navedejo vsebine členov iz ZUOPP, ki so potrebne za znižanje normativa števila dijakov v vzgojni skupini.

Sobivanje različnih populacij otrok in vključenost otrok s posebnimi potrebami v dobri psihosocialni klimi predstavlja prednost pri socializaciji, na področju kompenzacije zamujenega, manjkajočega, pa tudi na intenzivnem pridobivanju novih

socialnih izkušenj, ki so potrebne za čim večjo osamosvojitev ter za poznejše samostojno življenje. Pomembni za vse so vzgoja z vzgledom, strpnost med vrstniki in prevzemanje odgovornosti za svoja dejanja.

Ob takšnem načinu dela so pojavijo nekatere pasti:

- Pogoji v dijaškem domu niso ravno idealni za optimalno individualizirano delo s posamezniki, sploh če imajo očitne primanjkljaje na določenih področjih.
- Kronično pomanjkanje časa, saj večina dijakov potrebuje stalno pomoč.
- V slabšem položaju so boljši dijaki, pri katerih ne razvijamo vseh njihovih potencialov in sposobnosti.
- Manj dela na področju interesnih in drugih dejavnosti (omejitev samo na najnujnejše).

Literatura in viri

1 *Galeša, M. (2003). Ugotavljanje in ocenjevanje razvitosti in posebnih potreb. Celje: Valmar.*

2 *Opara, B. (2005). Nov koncept vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami. Ljubljana: Centerkontura.*

3 *Rosić, V. (1996). Odgojno-obrazovni rad u učeničkom domu. Rijeka: Pedagoški fakultet u Rijeci – odsjek za pedagogiju.*

4 *Schmidt, M. (1999). Segregacija-integracija. Sodobna pedagogika, let. 50, št. 1, str. 141.*

5 *Skalar, V. (1995). Integracija da ali ne? PET, let. 2, št. 31, str. 24.*

6 *Vzgojni program domov za učence s posebnimi potrebami (2011). Ljubljana: Strokovni svet RS za splošno izobraževanje.*

7 *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Uradni list RS št. 58/2011.*

2.14 Nova priložnost – Šola druge priložnosti

mag. Danica Starkl, Irena Rojko, Polona Toplak,
Dijaški dom Ptuj

Uvod

Projekt oziroma operacijo »Nova priložnost« sta financirala Ministrstvo za šolstvo in šport in delno Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada. Operacija se je izvajala v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja«, prednostne usmeritve »Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja«. Nosilec projekta je bil Šolski center Ptuj, v njem pa smo sodelovali štirje konzorcijski partnerji: Dijaški in študentski dom Novo mesto, Šolski center Ljubljana – Gimnazija Antona Aškerca, Gimnazija Ormož in Dijaški dom Ptuj. V Dijaškem domu Ptuj smo izvajali program »Šola druge priložnosti« (v nadaljevanju: ŠDP) in izobraževanje mentorjev za izvajanje motivacijskih delavnic »Brez megle v glavi«, ki ga je vodil Viljem Ščuka.

Cilji, načela in metode projekta ŠDP v Dijaškem domu Ptuj

Leta 1999 je bila v Heerlenu (Nizozemska) ustanovljena mreža E2C-Europe, ki deluje na področju poučevanja in usposabljanja mladih, ki niso več vključeni v formalno izobraževanje in so brez poklicnih kvalifikacij, z namenom uspešne vključitve le-teh v nadaljnje izobraževalne programe ali na trg dela. E2C-EUROPE je neodvisna neprofitna organizacija, ki jo sestavljajo mesta ali regionalna telesa, v katerih delujejo verificirane šole druge priložnosti ter druge organizacije, ki delujejo na področju neformalnega izobraževanja odraslih.

Aprila 2010 je tudi ŠDP v Dijaškem domu Ptuj postala ena od članic mreže E2C-Europe, kar je pomemben korak na poti k temu, da postanemo verificirana šola druge priložnosti. Vključitev v mrežo omogoča svojim članicam veliko podpornih aktivnosti pri razvijanju programa šole druge priložnosti, hkrati pa jih postavlja pred izziv, da tudi same prispevajo k razvoju dobrih praks pri delu z mladostniki, ki imajo težave pri vključevanju v socialno okolje.

Cilj ŠDP v Dijaškem domu Ptuj je preprečevanje šolske neuspešnosti in blažitev njenih posledic oziroma ponovna uspešna vključitev mladostnika v izobraževanje oziroma na trg delovne sile. Za dosego navedenega pri izvajanju vzgojnega programa sledimo naslednjim ciljem: poklicnega vodenja in svetovanja, učnovzgojni cilji in osebnostno- in socialnointegracijski cilji, ki pomenijo usposabljanje za socialno sožitje in postopno reintegracijo mladostnika v običajno socialno okolje.

Osebnostno- in socialnointegracijski cilji obsegajo: utrjevanje močnih področij; izgradnjo pozitivne samopodobe; kompenzacijo primanjkljajev; iskanje orientacije oziroma iskanje in razvijanje interesov; vodenje mladostnika v smeri sprejemanja odgovornosti za lastno življenje in preživetje; učenje osnovnih veščin (funkcionalne pismenosti, veščin iskanja zaposlitve, socialnih kompetenc, življenjskih veščin in neformalnega učenja glasbe, umetnosti, športa in drugih aktivnosti); učenje splošnih pravil vedenja v družbi, razumevanje in upoštevanje družbenih norm in vrednot prek odnosa mladostnik – vzgojitelj in med vrstniki, pa tudi pri

dejavnostih, v katerih so jim omogočeni avtonomija odločanja, druženja itd.; učenje zaposlitvenih veščin (veščine iskanja zaposlitve, pisanje CV-ja in ponudb ter prijav, pa tudi veščine, ki jih zahtevajo delodajalci: osebna učinkovitost, obvladovanje delovnih nalog, varnost pri delu); motiviranje za vključevanje v dejavnosti, ki jih izvajajo organizacije v lokalnem okolju.

Osebnostno- in socialnointegracijski cilji se dosegajo prek odnosa mladostnik – vzgojitelj; z vključevanjem v motivacijske delavnice (koncept izvedbe dr. Viljem Ščuka), kjer s pomočjo skupinske aktivnosti prihajajo do spoznanj o sebi, doživljajo osebno potrditev in se učijo komunikacijskih veščin, asertivnosti, reševanja sporov, obvladovanja čustev; z vključevanjem mladostnikov v interesne dejavnosti znotraj doma ter v organizacije in društva v lokalnem okolju, ki ponujajo kulturne, rekreativne, izobraževalne vsebine.

Načela ŠDP v Dijaškem domu Ptuj

Načelo individualizacije, načelo pozitivne vzgojne usmerjenosti in načelo aktivne vloge mladostnika v procesu lastnega razvoja.

Načelo individualizacije – celoten sistem dela ŠDP temelji na načelu individualizacije, ki postavlja v središče mladostnika, njegove specifične potrebe in težave. Kurikul je zastavljen na temelju etosa, ki postavlja mladostnika kot konstanto in šolo kot variablo. Gre za pristop, ki je v popolnem nasprotju s formalnim izobraževanjem, v katerem se morajo dijaki vključiti v obstoječi že strukturirani program. K vsakemu mladostniku pristopamo individualno in prilagajamo zahteve, naloge, obremenitve njegovim individualnim značilnostim, potrebam in sposobnostim. Individualni pristop se kaže tudi v tem, da obravnavamo mladostnika kot celoto, saj pomoč zaobjame vse vidike njegovega življenja.

Ob začetku vključitve v program se preverita raven njihovih osnovnih veščin ter potreba po podpori. Za vsakega posameznika se izdela individualni program, ki vsebuje naloge, ki jih želimo doseči, in njihovo časovno opredelitev. Kadar v ŠDP vključujemo mladostnike, ki še niso polnoletni, si poleg soglasja mladostnika o sodelovanju v ŠDP pridobimo še podpis staršev, s katerim ti potrdijo, da so seznanjeni z njegovo vključitvijo v program. V obravnavo si prizadevamo vključiti, kolikor je to mogoče, tudi starše mladostnika, jih seznaniti z naravo programa in jih pritegniti k sodelovanju.

Načelo pozitivne vzgojne usmerjenosti – aktivnosti, v katere so vključeni mladostniki, imajo številne učinke (preventivne, vzgojne, kompenzacijske, integrativne). Aktivnosti morajo delovati usklajeno ter ustrezno vrsti mladostnikovih težav, njegovim potrebam in sposobnostim. Poudarjeni so preprečevanje novih težav, utrjevanje močnih področij, kompenzacija zaostankov, transformacija vzgojno in socialno nesprejemljivih vedenjskih vzorcev, intenzivno pridobivanje novih socialnih izkušenj, zagotavljanje učne, šolske oziroma delovne uspešnosti. Mladostniku je treba pomagati tam, kjer pomoč potrebuje, na nekaterih področjih več, drugih manj. Pomembna je tudi kontinuiteta in življenjska funkcionalnost mladostnikovih aktivnosti, izkušenj, učenja in nudenja pomoči.

Načelo aktivne vloge mladostnika v procesu lastnega razvoja – aktivnost je človekova temeljna potreba in gibalo njegovega osebnostnega in socialnega razvoja. Človekovo socialno učenje je najbolj učinkovito, če poteka na podlagi lastne izkušnje. Pozitivna izkušnja oziroma uspeh poveča motivacijo za novo izkušnjo in novo učenje, negativna pa jo blokira.

Metoda ŠDP je individualni pristop – individualizirano učenje združuje potrebe, ki izhajajo iz družbenega okolja (trga delovne sile, nacionalnega kurikula), z interesi, aspiracijami, potrebami in prejšnjimi učnimi in delovnimi izkušnjami vsakega posameznika. Individualni učni načrt vsebuje učne cilje in najboljša sredstva in metode za njihovo doseganje. Poleg tega je individualni načrt povezan tudi s kurikulom izobraževalne organizacije (šole, ki jo dijak obiskuje in dijaškega doma). Napredek mora biti redno spremljan in ponovno ocenjen, preverjena mora biti tudi ustreznost individualnega načrta, kadar je to potrebno. Takšen pristop daje individualiziranemu učenju značaj procesa, ne pa vnaprej določenega dokumenta. Individualni načrt mora biti pripravljen skozi interakcijo med učitelje/vzgojiteljem in mladostnikom.

V programu ŠDP je ključna vloga vzgojitelja, ki mora imeti ustrezne kvalifikacije in izkušnje pri delu z mladostniki. Biti mora globoko osebno zavezan prizadevanju za uspeh mladostnikov ter empatičen in sočuten.

Vzgojitelj ima v programu ŠDP trojno vlogo: vlogo vodje, svetovalca in mentorja. Svetovalna pomoč ni potrebna le pri učnih težavah ali iskanju zaposlitve, pač pa vsebuje tudi teme, kot so: gospodinjstvo, zdravje, upravljanje z denarjem, vedenje, pravila, demokracija in državljanstvo, higiena, zloraba drog, izkušnje iz otroštva, obvladovanje čustev, odnosi s starši, vrstniki itd. V primeru resnejših socialnih in osebnih težav se mladostnike napoti po profesionalno pomoč v zunanje organizacije.

Vzgojitelji v ŠDP večinoma delajo individualno ali v majhnih skupinah, povprečno šest mladostnikov na enega vzgojitelja, zato so odnosi med njimi zelo osebni in intenzivni. Konstruktiven odnos med njima je ključna sestavina uspeha ŠDP. V majhnih skupinah je tudi laže spremljati napredek posameznika in večina dela poteka individualno. Življenjske veščine vsebujejo socialne, moralne in kulturne teme časa, v katerem živimo, in dajejo mladim ljudem priložnost, da prediskutirajo težave današnjega časa, še posebej tiste, ki jih čutijo tudi sami. Neformalne oblike učenja igrajo pomembno vlogo v kurikulu, ki pomaga mladostnikom preseči ovire pri učenju in jih spodbuja k ponovni vključitvi v izobraževanje z izgradnjo pozitivne samopodobe in samozavesti.

Opis dejavnosti ŠDP v Dijaškem domu Ptuj

Projekt ŠDP v Dijaškem domu Ptuj je namenjen iskanju rešitev za problem osipništva in socialne izključenosti mladih v ptujskem lokalnem okolju, s čimer opravlja tako preventivno kot kurativno vlogo. V odnosu do formalnega šolskega sistema deluje kot podporno okolje, ki pomaga šolam pri preprečevanju šolske neuspešnosti in prezgodnjega opuščanja šolanja, na drugi strani pa se umešča kot most med delodajalci, organizacijami v lokalnem okolju in mladostniki, ki so ostali brez poklicnih kvalifikacij. Za izvajanje programa ŠDP ima Dijaški dom Ptuj potrebne materialne in kadrovske pogoje, izkušnje in znanje s področja vzgojnega, učnega in svetovalnega dela ter vpetost v ožje in širše lokalno okolje.

Dijaški dom Ptuj ima za izvajanje programa ŠDP na razpolago 60 ležišč in štiri učilnice (24-urno ali 12-urno dnevno bivanje udeležencev programa) ter prehrano, pranje, čiščenje, varnost, učno-vzgojno delo, pogoje za aktivno preživljanje prostega časa itd. Do zdaj je bilo v ŠDP vključenih 17 mladostnikov, starih od 15 do 18 let – povprečna starost 16,3 leta –, od tega sedem deklet in deset fantov. Štirinajst mladostnikov je nastanjenih v dijaškem domu (internih), trije prihajajo od zunaj

(eksternih). Štirinajst mladostnikov je še vključenih v redno izobraževanje, trije so izobraževanje zaključili. Eden od teh je že vključen na trg dela, dva sta aktivna iskalca zaposlitve. Večina mladostnikov je vključenih daljše časovno obdobje, vendar so obravnave prilagojene intenzivnosti problema oziroma vzroka, zaradi katerega so se vključili. Obravnave potekajo individualno ter so popolnoma prilagojene posamezniku in njegovim potrebam. Občasno se vključujejo v skupinske delavnice, ki se organizirajo glede na potrebe vključenih posameznikov. Mladostniki se vključujejo po priporočilu in na spodbudo šolskih svetovalnih služb, staršev, učiteljev v šoli in vzgojiteljev v domu, s katerimi ves čas tesno sodelujemo.

Glavni vzroki za vključitev v Šolo druge priložnosti so: učna neuspešnost, izostajanje od pouka, neprilagojenost, vedenjske težave, pomoč pri iskanju zaposlitve in nastopu na trgu dela in pomoč pri pridobivanju funkcionalne pismenosti. Pri nekaterih mladostnikih se pojavljata tudi dva ali več izmed naštetih vzrokov za vključitev hkrati. Pri večini vključenih v ŠDP opažamo viden napredek že po nekaj obravnavah. Največji napredek opažamo pri mladostnikih, ki se vključujejo zaradi učne neuspešnosti, funkcionalne nepismenosti in iskanja zaposlitve. Pri obravnavi mladostnikov z vedenjskimi težavami je včasih treba za doseganje rezultatov sodelovati z zunanjimi institucijami (psihologi, psihiatri, centri za socialno delo).

Šola druge priložnosti v Dijaškem domu Ptuj je namenjena:

- mladostnikom, ki so vključeni v izobraževanje, vendar so zaradi učnih težav, osebnostnih težav in težav v družinskem okolju neuspešni v šoli in so v nevarnosti, da izpadejo iz formalnega izobraževanja (veliko število negativnih ocen, ponavljajoče se izostajanje od pouka in neprilagojeno vedenje);
- socialno izključenim mladostnikom, ki so izpadli iz formalnega izobraževanja, so nezaposleni in se zaradi pomanjkanja kvalifikacij teže vključujejo na trg delovne sile;
- mladostnikom, mlajšim adolescentom, mlajšim odraslim iz socialno ogroženih družin, ki nimajo sredstev za formalno izobraževanje niti osnovnih sredstev za življenje (hrana, obleka, stanovanje);
- mladostnikom, ki predstavljajo rizično skupino, ki so že vključeni v obravnavo na centrih za socialno delo ali so prejemniki socialnih pomoči;
- nezaposlenim mladostnikom, ki so prijavljeni na Uradu za delo kot brezposelne osebe;
- vsem tistim mladostnikom, ki potrebujejo svetovanje in vodenje po mnenju svetovalnih služb, učiteljev in staršev.

Sklep

Koncept ŠDP prinaša pomembne premike v izobraževalni prostor, saj nas sili k iskanju alternativnih načinov poučevanja/vzgajanja in dela z mladostniki s težavami v socialnem vključevanju, hkrati pa prinaša sporočilo, kako jalovo je reševati težave te populacije mladostnikov na lastno pest, brez podporne mreže, ki jo sestavljajo lokalna oblast, državne institucije, delodajalci in neformalne organizacije v lokalnem okolju. Za uspeh ŠDP so pomembni skupni napori vseh omenjenih akterjev.

V Dijaškem domu Ptuj smo v letih 2008–2010 naredili prve korake v uresničevanju projekta ŠDP. V tem obdobju je nastal program dela, vzpostavili smo podporno mrežo institucij v lokalnem okolju, sprejeti smo v mrežo E2C-Europe, v program smo vključili mladostnike, ki so z našo pomočjo ustvarjali in uresničevali svoj razvojni načrt v smeri uspešnega vključevanja v svoje socialno okolje. Pri tem je bil poudarek zlasti na izvajanju preventivnega dela z mladostniki, ki še obiskujejo formalno šolanje, vendar so v nevarnosti, da iz njega izpadejo. Ugotovili smo, da je izjemno pomembno zaznati mladostnike v tistem kritičnem trenutku, ko začnejo razmišljati, da bi opustili šolanje. Ko se svet teh mladostnikov začne rušiti in jim zmanjka zaupanja vase, da so se zmožni spoprijeti s kritičnim položajem, v katerem so se znašli, včasih potrebujejo le osebo, ki jim stoji ob strani, jim prisluhne in verjame vanje.

Zavedamo se, da je pred nami še dolga pot, preden bo naša ŠDP resnično zaživela v takšni obliki, kot delujejo verificirane ŠDP drugod v Evropi, vendar se veselimo vsakega drobnega koraka v tej smeri.

Literatura in viri

1 *E2C-Europe. Dostopno na: http://www.e2c-europe.org/forum/2-introduce-yourself/1-welcome-to-the-e2c-europe-forum.html (15. 1. 2013).*

2 *Lafond, L., Tersmette, E. (1999). Second Chance Schools. Guide for setting-up a Second Chance School. Brussels: European Commission, Education and Culture. Dostopno na: http://ec.europa.eu/education/archive/2chance/guide_en.html (15. 1. 2013).*

2.15 Nova priložnost – Brez megle v glavi

Viljem Ščuka, mag. Danica Starkl, Dijaški dom Ptuj

Uvod

V okviru projekta oziroma operacije »Nova priložnost«, ki je predstavljen v predhodnem članku, smo v Dijaškem domu Ptuj izvajali tudi izobraževanje mentorjev za izvajanje motivacijskih delavnic »Brez megle v glavi«, ki ga je vodil dr. Viljem Ščuka, priznani strokovnjak za izobraževanje učiteljev na področju motiviranja mladih, specialist šolske medicine, psihoterapevt, gestalt terapevt, supervizor, inštruktor, predavatelj. Njegovo delo je usmerjeno v raziskovanje in razvoj zdravega načina življenja šolske mladine in odraslih. Človeka obravnava celostno, to je telesno, duševno in duhovno hkrati, da bi laže dojel sebe, lasten način življenja in spoznal morebitne odklone pri odzivanju na izzive iz okolja. Medicino pojmuje kot znanost in umetnost, človeka pa kot preplet odnosov, načina razmišljanja, delovanja, prepričanj in ozaveščenih doživetij.

Program učenja za vodenje motivacijskih delavnic za večjo aktivnost mladostnikov se je v Dijaškem domu Ptuj izvajal štiri leta. V izobraževalni ciklus so bili vključeni strokovni delavci iz konzorcijskih zavodov in prek tega je tekla stalna povezava med posameznimi nalogami celotnega projekta »Nova priložnost«.

Ščuka (2007) je zapisal: »Cilji projekta »Brez megle v glavi« obsegajo spodbujanje zanimanja pri pedagogih in starših za skladen celostni osebnostni razvoj šolske mladine oziroma mladostnikov na prehodu iz otroštva v odraslost. Vzgojni pristop v evropskem kulturnem okolju postaja zaradi hitrega tehnološkega razvoja preveč vezan le na skrb za telesno in duševno zdravje oziroma razvoj, manjka pa skrb za razvoj zavesti o sebi (duhovni razvoj), tj. za ozaveščeno življenje in delo, ki bi mladostnikom omogočilo samostojnost in odgovornost pri sprejemanju odločitev. Mladim manjka urjenje (coaching) zavesti o sebi oziroma sposobnosti samozavedanja, da bi se naučili ozaveščeno doživljati lastno življenje, življenje drugih in narave. Duhovnost je zmožnost doživljanja in vključevanja splošnih človeških vrednot v vsakdanje življenje, kar omogoča posameznikom človečnost, dobronamernost, sožitje in skladnost z naravnim okoljem. Prav v značilno človeških lastnostih so vzgojni pristopi v šolah pomanjkljivi. V projektu je bistveni poudarek prav na urjenju zmožnosti (kompetenc), potrebnih za oblikovanje človečnosti, prepoznavanje lastnih osebnostnih značilnosti, načina odzivanja, vedenjskih vzorcev, vrednot itd., hkrati pa za prepoznavanje teh značilnosti pri drugih, da bi se med njimi utrdilo sodelovanje, medsebojno pomoč, dobronamernost, zaupanje in strpnost, ki naj ljudi druži in povezuje, ne pa ločuje. Urjenje zmožnosti v izkustvenih delavnicah omogoča zmanjšati medsebojna ideološka nesoglasja, nestrpnost do drugačnosti drugih in nezaupljivost do sosednjih narodov, predvsem pa se zmanjša površnost in odtujenost, ki jo povzroča potrošniška miselnost« (Model, 2010: 3).

V nadaljevanju Ščuka (2012) piše: »Posebna usmerjenost se nanaša na skrb za skladnejši celostni osebnostni razvoj mladih, da se bodo v izkustvenih delavnicah srečevali s pojmom občutka lastne vrednosti, zlasti ko gre za samoobvladovanje, za potrpežljivost v stiski in za ustvarjalno delovanje. Pretirano razvajeni in pomehkuženi mladostniki nimajo jasno zastavljenih življenjskih ciljev, pri delu (učenju) niso dovolj vztrajni in se prehitro umikajo v obrambno vedenje, v preračunljivo izmikanje

(manipulacije), neiskrenost ali druge vedenjske motnje. Z urjenjem zmožnosti naj bi pri udeležencih projekta dosegli večjo motiviranost za učenje, večjo stopnjo odgovornosti, boljši učni uspeh, večjo sproščenost, večjo ustvarjalnost, večjo zaupljivost (odprtost) do drugih, večjo odločnost v ravnanju, manj izostankov iz šole, manj prestopništva in manj zlorabe drog in alkohola. Mladostniška leta so namreč še ugoden čas za oblikovanje osebnostnih potez in privzemanje zrelejših vzorcev vedenja.« (Model, 2012: 4) Prvo in četrto leto za izvajanje izobraževalnega ciklusa nismo prejemali finančnih sredstev. V drugem letu je projekt verificiralo Ministrstvo za šolstvo in šport. Dve leti smo uspeli pridobiti evropska sredstva za polovico projekta, sicer je potekalo vse delo vodje projekta in udeležencev povsem prostovoljno. Pogoj za usposabljanje je oblikovanje ustrezne skupine učencev oziroma dijakov za praktično izpeljavo delavnic in vsaj 80-odstotno prisotnost na izobraževanju. Skupno torej 720 ur izobraževanja in 200 ur praktičnega dela s šolarji, dve seminarski nalogi, vsako leto obširnejši opis dveh opravljenih delavnic, redna evalvacijska poročila o opravljenem delu, supervizije in praktična izpeljava po ene delavnice pred izobraževalno skupino mentorjev.

Cilji projekta »Brez megle v glavi«

Cilji izobraževalnega ciklusa mentorjev so usmerjeni v izkustveno učenje za delo v delavnicah z otroki in mladostniki. Udeleženci izobraževanja urijo pet temeljnih kompetenc: varnost, ozaveščenost, pripadnost, smiselnost in učinkovitost. Ob izkušenem strokovnjaku, Ščuka (2007), razmišljajo o svojem poklicnem delovanju, iščejo odgovore na vprašanja in dileme, povezane z vzgojnim delom – ozaveščajo lastne miselne strategije, stališča in prepričanja, ki usmerjajo njihovo poklicno delo in jih izpopolnjujejo.

Cilji so:

- Izpopolniti vzgojne pristope mentorjev za vodenje delavnic in izvajanje predavanj.
- Izobraziti mentorje za delo v formalnih in neformalnih skupinah v izobraževalnih ustanovah.
- Izpopolniti vzgojne pristope mentorjev.
- Mentorje spodbuditi k razmišljanju o svojem poklicnem delovanju in k iskanju odgovorov na vprašanja in dileme, povezane z vzgojnim delom.
- Skrb za skladnejši celostni osebnostni razvoj mladostnikov (prek, s pomočjo izkustvenih delavnic).
- Večja motiviranost za učenje in večja stopnja odgovornosti pri vključenih otrocih in mladostnikih.
- Boljši učni uspeh otrok in mladostnikov.
- Večja sproščenost in ustvarjalnost otrok in mladostnikov.
- Večja zaupljivost (odprtost) do drugih.
- Večja odločnost v ravnanju, manj izostankov iz šole.
- Manj prestopništva in manj zlorab drog in alkohola.

Opis dejavnosti »Brez megle v glavi«

Brez megle v glavi je štiriletni izobraževalni ciklus (2007–2011) za mentorje/tutorje. Izobraževanje je potekalo enkrat mesečno po tri dni, v obsegu 24 ur (petek, sobota in nedelja). Vzporedno se je vsak udeleženec izobraževanja mesečno sestajal s skupino otrok in mladostnikov, ki jo je vodil v obsegu dveh ur v zavodu, kjer je zaposlen. V okviru srečanj se je izvajala sprotna supervizija s strani avtorja projekta, Viljema Ščuke. Pisali so seminarske naloge in te so objavljene v Zborniku seminarskih nalog v okviru navedenega projekta (2010).

Izobraževanje je končalo 42 učiteljev osnovnih in srednjih šol, vzgojiteljev dijaških domov, svetovalnih delavcev in strokovnih delavcev nevladnih organizacij.

Vsi udeleženci izobraževanja po načelih gestaltnega učenja imajo možnost »na lastni koži« preverjati odnos do novih znanj in njihov način privzemanja. Izobraževanje je potekalo na podlagi knjige Viljema Ščuke, Šolar na poti do sebe (2007).

Avtor projekta je izbral pet zmožnosti, značilnih za srednjeevropski kulturni prostor: *varnost, ozaveščenost, pripadnost, smiselnost* in *učinkovitost*. Vsako od njih urijo mentorji v skupinah mladostnikov v desetih različnih vsebinah, ki so sestavni del določene zmožnosti (kompetence).

Prvo leto (2007/2008) predstavlja urjenje občutka varnosti v izkustvenih delavnicah z vsebinami: dolžnosti in pravice, doslednost v dogovorih, aktivno poslušanje, usmerjanje pozornosti, postavljanje meje, vedenjski vzorci, pričakovanja in možnosti, odnos do nadrejenih, samoobvladovanje in vzdrževanje zaupanja.

Drugo leto (2008/2009) predstavlja urjenje ozaveščenosti in pripadnosti v izkustvenih delavnicah z vsebinami: stik s seboj, telesni odzivi, gibalnost, govorica telesa, čutno zaznavanje, čustveni odziv, potrebe in motivi, uspešno učenje, prepoznavanje odporov, obrambni mehanizmi, moja družina, šolska skupnost, moji prijatelji, moje širše okolje, moja spolna vloga.

Tretje leto (2009/2010) predstavlja urjenje pripadnosti in področja smiselnosti: ustvarjalno sporazumevanje, ljubezen in spolnost, dobronamernost, medsebojna pomoč, ekološka zavest, zavest o sebi, doživljanje dogajanja, moj sistem vrednot, moj način odzivanja – temperament, oblikovanje značaja, načrtovanje dejavnosti, način izvedbe, učni smotri, odgovornost za odločitve, ustvarjalnost.

Četrto leto (2010/2011) je vsebinsko nekoliko manj zahtevno, saj gre le za urjenje učinkovitosti: odnos do sebe, odnos do alkohola, odnos do drog, moj življenjski slog, prosti čas, podjetništvo – osebnostna celovitost, reševanje stresov, preprečevanje izgorelosti, sposobnost sproščanja, skrb za izboljšave.

Tri strokovne delavke, zaposlene v Dijaškem domu Ptuj, so izvajale navedene delavnice tudi z udeleženci Šole druge priložnosti – novem modelu dela z mladostniki v projektu Nova priložnost. Mentor (tutor) s temi znanji lahko skrbi za skladnejši celostni razvoj otrok/mladostnikov, kjer se v izkustvenih delavnicah srečujejo s pojmom samoobvladovanja, s potrpežljivostjo, strpnostjo in utrjevanjem svoje volje. Rezultati dela v skupinah otrok/mladostnikov, ki poteka ves čas izobraževanja, kažejo na večjo motiviranost mladostnikov za učenje in delo, večjo stopnjo odgovornosti, večjo sproščenost in ustvarjalnost, večjo zaupljivost (odprtost) do drugih, večjo odločnost v ravnanju, manj izostajanja iz šole in ne nazadnje manj prestopništva in manj zlorabe drog in alkohola.

Sklep

Usposobili smo 42 mentorjev, mediatorje in multiplikatorje ter model preizkusili na učencih in dijakih ter drugih mladostnikih. S tem smo povečali izobrazbeno raven mladostnikov, povečali priložnosti mladostnikom na trgu dela, zmanjšali osip mladostnikov v srednješolskem izobraževanju, zmanjšali socialno izključenost posameznika ter okrepili odnose zaupanja med posamezniki oziroma skupinami, usposobili strokovne time na lokalnem nivoju za zmanjševanje socialne izključenosti mejnih skupin ter izdelali priročnik/napotila izobraževalnim institucijam. Primere dobre prakse želimo integrirati v izvedbene kurikule šol – to je tudi cilj avtorja Viljema Ščuke. Že vrsto let si prizadeva prepričati strokovno in politično elito za vključitev predmeta oblikovanje osebnosti v redni pouk osnovnih in srednjih šol – za zdaj še brez uspeha.

Prav projekt »Brez megle v glavi« je dokaz, da bi tovrstno izobraževanje nujno potrebovali – rezultati dela z otroki in mladostniki so bili izjemni. Po zaključenem izobraževanju naj bi 42 strokovnih delavcev pridobilo licenco za delo v manjših skupinah po načelih gestaltne teorije. Žal licenc po dveh letih zavzemanja na pristojnem ministrstvu niso prejeli. Imajo pa znanje, katerega jim nihče ne more vzeti. Viljem Ščuka je razvil model dela z mladimi za razvijanje in spodbujanje socialnih in državljanskih kompetenc, kar je tudi ena od usmeritev v državah EU. Ustanovil je šolo osebnosti, prek katere nadaljuje z izobraževanjem mentorjev za vodenje delavnic, in ne manjka mu prijavljenih kandidatov. Le država je še gluha in več o tem je zapisal v zadnji knjigi Država v megli (2012).

Vsi, ki smo končali izobraževanje, si želimo, da bi projekt postal nacionalno uveljavljen in s tem utemeljil hipotezo, da ni možno razvijati zdrave osebnosti šolarja brez urjenja izbranih zmožnosti (kompetenc). Pri otrocih in mladostnikih znamo razvijati človečnost in zaradi tega smo veliko bolj uspešni pri svojem delu – hvala Viljemu Ščuki. Lepo bi bilo, če bi naša država to prepoznala in vpeljala naše projektno izobraževanje v redno izobraževanje učiteljev na pedagoških fakultetah ter vključila predmet v šole.

»V šoli je vsak učitelj poglavje zase in je primoran spretno manevrirati med učenci, če želi ostati v polju dogajanja. Zato je naša šola še vedno brez vizije in učitelji šele pri srečanju z učenci prepoznavajo, da so v slepi ulici.« (Ščuka, 2012)

»Šola je edini sistem, kjer je možno hkrati vplivati na človekovo izobrazbo, socialno vedenje, kulturo in človečnost. Znanje je samo po sebi prešibko zagotovilo za razvoj zdrave in pokončne osebnosti.« (Ščuka, 2012)

Literatura in viri

1 *Model »Nova priložnost« – Brez megle v glavi (2010). Zbornik seminarskih nalog. Ptuj: Šolski center Ptuj.*

2 *Model »Nova priložnost« – Brez megle v glavi (2010). Opis projekta. Ptuj: Šolski center Ptuj.*

3 *Ščuka, V. (2007). Šolar na poti do sebe. Radovljica: Didakta.*

4 *Ščuka, V. (2012). Država v megli. Oblikovanje osebnosti šolarjev. Radovljica: Didakta.*

5 *Šola osebnosti Viljem Ščuka. Dostopno na: http://www.sola-osebnosti.si (15. 1. 2013).*

2.16 Delo z nadarjenimi dijaki v dijaškem domu

Metka Volmajer, Rasta Fašmon, Dijaški dom GSKŠ Ruše

Uvod

V zadnjih letih so se predvsem v osnovnih šolah veliko ukvarjali z učenci s posebnimi potrebami. Kmalu se je začelo govoriti o tem, da se veliko časa posveča učencem, ki imajo kakršen koli primanjkljaj na učnem področju. Iz tega je izšla želja in pozneje dejavnost, ki je posebno pozornost namenila tudi učencem, ki so jih identificirali kot nadarjene. Za te učence, ki so nadarjeni na različnih področjih (matematika, literarna ustvarjanja, likovna umetnost, glasbeno področje, naravoslovje itd.), so osnovnošolski učitelji pripravili posebne dopolnilne programe/dejavnosti. Izkazalo se je, da takšno delo obrodi pozitivne sadove.

V letošnjem šolskem letu so se temu »projektu« pridružile tudi srednje šole. Ker smo dijaški dom in ker naši dijaki obiskujejo srednje šole, kjer so jih že prepoznali kot nadarjene, smo se tudi vzgojitelji priključili tej dejavnosti – delati z nadarjenimi dijaki. Nadarjenim dijakom v okviru dijaškega doma v njihovem prostem času ponujamo različnejše dejavnosti s področja, ki jih zanima in za katerega so nadarjeni.

Cilji in načela

Cilji, ki jih želimo s tem doseči, so:

- omogočanje dodatne kakovosti vzgojno-izobraževalnega procesa, ponudba institucionalne vzgoje, možnosti za bivanje, učenje in preživljanje prostega časa dijakov;
- vzgajanje za medsebojno strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov;
- spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov in s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi;
- zagotavljanje kakovosti izobrazbe;
- spodbujanje zavesti o integriteti posameznika;
- uveljavljanje možnosti izbire na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja;
- spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja;
- usmerjanje k socialnemu dialogu in nenasilni komunikaciji.

Načela, katerim želimo zadostiti, so:

- načelo nenasilne komunikacije, enakih in enakopravnih možnosti;
- načelo opredeljene vizije in jasnih vrednot;
- načelo kompetentnosti in kakovosti, načrtnosti in izbirnosti;
- načelo spremljanja osebnostnega razvoja in dosežkov vključenih v vzgojno-izobraževalni proces;
- načelo individualnosti, individualizacije in medskupinskega sodelovanja;
- načelo globalnega razvojnega pristopa in avtonomije;

- načelo odgovornosti, avtonomnosti, zavestne dejavnosti, medkulturnega sodelovanja in doslednosti.

Opis postopka

V tekočem šolskem letu so morale srednje šole v skladu z zakonom omogočiti različne predmetne dejavnosti nadarjenim dijakom prvih letnikov. Ti so dokazila o svoji nadarjenosti prenesli iz osnovnih šol, ki so jih obiskovali.

V Dijaškem domu Gimnazije in srednje kemijske šole Ruše smo v naše aktivnosti vključili tudi dijake drugih letnikov, ki so bili že v osnovni šoli zaznani kot nadarjeni učenci. Aktivno se je v delo z nadarjenimi dijaki vključil tudi Dijaški dom Gimnazije in srednje kemijske šole v Rušah.

Glede na to, da smo vzgojitelji profesorji različnih profilov, smo dijakom lahko ponudili različne dejavnosti. Profesorica kemije in biologije jim je ponudila kemijske eksperimente, ki jih pod njenim vodstvom izvajajo v popoldanskem času v šolskem laboratoriju. Decembra so dijaki, nadarjeni na naravoslovnem področju, obiskali Prirodoslovni muzej na Dunaju. Obenem so si ogledali znamenitosti mesta in začutili predbožični utrip. Nadarjeni dijaki, ki jih zanima literatura, so se v tem šolskem letu priključili Bralnemu klubu. Vsi literarni navdušenci smo si namreč zadali, da bomo prebrali pet knjig, ki smo jih predhodno uvrstili na naš seznam. Tako se vsak drugi mesec zberemo v dnevnem prostoru dijaškega doma, kjer ob čaju in pecivu, ki ga spečejo dijakinje, razpravljamo o vsebini predpisane knjige. Ob tem spoznavamo individualnost vsakega posameznika, saj različne situacije, prigode iz knjig razumemo drugače in iz tega dobivamo različna življenjska spoznanja. Takšna oblika dela je za nas vzgojitelje zelo dragocena, saj spoznavamo osebnost naših dijakov in njihov pogled na življenje. S tem tudi spodbujamo strpnost (sprejemanje drugačnega mnenja).

V šoli so se v letošnjem šolskem letu v okviru Bralnega kluba priključili projektu Knjigajmo migajmo (dijaki berejo skupaj z znanimi Slovenci). Tako smo marca združili šolske dijake in dijake dijaškega doma in družno gostili pevko Majo Keuc ter spoznali njen odnos do branja.

V nadaljevanju vam predstavljam Individualizirani program za delo z nadarjenim dijakom/dijakinjo našega dijaškega doma, ki ga izpolni mentor ter ga da v vednost in podpis staršem.

Literatura in viri

1 *Dejavnost zavoda. REVIVIS – Regijsko višješolsko in visokošolsko središče Ptuj. Dostopno na: http://freeweb.siol.net/upptuj04 (12. 6. 2011).*

2 *Ferbežer, I. (2009). Kako razvrščanje po sposobnostih nadarjenih spremeni »Veliko ribo v majhno«. Sodobna pedagogika, let. 60 (126), št. 1.*

Priloge

Priloga 1: Individualizirani program dela za delo z nadarjenim dijakom

Priloga 1

Individualizirani program dela za delo z nadarjenim dijakom/-njo

Šolsko leto .....

Dijaku/-inji je dokazilo o odkriti nadarjenosti izdala šola .....

Status je bil potrjen .....

Podatki o dijaku

Ime in priimek dijaka/inje: .....

Letnik/program: .....

Podatki o mentorju/jih

Ime in priimek mentorja/-jev: .....

Čas izvajanja individualiziranega programa: .....

Število ur mentorja/jev: .....

Področje prilagajanja VIZ dela: .....

Podpis staršev oz. zakonitih zastopnikov: .....

Podpis dijaka/-inje: .....

Podpisi odgovornih nosilcev:

mentor/-ji: .....

razrednik/razredničarka: .....

svetovalna služba: .....

koordinator: .....

ravnatelj/ica: .....

Datum: .....

Cilji individualiziranega programa dela za delo z nadarjenim dijakom/-njo

Interesno področje dijaka/-inje: .....

1. Cilji individualiziranega programa glede na področje nadarjenosti in potrebe dijaka/-inje:

2. Vaše vsebinske prilagoditve dela – organizacijske oblike, didaktične strategije:

3. Druge dejavnosti v dijaškem domu (raziskovalno delo, priprave na tekmovanja, mladinske delavnice itd.):

4. Dejavnosti dijaka/-inje zunaj dijaškega doma in morebitne posebnosti izvedbe (časovne, materialne, finančne, organizacijske):

5. Končna ocena doseganja ciljev INDEP in dosežki dijaka/-inje ter načrt za nadaljevanje ali zaključek INDEP (skupno mnenje mentorja/-jev in dijaka/-inje):

6. Predlogi za spremembe in dopolnila za naslednje šolsko leto (skupno mnenje mentorja/-jev in dijaka/-inje):

Datum: Podpis mentorja/-jev:

Dopis staršem

Spoštovani starši!

Ob vpisu v našo šolo in dijaški dom je vaš otrok priložil dokazilo o odkriti nadarjenosti. V individualnem pogovoru z njim smo ugotovili, da se želi vključiti v dodatne dejavnosti in projekte znotraj in zunaj šole in dijaškega doma. Da bi bilo delo zastavljeno strokovno, bomo zanj izdelali individualizirani program – INDEP. Za izdelavo INDEP potrebujemo vaše soglasje.

Ime in priimek dijaka/-inje:

Rojen/-a: Letnik:

Ime in priimek staršev ali skrbnikov:

Naslov:

Soglašam Ne soglašam

da mojemu otroku izdelate individualiziran program za šolsko leto 2011/2012.

Prosim, obkrožite svoj odgovor in obrazec vrnite dijaškemu domu.

Datum: Podpis staršev ali skrbnikov:

2.17 Sodelovanje med dijaki in študenti

Nataša Kokol, Metka Trunkelj Mirtič, Majda Okroglič, Jasmina Rastoder Kafol, Dijaški in študentski dom Novo mesto

Uvod

Že samo ime Dijaški in študentski dom Novo mesto (DŠD NM) zgovorno pove, da so v našem domu nastanjeni tako dijaki kot študenti. V dokaj kratki zgodovini dijaškega doma se je ta večkrat preimenoval. Večji del je nosil ime Dom za učence Majde Šilc, nato se je leta 1992 preimenoval v Dijaški dom Novo mesto. Postopoma smo začeli vanj sprejemati vedno več študentov. Novo mesto namreč ob pestri srednješolski ponudbi postaja po zaslugi novoustanovljenih fakultet vse bolj študentsko mesto, ki seveda potrebuje študentski dom. Posledično smo leta 2010 poleg dijaškega doma registrirali še študentski dom in s tem spremenil naziv v današnji Dijaški in študentski dom Novo mesto. V šolskem letu 2011/2012 je bilo v našem domu približno 130 dijakov in 70 študentov. Zaradi celovite prenove stavbe, ki je danes namenjena nastanitvi študentov, smo v času obnovitvenih del vse študente preselili v dijaško stavbo.

Prav zaradi nastalega položaja smo razmišljali o morebitnih povezavah med dijaki in študenti. Poleg tega se nam je zdelo tudi dolgoročno pomembno vzpostaviti sistem, ki bi omogočal sobivanje dveh populacij, ki se v marsikaterem segmentu sicer zelo razlikujeta. Med dijaki in študenti so ključna razhajanja v življenjskem slogu, šolskih oziroma študijskih obveznostih ter razporeditvi in izrabi prostega časa.

Zavedamo se, da lahko tako dijaško kot študentsko populacijo uvrstimo v obdobje mladosti, da sta obe populaciji v obdobju odraščanja, da se obe šolata. Kljub temu pa med njima obstajajo bistvene razlike, ki jih moramo upoštevati, čeprav se zaradi nastalih družbenih razmer v določenem smislu le-te manjšajo. Priča smo velikim temeljnim spremembam, saj današnja generacija mladih vstopa v odraslost drugače kot včerajšnja, podaljšujeta se izobraževanje in ekonomska odvisnost od staršev. Vstop v zaposlitveno obdobje in v obdobje starševstva se vse bolj premika v pozna dvajseta ali trideseta leta življenja. Velikih pretresov pa ne doživlja samo mladost, ampak tudi odraslost in njeni klasični instituciji, družina in delo. Klasična mladost dijakov in študentov postaja tako celo vedno bolj enotna in enovita (Nastran Ule, 2002: 224–226).

Cilji programa

Temeljni cilji medgeneracijskega sodelovanja med dijaki in študenti so:

- spodbujati pozitivne oblike medgeneracijskega sodelovanja (sodelovanje, soustvarjanje, povezovanje),
- vzpostaviti medgeneracijsko učno pomoč in učenje drugih spretnosti,
- vzpodbujati izmenjavo izkušenj,
- vključiti študente v dogajanje dijaškega doma,
- načrtovati skupne dejavnosti v domu,

- vzpodbujati dijake in študente k aktivnemu in kakovostnemu preživljanju prostega časa – poudarek na gibalni dejavnosti, športu za sprostitev.

Prek vseh dejavnosti dijaki in študenti razvijajo odnosno kompetenco, socialno kompetenco v smislu sposobnosti za sodelovanje, sklepanje prijateljstva, konstruktivnosti v skupnosti, reševanju konfliktov. Študenti razvijajo svojo odnosno kompetenco v interakciji z dijaki, dijaki pa razvijajo svojo socialno kompetenco. Ta vzajemni proces je dolgotrajen. Ravno to večletno brušenje dveh populacij pomembno vpliva na izoblikovanje človeka, poleg tega pa se tako ustvarjajo novi prostori za učenje solidarnosti in medsebojne pomoči.

Opis dejavnosti

V začetku šolskega leta 2012/2013 smo začeli študente spodbujati in aktivno vabiti k sodelovanju in prisostvovanju na različnih dogodkih v dijaškem domu. Novo mesto namreč ni tipično študentsko mesto kot Ljubljana in Maribor, kar posledično pomeni, da je ponudba v mestu slaba in je v veliki meri od študentov samih odvisno, kako bodo poskrbeli za svoj prosti čas.

Osebno smo jih povabili, da so dobrodošli pri vseh interesnih dejavnostih, ki jih organiziramo za dijake (joga, košarka, ustvarjalne dejavnosti, potopisna predavanja, tolkalska delavnica). Poleg tega smo jih aktivno vključili v pripravo otvoritvenega programa ob slavnostnem odprtju prenovljenega študentskega doma maja 2012. Za dijake, ki so imeli učne težave (predvsem pri predmetu matematika), smo organizirali učno pomoč s strani študentov. Tako študente kot dijake obveščamo o zanimivih kulturnih in drugih dogodkih, ki se odvijajo v Novem mestu (potopisna predavanja, literarni večeri, projekcije filmov, glasbeni dogodki, gledališke predstave itd.).

Ugotavljamo, da so se posamezni študenti zelo pozitivno odzvali in vključili v dejavnosti. Prepoznavamo pa, da kljub temu potrebujejo dodatno spodbudo, da jim veliko pomeni redni stik z nami in da marsikdo od njih potrebuje svetovanje v stiski.

V šolskem letu 2012/2013, ko so bili vsi študenti preseljeni v prenovljeni dom, smo si zadali konkretne naloge. Študenti prihajajo na vadbo joge, ena od študentk vodi vadbo zumbe za dijake in študente. Na športnih tekmovanjih med skupinami je vedno vključena tudi skupina študentov. Ti so se udeležili družabnih srečanj Človek ne jezi se in DŠD ima talent. Sodelovali so na oblikovalni delavnici in pomagali pri izdelavi izdelkov za bazar. Prav tako načrtujemo, da bodo sodelovali pri novoletnem dekorativnem urejanju doma. Vključili jih bomo v pripravo in izvedbo programa za upokojene delavce doma ter v aktualna dogajanja v predpraznični čas. Aktivno bodo pomagali pri organiziranju informativnega dne tako za dijake kot za študente.

Maja bodo študenti v sklopu novomeških majskih iger pripravili športna tekmovanja, delavnice, potopisna predavanja ipd., na katerih bodo sodelovali tudi dijaki.

Prepoznavamo, da jim soustvarjanje v procesu osmisli bivanje v domu, daje občutek pripadnosti in omogoča avtonomijo. Biti udeležen v odločitvah o okoliščinah in prihodnosti, je namreč temeljna človekova potreba, ki se tesno prepleta s potrebo človeka, da bi imel moč odločanja o smeri in poteku lastnega življenja (Čačinovič Vogrinčič, 2008).

Sklep

Naše dosedanje delo ocenjujemo kot uspešno. Našli smo vrsto oblik sodelovanja na različnih področjih, predvsem na področju prostega časa. Potrudili se bomo, da bomo z ustreznim vodenjem in dobro mero prilagajanja ti dve skupini mladih še najprej uspešno povezovali. Pri načrtovanju dejavnosti bomo izkoristili tako potenciale dijakov in študentov kot tudi zaposlenih.

Literatura in viri

1 *Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). Soustvarjanje v šoli. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.*

2 *Juul, J. (2009). Od poslušnosti do odgovornosti: Za novo kulturo vzgajanja. Radovljica: Didakta.*

3 *Nastran Ule, M. (2002). Značilnosti sodobnih življenjskih potekov in odraščanja. Socialna pedagogika, vol. 6, št. 3, str. 221–238.*

4 *Vzgojni program za dijaške domove. Ljubljana: Strokovni svet za splošno izobraževanje. Uradni list RS 5/12.*

2.18 Varen dom – vse dni v letu

Mag. Matej Kos, Irena Šuc Hribar, Borut Zidar,
Dijaški dom Poljane, Ljubljana

Uvod

Vzgojno-izobraževalni proces se za dijake končuje vsak teden ob petkih po šoli, ko zapustijo dijaški dom in se do nedelje zvečer vrnejo k svojim družinam. V tem času je dijaški dom zaprt. Pri veliki večini dijakov takšen način izmenjave življenja med internatom in lastnim domom dobro deluje. Obstaja pa skupina dijakov,[13] ki se srečuje z resnejšimi psihosocialnimi izzivi ali/in učnimi težavami in ki se zaradi objektivnih razmer konec tedna ne more vrniti v stabilno družinsko okolje. Njihovo število se v zadnjem času močno povečuje.

V sodelovanju z zunanjimi institucijami smo v zadnjem času iskali rešitve zanje, ki pa ali niso bile optimalne ali pa sploh niso bile rešitve. Ti dijaki so tako konec tedna prepuščeni sami sebi in svoji iznajdljivosti, kar pa je v srednješolskem obdobju lahko usodno za nadaljnji osebnostni in učni razvoj, saj morajo sami reševati temeljna eksistenčna vprašanja, ki bi jih za mladostnike morali rešiti starši oziroma skrbniki, pa jih zaradi posebnih razmer ne zmorejo.

Projekt »Varen dom – vse dni v letu« je namenjen prav tem mladim.

V prvi vrsti torej dijakom iz »trajno nefunkcionalnih družin« (Ule, 2008) kakor tudi tistim, kjer je to stanje le začasno (npr. prepiri, ločevanje staršev). »Varen dom« namreč dijakom tudi konec tedna nudi kontinuiteto tedenskega varnega, spodbudnega okolja.

Spontano se tako zazna povezava med omenjenim projektom in že izvajajočim se institucionalnim pristopom k reševanju težav dijakov, kot so krizni centri in stanovanjske skupnosti, predvsem v smislu časovnega in institucionalnega omogočanja čim bolj normalnega življenja za dijake za daljši čas.

V domu je mnogo mladih, ki iščejo in sestavljajo svojo zgodbo v matični družini in hkrati rešujejo svojo šolsko in učno zgodbo (Luthar, 1997). Znajdejo se med lastno družino in med novim življenjem v Ljubljani. S temi izzivi se teže soočajo in v ključnih trenutkih ne morejo niti domov niti nadaljevati z običajnim domskim življenjem, in to zaradi čisto praktične organiziranosti življenja doma in domskih pravil (večinoma je ta zaprt med vikendi in prazniki) ali pa zaradi nepopolne strokovne organiziranosti doma za takšne primere.

Do zdaj so se ti primeri reševali individualno za vsakega dijaka s starši in zunanjimi institucijami (centri za socialno delo, terapevti, psihologi svetovalnice itd.), občasno tudi neuspešno, saj v Ljubljani med vikendi ni mogoče bivanje dijakov (med 15. in 19. letom) v nobeni instituciji, če bi to bilo potrebno.

Položaj se je z razširitvijo dejavnosti dijaškega doma v obliki vzgojne skupine »Varen dom – vse dni v letu« funkcionalno celostno, preprosto in cenovno ugodno

[13] *Primeri dijakov: 1. dijakinja z motnjami hranjenja v povezavi z incestom; 2. dijakinja z motnjami hranjenja v povezavi z nefunkcionalnostjo družine (uporabniki psihiatričnih storitev, alkohol); 3. dijaki iz neurejenih družinskih razmer.*

rešil. Utečeni programi se nadaljujejo in nadgrajujejo tudi ob sobotah in nedeljah, med prazniki in med počitnicami.

Nezanemarljivo je tudi dejstvo, da dijaki niso prisiljeni iskati drugih rešitev v okviru zunanjih institucij, saj živijo v »normalnih pogojih za dijake« – v internatu – in niso prepuščeni sami sebi in lastni iznajdljivosti, kot se je to lahko dogajalo prej.

Cilji in načela projekta »Varen dom – vse dni v letu«

Z vključitvijo dijakov v obliko »Varen dom – vse dni v letu« se po koncu šolanja izognemo procesu ponovnega vključevanja v »normalno okolje«, ki po navadi sledi drugim oblikam bivanja v zavodih.

Dijaki, ki dopolnijo 18 let in še zmeraj niso končali šolanja, se morajo ukvarjati s tem, kje bodo živeli in kako bodo imeli možnost končati šolanje. Govorimo o mladih, ki domačega okolja nimajo ali to za njih ni spodbudno.

Tukaj so še mladi, ki še niso dopolnili 18 let in se ne morejo vključiti niti v institucionalno reševanje svoje stiske niti ne morejo domov. Takšni dijaki z bivanjem v domu tudi čez vikende in proste dneve pridobijo:

- varno okolje za dokončanje šolanja, zagotavljanje temeljnih potreb po varnosti in bivanju;
- spodbudno izobraževalno okolje za dokončanje šolanja, možnost učenja in priprav na šolo v mirnem in dobrem okolju;
- kakovostno preživljanje prostega časa – sodelovanje v programih »Varen dom – vse dni v letu«, ki jih organizira dijaški dom;
- vso podporo pri povezovanju s starši in ponovnem umirjenem in s stroko podprtem vključevanju v matično družinsko okolje (organizirani sestanki s starši, mediacija ipd.).

Temeljni cilj projekta je torej, da mladi z mejnimi socializacijskimi možnostmi (pri matični družini) in resnejšimi psihosocialnimi preobrazbami preprosto lahko ostanejo v domu tako med tednom (se jih npr. ne napoti v posebne institucije – ob sodelovanju z njimi in s starši –, ampak ostanejo v običajnem okolju) in še posebej čez vikend, ko pa so po navadi bolj ali manj prepuščeni sami sebi.

Na podlagi programa »Varen dom – vse dni v letu« mladi ostanejo v rednem stiku s šolo in izobraževalnim okoljem. Vse skupaj pa jih podpira pri osebnem razvoju in mirnejšem vračanju v svojo matično družino, v katero se bodo vključevali samozavestnejši in postopno čustveno stabilnejši (Miheljak, 2012).

Za dijake obstajajo tudi temeljni cilji vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaških domovih, ki so usklajeni z nacionalnimi cilji vzgoje in izobraževanja in temeljijo na veljavni zakonodaji ter so povzeti iz vzgojnega programa.

Pomembno je tudi načelo osebne rasti in samopomoči dijakov oziroma udeležencev programa (Gangaji, 2011). Narava projekta jih namreč podpira – da se bolj samozavestno soočajo s tehnikami kakovostnega preživetja – od zadovoljevanja osnovnih bioloških in socialnih potreb do kreiranja lastnega prostega časa, učnih navad in poteka svojega dneva. Mladi z vstopom v program »Varen dom« torej dobijo tudi podporo pri ozaveščanju lastne elementarne moči in vedenja za dobro življenje. Tako se preobrazi pogled z vidika žrtve (»nimam doma«) v stanje varnosti (»imam dom in sem varen/-a«) (Ule, 2008).

Opis dejavnosti

Izhodišča o programu izhajajo iz dolgoletnih praktičnih, pedagoških in vzgojnih izkušenj avtorjev programa. Teoretična izhodišča in spoznanja se torej sproti oblikujejo in nastajajo hkrati z razvojem in delovanjem programa. Omeniti je treba, da program trenutno deluje prvo šolsko leto.

Za izvajanje programa smo pridobili mnenje Zavoda RS za šolstvo, ki ga ocenjuje kot inovativen projekt in je tudi registriran v bazi inovacijski projektov v šolskem letu 2012–2013.

Mnenje o programu je podalo tudi Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki program ocenjuje »kot izredno dober in izredno potreben v mreži obstoječih oblik pomoči in namestitev za otroke in mladostnike« (dopis z dne 19. 3. 2012, št. 1224-1/2011-9, MDDSZ).

Načelno pozitivno mnenje o projektu je podalo tudi Ministrstvo za notranje zadeve, ki vidi v njem možnost namestitve šolajočih mladih, ki imajo status begunca.

Program se izvaja vse leto. Zakaj je pomemben? Ker predstavlja varno okolje za dokončanje šolanja, zagotavljanje temeljnih potreb po varnosti in bivanju, ker predstavlja spodbudno izobraževalno okolje za dokončanje šolanja, možnost učenja in priprav na šolo v mirnem in dobrem okolju. Ker predstavlja kakovostno preživljanje prostega časa in sodelovanje v programih ter dejavnostih, ki jih organizira dijaški dom. In ne nazadnje, ker nudi vso podporo pri povezovanju s starši in umirjenem ponovnem vključevanju v matično družinsko okolje. Udeleženci programa so mladi obeh spolov, ki se šolajo. Izvajalci smo vsi delavci dijaškega doma, poudarek pa je na vključevanju vsega strokovnega in tehničnega tima doma. Program se izvaja v posebni enoti doma, ki pa ni ločena od preostalih enot doma. Enota izjemno pozitivno vpliva na drugo mladino, saj gre za konstruktivno in neformalno izobraževalno prepletanje zgodb mladih in odraslih (Ule, 2009). Tako se je spontano povečala prepoznavnost doma v okolju, saj gre pri izvajanju dejavnosti za pletenje široke socialne mreže staršev, otrok, strokovnjakov, zainteresirane javnosti ter mladinskih in drugih nevladnih institucij (npr. Slovenska filantropija, Zveza prijateljev mladine). Projekt tudi vpliva na medkulturni dialog, saj mladi prihajajo iz različnih socialnih in nacionalnih okolij, kar zahteva učenje veščin omenjenega dialoga. Okolje načeloma podpira dejavnost doma. Trenutno projekt izvajamo še prostovoljno in se financiramo le z donacijami, vizija pa je prijavljanje projekta na nacionalne in evropske razpise in s tem razvijanje (kvalitativno) dejavnosti programa. Imamo tudi vizijo, da bi varen dom samostojno, a povezano deloval znotraj dijaškega doma, ki predstavlja tako podlago kot tudi nadgradnjo projekta. Predvsem pa je vizija bogatenje dejavnosti doma in v končnem smislu omogočanje mladim z roba družbe kakovostnejše življenje in nudenje podpore za samostojno in dobro pot naprej.

Sklep

Program v tej začetni fazi zelo spodbudno vpliva tako na delo vzgojiteljev kot na odnose med mladimi, pa tudi dinamiko v domu. Treba je poudariti, da gre v tej začetni fazi programa za veliko neformalnega učenja in ustvarjalnih izkušenj vseh udeležencev programa. Predvsem pa se je program izkazal kot potreben in pomemben v današnjem času in služi svojemu osnovnemu namenu – oblikovanju varnega in spodbudnega okolja za mlade, ki se šolajo.

Literatura in viri

1 *Gangaji, A. (2011). Diamant v tvojem žepu. Kranj: Ganeš.*

2 *Luthar, O. (1997). Mojstri in muze. Ljubljana: Modrijan.*

3 *Miheljak, V. (2012). Človek v socialnem in družbenem svetu. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.*

4 *Ule, M. (2009). Socialna psihologija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.*

5 *Ule, M. (2008). Za vedno mladi: socialna psihologija odraščanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.*

2.19 Status odgovorne dijakinje

Irena Šuc Hribar, Dijaški dom Poljane, Ljubljana

Uvod

V Dijaškem domu Poljane smo s šolskim letom 2000/2001 začeli izvajati projekt »Status odgovorne dijakinje« (v nadaljevanju besedila Status). Tega lahko ob izpolnitvi nekaterih pogojev pridobijo dijakinje četrtega in petega letnika ter dijakinje, ki obiskujejo maturitetni tečaj. Status dijakinjam nudi tako zelo želeno svobodo – možnost vsakodnevnega izhoda do ene ure ponoči. Vsakoletna analiza izhodov potrjuje, da dijakinje s statusom svojih izhodov ne zlorabljajo.

Z leti je status dobil visoko vrednost pri dijakinjah, zato se vsako leto znova odločimo za nadaljevanje projekta, ki je postal del našega vzgojnega programa. Projekt se je s pomočjo dijakinj in vzgojiteljskega zbora vsa leta razvijal, izboljševal in dopolnjeval.

Cilji in načela

V Dijaškem domu Poljane se trudimo pomagati dijakinjam, da se razvijajo v odgovorne osebe. Prek projekta »Spremljanje pravil bivanja« smo postopoma ukinili 'papirnate' kazni (opomin, ukor ipd.) za kršenje domskih pravil. Namesto tega smo se z dijakinjami pogovarjali o njihovi kršitvi in o tem, katero vedenje bi bilo bolj učinkovito. Brez posledic vseeno ni šlo. Kršiteljice so morale svoje vedenje z določeno aktivnostjo tudi popraviti. Najbolje je bilo, da je vzgojitelj v popravo škode ali vedenja vključil močna področja dijakinje. Projekt Status se je razvil kot posledica omenjenega projekta.

Ker daje našemu vzgojnemu delovanju okvir teorija izbire Williama Glasserja, je tudi ta projekt prežet s temelji omenjene teorije. Pozornost smo usmerili v zadovoljevanje potreb dijakinj po svobodi, zabavi ter navsezadnje tudi moči (Glasser, 1994b). Omenjene potrebe imajo adolescenti še posebno izrazite, zato smo najbolj odgovornim polnoletnim dijakinjam sklenili ponuditi status, ki bo nudil možnost vsakodnevnega izhoda do ene ure ponoči.

Cilj Statusa je spodbujati vse dijakinje k:

- večji aktivnosti v dijaškem domu,
- izbiri odgovornega vedenja do sebe in drugih,
- pozitivnemu učnemu uspehu.

Pri podeljevanju statusa ima bistveno vlogo načelo doslednosti, ki ga načrtno spremljamo in razvijamo vsa leta izvajanja Statusa. Doslednost pomeni, da imamo vzpostavljen sistem pedagoških kriterijev. Pedagoški delavci za vsako dijakinjo dosledno spremljamo spoštovanje pravil bivanja v dijaškem domu, učni uspeh v šoli in odnos do soljudi. Pri tem smo pozorni tako na trenutno stanje kot tudi na napredek, ki je bil dosežen pri posamezni dijakinji. Vsekakor bi morale vzgojne institucije imeti pregled o napredku za vsakega dijaka (Glasser, 1994a).

Vzporedno s tem procesom dijakinje navajamo, da dosledno samoiniciativno analizirajo svoje učne uspehe in neuspehe v šoli ter da se nenehno trudijo izboljšati učno in

socialno klimo v dijaškem domu. Slednji namreč močno vplivata na počutje dijakinj v dijaškem domu, delovno ozračje v vzgojni skupini in učni uspeh v šoli.

Status je usmerjen predvsem v razvijanje kompetence za sprejemanje odgovornosti za lastno ravnanje. V praksi se izkaže, da mora dijakinja, ki je do enih ponoči na zabavi, zjutraj pravočasno vstati in začeti z načrtovanimi aktivnostmi (odhod v šolo, učenje itd.), tudi če je zaspana. Več svobode pomeni tudi več odgovornosti. Ali če se izrazim z besedami Jesperja Juula (2008) – gre za načelo »odgovorne svobode«.

Opis dejavnosti

Dijakinje, ki s svojim vedenjem pokažejo, da spoštujejo domska pravila, da so v šoli uspešne in da se nasploh odgovorno vedejo, dobijo možnost izhodov, ki so omejeni na eno uro ponoči, niso pa omejeni glede pogostosti. Nasprotno gredo lahko dijakinje brez statusa na izhod le enkrat tedensko do 23. ure. Ugodnost statusa je zelo mamljiva, zato so se dijakinje pripravljene precej potruditi, da zadostijo spodnjim kriterijem (Letni delovni ..., 2012):

- *Pozitiven učni uspeh v preteklem šolskem letu ali ocenjevalnem obdobju.*

  Po navadi nismo posebej preverjali učnega uspeha dijakinje ob koncu ocenjevalnega obdobja, saj smo že pred tem obiskali razrednika in preverili šolsko uspešnost.

- *Spoštovanje pravil bivanja v preteklem šolskem letu in ocenjevalnem obdobju.*

  Vzgojitelj vodi in hrani listovnik za vse dijakinje vzgojne skupine. Listovnik vsebuje alternativne vzgojne ukrepe in opis aktivnosti dijakinje od začetka bivanja v našem dijaškem domu. Če dijakinja zamenja vzgojitelja, dobi skupaj z osebnim listom dijakinje novi vzgojitelj tudi listovnik. S tem smo zmanjšali subjektivno presojo vzgojiteljev na teh dveh področjih (Šuc Hribar, 2010).

- *Aktivnost pri domskih prireditvah, dejavnostih in aktivnostih, ki dvigajo ugled doma.*

  Pri tem kriteriju upoštevamo dijakinjam navzočnost pri aktivnostih oziroma interesnih dejavnostih, ki jih organiziramo v dijaškem domu, aktivno udeležbo na domskih prireditvah in na sestankih domskih odborov, sodelovanje pri sprejemu prvošolk v dijaški dom, aktivno sodelovanje na informativnem dnevu ...

  Kljub široki paleti možnosti za izpolnitev tega kriterija je vsako leto nekaj dijakinj, ki se sicer vedejo zelo odgovorno, vendar so v dijaškem domu neaktivne. To pa za dodelitev statusa ne zadošča.

- *Spoštljiv odnos do zaposlenih, drugih dijakinj in nasploh spoštljiv odnos do soljudi.*

- *Pisna vloga dijakinje.*

  V pisni vlogi dijakinje obrazložijo svoje razloge za status in kaj jim ta pomeni. Vsakoletno branje teh prošenj je vzgojiteljem v posebno veselje, saj so zabavne, prisrčne in iskrene. Prošnja ima formo »motivacijskega pisma«.

- *Pozitivno mnenje oziroma predlog vzgojitelja.*
  Vzgojitelj se z dijakinjo, ki želi pridobiti status, pogovori o njenem izpolnjevanju kriterijev in realnih možnostih za pridobitev statusa. Nekatere dijakinje so zelo nekritične do svojega vedenja, zato jim vzgojitelj predstavi argumente, ki govorijo o (ne)smiselnosti njihove kandidature.

- *Pozitivno mnenje oziroma podpora sostanovalk v enoti.*
  Dijakinje na sestanku vzgojne skupine pridobijo soglasje dijakinj enote, v kateri bivajo. Do zdaj so dijakinje brez težav dobile podporo.

- *Pisno soglasje staršev.*
  Dijakinje se o statusu pogovorijo doma s starši. V ta namen staršem pisno razložimo njegov namen in ugodnosti, ki jih prinaša. Dijakinje, ki so prepričane, da pri starših ne bodo dobile podpore za kandidaturo, po navadi postopka sploh ne začnejo.

- *Pozitivno mnenje članov vzgojiteljskega zbora.*

Dijakinje, ki so pridobile status, se najprej sestanejo z ravnateljico, na domski prireditvi pa jim ga slovesno podelimo.

Z dnevom, ko vzgojitelji potrdijo status, lahko dijakinje začnejo izkoriščati ugodnosti, ki jih ta prinaša.

Dijakinje izhod najavijo vzgojitelju ter povedo in zapišejo predvideno uro prihoda v poseben zvezek. Ob vrnitvi v dom vpišejo dejansko uro prihoda.

Nekaj začetnih let smo vzgojitelji nekoliko z dvomom sprejeli možnost dolgih izhodov. Kljub temu da so bile dijakinje polnoletne in da smo imeli pisno privoljenje staršev, se nismo mogli znebiti občutka, da bo nekatera dekleta, ki so prej izbirale odgovorno vedenje, premamila možnost nove oblike izhodov in da bodo nekritično izrabljale ugodnost. Ta bojazen se je v praksi kmalu izkazala za neupravičeno.

Strokovni delavci doma spremljamo dolžino in pogostost izhodov. Podatke ob koncu leta analiziramo in primerjamo z rezultati v preteklih šolskih letih. O rezultatih obveščamo starše prek sveta staršev, roditeljskih sestankov in na individualnih pogovorih.

Analiza vseh dosedanjih let kaže, da je povprečno število izhodov v celem letu 6,8 (Kejžar, Fifolt 2001–2012). Dijakinje gredo torej v povprečju na izhod manj kot enkrat na mesec. Največ izhodov izkoristijo v prednovoletnem času in spomladi. Udeležujejo se predvsem koncertov njihovih priljubljenih glasbenikov in rojstnodnevnih zabav.

Če dijakinja ne izpolnjuje več vseh zgornjih kriterijev, se vzgojitelj z njo pogovori o vzrokih za nastali položaj. Večinoma sledi odvzem statusa.

Najbolj pogost vzrok izgube je šolska neuspešnost ob koncu prvega ocenjevalnega obdobja, izstop iz dijaškega doma in izguba zaradi zamude pri vrnitvi v dom.

Sklep

Vse dijakinje dijaškega doma se iz leta v leto bolj zavedajo vrednosti statusa. Želijo si ga kljub temu, da morda ne bodo nikoli v polni meri izkoristile ugodnosti, ki jih ponuja. To nedvomno kaže na njihovo potrebo po občutku svobode. Ravno zaradi velike želje po statusu je odgovornost vzgojiteljev pri vrednotenju vedenja dijakinj

še toliko bolj pomembna. Zato vzgojitelji vsako leto čutimo večjo potrebo po bolj natančnih merilih za dodelitev statusa.

Status odgovorne dijakinje je z leti postal del naše pedagoške prakse, s katerim nedvomno bogatimo vzgojni program dijaškega doma.

Literatura in viri

1 *Fifolt, N., Kejžar, M. Interne analize Dijaškega doma Poljane od leta 2001 do 2012.*

2 *Glasser, W. (1994a). Dobra šola: vodenje učencev brez prisile. Radovljica: Regionalni izobraževalni center.*

3 *Glasser, W. (1994b). Kontrolna teorija ali Kako vzpostaviti učinkovito kontrolo nad svojim življenjem. Ljubljana: Taxus.*

4 *Juul, J. (2008). Kompetentni otrok. Radovljica: Didakta.*

5 *Letni delovni načrt Dijaškega doma Poljane za šolsko leto 2012/2013.*

6 *Šuc Hribar, I. (2010). Portfolio v dijaškem domu. V: Ferk, J., Senekovič, M., Macura, D. (ur.), Modeli vzgoje v globalni družbi. Zbornik povzetkov 3. mednarodnega kongresa dijaških domov Slovenije, Ljubljana, 25. in 26. marec 2010. Ljubljana: Društvo vzgojiteljev dijaških domov.*

3 Vzgojno-izobraževalne ure v dijaških domovih z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije

V vzgojni skupini se v tekočem šolskem letu izvedejo vsaj štiri vzgojno-izobraževalne ure na izbrane in aktualne teme. Priprava za vzgojno-izobraževalno uro (VIU) je v e-obliki in vsebuje: naslov teme VIU, metode in oblike vzgojno-izobraževalnega dela, vsaj tri temeljne cilje, ki so usmerjeni v razvoj kompetenc dijakov, vstavljena ima e-gradiva s povezavo na spletno stran, uporabljeno literaturo in vire. Priprava na VIU se hrani v e-obliki. Priporočljivo je, da se tematska vzgojno-izobraževalna ura izvede na medskupinskem nivoju. Vzgojitelj lahko za izvedbo vzgojno-izobraževalne ure organizira tudi zunanjega izvajalca, vendar tudi v tem primeru arhivira pripravo na vzgojno-izobraževalno uro.

V tem poglavju predstavljamo nekaj priprav za vzgojno-izobraževalno uro z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije. Priprave so nastale v sklopu e-izobraževanj vzgojiteljev prek seminarja e-šolstvo »Uporaba e-gradiv pri pripravi vzgojno-izobraževalnih ur v dijaških domovih«. V sklopu teh izobraževanj je nastalo več kot 150 priprav, v nadaljevanju so izbrane priprave na nekatere aktualnejše teme. Ker govorimo o uporabi IKT v dijaškem domu, uvodni članek prikazuje pot do e-kompetentnosti vzgojiteljev v dijaških domovih.

3.1 Vzgojitelji dijaških domov in e-kompetence

dr. Olga Dečman Dobrnjič, Zavod RS za šolstvo
Bojan Jeram, Dijaški dom Vič, Ljubljana

Uvod

V obdobju informacijsko-komunikacijske tehnologije postajajo vse pomembnejše e-kompetence vzgojitelja. Smo pred neizogibnim dejstvom, da je treba informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) vključiti v šolske sisteme, v kurikule, vzgojne programe in organizacijo dela v dijaških domovih. Srečujemo se z izzivi drugačnega vzgajanja, učenja in poučevanja.

Seveda pa se v skladu s temi izzivi okolja pojavi vprašanje, kako in kdaj vključevati informacijsko-komunikacijsko tehnologijo v dijaške domove, da se bosta z novimi pristopi res večali kakovost in učinkovitost vzgojno-izobraževalnega dela. Zato se mnogi znanstveniki in strokovnjaki s področja didaktike poučevanja posameznih predmetov ukvarjajo z novimi pristopi in metodami dela. Vzporedno s tem razvijajo nova IKT-orodja in programe, ki nove načine vzgoje, poučevanja in učenja multimedijsko podpirajo (Gerlič, 2009).

Digitalna pismenost in znanje s področja informacijsko-komunikacijske tehnologije sta v času, ki ga živimo, nepogrešljivi del in morata postati prednostna cilja vseživljenjskega izobraževanja pedagoških delavcev (Hinrich, 2004; Soleša, 2007; Neo in Neo, 2001; Kač, 2008).

Nacionalno načrtovanje standarda e-kompetenc

Prek projekta e-šolstvo se v šolskem sistemu razvija standard e-kompetentnega učitelja, vzgojitelja, ravnatelja in računalnikarja. Standard opredeljuje temeljne e--kompetence, ki jih potrebuje vsak učitelj in vzgojitelj pri delu z otroki v vrtcu, z učenci in dijaki v šoli ali dijaškem domu, vsak ravnatelj ali pomočnik ravnatelja pri vodenju šole in vsak računalnikar oziroma koordinator IKT na šoli in v dijaškem domu, da lahko uspešno sodeluje pri načrtovanju dela in pouka ob uporabi IKT.

Standard je postavljen na izhodiščih, ki izhajajo iz dolgoletnega dela na področju IKT v izobraževanju. Upošteva rezultate raziskav s področja IKT doma in v tujini, izobraževanja, ki so se izvajala več let, razvoj e-gradiv in prizadevanja države na področju opremljanja šol. Hkrati pa temelji na pregledu obstoječih tujih standardov, licenc in strategij dela na področju IKT (Kreuh, 2012; Bačnik, 2008).

Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport je že od leta 1994 v okviru programa Računalniško opismenjevanje (RO) zagotavljalo potrebne pogoje vsaki šoli v Sloveniji, da je lahko vključevala uporabo informacijske-komunikacijske tehnologije v redne dejavnosti (tj. v pouk, pri administraciji itd.). Od leta 2006 so se dejavnosti na tem področju obogatile s strukturnimi sredstvi Evropskega socialnega sklada. Na Zavodu RS za šolstvo so e-razvojne skupine razvijale didaktiko pouka ob uporabi IKT in pripravljale seminarje za učitelje, vzgojitelje in ravnatelje.

Šest temeljnih zmožnosti (e-kompetenc)

Koncept poti doseganja e-kompetentnosti je opredeljen v dokumentu Izhodišča standarda e-kompetentni učitelj, ravnatelj, računalnikar in temelji na razvijanju šestih temeljnih e-kompetenc. Te so predstavljene na sliki 1, v nadaljevanju pa tudi opisane (Kreuh in Brečko, 2011):

- **Poznavanje in zmožnost kritične uporabe IKT**

  Vzgojitelj/ravnatelj je dobro seznanjen s strojno in didaktično programsko opremo in jo zmore vešče uporabiti pri delu v dijaškem domu in pouku. Kritično presoja njeno didaktično vrednost in jo smiselno vključuje v svoje delo in pouk ter tako zna nuditi učencem oziroma dijakom ustrezno podporo pri usvajanju novih znanj in zmožnosti. Ravnatelj mora poznati informacijsko podporo vodenja dijaškega doma oziroma uprave in jo smiselno uporabljati.

- **Zmožnost komunikacije in sodelovanja na daljavo**

  Vzgojitelj/ravnatelj uporablja ustrezno tehnologijo in virtualna okolja za komunikacijo in sodelovalno delo pri pouku kot podporo za usvajanje novih znanj in razumevanje konceptov. S pomočjo tehnologije in virtualnih okolij izvaja z učenci pri pouku projektno delo. Hkrati vzpostavlja komunikacijo in sodelovanje med učenci, starši in širšo skupnostjo (tudi mednarodno), da bi spodbujal večjo aktivnost in samostojno učenje. Učencem pomaga pri vzajemnem sodelovanju za reševanje problemov, raziskovanje in ustvarjanje. Spodbuja oblikovanje spletnih skupnosti – učnih krogov.

- **Zmožnost iskanja, zbiranja, obdelovanja, vrednotenja (kritične presoje) podatkov, informacij in konceptov**

  Vzgojitelji/ravnatelji poznajo in uporabljajo svetovni splet kot vir podatkov, informacij in konceptov in to vključujejo v pouk pri usvajanju novih znanj oziroma zmožnosti v obliki projektnega dela, problemsko naravnanega pouka itd. S tem učencem pomagajo, da usvajajo zmožnost iskanja, zbiranja, analiziranja, uporabe in vrednotenja zbranih informacij. S pomočjo teh zmožnosti vplivajo na kognitivni razvoj učečih se in njihovo zmožnost obdelave informacij, reševanja problemov, sodelovanja in kritičnega mišljenja.

- **Varna raba in upoštevanje pravnih in etičnih načel uporabe ter objave informacij**

  Vzgojitelji/ravnatelji so ozaveščeni o morebitnih nevarnostih oziroma zlorabah otrok in mladih pri uporabi spletnih ali mobilnih tehnologij. Zmožni so prepoznati področja in dogajanja v dijaškem domu in okolju, ki zahtevajo pozornost, če želimo zagotoviti varnost na spletu. Poznajo načine, kako pri pouku in sicer ozavestiti učence o varovanju svojih podatkov.

- **Izdelava, ustvarjanje, posodabljanje, objava gradiv**

  Vzgojitelji/ravnatelji znajo izdelati, oblikovati ali posodobiti e-gradiva in dejavnosti, s katerimi omogočijo učencem/sodelujočim v procesu izobraževanja pri pouku sodelovalno delo (na daljavo), reševanje problemov, raziskovanje ali ustvarjanje. Učencem znajo pomagati ustvarjati

multimedijska sporočila in jih objavljati v okviru svojega projektnega dela za sporočanje ali komuniciranje z okoljem. Poznajo avtorske pravice objavljanja izdelkov.

- **Zmožnost načrtovanja, izvedbe, evalvacije pouka z uporabo IKT**

  Vzgojitelji/ravnatelji uporabljajo IKT-vire za lastno strokovno izpopolnjevanje in pedagoško delo, načrtujejo pouk z uporabo IKT, skupaj z učenci razvijajo strategije za samovrednotenje znanja in zmožnosti, spremljanje lastnega napredka, vrednotenje znanja oziroma zmožnosti refleksije usvajanja znanja oziroma zmožnosti. Učencem pomagajo pri postavljanju in uporabi kriterijev za vrednotenje znanja in zmožnosti, s katerimi lahko ocenijo razumevanje ključnih konceptov, zmožnosti in procesov.

V vseh šestih zmožnostih so vsebovana osnovna znanja IKT, ki so nujni pogoj za to, da posameznik usvoji temeljne zmožnosti. Posamezniki, ki želijo pridobiti standard, morajo imeti ta znanja oziroma zmožnosti.

Slika 1: Šest temeljnih kompetenc (Vir: Kreuh in Brečko, 2011.)

Uvajanje IKT v dijaške domove

Eden od prvih poskusov vpeljevanja IKT v vzgojno-izobraževalni proces dijaških domov seže na področje vodenja pedagoške dokumentacije s pomočjo informacijskega sistema, ki se sprotno razvija in dograjuje že deset let. Tudi spletne strani dijaških domov imajo že večletno zgodovino, prav tako izražanje dijakov s pomočjo IKT prek raznih projektov na kulturnem, glasbenem in likovnem področju. Zametke združevanja dijaških domov na poti k digitalni pismenosti je bilo opaziti v projektu Zavoda RS za šolstvo Računalniško opismenjevanje (RO), v okviru katerega se je nekaj domskih vzgojiteljev izobraževalo za multiplikatorje (Jeram, 2007).

Množično pa se je v dijaških domovih pojavilo e-gibanje s projektom E-šolstvo, kar je razvidno tudi iz rezultatov raziskave, saj je bilo ugotovljeno, da so dijaški domovi enakovredno vključeni v e-smernice slovenskega šolstva in da je kar veliko vzgojiteljev digitalno zadovoljivo e-pismenih (Dečman Dobrnjič idr., 2010).

Spletne učilnice so pomembne in nepogrešljive na poti do e-kompetentnosti na posameznih področjih (Mohorčič, 2008). Tako velja tudi za dijaške domove, saj je bil opazen velik premik v e-gibanju dijaških domov z vzpostavitvijo spletne učilnice – Portala za pedagoške delavce dijaških domov, nato pa še z vstopno spletno skupnostjo. Daleč največ do zdaj pa je k želji do e-kompetentnosti vzgojiteljev dijaških domov pripomogel seminar Uporaba e-gradiv pri pripravi vzgojno-izobraževalnih ur v dijaškem domu, ki se izvaja prek projekta e-šolstvo.

Dijaški domovi imajo vzpostavljeno tudi spletno skupnost za starše, kjer vzgojitelji na daljavo sodelujejo s starši dijakov dijaškega doma. Ta poskus, ki se trenutno izvaja v enem od dijaških domov, izhaja iz raziskave, kjer so starši dijakov izrazili željo po takšnem načinu sodelovanja z dijaškim domom (Dečman Dobrnjič in Jeram, 2011). Prav tako pa se v dijaških domovih za komunikacijo med strokovnimi delavci v zametkih pojavlja tudi e-zbornica.

Ugotavljamo pestrost vpeljevanja IKT v dijaške domove, najboljša pot do uvedbe novosti pa so prav gotovo ciljno usmerjeni procesi. Pot do e-kompetentnosti vzgojiteljev dijaških domov je torej ciljno usmerjen proces, pri katerem igra najpomembnejšo vlogo ravnatelj dijaškega doma kot ključni deležnik vnašanja sprememb v vzgojno-izobraževalno delo. Z lastnim izobraževanjem s področja IKT je zaposlenim vzgled in najboljša motivacija za izobraževanje s tega področja (Roberts, 2005; Molnar, 2008). Z načrtovanjem izobraževanja zaposlenih, ki mora biti del letnega delovnega načrta dijaškega doma, pa zaposlene vodi po poti do pridobitve e-kompetenc, ki je profesionalno in s strani države financirana ter ponujena v projektu e-šolstvo.

Seminarji, ki se izvajajo v okviru projekta, ponujajo vzgojiteljem možnost pridobiti vseh šestih e-kompetenc. Vsak posamezni seminar pa je vsebinsko ciljno usmerjen na eno od temeljnih e-kompetenc in tako omogoča vzgojiteljem in ravnateljem načrtovanje poti do e-kompetentnosti. Zato je smiselno, da si vsak posameznik pred začetkom izobraževanja izdela svoj osebni izobraževalni načrt (Košir in Kač, 2012). Nalogo s tem ciljem vključuje vstopni seminar »Sodelovanje v spletnem učnem okolju«.

Kako po poti do e-kompetentnosti?

Vzgojitelji, ravnatelji in svetovalni delavci si na spletišču Slovensko izobraževalno omrežje (sio.si) v katalogu seminarjev izberejo ustrezne seminarje. Iskanje je omogočeno glede na predmetno področje in glede na vodilno e-kompetenco, saj ima

vsak ponujeni seminar opis vsebine in ciljev in določeno prednostno kompetenco. Tako lahko vsak sam izbere svojo pot napredovanja do e-kompetentnega vzgojitelja. Z vidika kulture dijaškega doma in medsebojnega sodelovanja pa je priporočljivo, da se pot do e-kompetentnosti naredi za dijaški dom kot celoto. Obe poti imata tako prednosti kot slabosti: prva pot ima največjo prednost v pestrosti, druga pa v kompatibilnosti in usmerjenosti v vprašanje kam in kako.

Na temelju pridobljenih informacij in izbora seminarjev si vzgojitelj pripravi osebni izobraževalni načrt. Tudi Kreuh (2012) ter Kreuh in Brečko (2011) poudarjata, da je osebni izobraževalni načrt del načrta informatizacije vzgojno-izobraževalnega zavoda, ki ga vodstvo pripravi na šoli (v dijaškem domu), in posledično del e-izkaznice vsakega posameznika in šole.

Slika 2 prikazuje idejo, model, sistem, ki lahko zaposlenim pedagoškim delavcem dijaških domov pomaga pri pripravi osebnega izobraževalnega načrta poti do e-kompetenc.

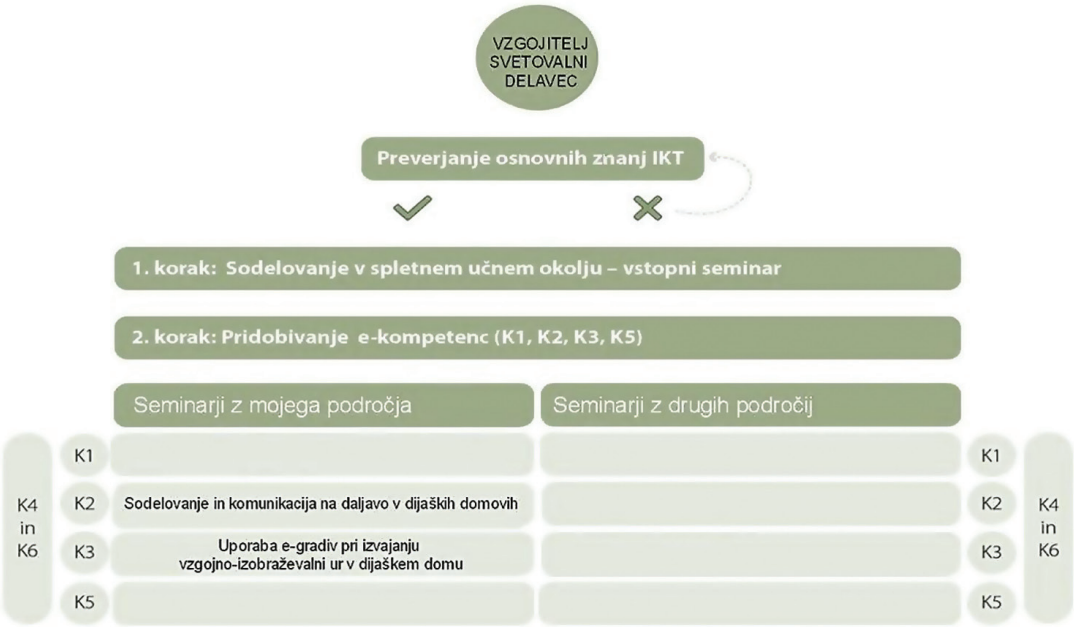

Slika 2: ***Primer priprave osebnega izobraževalnega načrta vzgojitelja***
(Vir: Sambolić Beganović, Dečman Dobrnjič, 2012 – parafraza po Kreuh, 2012.)

Vzgojitelji dijaških domov imajo po programu dva obvezna področna seminarja: Uporaba e-gradiv pri izvajanju vzgojno-izobraževalnih ur v dijaškem domu, s katerim vzgojitelji pridobijo tretjo kompetenco (K3) in seminar Sodelovanje in komunikacija na daljavo, s katerim vzgojitelji pridobijo drugo kompetenco (K2). Za pridobitev K5 (pete kompetence) predlagamo seminar Kako se bomo sporazumevali ju3 (ki je obvezen seminar za vsa področja), za pridobitev K1 (prve kompetence) pa predlagamo seminar Kaj delam in kaj za to izberem. Poleg obveznih področnih seminarjev pa se vzgojitelji kot udeleženci lahko vključijo še v kateri koli drugi e-seminar.

E-izkaznica kot orodje za spremljanje in vrednotenje izobraževanja

V okviru projekta e-šolstvo je postavljena pot, ki vodi do e-kompetentnosti učitelja, vzgojitelja, ravnatelja in računalnikarja. Posameznik mora z usposabljanjem usvojiti šest temeljnih e-kompetenc, ki so v projektu postavljene kot okvir digitalne pismenosti. Cilj tega usposabljanja je, da strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju ustrezno uporabljajo sodobne tehnologije pri svojem delu.

Za spremljanje izobraževalne poti učitelja, vzgojitelja, ravnatelja in računalnikarja do e-kompetentnosti v projektu e-šolstvo pripravljajo e-izkaznico. Namenjena je posamezniku in njegovemu sistematičnemu spremljanju opravljenih seminarjev, od katerih ima vsak določeno vodilno e-kompetenco. V projektu se pripravlja tudi samostojno preverjanje zmožnosti, kar pomeni, da bodo posamezniki z opravljanjem različnih nalog v spletni učilnici pridobili ustrezna znanja in kompetence, ne da bi se udeležili seminarja v živo.

Do e-kompetentnosti učitelja, vzgojitelja, ravnatelja in računalnikarja vodijo različne poti, zato so v e-izkaznici tudi ločeno predstavljene. Nekatere e-kompetence so vključene v več seminarjih, potrjene pa so, ko so opravljeni vsi predvideni seminarji oziroma ko bo posameznik te zmožnosti potrdil prek samostojnega preverjanja zmožnosti. Ko bo posameznik imel potrjenih vseh šest temeljnih e-kompetenc, bo v okviru projekta e-šolstvo končal pot do e-kompetentnosti učitelja, vzgojitelja, ravnatelja, računalnikarja oziroma koordinatorja IKT (Gruden in Trstenjak, 2012).

Iz gornje slike, ki prikazuje pot do e-kompetentnosti, ugotavljamo, da je e-področna skupina dijaških domov, ki deluje v okviru e-šolstva na Zavodu RS za šolstvo, pripravila programe in izdelala pot do e-kompetentnosti pedagoških delavcev dijaških domov. Leta 2012 se je e-seminarjev udeležilo približno 150 vzgojiteljev. Vzgojne priprave, ki so prestavljene v poglavju Vzgojno-izobraževalne ure v dijaških domovih, so nastale na e-seminarjih za vzgojitelje dijaških domov.

Literatura in viri

1 *Bačnik, A. (2008). Didaktični potencial interaktivnih tabel. Vzgoja in izobraževanje, št. 5. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.*

2 *Dečman Dobrnjič, O., Šinko, S., Zupet, S. B., Sagadin, I. (2010). Uporaba IKT: raziskava med vzgojitelji dijaških domov. V: Lenarčič, A., Kosta, M., Blagus, K. (ur.). Mednarodna konferenca Splet izobraževanja in raziskovanja z IKT – SIRIKT 2010 Kranjska Gora, 14.–17. april 2010. Zbornik vseh prispevkov. Ljubljana: Miška.*

3 *Dečman Dobrnjič, O., Jeram, B. (2011). What e-competent parents expect from boarding school? Metodički obzori, let. 6, št. 2, str. 93–104.*

4 *Gerlič, I. (2009). Izzivi novih tehnologij in šola bodočnosti. V: Rajkovič, V., Bernik, M., Dinevski, D., Urbančič, T. (ur.). Vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi: zbornik konference. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Institut Jožef Stefan, Zavod RS za šolstvo. Kranj: Fakulteta za organizacijske vede.*

5 *Gruden, B. in Trstenjak, B. (2012). E-izkaznica. Dostopno na: http://www.sio.si/fileadmin/dokumenti/bilteni/E-solstvo_BILTEN_2012_final_web.pdf (26. 9. 2012).*

6 *Hinrich, R. (2004). A vision for Life Long Learning – Year 2020. European Journal of Engineering Education, let. 29, št. 1, str. 5–16.*

7 *Jeram, B. (2007). Informacijski sistem dijaškega doma. V: Rajkovič, V., Bernik, M., Dinevski, D., Urbančič, T. (ur.). Vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi: zbornik konference. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Institut Jožef Stefan, Zavod RS za šolstvo. Kranj: Fakulteta za organizacijske vede.*

8 *Kač, L. (2008). Svet mladih – svet medijev. Kaj pa šola? Vzgoja in izobraževanje, št. 5. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.*

9 *Košir, M. in Kač, L. (2012). Pot do e-kompetentnosti skozi primer področja jeziki. V: Kreuh, N. (ur.). Bilten Pot do e-kompetentnosti, marec 2012. Dostopno na: http://www.sio.si/fileadmin/dokumenti/bilteni/E-solstvo_BILTEN_2012_final_web.pdf (27. 9. 2012).*

10 *Kreuh, N. (2012). Skupaj do cilja. V: Kreuh, N. (ur.). Bilten Pot do e-kompetentnosti, marec 2012. Dostopno na: http://www.sio.si/fileadmin/dokumenti/bilteni/E-solstvo_BILTEN_2012_final_web.pdf (27. 9. 2012).*

11 *Kreuh, N. in Brečko, N. (2011). Izhodišča standarda e-kompetentni učitelj, ravnatelj in računalnikar. V: Kreuh, N. (ur.). Bilten Pot do e-kompetentnosti, marec 2012. Dostopno na: http://www.sio.si/fileadmin/dokumenti/bilteni/E-solstvo_IZHODISCA_ STANDARDA _web.pdf.*

12 *Molnar, G. (2008). The use of inovative tools in teacher education: a case study. Sombor: Infomedia, Faculty of Education.*

13 *Mohorčič, G. (2008). Spletne učilnice na pohodu. Vzgoja in izobraževanje, št. 5. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.*

14 *Neo, M., Neo, K. T. K. (2001). Innovative teaching: Using multimedia in a problem-based learning environment. Educational tehnology & Society, let. 4, št. 4.*

15 *Roberts, G. R. (2005). Tehnology and learning Expectations of the Net Generation. V: Oblinger, D. G. in Oblinger, J. L (ur.) Educating the Net Generation. Educause, str. 3137.*

16 *Soleša, D. (2007). Informacione tehnologije. Novi Sad: Pedagoška fakulteta v Somboru.*

17 *Sambolić Beganović, A. in Dečman Dobrnjič, O. (2012). Primer priprave osebnega izobraževalnega načrta vzgojitelja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Osebni arhiv.*

3.2 Vloga dijakov pri preprečevanju trgovine z ljudmi

dr. Olga Dečman Dobrnjič, Zavod RS za šolstvo
Bojan Jeram, Dijaški dom Vič, Ljubljana

Nekaj splošnih informacij o trgovini z ljudmi

Trgovina z ljudmi je svetovni družbeni problem, katerega razsežnosti so celostno neobvladljive. V evropskem prostoru jo povezujemo predvsem z gospodarskimi in političnimi spremembami v srednje- in vzhodnoevropskih državah ter z brezperspektivnostjo ekonomij v državah v razvoju in nastajajočimi kriznimi žarišči v različnih predelih sveta. Nastale socialne, družbene in kulturološke razlike prispevajo k različnosti pogledov na to problematiko in pristopov do obravnave tega pojava. Osemnajsti oktober je evropski dan boja proti trgovini z ljudmi. Cilj evropskega dne je ozaveščanje javnosti o pojavu, ki predstavlja hudo obliko kršitve človekovih pravic, posameznikove svobode in dostojanstva ter hudo obliko kaznivega dejanja (http://www.vlada.si, 2012).

Pojmovanje trgovine z ljudmi je povezano z različnimi definicijami tako v strokovni literaturi kot tudi v mednarodnih dokumentih. Najpogostejša in v našem splošnem pojmovanju prepoznavna opredelitev trgovine z ljudmi je trgovina z ženskami in otroki, posebej občutljivima kategorijama oseb, z namenom spolne zlorabe in spolnega izkoriščanja. Vendar je trgovanje z ljudmi poleg tega namenjeno potrebam novodobnega suženjstva, izkoriščanju delovne sile, beračenju, trgovini z organi ipd. (Možina Florjanc, 2011).

Trgovina z ljudmi pomeni: »novačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb zaradi izkoriščanja z grožnjo, uporabo sile ali drugimi oblikami prisile, ugrabitvijo, goljufijo, prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejemanjem plačil ali koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo. Izkoriščanje vključuje vsaj izkoriščanje prostitucije ali drugih oblik spolne zlorabe oseb, njihovo prisilno delo ali storitve, suženjstvo ali podobna stanja, služabništvo ali odstranitev organov. Soglasje žrtve trgovine z ljudmi o nameravanem izkoriščanju iz prejšnje točke se ne upošteva, če so bila uporabljena sredstva iz prejšnje točke.« (MKTL, 2005) Slovenija je, poleg več držav, podpisnica Zakona o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi (MKUTL).

Slovenijo v mednarodni trgovini z ljudmi obravnavajo kot končno destinacijo in seveda tudi kot državo tranzita in izvora. Tudi v Sloveniji se v zvezi s tem pojavom največkrat soočamo s prisilno prostitucijo oziroma zlorabo prostitucije. Velik problem na področju trgovine z ljudmi v Sloveniji predstavlja kultura romske populacije, v okviru katere govorimo zlasti o primerih prisilnih porok romskih deklic, ki imajo vse elemente trgovanja z ljudmi (Rebernik, 2008; Čurin, 2012).

Natančnega profila potencialnih žrtev trgovine z ljudmi ni. Njihova izbira je odvisna predvsem od končnega namena uporabe žrtve, npr: prosjačenje, prisilno delo v kmetijstvu ali spolno izkoriščanje, trgovina z organi itd. Obstaja tudi neki tipični profil žrtve, to so dekleta, stara med 18 in 25 let, brezposelne in revne osebe z nizko izobrazbo, ki so diskriminirane v svojem družinskem in poklicnem življenju.

Tako ženske kot otroci pa pogosto prihajajo iz problematičnih ali revnih družin. Največja šibka točka »potencialne« ženske, žrtve nasilne prostitucije, je njena močna želja, da bi si z odhodom v tujino, kjer bi zaslužila denar, izboljšala življenjske pogoje (Možina Florjanc, 2011).

Prevladujoča oblika kaznivega dejanja trgovine z ljudmi je spolno izkoriščanje, vendar pa z ljudmi trgujejo tudi zaradi drugih namenov, kot so: prisilno delo, prisilna delovna sila na domu, suženjstvo, kriminalno posredništvo (preprodaja drog, beračenje), vojaška služba, odvzem človeških organov idr.

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Vzgojno-izobraževalna ura (VIU) se izvaja s pomočjo Power Point predstavitve, ki je dostopna na CD-ju, priloženem tej monografiji. Predstavitev vsebuje deset prosojnic s temeljnimi cilji in ključnimi vsebinami ter povezavo do izbranih vsebin na spletnih straneh.

Potek izvajanja VIU

1. V uvodnem delu vzgojitelj predstavi vzgojno-izobraževalne cilje in pove nekaj temeljnih izhodišč o trgovini z ljudmi.
2. Vzgojitelj prikaže dijakom spletno stran društva Ključ. S pomočjo teh vsebin dijake seznani s tem, kaj trgovina z ljudmi je, katere so organizacije, ki pomagajo žrtvam trgovine z ljudmi, in dijake informira, kam po pomoč, če se srečajo s tem pojavom.
3. Vzgojitelj vstopi na spletno stran, kjer je zapis Zakona o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi (MKTL). Poudari, da je tudi Slovenija podpisnica Konvencije. Namen te predstavitve je dijake le seznaniti o tej temi in jim vzbuditi radovednost, da Konvencijo preberejo sami.
4. V nadaljevanju si dijaki preberejo vsebine s spletne strani z naslovom »Za prostitucijo pridobiva ljubljanske mladoletnice«. Tako spoznajo, da je trgovina z ljudmi blizu njih, saj je »laverboj« iz prebranega primera zavajal tudi dekleta ljubljanskih dijaških domov.
5. Po prebranem članku in ogledu videoposnetka, ki je na isti spletni strani, sledi vodena razprava na temo prebranega.
6. Dijaki se razdelijo v skupine in napišejo razmišljanja o tem, kako bi se odzvali, če bi sumili ali vedeli, da je njihov prijatelj ali prijateljica žrtev trgovine z ljudmi.
7. Dijaki predstavijo skupinsko delo in ga javno objavijo na spletnih straneh dijaškega doma, oglasni deski ipd. v skladu s kulturo dijaškega doma.

Predstavitev vsebine priporočljivih gradiv

- ***http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=200961***

  Na tej spletni strani je Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi (MKUTL), katerega podpisnica je tudi Slovenija. S pomočjo njegovih vsebin dijaki spoznajo, kaj je trgovina z ljudmi, kako se preprečuje in kateri so ukrepi za zmanjševanje tega

pojava. Spoznajo se z ukrepi, identifikacijo in varstvom zasebnega življenja žrtev, z vrstami in oblikami pomoči, dovoljenjem za bivanje v tuji državi, odškodninami, pravnimi sredstvi in vrnitvijo žrtev v matično državo. V nadaljevanju se spoznajo s kazenskim pravom s tega področja, preiskavo, pregonom in procesnim pravom ter mehanizmi spremljanja žrtev in postopkom.

- ***http://drustvo-kljuc.si***

  Na tej spletni strani so predstavljene dejavnosti društva Ključ, ki se ukvarja z bojem proti trgovini z ljudmi [THB – ang. **T**rafficking in **H**uman **B**eings], ki je po ocenah strokovnjakov takoj za trgovino z drogami, orožjem in pranjem denarja najdobičkonosnejša dejavnost organiziranega kriminala.

- ***http://www.rtvslo.si/slovenija/za-prostitucijo-pridobiva-ljubljanske-mladoletnice/271798***

  Na tej spletni strani najdete članek, ki opisuje, kako čeden, zelo prijazen in zgovoren moški zvablja dekleta, stara od 15 do 18 let, da bi jih uporabil kot »blago« za prodajo. Članek je primerno branje za dekleta, da znajo prepoznati nevarnosti trgovine z ljudmi. Na isti spletni strani je tudi videoposnetek, ki ponuja nekaj strokovnih informacij o pojavu trgovine z ljudmi.

- ***https://www.youtube.com/watch?v=_8gvsEnWl4k***

  Videoposnetek prikazuje razkritje kriminalne mreže trgovine z ljudmi. Govori o tem, kako so dekleta in ženske uporabljali kot prostitutke, in predstavi zgodbo o tem, kako so državljanko Slovenije, staro 20 let, prodali v Italijo za 4.000 evrov. Nekaj teh zgodb je tudi na naslednji spletni povezavi.

- ***http://www.youtube.com/watch?v=tE_lduB6bQc***

  Kratek film Odprite oči prikazuje, kako se kriminalna dejanja trgovine z ljudmi dogajajo okrog nas in jih lahko opazimo, če le dobro odpremo oči. V sklopu tega videofilma je več kratkih posnetkov, ki nas ozaveščajo o trgovini z ljudmi po vsem svetu, predvsem pa o trgovini z ljudmi in zlorabi otrok v državah nerazvitega sveta, ki jih silijo v prostitucijo in prisilno delo. V več posnetkih žrtve trgovine z ljudmi govorijo o tem, kako so postale žrtve in kaj se jim je dogajalo v suženjstvu.

Literatura in viri

1 *A. Č., K. P. (2011). Za prostitucijo pridobiva ljubljanske mladoletnice. Portal MMC RTV Slovenija (30. 11. 2011). Dostopno na: http://www.rtvslo.si/slovenija/za-prostitucijo-pridobiva-ljubljanske-mladoletnice/271798 (5. 12. 2012).*

2 *Boj proti trgovini z ljudmi. Vlada RS. Dostopno na: http://www.vlada.si/teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/ (14. 12. 2012).*

3 *Čurin, S. (2012). Trgovina z ljudmi – nevarnosti in preprečevanje. Ljubljana: Vlada RS. Boj proti trgovini z ljudmi. Dostopno na: http://www.vlada.*

si/teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/ (12. 12. 2012).

4 *Čurin, S. (2008). Konferenca »UN-GIFT« – Boj proti trgovini z ljudmi, Dunaj, 13.–15. februar.*

5 *Društvo Ključ. Dostopno na: http://drustvo-kljuc.si (5. 12. 2012).*

6 *Konvencija Sveta Europe o ukrepanju proti trgovini z ljudmi (2005). Dostopno na: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/konvencija.SE.thb.pdf (5. 12. 2012).*

7 *Linx productions (2009). UN: GIFT 'Open Your Eyes to Human Trafficking' PSA (16. 11. 2009). Dostopno na: http://www.youtube.com/watch?v=tE_lduB6bQc (05. 12. 2012).*

8 *Možina Florjanc, G. (2009). Sodobno suženjstvo. Iskanja (Celje), let. 29, št. 39 (januar 2009), str. 31–39.*

9 *Rebernik, A. (2011). Trgovina z ljudmi cveti zaradi vsakega izmed njenih uporabnikov. Planet Siol.net (27. 10. 2011). Dostopno na: http://www.siol.net/novice/slovenija/2011/10/trgovina_z_ljudmi_cveti_zaradi_vsakega_izmed_njenih_uporabnikov.aspx (14. 12. 2012).*

10 *Veceronline (2010). Prodali 20-letnico za 4000 evrov. Youtube (14. 10. 2010). Dostopno na: https://www.youtube.com/watch?v=_8gvsEnWl4k (5. 12. 2012).*

11 *Zakon o ratifikaciji konvencije sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi (MKTL). Uradni list RS, št. 62/2998 z dne 4. 8. 2009. Dostopno na: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=200961 (5. 12. 2012).*

Priloga

Trgovina z ljudmi.pdf

3.3 Mladi in glasba

Gregor Rusjan, Zavod A. M. Slomška,
Dijaški dom Antona Martina Slomška

Vpliv glasbe na mladostnika

Glasba in mladi sta sicer dva ločena pojma, vendar sta v današnjem svetu med seboj neločljivo povezana. Mladi so glasbo vpletli v svoje življenje. Ne poslušajo je samo v klubih in diskotekah ali na organiziranih zabavah in koncertih, temveč tudi na avtobusu ali vlaku, na sprehodu, pri športu, na ulici ter na poti v šolo, ob učenju in reševanju domačih nalog. Glasba in ples sodita med tiste omamne stvari, ki se jim ljudje ne morejo upreti (Muršič, 1993: 104). Glasba pronica v vsakdan mladih prek glasbenih predvajalnikov ali telefonov, dostopna je na spletnih portalih (Youtube), mladi si jo izmenjujejo in jo primerjajo. Nekaterim mladim glasba sicer ne pomeni ničesar, veliko pa je mladih, ki jim glasba pomeni ogromno: užitek, veselje, sprostitev, zanje je mehanizem vstopa ali vključitve v določeno družbo in jih povezuje. Toliko kot je glasbenih stilov, toliko je različnih subkultur, ki mladim dajo priložnost oblikovati lastno družbeno identiteto in potrditev, ki sta pomembna elementa mladostniškega odraščanja.

Glasba močno vpliva na človeka. Poslušamo jo ob različnih priložnostih oziroma mejnikih (Muršič, 1993: 108). Ravno zaradi vključenosti glasbe v življenje mladostnika se moramo zavedati močnega vpliva glasbe na mladostnika. Ta ni vedno pozitiven. Iz zbornika Otrok in mediji razberemo, da lahko določene zvrsti glasbe v nekaterih pogojih psihološke odprtosti mladostnika nanj delujejo močno psihoaktivno. Glasba lahko pripelje do stanja, ki je podobno počutju pod vplivom mamil in vključuje prive, omamo, zamaknjenost in motnje razuma. Pri pozitivnem razpoloženju lahko psihoaktivna moč glasbe po eni strani mladostnika »popelje v nebesa«, po drugi strani ga lahko glasba, ki jo sovraži (ali z njo sovraži), popelje v pekel (Havermann in Kuzina, v Košir, 1995: 93).

Manipulacije v glasbi

Posebna oblika manipulacije v glasbi so t. i. subliminalna sporočila. Beseda subliminalen izhaja iz latinskih besed: *sub* »pod« in *limen* »prag«. Gre za sporočila, ki naj bi poniknila v poslušalca pod *pragom zavesti*. Tako se izognejo poslušalčevim čutilom in poniknejo v (pred takimi vplivi nezavarovano) podzavest. Ta sporočila delujejo na nekatere človekove vzgibe: nagon po življenju in smrti, po ohranjanju in destrukciji, ljubezni in sovraštvu. Za snemanje subliminalnih sporočil uporabljajo različne tehnike: snemanje v nasprotni smeri (*backward masking process*), pri različnih hitrostih in višinah frekvenc; snemanje slušnega signala, ki za človeka deluje podobno kot »nema« piščalka za psa in ob daljši izpostavitvi deluje na možgane kot biokemična reakcija, podobna dozi morfija; uporaba stroboskopa (aparat, ki v različnih frekvencah menjuje svetlobo in temo), ki lahko pri človeku povzroči različne učinke: izguba občutka za globino v prostoru, izguba zmožnosti za zbranost, celo izguba človekovega nadzora nad samim seboj (Kokalj, v Škafar 1998: 133–134). Nekoliko drugačne so manipulacije, povezane z ustvarjanjem glasbene kulise, ki v določenih pogojih v posamezniku (najpogosteje kupcu) ustvari

razpoloženje, ki ga nagovarja k povečanemu potrošništvu. Primer je uporaba klasične glasbe kot glasbene kulise v trgovinah s spodnjim perilom ali parfumi, ki v potencialnem kupcu ustvarja prestižne predstave in povečuje možnost nakupa dražjega izdelka. Prav tako med policami nakupovalci upočasnijo korak ob počasni glasbi, se dlje zadržijo in posledično več potrošijo.

Mlade je zato treba ozaveščati, da so pozorni na to, kakšno glasbo poslušajo, ob kakšnih priložnostih jo poslušajo (zabava, učenje, prosti čas, delo), predvsem pa, da se zavedajo, da vpliv glasbe ni nujno pozitiven, temveč lahko glasba deluje tudi manipulativno in celo destruktivno.

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Vzgojno-izobraževalna ura (VIU) se izvaja s pomočjo Power Point predstavitve, ki je dostopna na CD-ju, priloženem tej monografiji. Predstavitev vsebuje deset prosojnic s temeljnimi cilji in ključnimi vsebinami ter povezavo do izbranih vsebin na spletnih straneh.

Potek izvajanja VIU »Mladi in glasba«

1. V uvodnem, motivacijskem delu dijaki v dveh ločenih skupinah poslušajo po en glasbeni primer (povezave na video so v vsakem oblačku, vzgojitelj ob predvajanju minimira okno, da izloči vizualni vtis videa). Priporočljivo je, da je v vsaki skupini od 12 do 15 dijakov.
2. Po poslušanju pesmi ali ob njem dijaki vsake skupine na tablo ločeno zapišejo občutke ob predvajani pesmi. Pomembno je, da lahko vidijo in berejo le zapise od dijakov iz svoje skupine, medtem ko so zapisi dijakov iz druge skupine zakriti.
3. Vzgojitelj skupaj z dijaki obeh skupin primerja oba nastala tabelska zapisa, podčrtajo občutja, ki se ponovijo. Na podlagi analize dijak razume, da glasba močno vpliva na mladostnika.
4. Dijaki se razdelijo v skupine po šest. Ugotavljajo in si med seboj pripovedujejo, kdaj poslušajo glasbo in kakšno. Ob koncu skupinskega dela v plenumu poročajo preostalim skupinam. Na podlagi ugotovitev dijakov pri skupinskem delu vzgojitelj vodi pogovor o pomembnosti glasbe, ki jo dijaki poslušajo in izbirajo ob različnih priložnostih.
5. Vzgojitelj predstavi dijakom subliminalna sporočila. Skupaj poslušajo in obravnavajo primere (linki so v predstavitvi Power Point). Vzgojitelj lahko poišče in predstavi še dodatne primere oziroma tudi primere vizualnih subliminalnih sporočil, ki so med priporočenimi gradivi. S tem dijaki bolj celostno dojamejo načelo delovanja subliminalnih sporočil.
6. Dijak razmisli, kakšno glasbo predvajajo v velikih trgovskih centrih, različnih trgovinah za mlade, trgovinah z igračami, restavracijah itd. Vzgojitelj predstavi glasbeno kuliso in navede primere njene uporabe oziroma manipulacije.

Predstavitev vsebine priporočljivih gradiv

- ***http://subliminalmanipulation.blogspot.com/***

  Spletna stran z osnovnimi primeri subliminalnih sporočil, ki delujejo vizualno. S pomočjo strani lahko razumemo temeljno načelo delovanja (tudi glasbenih) subliminalnih sporočil. Hkrati lahko primere vključimo kot dodatno delo in nadgradnjo primerov iz glasbe.

- ***www.muzak.com***

  Na tej strani je predstavitev podjetja, ki se ukvarja z izdelavo najrazličnejših kulis v potrošništvu, med drugimi tudi glasbenih.

- ***http://www.backmaskonline.com/index.php?page=newrock***

  Spletna stran s primeri subliminalnih sporočil iz moderne in nekoliko starejše glasbe.

- ***https://www.zavod-ipf.si/media/64231/koliksna_je_vrednost_javno_predvajane_glasbe_-_uvod.pdf***

  Na spletni strani je predstavljeno gradivo Zavoda IPF (Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije). Navedeni članek je sestavljen na podlagi serije znanstvenih člankov v nekaterih tujih publikacijah iz Velike Britanije in ZDA ter prispevkov o uporabi glasbenih kulis v potrošništvu.

Literatura in viri

1 *Havermann, M., Kuzina, M. (1995). Glasba in mamila. V: Košir, M. (ur.). Otrok in mediji. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije, str. 85–98.*

2 *Lenko, M. (2009). Pomen glasbe v očeh mladih. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.*

3 *Muršič, R. (1993). O moči glasbe. Časopis za kritiko znanosti, let. 21, št. 160–161, str. 101–124.*

4 *Škafar, V. (1998). Verstva, sekte in novodobska gibanja. Celje: Mohorjeva družba.*

5 *Zavod IPF. Kolikšna je vrednost javno predvajane glasbe. Dostopno na: https://www.zavod-ipf.si/media/64231/koliksna_je_vrednost_javno_predvajane_glasbe_-_uvod.pdf (28. 11. 2012).*

6 *Subliminal manipulation. Dostopno na: http://subliminalmanipulation.blogspot.com/ (28. 11. 2012).*

7 *Muzak. Dostopno na: www.muzak.com (28. 11. 2012).*

8 *Back mask online. Dostopno na: http://www.backmaskonline.com/index.php?page=newrock (28. 11. 2012).*

Priloga

Mladi in glasba.pdf

3.4 Letni delovni načrt prostočasne vzgojne interesne dejavnosti nemščina

Barbara Štingl, Dijaški dom Drava Maribor

Uvod

Nemščina kot prostočasna vzgojna interesna dejavnost v dijaškem domu se pojavlja kot strukturirana, neformalna oblika izobraževanja, ki se v nekaterih, v nadaljevanju opisanih segmentih vsakodnevno izvaja po ustaljenem, v drugih pa po sproti dogovorjenem urniku. Namenjena je vsem dijakom dijaškega doma, ki se v šoli srečujejo s težavami pri razumevanju snovi ali doseganju pozitivnih ocen, dijakom, ki svoje znanje želijo izboljšati ali z učenjem jezika šele začeti. Pri tem je vsakodnevni spremljevalec tudi IKT, ki se pri učenju in poučevanju pojavlja kot orodje za lažje in zanimivejše doseganje zastavljenih ciljev.

Cilji in načela

Program prostočasne vzgojne interesne dejavnosti nemščina zasleduje splošne cilje vzgoje in izobraževanja v institucijah srednješolskega izobraževanja, ki jih opredeljuje Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju (2011), kamor spadajo: doseganje kakovostne splošne izobrazbe, široke razgledanosti, razvijanje zmožnosti za vseživljenjsko učenje, stalni osebni in strokovni razvoj, razvijanje zmožnosti za učenje in pridobivanje znanja, razvijanje komunikacijskih zmožnosti v tujem jeziku, razvijanje delovnih navad in odgovornosti za svoj razvoj, zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje vsakega posameznika, nudenje ustrezne pomoči in spodbud posameznikom s težavami na določenih področjih usvajanja znanja, zagotavljanje pogojev za doseganje odličnosti pri posameznikih, ki so nadarjeni na različnih področjih, ter zagotavljanje sodelovanja med vzgojno-izobraževalnimi institucijami in širšim okoljem.

Ob tem se upoštevajo načela demokratičnosti in pluralizma, enakih možnosti in upoštevanja različnosti, omogočanja izbire in drugačnosti, aktivnega učenja, sistematičnosti in postopnosti, uravnoteženosti, kontinuitete, razvojnoprocesnega pristopa in kritičnega vrednotenja.

Dijaki pri prostočasni vzgojni interesni dejavnosti nemščina razvijajo sposobnost samostojne komunikacije v tujem jeziku, sposobnost za samostojno in odgovorno ravnanje, sposobnost za timsko delo, občutek za natančnost in doslednost ter svojo digitalno pismenost.

Opis dejavnosti

Prosti čas in aktivnosti v prostem času predstavljajo velik del dnevnega časa dijakov, ki bivajo v dijaških domovih. Iz tega sledi, da prostočasno udejstvovanje pomembno vpliva na razvojni proces, še posebej na razvoj identitete in integritete dijakov. Vzgojne aktivnosti, ki predstavljajo izziv, zahtevajo trud in koncentracijo ter so pomembne premostitvene situacije med otroško igro in delom odraslega (Shaw, 1995).

Dejstvo je, da se generacije 21. stoletja od prejšnjih generacij razlikujejo po drugačnem načinu življenja in delovanja. Vsak dan so obkrožene z multimediji,

informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, pretok in količina informacij sta vse hitrejša in vse manj cenzurirana. Mladi vsakodnevno informacije iščejo in jih tudi uporabljajo (Rončević, 2011; Ülen idr., 2011).

Sodobna družba pa od mladega človeka pričakuje, da se bo znal prilagoditi hitrim spremembam, takega, ki bo sposoben kreiranja novih možnosti mišljenja, doživljanja in vrednotenja (Gerlič, 2009). V skladu s spremenjenim svetom doživljanja pa se pred novimi izzivi srečujejo tudi dijaški domovi. Kako izvajati vzgojno-izobraževalni proces? Vsekakor se nahajamo pred neizogibnim dejstvom, da se morajo v programe dijaških domov vključevati multimediji. Seveda pa se pojavi vprašanje, kako se z novimi pristopi veča kakovost in učinkovitost vzgojno-izobraževalnega procesa in kdaj (Dečman Dobrnjič, Jeram in Šinko, 2012).

Ena izmed številnih prostočasnih dejavnosti, ki se izvajajo v slovenskih dijaških domovih, je tudi nemščina, pri kateri je uporaba IKT stalna spremljevalka dela. Kot prostočasna vzgojna interesna dejavnost se nemščina po vzgojnem programu izvaja v obliki različnih segmentov. To so: učna pomoč, začetno učenje jezika, delo z nadarjenimi dijaki in projektno delo. Pri vseh oblikah dela se teži k temu, da dijak poskusi sam uvideti, katera so njegova šibka in močna področja, in ob mentorstvu vzgojitelja poiskati rešitve in ustrezne metode dela, ki mu bodo v pomoč pri izpolnjevanju in nadgradnji znanja. Prve tri oblike dejavnosti so celoletne in potekajo vsakodnevno, pretežno individualno, kar je dodatni dejavnik, ki omogoča dejavnejšo vlogo dijaka kot soustvarjalca znanja. Prav tako so vsebine prilagojene nivoju znanja in interesnim področjem vsakega posameznika.

Učna pomoč je izjemno pomembna za dijake, ki imajo težave z doseganjem pozitivnih ocen, saj jim je tako omogočeno, da v šoli nerazumljeno snov ponovijo in utrdijo v sproščenem okolju, kjer imajo za razumevanje bistveno več časa. Poteka vsak dan in udeležujejo se je številni dijaki. Po razlagi učne snovi pogosto skupaj rešujemo domače naloge, vaje v spletnih učilnicah ali druge, avtorske interaktivne vaje. Kot dijaški dom se povežemo tudi z učitelji teh dijakov, s katerimi nato skupaj poiščemo rešitve za razrešitev njihovih težav.

Pri začetnem učenju jezika je pomembno izpostaviti pomen prilagajanja učnih vsebin interesnim področjem učečih se in učnim stilom posameznikov, saj delovna gradiva nastajajo na temelju njihovih želja in v skladu s prevladujočimi učnimi stili posameznikov, za katere so bili dijaki predhodno testirani. Na tem mestu lahko omenimo, da je bila v sodelovanju s Pedagoško fakulteto Univerze v Mariboru ta skupina dijakov vključena tudi v testiranje učnih priprav bodočega priročnika za učitelje mednarodnega projekta Love Language and more, kjer gre za povečanje zanimanja za učenje jezika med mladimi moškimi kot udeleženost znotraj družbe vseživljenjskega učenja. Tudi tukaj računalnik nastopa kot pomemben učni pripomoček pri delu, pri katerem si ure brez uporabe spletne strani YouTube in reševanja interaktivnih vaj ne moremo predstavljati.

Delo z nadarjenimi dijaki v pretežni meri zajema priprave za opravljanje mednarodnih jezikovnih izpitov, ki so pogoj za vpis na fakultete nemško govorečega območja. Dijakom nudim tudi pomoč pri vzpostavljanju stikov in iskanju informacij, povezanih z izbranimi fakultetami. Z nekaterimi dijaki te skupine pa se pripravljamo tudi na šolska tekmovanja v jeziku, ki jih organizira Slovensko društvo učiteljev nemškega jezika (SDUNJ).

Pri zadnji obliki dela, projektnem delu, slednje poteka priložnostno, v manjših skupinah, kjer s timskim pristopom obravnavamo tematike, ki so predmet zanimanja

ali aktualnih razpisov. Eden izmed projektov, s katerim smo sodelovali na natečaju SDUNJ s tematiko Märchen und Geschichten, ki je bil razpisan ob 200. obletnici prve knjižne izdaje pravljic bratov Grimm, je bil izdelava animiranega učnega e-gradiva, zgodbice, prevoda slovenske ljudske pripovedke v nemškem jeziku. Pri delu sta sodelovala dijaka, ki sta združila znanje na njunih interesnih področjih in tako izdelala kakovostno e-gradivo, s katerim sta zasedla prvo mesto v kategoriji srednjih šol.

Opisana prostočasna vzgojna interesna dejavnost koristno in kakovostno prispeva k aktivnemu preživljanju prostega časa dijaka v dijaškem domu in posledično dijakom omogoča lažje udejstvovanje na šolskem področju, sodelovanje in povezovanje dijaškega doma z zunanjimi institucijami pa za slednjega pomeni tudi večjo prepoznavnost v okolju in na področju srednješolskega izobraževanja.

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Letni delovni načrt prostočasne vzgojne interesne dejavnosti nemščina je prikazan s pomočjo PowerPoint predstavitve, ki je dostopna na CD-ju, priloženem tej monografiji. Predstavitev vsebuje osem prosojnic s temeljnimi cilji in ključnimi vsebinami ter povezavo do izbranih vsebin na spletnih straneh.

Sklep

Dejavnost dijaku ob ustrezni vzgojiteljevi spodbudi s strukturiranim individualnim pristopom omogoča odkrivati in spoznavati ustvarjalnost ter ustrezno razvijati njegov talent. Na področju učenja tujih jezikov to pomeni lažjo in bolj sproščeno komunikacijo z nemško govorečimi sogovorniki, doseganje boljših šolskih rezultatov, izpopolnjevanje znanja na področju IKT, ki je stalni spremljevalec na jezikovnem področju, in kot končni produkt posledično pomeni tudi dvig samozavesti in boljše počutje dijaka. Po evalvacijskih pogovorih je bilo ugotovljeno, da je dejavnost med dijaki zaželena, zato se bo v prihodnosti razvijala še naprej, saj menim, da pomembno prispeva k zagotavljanju kakovosti in konkurenčnosti pedagoškega dela v dijaškem domu.

Literatura in viri

1 *Krek, J., Metljak, M. (ur.) (2011). Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011. 2. izd. [El. knjiga]. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostopno na: http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf (15. 1. 2012).*

2 *Gerlič, I. (2009). Izzivi novih tehnologij in šola bodočnosti, Informacijska družba IS – 2009. V: Rajkovič, V., Bernik, M., Dinevski, D., Urbančič, T. (ur.). Vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi: zbornik konference. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Institut Jožef Stefan, Zavod RS za šolstvo. Kranj: Fakulteta za organizacijske vede.*

3 *Rončević, A. (2011). Multimediji u nastavi. Split: Sveučilište u Rijeci.*

4 *Shaw, S. M, Kleiber, D. A., Caldwell, L. L. (1995). Leisure and Identity Formation in male and female adolescents: A preliminary Examination. Journal of Leisure Research, 27, št. 3, str. 245–263.*

5 *Ülen, S., Slavinec, M., Gerlič, I. (2011). Konceptualni pristop kot možna alternativa tradicionalnemu frontalnemu pouku fizike v srednji šoli. V: Bačnik, A., Trstenjak, B., Blagus, K., Kosta, M. (ur.), Zbornik prispevkov Mednarodne konference SIRIKT 2011, Kranjska Gora, april 2011. Ljubljana: Miška.*

Priloga

Nemscina.pdf

3.5 Kajenje – naslada in prekletstvo

Franc Tehovnik, Dijaški dom Ivana Cankarja, Ljubljana

»Kajenje naredi človeka neumnega, napravi ga nezmožnega,
da bi mislil in ustvarjal … Kajenje je huda nevljudnost …
to je nepriljudna nesramnost …«
J. W. Goethe

Uvod

Kajenje je imelo in ima tako nasprotnike kot zagovornike. V zadnjem času je, glede na nesporne ugotovitve, da je kajenje škodljivo, slednjih vedno manj. Tobak je poleg alkohola dovoljena droga, ki se množično uporablja po vsem svetu. Kljub dejstvu, da je dovoljena, pa ne pomeni, da ni škodljiva. Nasprotno! Dokazano je, da cigaretni dim vsebuje več kot 4000 kemičnih spojin. Od tega je 50 znanih kancerogenih in metaboličnih strupov, ki prek pljuč prehajajo v krvni obtok in s tem v preostale dele telesa (Madiar, 2006). Najhuje pa je, da se ob kadilcih zastrupljajo in zbolevajo ljudje, ki z njimi živijo, z njimi delajo ali se z njimi samo družijo. Pri pasivnem kajenju dim vsebuje manj nikotina in CO, je pa zato v njem več katrana. Najbolj so pasivnemu kajenju izpostavljeni otroci, ki nimajo nikakršne možnosti, da bi se temu uprli, zato so potem bolj nagnjeni k razvoju astme ter okužb ušes, nosu in pljuč. Poleg tega je pri njih pogostejša smrt v zibelki. Na splošno tudi v šoli dosegajo slabše rezultate, predvsem na področju razumevanja in branja. Škodljive so vse oblike uživanja tobaka: kajenje, njuhanje in žvečenje.

Veliko poznejših rednih kadilcev začne s kajenjem zelo zgodaj, nekateri že v zadnjih razredih osnovne šole, ko njihova zmožnost kritičnega presojanja še ni dokončno izoblikovana. Največ mladostnikov pa začne kaditi v srednji šoli. Redki so kadilci, ki so začeli kaditi po dvajsetem letu.

Zakaj začnejo mladi kaditi? Veliko jih začne kaditi iz radovednosti, eksperimentirajo. Nekateri kmalu prenehajo z razvado, drugi pa nadaljujejo do zasvojenosti. Visok je tudi odstotek tistih mladih, ki začnejo s kajenjem zato, ker to počno tudi njihovi starši, starejši bratje in sestre. Zgledi vlečejo!

Določeni motivi za kajenje pa se med spoloma razlikujejo. Pri dekletih so to predvsem samopodoba, depresivnost in prepričanje, da kajenje ugodno vpliva na razpoloženje in na telesno težo. Pri fantih pa so pomembni dejavniki kajenja agresivnost, delinkventnost in motnje vedenja (Koprivnikar, 2011).

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Vzgojno-izobraževalna ura (VIU) se izvaja s pomočjo Power Point predstavitve, ki vsebuje enajst prosojnic s temeljnimi cilji in ključnimi vsebinami ter povezavo do izbranih vsebin na spletnih straneh.

Potek izvajanja VIU

1. V uvodnem delu dijake pozdravim, napovem temo VIU in jih vzpodbudim k razmišljanju in sodelovanju.

2. Povabim jih, naj vsak pove, kaj doživlja, ko prižge cigareto. Dijaki izrazijo svoje občutke, njihove odgovore zapišem na prazno prosojnico.
3. Povem, da je namen našega druženja prikazati kajenje v pravi luči, kar pomeni, ozavestiti dijake o škodljivosti njihovega početja, jih vzpodbuditi k razmišljanju o prenehanju s škodljivo razvado.
4. Prek pogovora, z navezavo na zgodovinsko znanje, dijaki ugotovijo, od kod tobak izhaja in kako je prišel v Evropo.
5. Skupaj si ogledamo film, ki prikazuje, koliko škodljivih snovi se izloča iz cigaret in kako vplivajo na naše telo.
6. Pogovorimo se o filmu in navežemo na raziskave, ki so bile opravljene v svetu in pri nas o škodljivih učinkih tobaka in o posledicah uživanja tobaka.
7. Ogledamo si zakonodajo, ki jo dijaki dobro poznajo, saj je o njej pred kratkim potekala burna polemika. Predvsem me bo zanimalo, kaj mislijo o njej. Se izvaja? Je smiselna? Ima želene učinke?
8. S pogovorom skušamo ugotoviti, kako na najlažji način prekiniti s kajenjem, predvsem če gre za mlade, ki še ne kadijo dolgo in s kajenjem še niso zasvojeni.
9. Dijakom se zahvalim za udeležbo in sodelovanje. Povem jim, da sem na njihove e-naslove poslal kratko anketo, in jih prosim, da jo v naslednjih treh dneh izpolnijo. Obljubim jim tudi, da jim v tednu dni pošljem analizo pridobljenih odgovorov.

Predstavitev vsebine priporočljivih gradiv

- ***http://www.revija-vita.com/index.php?stevilkavita=43&naslovclanek=Kajenje_in_telesne_bolezni***

  Na navedeni spletni strani so predstavljene škodljive posledice kajenja. Bolezni, ki jih kajenje povzroča. Čemu so izpostavljene nosečnice kadilke in predvsem njihovi še nerojeni otroci. Kako škodljivo je pasivno kajenje. In ne nazadnje, kakšne so koristi opustitve kajenja.

- ***http://kidshealth.org/teen/drug_alcohol/tobacco/smoking.html***

  Tudi ta stran spregovori o škodljivosti kajenja. Postreže s pretresljivimi slikami notranjih organov, prizadetih zaradi kajenja. Pomembna pa je tudi, ker razbije mit o neškodljivosti kajenja t. i. e-cigaret in vodnih pip.

Literatura in viri

1 *Čebašek-Travnik, Z. (2004). Kajenje in telesne bolezni. Revija Vita, maj 2004. Dostopno na: http://www.revijavita.com/index.php?stevilkavita=43&naslovclanek=Kajenje_in_telesne_bolezni (22. 11. 2012).*

2 *Koprivnikar, H. (2011). Dejavniki, ki vplivajo na kajenje mladostnikov. Zdravniški vestnik, junij 2011, str. 499–505. Dostopno na: http://www.szd.si/user_files/vsebina/Zdravniski_Vestnik/2011/junij/499-505.pdf (22. 11. 2012).*

3 *Izreki o kadilcih. Desi Comments.com. Dostopno na: http://www.desi-comments.com/quotes/subject/smoking_quotes/page/4/ (22. 11. 2012).*

4 *Kajenje. Dostopno na: http://tobak-zveza.si/default.asp?lang=sl&tip=vsebina&str=287 (20. 1. 2012).*

5 *Madjar, B. (2006). Kaj je dobro vedeti. Kajenje škodljivi učinki. Pomurske lekarne. Dostopno na: http://www.pomurske-lekarne.si/si/index.cfm?id=2164 (20. 1. 2012).*

6 *Kajenje. Portal Med.over.net. Dostopno na: http://med.over.net/zasvojenost/kajenje.php (20. 1. 2012).*

7 *Kajenje. Varnost in zdravje pri delu. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno na: http://www.osha.mddsz.gov.si/varnost-in-zdravje-pri-delu/informacije-po-temah/kajenje (20. 1. 2012).*

8 *Smoking. Kids Health. Teens Health from Neumours. Dostopno na: http://kidshealth.org/teen/drug_alcohol/tobacco/smoking.html (22. 11. 2012).*

Priloga

Kajenje.pdf

3.6 Bonton pri jedi

Kirka Rojko, Dijaški dom Drava, Maribor

Kaj nam pove bonton?

»Grdo obnašanje pri mizi kaže, da ti je precej več do hrane kot do družbe pri omizju.«
Burgess (v Rees, 1998: 2)

Osnovnih oblik vedenja se otrok nauči v družini. Ta je tista, ki nanj prenaša družbeno dogovorjeni sistem pravil lepega vedenja in mu s tem omogoča vstop v okolje – vrtec, šolo. V vzgojno-izobraževalnih organizacijah se nadaljuje spoznavanje družbeno sprejetih norm, ki mladostnikom lajšajo življenje.

Nikakor ni nujno, da so družine popolne pri učenju lepega vedenja, zato se zgodi, da dobimo v dijaški dom srednješolca, ki mu je z nasveti in učenjem pravil treba pomagati, da se bolje znajde v novem okolju.

Vsi bi morali biti olikani. Celo v najbolj nevzgojenih krogih, ki jih je danes vedno več, verjetno obstaja meglen spomin na to, da so jim nekoč povedali, da se morajo ljudje lepo obnašati, čeprav nevzgojenim verjetno ni povsem jasno, kaj naj bi to bilo.

Do tega največkrat pride zaradi nedoslednega uveljavljanja pravil lepega vedenja v družini. Pravila so postala popustljivejša ali pa jih mladi manj upoštevajo. To, kar se je spremenilo, je meja, do katere je preostali del družbe pripravljen zamižati na eno oko in brez komentarja spregledati takšno obnašanje (Rees, 1998).

Splošno mnenje starejših članov družbe je, da se današnja mladina grdo vede – pogosto tudi pri mizi. Tam se odraža njihov odnos do hrane in spremenjene prehranjevalne navade družin. Raziskave kažejo, da se v povprečnem tednu skoraj pet ljudi od desetih vsaj enkrat na dan usede za mizo in obeduje skupaj z družino ali prijatelji. Kar znatnih 21 odstotkov pa tega ne stori nikoli. To pomeni, da njihov obrok ni nikoli družabni dogodek (kjer bi obnašanje drugih pri mizi vplivalo na uživanje pri hrani) (Rees, 1998).

Prav zato se v dijaškem domu trudimo, da je prehranjevanje prijeten družabni dogodek, pri katerem se izboljšuje komunikacija med mladimi, ki živijo pod isto streho. Dijaki, ki se pri mizi neprimerno vedejo, se tega večinoma zavedajo in dobro vedo, katera pravila kršijo. Ob posebnih priložnostih se znajo prav lepo vesti. Naša naloga je, da jih hkrati z učenjem pravil vedenja učimo tudi spoštljivega odnosa do hrane.

Ko so časi hudi in nezaposlenost velika, je težko pričakovati, da se bodo ljudje, ki živijo pod velikim pritiskom, vedli prefinjeno. Če so lačni ali prisiljeni živeti v skrajno surovih in neučinkovitih družbenih razmerah, se ne moremo čuditi, če bontona ne uvrščajo na prednostno listo (Rees, 1998).

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Vzgojno-izobraževalna ura (VIU) se izvaja s pomočjo Power Point predstavitve, ki je dostopna na CD-ju, priloženem tej monografiji. Predstavitev vsebuje devet prosojnic s temeljnimi cilji in ključnimi vsebinami ter povezavo do izbranih vsebin na spletnih straneh.

Potek izvajanja VIU

1. V uvodnem delu vzgojitelj predstavi potrebnost poznavanja pravil lepega vedenja za življenje, s poudarkom na obnašanju pri mizi. Izpostavi razlike med vedenjem doma, v lokalu in v dijaškem domu.
2. Vzgojitelj predvaja prvi del kratkega filma o neprimernem vedenju v domski jedilnici. Dijakinje spomni, da je bil posnetek narejen v lastni režiji v domu s sodelovanjem dijakinj skupine in dijakov drugih skupin.
3. Vzgojitelj z dijakinjami vodi pogovor o vsebini posnetka ter o opaženih nepravilnostih in o tem, kaj je po splošno veljavnih pravilih vedenja pri mizi dovoljeno in kaj ne.
4. Dve dijakinji pripravita vsakdanji in slavnostni pogrinjek.
5. Vzgojiteljica naprosi dijakinje, da v parih rešijo spletno anketo.
6. Dijakinje s pomočjo vzgojitelja komentirajo analizo ankete.
7. Vzgojitelj predvaja še drugi del filma, ki kaže primerno vedenje v domski jedilnici.
8. Vzgojno uro končamo s skupno ugotovitvijo, da je uglajeno vedenje v jedilnici potrebno za dobro počutje vseh navzočih.

Priporočljive vsebine s spletnih strani

- ***http://www.poslovni-bazar.si/?mod=articles&article=449***

  Na tej spletni strani je predstavljeno uglajeno vedenje pri mizi. Spoznamo pravilno uporabo prtičkov, držo za mizo, uporabo jedilnega pribora in nekaj najosnovnejših pravil obnašanja pri mizi.

- ***http://marmelina.si/praznovanja/vsakdanja/bonton-za-mizo***

  Ta spletna povezava nas seznani s temeljnimi pravili lepega vedenja na praznovanju ob večerji s prijatelji ali pa na poslovnem kosilu. Izvedeli boste, kako je z uporabo zobotrebcev, kako pravilno pijemo kavo ali katere teme pogovora so primerne in katere ne.

- ***http://www.genspot.com/blog-3896/bonton-pri-jedi-za-mizo.aspx***

  Na tej spletni strani se bomo seznanili s pravilno razporeditvijo gostov in s pravilno izbiro vinskih kozarcev ter njihovo postavitvijo.

- ***http://www.dddrava.si/***

  Na tej spletni strani si lahko ogledate kratek film, ki ga je vzgojiteljica posnela z dijakinjami. Nahaja se v zavihku »za dijake«, vrstica bonton. V poudarjeni obliki nam kaže neprimerno vedenje v domski jedilnici, v drugem delu filma pa si lahko ogledamo sprejemljivo obnašanje pri mizi.

Literatura in viri

1 *Bonton [video]. Dijaški dom Drava. Dostopno na: http://dddrava.si/vsebina/za-dijake/bonton (6. 2. 2012).*

2 *Bonton za mizo. Dostopno na: http://marmelina.si/praznovanja/vsakdanja/bonton-za-mizo (6. 2. 2012).*

3 *Č. U. (2008). Uglajeno vedenje pri mizi – kako kaj uporabljati?. Poslovni bazar (28. 1. 2008). Dostopno na: http://www.poslovni-bazar.si/?mod=articles&article=449 (6. 2. 2012).*

4 *Duci (2007). Bonton – pri jedi, za mizo. Genspot. Dostopno na: http://www.genspot.com/blog-3896/bonton-pri-jedi-za-mizo.aspx (6. 2. 2012).*

5 *Incze, G. (1999). 100 vprašanj in odgovorov o dobrem obnašanju. Radovljica: Skriptorij KA.*

6 *Rees, N. (1998). Veliki sodobni bonton. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.*

Priloga

Bonton.pdf

3.7 Ločevanje odpadkov

Mojca Oset, Dijaški dom Šentjur

Splošno o ločevanju odpadkov

V vsakdanjem življenju doma, v šoli, v dijaškem domu, na treningih, zabavah, v kinu se srečujemo z različnimi odpadki. Na našem planetu je odpadkov čedalje več in vsekakor je treba poskrbeti, da ravnamo z njimi preudarno in iščemo možnosti za njihovo predelavo. Vsak Slovenec na leto 'pridela' kar 436 kg odpadkov. Samo 36 % vseh odpadkov se zbere ločeno.

V Sloveniji tako odpadke iz gospodinjstev oddamo na ekoloških otokih. To je namensko označen prostor, kjer so različni zabojniki postavljeni skupaj. Zabojniki se glede na vrsto odpadkov ločijo že po barvi. Glede na vrsto ločimo odpadke na embalažo, papir, steklo ter organske odpadke. Ti odpadki se reciklirajo. Tako imenovane nevarne odpadke (baterije, sijalke) odlagamo v za to pripravljene zabojnike v trgovskih centrih, šolah. V lekarnah lahko oddamo odpadna zdravila. Prav tako se ločeno zbirajo odpadne kartuše in tonerji (http://www.locevanjeodpadkov.si/). Tudi odpadna industrijska olja se zbirajo pri uporabnikih in se oddajo na zbirno mesto.

Mnoge izmed teh odpadkov lahko recikliramo. To pa delamo zato, ker je poraba energije bistveno nižja pri reciklaži kot pri izdelavi novih izdelkov. Prav tako z recikliranjem ohranjamo naravo, saj zmanjšujemo potrebo po izkoriščanju naravnih virov, emisije toplogrednih plinov in tako prispevamo k boju proti podnebnim spremembam. S tem, ko recikliramo, odpadne materiale ponovno uporabimo in tako so smetišča z odpadki manj obremenjena. Tako se lahko zmanjšuje tudi število odlagališč odpadkov (http://www.locevanjeodpadkov.si/).

Vsi lahko prispevamo k manj obremenjenemu okolju z odpadki, tako da spoznamo samo ločevanje različnih odpadnih materialov in recikliranje. K temu seveda ne pripomorejo le zakoni, temveč tudi izobraževalne oddaje, članki, še najbliže pa so mladim spletna gradiva.

O ločevanju odpadkov se lahko veliko naučimo od svojih otrok. Dosledno spoštovanje pravil v družini, šolah, podjetjih oziroma na vseh družbenih nivojih, pa nas bo pripeljalo do bolj zdrave narave, več zelenih listov ter bolj svežega zraka.

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Vzgojno-izobraževalna ura (VIU) se izvaja s pomočjo Power Point predstavitve, ki je dostopna na CD-ju, priloženem tej monografiji. Vsebuje osem prosojnic s temeljnimi cilji in ključnimi vsebinami ter povezavo do izbranih vsebin na spletnih straneh. Vsebina prosojnic, ki je predstavljena v wordovi različici, vsebuje še dodatne razlage.

Potek izvajanja VIU

1. V uvodnem delu vzgojitelj predstavi pomembnost ločevanja odpadkov za naš planet, ohranjanje narave ter ne nazadnje za naše počutje.
2. Dijaki si na spletni strani http://www.lep-planet.si/o-recikliranju/locevanje-odpadkov preberejo, kam spadajo določene odpadne snovi, s

katerimi se srečujemo v gospodinjstvih ali drugod v vsakdanjem življenju.

3. Dijaki rešijo spletno anketo Kam kaj spada.
4. Vzgojitelj napove ogled spletnega filma EKO FILM.
5. Vzgojitelj se z dijaki pogovori o filmu in dejstvih, ki so bila prikazana.
6. Dijaki skupaj z vzgojiteljem ugotovijo, da je ločevanje odpadkov tako moralna kot pravna obveza vsakega državljana.
7. Vzgojitelj opozori dijake na akcijo Očistimo Slovenijo oziroma njej podobne akcije v šoli ali na lokalni ravni.
8. Dijaki najdejo na spletu stran Regionalnega centra z odpadki in si ogledajo njihovo spletno stran.

Predstavitev vsebine priporočljivih gradiv

- ***http://www.rtvslo.si/okolje/slovenija-na-zagovor-zaradi-smeti/68599***

  Na tej povezavi lahko na interaktivnem multimedijskem portalu MMC preberemo članek o ukrepih evropske komisije proti Sloveniji zaradi neustrezne prilagoditve evropski zakonodaji. Članek je iz leta 2007. Zanimiva je povezava na stran Direktiva o odlagališčih, ki velja za države Evropske unije.

- ***http://www.lep-planet.si/***

  Na tej spletni strani je podrobno predstavljen sistem ločevanja odpadkov v Sloveniji. Prav tako dobimo podrobne informacije o recikliranju odpadkov. Preberemo lahko še mnogo zanimivosti in podrobnosti iz sveta odpadkov.

- ***http://www.ocistimo.si/Default.aspx***

  Spletno stran je uredilo društvo Ekologi brez meja, in sicer kot promocijo dogodka Očistimo Slovenijo 2012. Na spletni strani pridobimo nasvete tudi o tem, kam posamezni odpadek spada, če smo v dilemi.

- ***http://www.uradni-list.si/***

  Na spletni strani si lahko preberemo vse zakone, pravilnike in uredbe v zvezi z ravnanjem z odpadki na državni in lokalni ravni (Zakon o ravnanju z odpadki Ur. l. RS št. 41/2004, Pravilnik o ravnanju z odpadki Ur. l. RS št. 84/1998, Uredba o ravnanju z odpadki Ur. l. RS št. 34/2008).

Literatura in viri

1 *C.R. (2007). Slovenija na zagovor zaradi smeti. MMC RTV Slovenija (22. 3. 2007). Dostopno na: http://www.rtvslo.si/okolje/slovenija-na-zagovor-zaradi-smeti/68599 (27. 2. 2012).*

2 *Ločujmo odpadke – Zanimivosti. Slopak. Dostopno na: http://www.locevanjeodpadkov.si/36/Zanimivost (27. 2. 2012).*

3 *Očistimo Slovenijo 2012. Dostopno na: http://www.ocistimo.si/Default.aspx (27. 2. 2012).*

4 *Portal Lep planet. Recikliranje odpadkov za vsakogar. Dostopno na: http://www.lep-planet.si/ (27. 2. 2012).*

5 *Slopak. Dostopno na: http://www.locevanjeodpadkov.si/ (27. 2. 2012).*

Priloga

Locevanje odpadkov.pdf

3.8 Beleženje neformalnega izobraževanja v dijaških domovih

Mateja Tomšić, Zavod A. M. Slomška,
Dijaški dom Antona Martina Slomška

Formalno, neformalno in vseživljenjsko učenje

V evropskem prostoru je vedno bolj navzoča zavest, da se mora vsak človek vseživljenjsko izobraževati in ostajati odprt za nova znanja, kompetence in pridobivanje tistih veščin, ki mu bodo omogočale večjo zaposljivost in dvigovale kakovost njegovega dela in bivanja v širšem družbenem okolju (Blazinšek in Ocepek, 2010: 8–18).

Če se je v preteklih letih veliko govorilo o pomenu formalnega izobraževanja, smo danes storili korak naprej v smeri neformalnega izobraževanja. Dejstvo je, da v šolske klopi ne sedajo več samo otroci in mladi, pač pa morajo nova znanja pridobivati ljudje vseh starosti in poklicev. Dogaja se celo, da mladi postajajo učitelji starejšim. Tako se vzpostavlja medgeneracijski dialog in pretok znanj med mlajšo in starejšo generacijo. O neformalnem izobraževanju je treba govoriti tudi znotraj dijaških domov, saj takšne oblike učenja dolgoročno povečujejo zaposlitvene možnosti, razvoj talentov, rast samozavesti in osebnostni razvoj mladih.

Formalno izobraževanje je hierarhično strukturiran, časovno stopenjsko normiran izobraževalni sistem, ki se izvaja v različnih ustanovah od primarnih do terciarnih, medtem ko je neformalno izobraževanje zbirka učnih orodij in shem, ki predstavljajo kreativno in inovativno alternativo tradicionalnemu, klasičnemu sistemu izobraževanja (Gornik in Kozoderc, 2006: 4).

Krajev, kjer se izvajajo različne oblike neformalnega učenja, je danes vse več. Mnogo jih poteka znotraj nevladnih organizacij, odličen kraj za različne oblike neformalnega izobraževanja pa je lahko tudi dijaški dom. Ena od oblik neformalnega učenja poteka v okviru interesnih dejavnosti, ki jih ponujajo naši dijaški domovi. Nikakor pa ne gre pozabiti, da so v proces vseživljenjskega učenja vključeni tudi vzgojitelji dijaških domov, saj se morajo nenehno izpopolnjevati, če želijo v vzgojno-izobraževalni sistem vnašati kakovost znanj in odnosov.

Beleženje neformalnega izobraževanja z Nefiksom

Nefiks je projekt za promocijo in beleženje neformalno pridobljenega znanja. Namenjen je beleženju vseh vrst znanja, izkušenj, kompetenc, ki jih mlad človek pridobi zunaj šole. Uporabljajo ga mladi od 14. leta naprej, vanj pa se vpisuje neformalno pridobljeno znanje iz šestih tematskih področij:

- pridobivanje znanja z aktivnim državljanstvom in odgovornim delom na projektih,
- pridobivanje znanja z delom,
- pridobivanje znanja v organiziranih oblikah izobraževanja,
- pridobivanje znanja na taborih in s prostovoljnim delom,
- pridobivanje znanja v tujini in
- drugi načini pridobivanja znanja.

Nefiks spodbuja razvoj osmih ključnih kompetenc:

- komunikacija v maternem jeziku,
- komunikacija v tujih jezikih,
- številska predstavljivost in kompetence v matematiki, naravoslovju in tehnologiji,
- informacijska in komunikacijska tehnologija (IKT),
- učenje učenja,
- medosebne in družbene kompetence,
- inovativnost in podjetnost,
- kulturna zavest in izražanje.

Nefiks obstaja v dveh oblikah:

- Knjižica Nefiks,
- e-Nefiks, ki omogoča tudi ustvarjanje življenjepisa Europass, zbiranje priporočil itd. Uporaben je tudi za organizacije, ki lahko različne dejavnosti vpisujejo svojim mladim uporabnikom (Blazinšek, 2010: 34–40, 49).

Obe obliki sta lahko koristen pripomoček za sistematično vodenje in beleženje neformalno pridobljenega znanja in veščin znotraj dijaškega doma ali zunaj njega. S tem mlade spodbudimo, da so tudi v svojem prostem času aktivni in razvijajo lastne talente in zanimanja, ki jim bodo dolgoročno pomagali pri iskanju zaposlitve, razvijanju različnih kompetenc, komunikacijskih veščin in delovnih navad.

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Potek izvajanja VIU

1. V uvodnem delu vzgojitelj dijake razdeli na manjše skupine, nato napove temo.
2. Dijaki znotraj manjših skupin izpostavijo tri kraje, kjer po njihovem mnenju potekata učenje in izobraževanje. Predstavniki skupine ugotovitve zapišejo na prosojnico.
3. Vzgojitelj kot izziv na prosojnico dopiše vsaj še pet drugih krajev, ki so pomembni za učenje (npr. internet, igrišče, prostovoljski, medgeneracijski krožek, interesne dejavnosti, tečaji itd.).
4. Predstavitev pojmov formalno/neformalno in vseživljenjsko izobraževanje/učenje, zaposlitvena pismenost.
5. Sledi ogled videoposnetka o Nefiksu. Nato vzgojitelj pove, da je neformalno pridobljena znanja mogoče tudi beležiti. Dijakom pokaže knjižico Nefiks ter spletno povezavo do e-Nefiksa. Na kratko se dijaki seznanijo, kaj je mogoče in smiselno zapisati v Nefiks.
6. Vzgojitelj dijakom pomaga opraviti registracijo v e-Nefiks in kot primer pokaže primer vpisa enega izmed neformalnih izobraževanj (npr. tečaj kitare). Nato sledi razprava, med katero dijaki sami predlagajo, kaj bi lahko vpisali v Nefiks.
7. Vzgojitelj dijake seznani z osmimi ključnimi kompetencami, ki so potrebne za vseživljenjsko učenje. Dodatno razlago dijaki najdejo na spletu.
8. Nenehno se moramo učiti in izobraževati tudi vzgojitelji, zato je prav, da damo dober zgled mladim. Podelitev primera dobre prakse s študijskega obiska v Falmouthu si lahko ogledate na spletni strani DD AMS.

Predstavitev vsebine priporočljivih gradiv

- ***http://www.nefiks.si/***

  Na spletni strani sta predstavljena Zavod Nefiks (Inštitut za promocijo in beleženje neformalno pridobljenega znanja) in »INDEKS« v tiskani in e-obliki. Obiskovalec te spletne strani se lahko podrobneje informira o uporabi in pomenu beleženja neformalnega izobraževanja. Uporabniki e-Nefiksa so lahko tako posameznik kot tudi organizacije. Stran je namenjena tudi aktivnim iskalcem zaposlitve, zato se odlično dopolnjuje s tematiko o zaposlitveni pismenosti, ki jo lahko najdemo na spletnem portalu: ***http://talentiran.si/***. Pomen Nefiksa lahko podkrepi ogled Youtube posnetka.

- Priporočljivo gradivo je tudi obširnejši opis osmih ključnih kompetenc vseživljenjskega učenja: (***http://www.mladinski-ceh.si/index.php?option=com_content&view=article&id=374:nefiks-spodbuja-osem-kljunih-kompetenc&catid=149:novice&Itemid=249.***)

- Vzgojitelj mora biti prvi, ki dijaku pokaže dober zgled pripravljenosti za vseživljenjsko učenje. Primer dobre prakse na to temo si lahko ogledate na (***http://domovi.slomskov-zavod.si/index.php?option=com_content&view=article&id=281:ko-tudi-vzgojitelji-sedejo-v-olske-klopi&catid=54:dogajalo-se-je-20112012***).

Literatura in viri

1 *Blazinšek, A. (2010). Vodič po različnih vpisih v Nefiks. Ljubljana: Salve.*

2 *Gornik, J. in Kozoderc, D. (ur.) (2006). Nefiks: indeks neformalnega izobraževanja. Domžale: Mladinski ceh in Urad RS za mladino.*

3 *E-Nefiks. Dostopno na: http://www.nefiks.si/ (19. 11. 2012).*

4 *Nefiks. [Video]. Youtube. Dostopno na: http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=50FWwoiuexM (19. 11. 2012).*

5 *Nefiks spodbuja osem ključnih kompetenc. Mladinski ceh. Dostopno na: http://www.mladinski-ceh.si/index.php?option=com_content&view=article&id=374:nefiks-spodbuja-osem-kljunih-kompetenc&catid=149:novice&Itemid=249 (19. 11. 2012).*

6 *Študijski obisk v Falmouthu. Slomškov zavod. Dostopno na: http://domovi.slomskov-zavod.si/index.php?option=com_content&view=article&id=281:ko-tudi-vzgojitelji-sedejo-v-olske-klopi&catid=54:dogajalo-se-je-20112012 (19. 11. 2012).*

7 *Zaposlitvena pismenost. Portal Talentiran.si. Dostopno na: http://www.talentiran.si/index.php/nacrtovanje-kariere/zaposlitvena-pismenost (19. 11. 2012).*

Priloga

Neformalno izobrazevanje.pdf

3.9 Kontracepcija in njena izbira – za dijakinje in dijake

Natalija Tič, Škofijski zavodi, Jegličev dijaški dom, Ljubljana

Mladi, kontracepcija in moralna presoja glede njene uporabe

»Ni vseeno, na kakšen način so mladostniki vpeljani v svet spolnosti.«
Kastelic 2012

»Prav je, da otroci za kontracepcijo izvedo, še preden postanejo spolno aktivni.«
Lukšič 2011

Čeprav je Slovenija med evropskimi državami po najmanjšem številu neželenih nosečnosti med mladimi na samem vrhu, je dobro, da se zavemo novih trendov med mladimi v zahodnih državah, ZDA in azijskih državah, v skladu s katerim se vedno več mladih v spolne odnose spušča nezaščitenih. V porastu je predvsem pojavnost raka materničnega vratu. Strokovnjak s področja ginekologije, Adolf Lukanović, to dejstvo pripisuje »odprti in nekritični spolnosti brez uporabe kontracepcije« (STA, 2011). Poudarek na varni spolnosti je tako znova aktualen.

Ob podpori Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport so vsi srednješolci prvega letnika slovenskih srednjih šol 26. 11. 2011, na svetovni dan kontracepcije, prejeli brošuro »Vse o kontracepciji«, v kateri si lahko preberejo o kontracepcijskih metodah, dosegljivih pri nas. Nekateri (Kastelic, 2012) opozarjajo na pristranskost omenjene brošure in ji očitajo »omiljene« navedbe stranskih učinkov hormonskih pripravkov ter opustitev navajanja določenih resnih stranskih učinkov (npr. pljučne embolije).

Menim, da je potreben pristop, ki bo mladim najprej podal nepristranske informacije o metodah kontracepcije, v skladu s čimer je zastavljena tudi vzgojno-izobraževalna ura »Kontracepcija in njena izbira – za dijakinje in dijake«. Šele potem, ko se mladostnik korektno seznani z delovanjem in tveganji učinkovin, lahko presodi glede njihove uporabe in sprejme posledice svojih ravnanj.

Prav je, da se abortivnega delovanja tabletk ne zamolči, kot tudi ni prav, da se zamolči tveganje neplodnosti in izgubo menstrualnega cikla po letih jemanja kontracepcijskih tabletk. V knjigi »Tabletka: Si prepričana, da je zate?« avstralski strokovnjakinji s področja socialnega varstva opisujeta zgodbe deklet in žena, ki so se morale spopadati s številnimi ovirami, občutki jeze in izdajstva, ko jim na posvetu za izbiro kontracepcije nihče ni predstavil različnih metod in ko jih ob predpisovanju tabletk nihče ni opozoril na tveganje izgube menstrualnega cikla, neplodnosti, bolezni in celo okvare plodu. S tega vidika je poštenost informiranja zelo pomembna, če želimo mlade vzgajati k ozaveščenemu odločanju o sebi. Tisti, ki mladim res hoče dobro, jih bo informiral celostno in nepristransko.

Menim tudi, da bi morala biti tema kontracepcije del širše »spolne« vzgoje, širšega konteksta o medsebojnih odnosih, samospoštovanju, zlorabah, zanositvi in spolnih boleznih. Ko mladim spregovorimo o kontracepciji, nakažemo, da spolnost ni samo igra, zabava, raziskovanje, ampak je povezana s »posledicami« in odgovornostjo. Čeprav tok kontracepcije teži v smer, da ubadanje z neželeno zanositvijo nase

bolj prevzamejo dekleta kot fantje, lahko fantje s poznavanjem menstrualnih ciklov pri dekletu in poznavanjem kontracepcijskih metod ter tveganj pokažejo svoj delež odgovornega ravnanja in svoj odnos do dekleta.

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Vzgojno-izobraževalna ura se izvaja s pomočjo predstavitve enajstih prosojnic (dostopne so na CD-ju, priloženem tej monografiji), ki so razdeljene na časovne enote. Pri vsaki vsebini so povezave do internetnih gradiv, kot so članki in videoposnetki. Enote imajo točno določene vsebine, časovno omejitev in naloge za dijake oziroma vzgojitelja. Na začetku so navedeni potrebni učni pripomočki. Potreben čas za izvajanje te VIU je 80–90 minut.

Potek izvajanja VIU

Vzgojitelj poudari, da je tema kontracepcije pomembna, ni pa ločena od drugih vidikov medsebojnega odnosa. S seboj prinaša vprašanja, kot so: kdaj je za naju primeren čas, da si ustvariva družino; kakšne osnovne pogoje bivanja želiva takrat imeti; kako se bova takrat preživljala; zdravstveni pogoji; želja po karieri; psihološka pripravljenost.

1. Vzgojitelj predstavi vzgojno-izobraževalne cilje VIU in osnovne napotke, če se tako odloči. Ta del ni obvezen del VIU (5 + 5 min).
2. Vzgojitelj si s skupino dijakov vzame čas, da si preberejo e-gradivo, ki opisuje vrste kontracepcije (15 min).
3. Vzgojitelj vodi skupinsko razpravo in posluša, kaj so si dijaki zapomnili pri branju. Sprašuje jih o vrstah kontracepcijskih metod (15 min).
4. Vzgojitelj si z dijaki ogleda posnetek o stranskih učinkih sintetičnih hormonov. V skupni razpravi naštejejo primere hormonske kontracepcije: tabletke, obliži, implantanti (vsadki) (10 min).
5. Dijaki si na podlagi pridobljenih informacij izdelajo vsak svoj »program« kontracepcije. Vsak naredi eno do dve izbiri zase ter opiše, katero bi si želel za svojo partnerico/partnerja (10 min).
6. Vzgojitelj vodi skupinsko razpravo, pri kateri vsak dijak pove skupini, katera metoda se mu zdi najprimernejša glede na zanesljivost in stranske učinke. Dijak se tako uči govoriti o spolni temi, jo detabuizira in jo začne obravnavati racionalneje. Vzgojitelj vzdržuje pristop spoštovanja do teme (15 min).
7. Skupinsko delo: Vzgojitelj razdeli skupino v več podskupin (po svoji presoji). Vsaka skupina izbere način predstavitve pridobljenih spoznanj: A. risba, B. kolaž iz revij/časopisov, C. tipkanje članka. Predstavitev se predstavi na spletni strani šole oziroma na oglasni deski.

Predstavitev vsebine priporočljivih gradiv

- ***http://tvslo.si/predvajaj/kontracepcija-kako-izbrati-pravo-svetuje-zdravnica-bojana-pinter-z-ginekoloske-klinike-v-ljubljani/ava2.146623568/***

  Zanimiv izobraževalni posnetek pogovora z ginekologinjo dr. Bojano Pinter na temo izbire kontracepcijske metode.

- ***http://www.librum-translate.com/?p=587***

  Kratka predstavitev knjige, namenjene predvsem dekletom in ženam. Fantje in moški si z branjem knjige pridobijo dober vpogled v tematiko in izboljšajo razumevanje »ženskih« težav. Govori o tem, kako pomemben je menstrualni cikel za psihofizično zdravje in dobro počutje ženske ter kako sintetični hormoni posegajo v to ravnovesje. Opisuje načine, kako povrniti izgubljeni menstrualni cikel po prenehanju jemanja hormonskih tabletk.

- ***http://www.revija-vita.com/index.php?stevilkavita=64&naslovclanek=Prvi_obisk_pri_ginekologu***

  Članek o pomembnih napotkih za mlade pred prvim obiskom ginekologa. Postavlja nekaj vprašanj in opisuje tipični ginekološki pregled.

Literatura in viri

1 *Bennett, J., Pope, A. (2008). Tabletka: Si prepričana, da je zate? Ljubljana: Librum. (še ni izšla v slovenščini).*

2 *Kastelic, A. (2012). Sporna brošura o kontracepciji v slovenskih šolah. Iskreni.net (15. 11. 2012). Dostopno na: http://www.iskreni.net/druzina/kultura-zivljenja/1547-nova-sporna-brosura-o-kontracepciji-v-slovenskih-solah.html (25. 11. 2012).*

3 *Katera kontracepcija je prava zame. (2011). Lepa & zdrava, zdrava (15. 12. 2011). Dostopno na: http://www.lepazdrava.si/2011/12/katera-kontracepcija-je-prava-zame-/ (25. 11. 2012).*

4 *Kontracepcija, njene vrste ter plusi in minusi (kontracepcijske tabletke, injekcija, nožnični prstan, kondom, diafragma, sterilizacija ...). Uporabna stran (5. 11. 2010). Dostopno na: http://www.blog.uporabnastran.si/2010/05/11/kontracepcija-njene-vrste-ter-plusi-in-minusi-kontracepcijske-tabletke-injekcija-noznicni-prstan-kondom-diafragma-sterilizacija/STA (2011). (25. 11. 2012).*

5 *Medical Risk of the Birth Controll Pill. Youtube (21. 4. 2011). Dostopno na: http://www.youtube.com/watch?v=ZGl6mY7TCHY&feature=related (4. 10. 2012).*

6 *Mladi naj spoznajo kontracepcijo pred spolnimi odnosi. Primorske novice (26. 9. 2011). Dostopno na: http://www.primorske.si/Priloge/Zdravje/Mladi-naj-spoznajo-kontracepcijo-pred-spolnimi-odn.aspx (25. 11. 2012).*

7 *Salobir Gajšek, U. (2008). Prvi obisk pri ginekologu. Revija Vita, april 2008. Dostopno na: http://www.revija-vita.com/index.php?stevilkavita=64&naslovclanek=Prvi_obisk_pri_ginekologu (25. 11. 2012).*

8 *Vidic, J. (2012). Kontracepcija – kako izbrati pravo. Intervju z Bojano Pinter. Portal MMC RTV SLO (27. 9. 2012). Dostopno na: http://tvslo.si/predvajaj/kontracepcija-kako-izbrati-pravo-svetuje-zdravnica-bojana-pinter-z-ginekoloske-klinike-v-ljubljani/ava2.146623568/ (25. 11. 2012).*

Priloga

Kontracepcija.pdf

3.10 Bonton – priporočila za ustrezno vedenje

Olga Jazbinšek, Dijaški in študentski dom Koper

Uvod

Dijaški dom niso le stavba, oprema, pravna podlaga za ustanovitev in delovanje ter bolj ali manj gospodarno finančno poslovanje ... Dijaški dom so predvsem ljudje: dijaki, študenti, zaposleni, mladi in starejši obeh spolov, različnega porekla glede na okolje, iz katerega prihajajo, tako geografsko kot družinsko, različnih osebnih zgodovin, s svojimi osebnostnimi lastnostmi, z različnimi a hkrati podobnimi včasih celo enakimi željami, pričakovanji, cilji in nalogami. Med njimi na vseh nivojih križem kražem potekajo človeški odnosi, besedna in nebesedna komunikacija. Vzgojni načrt za dijaške domove našteva med cilji vzgojno-izobraževalnega procesa v dijaških domovih tudi vzgajanje za strpnost, sodelovanje z drugimi, razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi, usmerjanje k dialogu in nenasilni komunikaciji itd. (Vzgojni program za dijaške domove, 2011).

V sodobnem času elektronskih medijev moramo pri vzgojnem delu vedno več pozornosti nameniti tudi vzgoji za kultivirano (in varno) komuniciranje v spletnem okolju.

Lepo vedenje, bonton bi lahko opredelili in opisali takole: to so priporočila, dogovori, ustrezne poti in oblike komuniciranja, napisana in nenapisana pravila, ki pripomorejo, da postane medsebojno komuniciranje in sobivanje za čim več udeležencev jasno, sprejemljivo, s čimer je omogočena optimalna mera dobrega počutja, osebne in medosebne svobode, strpnosti in minimalno sporov in nesporazumov.

Ocenjujemo, da postajajo odnosi na vseh nivojih – med vrstniki, pa tudi med dijaki, študenti in odraslimi zaposlenimi v domu – bolj in bolj sproščeni, neformalni, demokratične odnose pogosto enačimo ali zamenjujemo z anarhičnimi. Menimo, da je treba ohranjati neko distanco, hierarhijo v odnosih, navajati dijake na sprejemljive vzorce obnašanja, da upoštevajo formalno sprejeta, pa tudi nenapisana pravila za uravnavanje in usmerjanje odnosov tako med posamezniki kot med različnimi skupinami oseb, ki živijo in delajo v domskem okolju. Poznavanje in uporaba pravil lepega vedenja postavljata meje in smerokaze pri izbiranju vedenja in tako olajšujeta komunikacijo. Naloga strokovnih delavcev je dijake o tem seznanjati, jih poučiti, jih na to področje opozarjati in jih s tem izobraževati in vzgajati, jih pripravljati na odraslo – civilizirano, socializirano, kulturno življenje tako v poklicu kot v vsakdanjem družinskem okolju, pri delu, v šoli in v prostem času ...

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Podlaga za vzgojno-izobraževalno temo je pripravljena na dvanajstih prosojnicah v programu Power Point. Namenjene so vzgojitelju kot opomnik, opora, pregled vsebin delavnic, hkrati pa mu omogočajo, da med izvedbo vzgojno-izobraževalne ure s klikom na ustrezno povezavo takoj odpre in uporabi druga spletna gradiva, ki so izbrana na temo: videoposnetek, delovni list, kviz, karikatura, projekcija prosojnic, pregled virov. Vsebina, oblike in metode predstavljenih delavnic so pripravljene za delo z dijaki prvih letnikov, predvsem poklicnih programov.

Potek izvajanja vzgojno-izobraževalne ure

1. Uvod: vzgojitelj dijakom v skupini napove in obrazloži problematiko bontona, predstavi cilje, dejavnosti. Predlaga jim, naj opazujejo vedenje pri sebi in pri drugih in o tem razmišljajo.
2. Dijaki izpolnijo spletno anketo anonimno in prostovoljno, lahko doma ali na računalniku v domski učilnici. Povezavo do ankete jim vzgojitelj lahko pošlje tudi po e-pošti, prek spletnih omrežij, na spletni strani šole, v skupinski spletni učilnici ipd.
3. Sledi ogled videoposnetka in vodeni pogovor o videnem.
4. Dijaki izpolnjujejo delovne liste v parih ali majhnih skupinah na temo Pogovarjanje. Poiščejo primerjave glede značilnosti vedenja med dobrim in slabim sogovornikom. In jih zapišejo v preglednici Sprejemljivo – Neprimerno. Svoje ugotovitve predstavijo vzgojni skupini na plenarnem delu.
5. Dijaki si ogledajo projekcijo karikature in spletne strani o vedenju na spletu, predvsem pri elektronskem sporočanju. Ustno ali pisno opišejo, kaj vidijo, kako razumejo in kakšna sporočila so razpoznali iz prikazanega.
6. Dijaki individualno, v parih ali skupinsko izpolnjujejo spletni kviz – igrico o obnašanju na internetu z vprašanji o bontonu pri spletnem komuniciranju.
7. Povzetek in ponovitev spoznanj vseh delavnic s pomočjo ogleda spletne predstavitve Spletni bonton oziroma etika ter predstavitev literature in priporočenih virov.

Predstavitev priporočljivih gradiv

- ***http://www.safe.si/***

  Točka ozaveščanja o varni rabi interneta nudi informacije in nasvete, kako varno in odgovorno uporabljati internet in druge nove tehnologije. Projekt Center za varnejši internet SAFE-SI izvajajo Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, ARNES, Zveza prijateljev mladine Slovenije in Zavod MISSS (Mladinsko informativno svetovalno središče Slovenije), financirata pa ga Generalni direktorat Connect pri Evropski komisiji in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

- ***http://www.gradiva.txt./slovenscina/***

  Gradivo za slovenščino v gimnazijah in poklicnih šolah. Nastalo v podjetju Ka.Pe. – jezikovni studio. Projekt sta financirala Ministrstvo za šolstvo in šport in Evropski socialni sklad.

Literatura in viri

1 *Kaj je spletna etika ali netiquette?. Varnost na spletu od A do Ž. Dostopno na: www.safe.si/c/996/Spletni_bonton (25. 3. 2012).*

2 *Podvršnik, K. et al. (2010). Lepo vedenje in pogovor. E-gradivo za slovenščino v gimnazijah in v poklicnih šolah. Rače: Ka.-Pe. – jezikovni studio.*

Dostopno na: http://gradiva.txt.si/slovenscina/slovenscina-za-triletne--sole/jezik-in-besedilne-vrste/besedilne-vrste-2/neuradni-pogovor/lepo--vedenje-in-pogovor/ (25. 3. 2012).

3 *Save-si kviz. Varnost na spletu od A do Ž. Dostopno na: www.safe.si/kviz/ (25. 3. 2012).*

4 *Skrt, R. (2005). Bonton uporabe e-pošte. Celje: Nasvet.com. Dostopno na: http://www.nasvet.com/bonton-posta/ (25. 3. 2012).*

5 *Spletni bonton oz. etika. Varnost na spletu od A do Ž. Dostopno na: www.safe.si/db/33/2594/ (25. 3. 2012).*

6 *Treer, K, Geržina, A. (2010). Skriti miti po domače – bonton. Youtube (19. 12. 2010). Dostopno na: http://www.youtube.com/watch?v=F-nk-Rulhtq8 (25. 3. 2012).*

7 *Vzgojni program za dijaške domove (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostopno na: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2011/programi/media/pdf/programi/2011_Vzgojni_program_DD_objava.pdf (25. 3. 2012).*

Priloga

Bonton.pdf

3.11 Mladi in ljudsko izročilo

Saša Šterk, Dijaški dom Tabor, Ljubljana

Ljudsko izročilo

Pomen poznavanja kulturne identitete je danes zelo velik, saj lahko globalizacija, povezovanje in medsebojna odvisnost med državami Evropske unije in širše tako številčno majhen narod »pogoltnejo«. Slovenci nimamo moči gospodarsko in politično vplivnih držav, imamo pa bogato ljudsko izročilo. To nezamenljivo bogastvo je dobro poznati, ceniti in ohraniti. Odprtost za sprejemanje in vrednotenje drugačnih kultur pa je povezana z zavedanjem in vrednotenjem svoje narodne kulturne samobitnosti.

Slovensko ljudsko izročilo

Slovenija je dežela bogata z naravnimi lepotami in zgodovinskimi izročili. Dane različne geografske enote so vplivale na življenje prebivalcev na tem območju. Na našem ozemlju so se stikale germanska, romanska, madžarska in slovanska kultura. Vse te razlike so bogatile tudi ljudsko izročilo, ki se je prenašalo iz roda v rod in polnilo slovensko skrinjo kulturne dediščine. V tej skrinji pa najdemo naše slovenske ljudske pesmi, ki jih spremljajo iznajdljivo izdelana in uporabljena ljudska glasbila in preprosti plesni koraki plesalcev (Vrečko, 2010: 2).

Ljudska pesem

Ljudske pesmi so vedno predstavljale pomemben del slovenskega človeka. Z njimi je pripovedoval, prosil, molil, se veselil, žalostil, šalil, ali pa si preprosto lajšal težko življenje (Terseglav, 1999: 13). Danes pa ljudske pesmi zaradi drugačnega načina življenja vse bolj izginjajo iz spomina in mlajše generacije jih vse manj poznajo.

Ljudski plesi

Tudi ljudski plesi so del slovenskega ljudskega izročila in so kljub geografski različnosti koreografsko in funkcionalno razmeroma enotni. Tako se isti plesi pojavljajo na vseh etnoloških območjih, a v različnih različicah in stilih.

Ljudski plesi v različnih slovenskih pokrajinah nosijo svoje zgodbe. Šaljivi plesi na Gorenjskem prikazujejo ljubezensko snubljenje, svatbene in spomladanske obredne plese, delovne plese ipd., vzhodnoštajerski plesi prikazujejo plesno zabavo po ličkanju koruze, v Prekmurju so ohranili cehovski ples »tkalečka«, ki ga drugje na Slovenskem ne poznajo. V Beli krajini pa so se ohranili plesi in običaji, ki so drugje v Sloveniji že zdavnaj zamrli (jurjevanje, kresovanje itd.) (Vrečko, 2010: 13).

Folklorne skupine

Najpomembnejši vir raziskovanja in ohranjanja naše ljudske dediščine so folklorne skupine, ki delujejo v vseh večjih krajih po Sloveniji. Obujajo običaje, ohranjajo ljudsko pesem, oblačila ter šege in navade naših prednikov. Profesionalne folklorne skupine, ki bi se ukvarjala s poustvarjanjem plesne, glasbene in oblačilne dediščine ter bi v sodobnost prenašala prvine preteklih šeg in navad, na Slovenskem nimamo. Obstaja pa vrsta uglednih ljubiteljskih folklornih skupin, ki ob strokovni podpori interpretirajo pretekle načine življenja in dosegajo ugledno odmevnost v mednarodnem kulturnem prostoru.

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Vzgojno-izobraževalna ura (VIU) se izvaja s pomočjo Power Point predstavitve, ki je dostopna na CD-ju, priloženem tej monografiji. Predstavitev vsebuje dvanajst prosojnic s temeljnimi cilji in ključnimi vsebinami ter povezavo do izbranih vsebin na spletnih straneh.

Potek izvajanja VIU

1. V uvodnem delu vzgojitelj predstavi temeljne značilnosti ljudskega izročila in dijakom pojasni pomen ohranjanja ljudskega izročila s poudarkom na tem, kako lahko pri tem dijaki sami pomagajo.
2. Vzgojitelj napove ogled dveh videoposnetkov »Plesi iz Rezije« in splet belokranjskih plesov z naslovom »Izrasla mi šenica«, pred ogledom posnetkov pa pojasni, zakaj sta bila izbrana ta dva videoposnetka.
3. Dijaki si ogledajo videoposnetka.
4. Vzgojitelj z dijaki vodi razpravo na temo Mladi in ljudsko izročilo.
5. Dijaki se razdelijo v dve skupini.
6. Dijaki v prvi skupini se naučijo zapeti ljudsko pesem, dijaki v drugi skupini pa se naučijo zaplesati ljudski ples.
7. Dijaki predstavijo skupinsko delo.

Predstavitev vsebine priporočljivih gradiv

- ***http://www.marolt.si/***

  V letih od ustanovitve do danes je Akademska folklorna skupina France Marolt ŠOU v Ljubljani s svojimi nastopi uspešno predstavljala slovenski ljudski ples doma in na tujem. Po zgledu AFS France Marolt so začele nastajati folklorne skupine po vsej Sloveniji. Njeni vsebinsko zaokroženi celovečerni letni nastopi pa odkrivajo, da je izročilo mogoče prikazati na več načinov, in s tem dajejo smernice drugim skupinam za njihovo delo. Letni nastopi niso samo predstavitev celoletnega dela skupine, ampak imajo predvsem vzgojno in izobraževalno vlogo. Na njih skuša skupina občinstvu prikazati slovensko plesno izročilo z različnih vidikov, bodisi zgodovinski razvoj posameznih plesnih tipov ter vsebinsko in antropološko sporočilnost plesov, bodisi njihovo življenje v okviru različnih šeg koledarskega in življenjskega kroga ali sodobne oblike ljudskega plesa, nakazujejo pa tudi vprašanja, kako ljudski ples poustvarjati danes.

- ***http://www.fs-dragatus.si/***

  Tradicionalno vodilo in prizadevanje Folklorne skupine Dragatuš je doseči ljudsko umetnost preteklosti kot apel modernemu človeku za veselje, prijateljstvo, strpnost do drugačnosti, smeh in lepoto življenja. Folklorna skupina Dragatuš združuje člane vseh generacij, ki z odgovornostjo in ljubeznijo ohranjajo belokranjsko ljudsko izročilo. Temeljno poslanstvo skupine je reproduciranje bogate kulturne dediščine naše dežele – ohranjanje ljudske glasbe, šeg in navad, pesmi in plesov Bele krajine.

- ***http://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/kdo_smo_folklora.htm***
  Javni sklad RS za kulturne dejavnosti – Folklorna dejavnost: Da bi bilo delo v folklornih skupinah še kakovostnejše, nastopi pa prepričljivi, JSKD organizira delavnice in seminarje za pridobitev ustreznih znanj in spoznavanje ustreznih odrskih interpretacij. Izvirnost in verodostojnost lahko skupine predstavijo na srečanjih, ki jih JSKD pripravlja na treh ravneh. Prireditve, izobraževanja in založništvo so področja delovanja, namenjena folkloristom ter pevcem in godcem, ki želijo izročilo poustvarjati strokovno ustrezno.
- ***http://gni.zrc-sazu.si/#v***
  Temeljne dejavnosti Glasbenonarodopisnega inštituta so poleg rednega raziskovalnega dela in objavljanja raziskav predvsem izdajanje temeljnih in drugih zbirk ljudskih pesmi, sistematično izdajanje ljudskih plesov, izpopolnjevanje, hranjenje in objavljanje izjemnega arhiva na kasetah in zgoščenkah, spremljanje sodobne dejavnosti, povezane z glasbenim in plesnim izročilom, in strokovno posredovanje na tistih področjih, kjer se folklornost oplaja ob pesemski, glasbeni in plesni dediščini.

Literatura in viri

1 *Folklorna skupina Dragatuš. Dostopno na: http://www.fs-dragatus.si/ (14. 12. 2012).*
2 *Folklorna skupina France Marolt. Dostopno na: http://www.marolt.si/ (14. 12. 2012).*
3 *Folklorna dejavnost. Javni sklad RS za kulturne dejavnosti. Dostopno na: http://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/kdo_smo_folklora.htm (14. 12. 2012).*
4 *Glasbenonarodopisni inštitut. ZRC SAZU. Dostopno na: http://gni.zrc-sazu.si/#v (14. 12. 2012).*
5 *Kunej, R. (2006). Transformacija ljudskega plesa v predstavitvah za 'druge'. Ljubljana: Inštitut za slovensko narodopisje. Dostopno na: http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-Z45CFQL1/?=&language=eng (14. 12. 2012).*
6 *Ramovš, M. (1980). Plesat me pelji: plesno izročilo na Slovenskem. Ljubljana: Cankarjeva založba.*
7 *Ramovš, M. (2000). Polka je ukazana: plesno izročilo na Slovenskem; Koroška in zahodna Štajerska. Ljubljana: Založba Kres.*
8 *Terseglav, M. (1999). Slovenske ljudske pesmi. Ljubljana: Karantanija.*
9 *Vrečko, L. (2010). Ljudsko glasbeno izročilo v Šmartnem in okolici. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta. Dostopno na: http://sciget.com/Predogled/76/c2d60419c7d9d198f9cb519646338b80bbdeb8e1 (14. 12. 2012).*

Priloga

Ljudsko izročilo.pdf

3.12 Nasilje med dijaki

Uroš Murko, Dijaški dom Drava Maribor

Nasilje med dijaki

Nasilje med dijaki predstavlja resen problem, predvsem za tiste dijake, ki so žrtve nasilja, pa tudi za tiste, ki nasilje izvajajo. Nasilje posledično povzroča žrtvi nasilja hude psihofizične stiske; nasilnežu pa utrjuje njegov neustrezen model uveljavljanja in reševanja problemov.

Obstaja več opredelitev nasilja, saj je odnos ljudi do tega pojava odvisen od kulturne raznolikosti, vedenjskih vzorcev in navad kakor tudi od ozaveščanja javnosti in posameznikov o nasilnem vedenju. Verjetno pa je, da ima najpomembnejšo vlogo pri preprečevanju nasilja v družini, lokalnem, nacionalnem in globalnem okolju prav politika vodenja držav (Dečman Dobrnjič in Pagon, 2010).

Nasilje med dijaki predstavlja vrsto odnosa med dijaki in se izraža skozi zlorabo fizične ali psihične moči ene osebe nad drugo. Zloraba fizične ali psihične moči ene osebe nad drugo sodi v kategorijo odklonskega vedenja, ki ga morajo strokovni delavci prepoznati in ustrezno obravnavati. Opredelitev nasilja med dijaki izhaja iz splošne opredelitve nasilja, vendar se njegova opredelitev razlikuje od splošne v tem pogledu, da obravnava nasilje znotraj socialne skupine dijakov.

To, kar je skupno opredelitvam nasilja, izhaja iz podmene, da je nasilje posledica agresivnosti in zlorabe moči (Dečman Dobrnjič, 2012: 57). Pojma nasilje in agresivnost mnogi avtorji med seboj tesno povezujejo. Agresivnost je po navadi opredeljena kot vsaka oblika vedenja, katerega namen je psihična ali fizična poškodba nekoga drugega. V najširšem smislu je agresivnost vsak aktivni pristop k okolju in zajema vse oblike gibanja, najožje pa jo pojmujejo behavioristi, ki jo vidijo kot odziv, katerega cilj je prizadejanje škode drugemu živemu organizmu (Lamovec in Rojnik, 1978: 11; Berkowitz, 1993: 3; Geen 1998). V slovenski kulturi velja, da besedo agresivnost povezujemo s pojmom nasilje. V okviru nasilja med dijaki – šolskega (domskega) nasilja – smo se osredotočili na medvrstniško nasilje kot najpogostejšo obliko nasilja (Dečman Dobrnjič, 2012: 82). Vsakokratna posledica nasilja je stres. Posledica prepogostega stresa je lahko tudi zmanjšana sposobnost ali izguba sposobnosti pomnjenja, saj med delovanjem stresa »celice pomnjenja« hitreje odmirajo. Stres veča tudi pojavnost psihotične depresije. Otroci, ki živijo v nasilnih družinah, so lahko zelo bistri, njihov učni uspeh pa je zaradi stalnega stresa pogosto slabši (Dečman Dobrnjič in Pagon, 2010). Z vključevanjem preventivnih programov v vzgojno-izobraževalne procese, metod in preventivnih programov je moč rešiti veliko problemov dijakov. Dijakom s tem pomagamo pri ozaveščanju tega, kako prepoznavajo nasilje med dijaki in kako lahko pri tem pomagajo.

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Vzgojno-izobraževalna ura (VIU) se izvaja s pomočjo Power Point predstavitve, ki je dostopna na CD-ju, priloženem tej monografiji. Predstavitev vsebuje trinajst prosojnic s temeljnimi cilji in ključnimi vsebinami ter povezavo do izbranih vsebin na spletnih straneh.

Potek izvajanja VIU

1. V uvodnem delu vzgojitelj predstavi temeljne značilnosti nasilja in pojasni pomen preventive proti nasilju med dijaki, s poudarkom na samopomoči in pomoči vrstnikov.
2. Vzgojitelj napove ogled videoposnetka o nasilju, pred ogledom le-tega pa pojasni ozadje njegove vsebine.
3. Dijaki si ogledajo videoposnetek.
4. Vzgojitelj z dijaki vodi pogovor o vsebini videnega posnetka, o nasilju, o vzrokih in posledicah. Prikaz avtorske elektronske predstavitve Power Point.
5. Dijaki se razdelijo v skupine.
6. Dijaki v skupini pripravijo dokument Protokol preventive proti nasilju med dijaki – odgovornost dijakov. Za pomoč pri oblikovanju mnenj o nasilju si ogledajo spletni forum na to temo.
7. Dijaki predstavijo skupinsko delo in oblikujejo skupni dokument.

Predstavitev vsebine priporočljivih gradiv

- ***http://www.zavod-emma.si/***

  Zavod EMMA, Center za pomoč žrtvam nasilja je nevladna in neprofitna organizacija, ki je bila ustanovljena v začetku leta 2000 v Ljubljani z namenom nuditi strokovno brezplačno pomoč otrokom, mladostnikom, mladostnicam in ženskam žrtvam nasilja.

- ***http://www.za-nenasilje.si***

  S projektom za nenasilje želijo otroke in starše ozavestiti, da nasilje je, in jih naučiti, kako si lahko v primeru nasilja pomagajo, kam se lahko obrnejo, učiteljem pa ponuditi možne alternative ukrepanja v primeru pojavljanja nasilja na šoli.

Literatura in viri

1 *Berkowitz, L. (1993). Aggression: Its Causes, Consequences, and Control. New York: McGraw-Hill.*

2 *Dečman Dobrnjič, O. (2012). Odnos dijakov in pedagoških delavcev do nasilja v dijaških domovih. Doktorska disertacija. Maribor: Fakulteta za organizacijske vede. Univerza v Mariboru.*

3 *Dečman Dobrnjič, O., Pagon, M. (2010). Preventiva proti nasilju v šolskem okolju – nacionalna izhodišča. V: Brezovec, A., Mekinc, J. (ur.), Management, izobraževanje in turizem: družbena odgovornost za trajnostni razvoj. Portorož: Turistica, Fakulteta za turistične študije, str. 322–335.*

4 *Geen, R. G., Donnerstein, E. (1998). Human Aggression. Theories, research, and implications for social policy. Academic Press. Dostopno na: http://www-personal.umich.edu/~bbushman/98BA.pdf (23. 11. 2012).*

5 *Kimovec, B. in Nikl, M. (2012). Nasilje med dijaki. Didaktična priprava za vzgojno-izobraževalno uro (VIU) v dijaškem domu. Power Point predstavitev. Maribor: Dijaški dom Drava Maribor.*

6 *Lamovec, T. in Rojnik, A. (1978). Agresivnost. Ljubljana: DDU Univerzum.*

7 *Školsko nasilje. You tube (5. 11. 2008). Dostopno na: http://www.youtube.com/watch?v=30Hu0-_GvKg (20. 10. 2012).*

Priloga

Nasilje med dijaki.pdf

3.13 Preventiva proti nasilju v družini – vloga dijakov

dr. Olga Dečman Dobrnjič, Zavod RS za šolstvo
Bojan Jeram, Dijaški dom Vič, Ljubljana

Nasilje v družini

»Otrok bo rajši žrtvoval sebe, kakor pa izdal svoje starše.«
Kampan Erzar, 2001

Za razvoj otrok je odgovorna celotna družba in njen sistem odnosa do otrok, družine in posameznika. Družini vsekakor pripada edinstvena prednost in primarnost, ko govorimo o razvoju otrok, takoj za družino pa odgovornost za razvoj otrok »pripada« tudi vzgojno-izobraževalnim organizacijam, saj v njih otroci preživijo skoraj tretjino svojega časa odraščanja in socializacije. Ne glede na visoko zavest družbe, šole in družine pa se pri razvoju otrok nenehno srečujemo s spoznanjem, da sta ravno družina in šola tisti družbeni okolji, v katerih so mnogi otroci izpostavljeni številnim neprimernim in nasilnim odnosom.

Nasilje v družini pomembno spremeni otrokov svet zaznave okolja in trajno deformira njegov odnos z ljudmi. Nasilje v otroku povzroča strah in negotovost, ga bega in spravlja v nenehno stisko in stresne situacije. Različne raziskave dokazujejo dejstvo, da otroci, ki odraščajo v družini, v kateri se dogaja nasilje, sčasoma ponotranjijo vedenjske vzorce svojih staršev. Deklice pogosto prevzamejo vlogo žrtve. Pozneje v partnerskih zvezah nasilje sprejemajo, saj imajo višji prag strpnosti do nasilja, lahko pa ga razumejo celo kot dokaz ljubezni. Dečki pogosto prevzamejo očetovo nasilno vedenje. Nasilje sprejemajo kot »običajen« način reševanja nesporazumov, kot nekaj vsakdanjega. Čim zgodnejše je obdobje, v katerem se je nasilje začelo, tem huje vpliva na celostni otrokov razvoj (Plaz in Veselič, 2002: 126–130).

Nekateri menijo, da bodo otroci, denimo predšolski, svoje hude pretrese, ki so jih doživeli, pozabili. To se, žal, ne zgodi. Engrami živijo v podzavesti otrok in delujejo škodljivo, navidezna pozaba ne preprečuje kvarnih duševnih in telesnih posledic. Ti otroci (in pozneje odrasli) imajo sindrom, ki ga imenujemo motnja po duševnem pretresu ali posttravmatska stresna motnja (post-traumatic stress disorder – PTSD).

Motnja po duševnem pretresu se razodeva v ponavljajočem se podoživljanju travme s prisilnimi spomini, hudimi sanjami in celo morami. Občasno prihaja do dolgotrajnega občutka otopelosti, neodzivanja na okolico in odtujenosti ljudem. Nastopi lahko tudi vegetativna prevzdraženost z zvišano budnostjo in vznemirjenjem ter nespečnostjo. S temi simptomi so povezani tesnoba, bojazen in depresija ter razmišljanje o samomoru. Prizadeti se v obdobju PTSD izogibajo dejavnostim in še posebno okoliščinam, ki bi jih lahko spominjale na doživeto travmo, saj v takem primeru lahko pride do izbruha panike, strahu in agresije. Tako vedenje se v odraslosti po navadi prepleta še s čezmernim uživanjem pomirjeval, alkohola in uporabo drog (Knapfel, 2006: 26, v Zloković in Dečman Dobrnjič, 2008: 51).

Posledica prepogostega stresa sta lahko tudi zmanjšana sposobnost ali izguba sposobnosti pomnjenja, saj med delovanjem stresa »celice pomnjenja« hitreje

odmirajo. Stres veča tudi pojavnost psihotične depresije. Otroci, ki živijo v nasilnih družinah, so lahko zelo bistri, njihov učni uspeh pa je zaradi stalnega stresa pogosto slabši (Dečman Dobrnjič in Pagon, 2010).

Družine, katerih člani živijo v nasilnih odnosih, potrebujejo strokovno pomoč. Iz nekaterih izkušenj iz različnih držav sveta je razvidno, da je med družinami, ki jim je bila pravočasno ponujena pomoč, po enem letu manj kot tretjina nadaljevala z neprimernimi odnosi do otrok ali z nasiljem nad njimi (Daro in Donnelly, 2007).

Številne probleme otrok in mladostnikov je mogoče razreševati, pa tudi mnoge smrti mladih preprečiti, če v vzgojno-izobraževalne procese v dijaških domovih vključujemo preventivne programe, metode in oblike dela, s pomočjo katerih mlade ozaveščamo o nasilju v družini, jih naučimo nasilje v družini prepoznavati in jih tudi naučimo, kako lahko pomagajo pri preprečevanju nasilja v družini.

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Vzgojno-izobraževalna ura (VIU) se izvaja s pomočjo Power Point predstavitve, ki je dostopna na CD-ju, priloženem tej monografiji. Predstavitev vsebuje deset prosojnic s temeljnimi cilji in ključnimi vsebinami ter povezavo do izbranih vsebin na spletnih straneh.

Potek izvajanja VIU

1. V uvodnem delu vzgojitelj predstavi temeljne značilnosti nasilja v družini in dijakom pojasni pomen preventive proti nasilju v družini s poudarkom na tem, kako lahko pri tem pomagajo dijaki.
2. Vzgojitelj napove ogled videoposnetka »Sodnik pretepel hčer, ker je parazitirala«, pred ogledom videa pa pojasni ozadje njegove vsebine.
3. Dijaki si ogledajo videoposnetek.
4. Vzgojitelj z dijaki vodi pogovor o vsebini videnega posnetka in o nasilju v družini.
5. Dijaki se razdelijo v skupine.
6. Dijaki v skupini pripravijo dokument Protokol preventive proti nasilju v družini – odgovornost dijakov.
7. Dijaki predstavijo skupinsko delo in oblikujejo skupni dokument.

Predstavitev vsebine priporočljivih gradiv

- ***http://www.beliobroc.si/***

  Na tej spletni strani je predstavljeno društvo Beli obroč Slovenije. To je društvo, ki skrbi za pomoč žrtvam kaznivih dejanj. Društvo ponuja psihosocialno in pravno pomoč žrtvam kaznivih dejanj, izobraževalne programe za strokovne sodelavce, ki delajo z žrtvami, obvešča javnost o celotnem spektru pomoči, deluje preventivno, pripravlja zakonodajne predloge za izboljšanje položaja žrtev, sodeluje z vladnimi in nevladnimi organizacijami ter nudi žrtvam materialno pomoč. Na tej spletni strani je tudi povezava za anonimno prijavo nasilja v družini.

- ***http://www.drustvo-dnk.si/***

  Na tej spletni strani je predstavljeno Društvo za nenasilno komunikacijo. To je nevladna, neprofitna in humanitarna organizacija, ki deluje na področju zmanjševanja nasilja v družbi.

- ***http://www.drustvo-sos.si/index.php?page_id=4***
  Na tej spletni strani je predstavljeno Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja, ki je namenjeno ženskam, otrokom, mladostnicam in mladostnikom, ki imajo izkušnje z nasiljem v družini, partnerskih ali sorodstvenih zvezah, na delovnem mestu ali v drugih odnosih.
- ***http://www.zurnal24.si/mame-so-krive-in-morajo-odgovarjati-clanek-44699***
  Na tej spletni strani je članek, ki govori o specifičnih vedenjih zlorabljenih otrok in o tem, kako jih prepoznati v šolskem okolju.

Literatura in viri

1 *Beli obroč. Dostopno na: http://www.beliobroc.si/ (20. 11. 2012).*

2 *Daro, D., Donnelly, A. C. (2007). Child abuse prevention: accomplishments and challenges. Dostopno na: http://www.saferchildren.net/print/daro.pdf (4. 1. 2011).*

3 *Dečman Dobrnjič, O., Pagon, M. (2010). Preventiva proti nasilju v šolskem okolju – nacionalna izhodišča. V: Brezovec, A., Mekinc, J. (ur.), Management, izobraževanje in turizem: družbena odgovornost za trajnostni razvoj. Portorož: Turistica, Fakulteta za turistične študije, str. 322–335.*

4 *Društvo za nenasilno komunikacijo. Dostopno na: http://www.drustvo-dnk.si/ (20. 11. 2012).*

5 *Društvo SOS telefon. Dostopno na: http://www.drustvo-sos.si/index.php?page_id=4 (20. 11. 2012).*

6 *Hadner Hvala, S. (2009). Mame so krive in morajo odgovarjati. Portal Žurnal 24.si (6. 3. 2009, 7. 6. 2011). Dostopno na: http://www.zurnal24.si/mame-so-krive-in-morajo-odgovarjati-clanek-44699 (13. 1. 2012).*

7 *Plaz, M., Veselič, Š. (2002). Nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki v družini. V: Lešnik Mugnaioni, D. (ur.), Nasilje-nenasilje. Priročnik za učitelje, učiteljice, svetovalne službe in vodstva šol. Kranj: Šola za ravnatelje.*

8 *Sodnik pretepel hčer, ker je piratizirala (2011). Portal dne.enaa.com (4. 11. 2011). Dostopno na: http://dne.enaa.com/E-svet/E-druzba/VIDEO-Sodnik-pretepel-hcer-ker-je-piratizirala.html?&utm_source=enovice_dne_07112011&utm_medium=email&utm_term=02_novica01&utm_campaign=dne (2. 10. 2012).*

9 *Zloković, J., Dečman Dobrnjič, O. (2008). Djeca u opasnosti! Odgovornost obitelji, škole i društva. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.*

Priloga

Nasilje v družini.pdf

3.14 Ekonomsko izkoriščanje otrok

Dragan Kojić, Katarina Filej, Dijaški dom Nova Gorica

Otroci in delo

»Današnji otroci so jutrišnji državljani, ki bi lahko – če bi pridobili priložnost za normalno otroštvo, izobraževanje in usposabljanje, seveda – izboljšali svet, v katerem živimo.«

(Puri, Mamtora, 2012)

Ni vsako delo, ki ga opravijo otroci, opredeljeno kot izkoriščanje otroške delovne sile. Tisto otroško delo, ki ne vpliva na otrokovo ali najstnikovo zdravje, ne ogroža njegovega osebnostnega razvoja in ne preprečuje njegovega šolanja, je v splošnem sprejeto kot pozitivno in zaželeno (npr. pomoč v gospodinjstvu, pomoč v domačem podjetju, počitniško delo itd.). Termin *otroška delovna sil*a se uporablja, ko delo prikrajša otroke za njihovo otroštvo, njihov potencial za razvoj in dostojanstvo, je nevarno za psihični in fizični razvoj otroka (Sedej, 2008).

Konvencija o otrokovih pravicah vsebuje obsežne mednarodne pravne standarde za zaščito in blaginjo otrok. V 32. členu je zapisano, da morajo države pogodbenice priznavati otrokovo pravico do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in pred opravljanjem katerega koli dela, ki je lahko nevarno ali ki moti otrokovo šolanje ali škodi njegovemu zdravju ali telesnemu, umskemu, duhovnemu, nravstvenemu ali družbenemu razvoju. Uresničevanje tega člena naj zagotovijo z zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi. Dejansko pa so v praksi svetovnega gospodarstva preštevilni primeri ekonomskega izkoriščanja otrok. Več kot 200 milijonov otrok je žrtev prisilnega dela in s tem oropanih normalnega razvoja in oskrbe. Večina jih mora delati zaradi lastnega preživetja in preživetja svoje družine. Največ prisilnega dela med otroki je v gospodarsko revnejših državah, ki takšno početje veliko bolj dopuščajo kot razvite zahodne države (Leban, 2007).

Kronična revščina ostaja največja ovira za zadovoljevanje potreb, varovanje in spodbujanje pravic otrok. Lotevati se je moramo na vseh področjih, od zagotavljanja osnovnih socialnih servisov do ustvarjanja možnosti za zaposlitev, od omogočanja manjših kreditov za naložbe v lokalno infrastrukturo do oprostitve dolgov in »poštenega trgovanja«.

Organizacije, kot sta Unicef in ILO, si že prizadevajo ukiniti delo otrok. Prav organizacija ILO je v preteklosti že sprejela najbolj pomembne mednarodne standarde, ki zadevajo otroško delovno silo. Pomemben prvi korak v smeri odprave otroškega dela je pridobitev sodelovanja s strani multinacionalk in lokalnih tovarn. Prav te same vodijo evidenco in nadzor nad tem, koga bodo zaposlovale. S svojim pozitivnim odnosom ali omejitvijo poslovanja pa lahko vplivajo na druga podjetja, ki še vedno izkoriščajo otroško delovno silo.

Izkoreninjenje revščine in zmanjšanje razlik morata biti glavna cilja pri nadaljnjih razvojnih prizadevanjih sodobnega sveta, predvsem pa nerazvitih držav. Potrebna sta izvajanje strogih zakonov proti delu otrok in politična volja za njihovo uveljavljanje. Velika vladna odgovornost je postaviti šolski sistem tako, da imajo otroci lahek dostop do njega. Pomembna je kakovost šolstva, ki oskrbuje otroke s primerno

snovjo, kot so poklicna in strokovna stopnja izobrazbe ali neformalne tehnike, ki učijo otroke normalnega življenja (Sedej, 2008).

Primer prisilnega dela otrok

Slavec (2012) navaja, da pakistanska organizacija za človekove pravice ocenjuje, da 11 milijonov otrok, starih manj kot 14 let, dela po šest dni na teden, devet do deset ur na dan v mučnih, bolezni povzročajočih barakah, opekarnah ali na žgočih poljih. Otroci predstavljajo kar četrtino državne hlapčevske delovne sile, v povprečju pa začnejo delati pri sedmih letih (po nekaterih podatkih že veliko prej). Samo pakistanski predel Sialkot z okoliškimi vasmi, kjer izdelujejo izključno nogometne žoge za Nike, Adidas, Challenge in druge (približno 30 milijonov žog letno), zaposluje 7000 otrok. Starši svoje otroke oddajo lastnikom vaških tovarn, otroci pa postanejo nekakšna last teh tovarnarjev, ki jih seveda lahko naprej prodajajo drugim lastnikom. Pri tem pa mora novi lastnik (ali sam otrok oziroma njegova družina, če ga želi osvoboditi) plačati 150–180 dolarjev nekakšne odkupnine, ki ji pravijo *peshgi*, saj v Pakistanu neuradno (ker je prepovedano) deluje sistem dolžniškega dela. *Peshgi* je dolg, ki ga vsak delavec dolguje svojemu lastniku in ga zato obvezuje k njemu.

Lastnik namreč vnaprej (kot nekakšno predplačilo nadaljnjih plač) izplača določeno vsoto delavcu ali njegovi družini, delavec pa mora zato delati, vsaj dokler ne poravna celotnega dolga, zato je dejansko zavezan k delu pri lastniku. V primeru bolezni ali smrti delavca je za dolg odgovorna njegova družina, kar se pogosto prenaša iz roda v rod, ker je ta znesek za tamkajšnje razmere izjemno visok. Ta dajatev in sistem dolžniškega dela nasploh sta sicer v Pakistanu prepovedana že od leta 1988, vendar kljub temu ostajata žalostna običajna praksa v različnih panogah: opekarstvo, tapetništvo, kmetijstvo, ribolov, kamnolomi, obutvena industrija, ločevanje odpadkov itd. Večina delavcev nikoli ne uspe poplačati te odkupnine, še posebej ne otroci, ki so plačani manj kot odrasli. Otroci so za šivanje žog ali izdelavo tapet in podobnih ročnih del še posebej iskani, ker imajo spretne in majhne prste. Pri tem pa se porodi vprašanje, zakaj so potem otroci toliko manj plačani kot odrasli, če so spretnejši in hitrejši. Vendar je bolj kot razlaga o spretnih prstkih otrok verjetno dejstvo, da otroke in mlade najemajo zato, ker se bodo le-ti manj verjetno uprli nelegalnim in nepravičnim pogojem dela in se bodo seveda tudi manj verjetno povezali v delavske organizacije, ki bi se uprle delodajalcem.

Dan boja proti otroškemu delu

Mednarodna organizacija dela (ILO) je 12. junij leta 2002 razglasila za svetovni dan boja proti otroškemu delu. Otroci sami so nemočni in podvrženi izkoriščanju na različne načine, sprva pa se tega niti ne zavedajo. Med izkoriščevalsko delo otrok prištevamo:

- otroke mlajše od 12 let, ki delajo v kakršni koli gospodarski panogi,
- otroke med 12. in 14. letom, ki opravljajo težko delo, in
- otroke, ki opravljajo najhujše oblike otroškega dela, v katerem so zasužnjeni, prisilno zaposleni, žrtve prostitucije, preprodaje, vključeni v ilegalne dejavnosti ali izpostavljeni življenjski nevarnosti, pri čemer je to zadnje najhujša možna oblika izkoriščanja.

Otrokom morajo biti nudeni varno zavetje, ljubezen, spoštovanje in vsi pogoji za lepo in brezskrbno otroštvo, kar naj bi nudil vsakdo po svojih najboljših močeh. Izkoriščanje otrok v kakršni koli obliki zavira njihov osebnostni razvoj, krši njihove

človeške pravice in kopiči v njih prikrite travme. Svetovni dan boja proti otroškemu delu nosi v sebi sporočilo: imejmo jih radi, učimo jih pravih korakov v svet, spoštujmo jih in jih učimo spoštovanja, pomagajmo jim najti njihovo pot, saj so ravno oni smisel, zaradi katerega smo mi prišli na svet (http://www.refleks.us/blog/2009/06/dan-boja-proti-otroskemu-delu).

Potek in predstavitev vzgojno-izobraževalne ure

Vzgojno-izobraževalno uro (VIU) izvedemo s pomočjo Power Point predstavitve, kjer so predstavljene ključne vsebine in povezava do fotografskega gradiva na spletni strani.

Potek izvajanja VIU

1. V uvodnem delu vzgojitelj predstavi pojem ekonomskega izkoriščanja otrok in pravno podlago za preprečevanje le-tega.
2. Vzgojitelj vodi pogovor z dijaki ob vprašanjih: Kaj pojmujete pod izrazom »revščina«? Ali ste že slišali za primere delodajalcev/držav, ki ekonomsko izkoriščajo otroke? Navedite primere športnikov, ki oglašujejo znamko Nike!
3. Napove ogled slikovnega gradiva na povezavi.
4. Vzgojitelj zopet vodi pogovor o tem, kaj bi dijaki naredili za preprečevanje in zaščito otrok pred izkoriščanjem in v čem vidijo pomen izobraževanja za otroke.
5. Dijaki to vsebino ustrezno predstavijo v prostorih dijaškega doma, na spletni strani (npr. izdelajo plakat, priprava gradiva za spletno stran ipd.).

Predstavitev vsebine priporočljivih gradiv

- ***http://www.24.ur.com/novice/svet/ustavimo-izkoriscanje-otrok.html***

  Kratek članek o tem, koliko otrok po svetu je žrtev ekonomskega izkoriščanja zaradi revščine in boja za golo preživetje.

- ***http://www.refleks.us/blog/2009/06/dan-boja-proti-otroskemu-delu/***

  Kratka novica o mednarodnem dnevu boja proti otroškemu delu.

- ***http://miha.ef.uni-lj.si/_dokumenti3plus2/194080/POP-vaje_03_Nike_STUDIJA_PRIMERA.PDF***

  Seminarska naloga, ki opisuje primer multinacionalke Nike, ki je za proizvodnjo svojih izdelkov v Vietnamu in Pakistanu zlorabljala tudi otroško delovno silo, in katere ukrepe je sprejela, da bi to odpravila.

Literatura in viri

1 *Dan boja proti otroškemu delu (2009). Refleks.us (12. 6. 2009). Dostopno na: http://www.refleks.us/blog/2009/06/dan-boja-proti-otroskemu-delu/ (7. 12. 2012).*

2 *Dečman Dobrnjič, O., Pagon M., in Pšunder M. (2013). Od nasilja k nenasilju. Nova Gorica: Evropska pravna fakulteta.*

3 *Leban, A. (2007). Otroci tudi danes žrtve prisilnega dela. Portal MMC RTV SLO (12. 6. 2007). Dostopno na: http://www.rtvslo.si/svet/otroci-tudi-danes-zrtve-prisilnega-dela/72307 (7. 12. 2012).*

4 *N.Š.K. (2007). Ustavimo izkoriščanje otrok. Portal 24ur.com (12. 6. 2007). Dostopno na: http://www.24ur.com/novice/svet/ustavimo-izkoriscanje-otrok.html (7. 12. 2012).*

5 *Puri, S. in Mamtora, K. (2012). Izkoriščanje otroške delovne sile. Share Slovenija. Dostopno na: http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/svet/izkoriscanje_otroske.htm (7. 12. 2012).*

6 *Refleks. (2009). Dan boja proti otroškemu delu. Dostopno na: http://www.refleks.us/blog/2009/06/dan-boja-proti-otroskemu-delu/#ixzz2KFeD9Xtn (5. 2. 2013).*

7 *Slavec, A. (2010). Etične dileme izkoriščanja poceni delovne sile in otrok iz nerazvitega sveta: primer Nike. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, Visoka poslovna šola. Dostopno na: http://miha.ef.uni-lj.si/_dokumenti3plus2/194080/POP-vaje_03_Nike_STUDIJA_PRIMERA.PDF (7. 12. 2012).*

Priloga

Ekonomsko izkoriscanje otrok.pdf

ISBN 978-961-03-0150-9